

LITERARNO-KULTURNA REVIIJA ★ III. ★ POMLAD 1930.

AVTORJI: Ant. Adamič / Jan Baukart / D. Bitenc / Al. Bolhar / B. Borko / I. Cankar / St. Cuderman / Dr. S. Dolar / Drag. M. Domjanič / Z. Fakin / E. Gangl / M. Gaspari / O. Gaspari / J. Glaser / Cv. Golar / D. Gorinšek / Fr. Horvat-Kiš / Dr. Kl. Jug Lj. D. Jurković / E. Justin / Janko Kač / M. Komanova / Mirko Kragelj / Mirko Kunčič / Dr. I. Lah / gen. R. Maister / Dav. Majcen M. Maleš / Ks. Meško / Fr. Milčinski / Jul. Nardin / Zdr. Ocvirk / Polde Pehani / Vl. Perhavec / Ivo Peruzzi / Al. Peterlin-Batog Niko Pirnat / Mira Pregelj / Jos. Premk / And. Rapè / Rad. Rehar / Dr. I. Robida / Fr. Roš / J. Samec / J. Selan / M. Simončič Fr. Slokan / H. Smrekar / G. Strniša / Henrika Šantel / K. Špur-Muropoljska / M. Šubic / I. Tominec / F. Tratnik / Janez Trdina Dr. Al. Trstenjak / Dr. P. Turner / Josip Vandot / I. Vavpotič / Dr. Fr. Veber / Dr. B. Zarnik / Fr. Zbašnik / Dr. Fr. Zbašnik

UČITELJSKA TISKARNA

V LJUBLJANI
FRANČIŠKANSKA ULICA 6

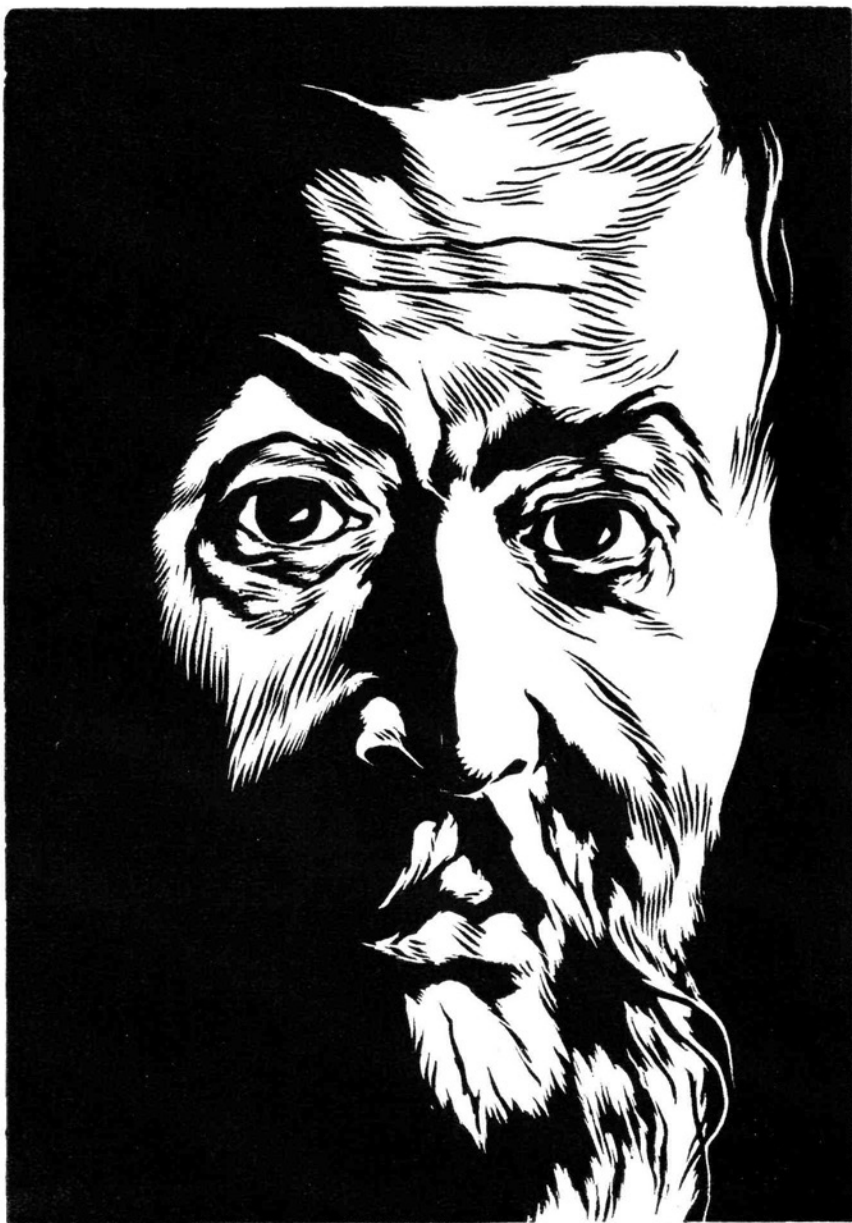
TELEFON TISKARNE ŠTEV. 2312
KNJIGARNE 3397

LITOGRAFIJA
STEREOTIPIJA

je najmoderneje urejena in izvršuje
vsa tiskarska dela od najprepro-
stejših do najmodernejših. Tiska
šolske, mladinske, leposlovne in
znanstvene knjige; ilustrirane knjige
v enobarvnem ali večbarvnem tisku;
brošure in knjige v vseh nakladah,
časopise, revije in mladinske liste.
Okusna oprema ilustriranih kata-
logov, cenikov in reklamnih listov.
Lastna tvornica šolskih zvezkov.
Zvezki za osnovne, mešč. in srednje
šole. Risanke, dnevniki in beležnice.
Vse tiskovine za društva in šole
(lepake, letake, izpričevala i. t. d.)
dajte v tisk »Učiteljski tiskarni«!

Učiteljska knjigarna

ima v zalogi »Galerijo naših mož«:
1. Trubar, 2. Vodnik, 3. Slomšek,
4. Prešeren, 5. Levstik, 6. Stritar,
7. Jurčič, 8. Gregorčič, 9. Aškerc,
10. Tavčar, 11. Levec, 12. Erjavec,
13. Jenko, 14. Cankar, 15. Gangl,
16. Parma 17. Kersnik, 18. Maister,
19. Župančič, 20. Strossmayer. Cena
sliki Din 10.—. /// Najnižje cene!

Orig. lesorez E. Justina

Janez Trzinč

O D M E V I

KNJIGA III.

POMLAD

LETO 1930.

ANTON ADAMIČ, Ljubljana:

PREPOZNO.

Pravijo, da je sreča slepa, zdi se mi pa, da smo slepi le samo mi. Vsi hrepenimo po sreči, kakor blazni drevimo za njo, a ne vidimo, kako nas smehljuje se z razpetimi rokami vabi k sebi. Kakor izgubljeni popotnik smo sredi ceste. Oziramo se v nebo in v meglene daljine, znamenj ob poti, ki nas svare: »Postoj!« »Premišljuj!« pa ne vidimo. Toda mi hitimo naprej. Ko pa se do smrti izmučeni zgrudimo v prah, ugle damo že poslednje znamenje. Umirajoče oko trudoma razbere v granit v klesane črke: Prepozno!

Dvajset let mi je bilo, ko me je poslal mojster kot zaupnika v Primorje, da bi nadzoroval prevažanje peska z bližnjega otočja. Zidali smo na Sušaku in delavci so bili nezanesljivi. Prevozniki, brodarji, sama samogolta sodrgal! Že prve dni nadzorovanja sem opazil, da brodarji ne mečejo vsega peska na suho, nego se vračajo na pot, ko so bili izpraznili čolne komaj do dveh tretjin. Zaračunali so vedno poln tovor, zato smo si bili kmalu v laseh.

Ob koncu tedna smo pregledovali račune v veliki obrežni gostilni. Nadstropna hiša je bila vedno polna težakov, brodarjev, mornarjev in postopačev. Količ ko se je tukaj prekričalo! Kajkrat je moral gospodar, velik in silen kakor hrast, poseči med zdivjano druhal: — kar pomedel je po hiši. Marsikateri kričoč je že sfrfotal do obrežja in v hlad. Bali so se ga Dugana, ker ni poznal šale.

In vendar so se vedno in vedno vračali, prihajali so novi gostje, tako da jih je bilo vedno več. Vabila ni samo dobra Duganova kapljica, še veliko bolj sta razvnemali glave Duganovi lepi hčerki Mara in Milica. Zaradi prezalih deklet sem postal tudi jaz vsakdanji gost. Plavolasa Milica mi je ugajala, Mara, temnopolta ko zrela, mehka olivna, pa je bila za moje oči še lepša roža, ki bi jo bil silno rad utrgal. Ko sem se razgledal, sem sklenil: Moja bo, ne pa plen teh umazanih mornarjev in pijanih brodarjev! Res, da se jih je otresala

kakor nadležnih vsiljivcev, vendar pa je vsakogar sladko pozdravila, se vsakomur smehljala, tekajoč od mize do mize. Vsem uslužna se je priklanjala ter vabila odhajajoče na svidenje. Tudi Milica jih je tolkla po prsih, a je bila ponosna; nikamor se ni klanjala, nikogar ni vabila. Skoro bi bil dekleti pomiloval, toda sebičen mladeč, kakor sem bil, nisem imel dobrega in čistega srca. Iskrico pomilovanja je zadušila zavist.

Vsi trgajo na grmu, ki ga goji Mara, edinole tebi ni dano, da bi odkrhnil vsaj brst s cvetoče vejice. »Poskusi, saj ne tvegaš ničesar!« sem si prigovarjal. »Ali nisi še nikdar utrgal rože?« Že, že, pa zakaj ne bi tudi te!« — Morda pa že ima izvoljenca? Ostro sem opazoval, a nisem mogel nič dognati. »Da, vseh je last, zato tudi vsi tako silijo v njo. Zavračanje vsiljivih zaljubljenecv, odmiikanje od puhtečih, tresočih se teles, buške po glavah so sama potvara, navidezna nejevolja, da z dražljaji podestori svojo mikavnost« tako sem smelo sodil in obsodil, ker je bilo srce že omažeževano.

Ponosen in samozavesten moški, ki mu teče medica z jezika, ne pozna hudih bojev z ženskimi srci. Tedaj sem si domišljjal, da sem lep. Kakor sem bil še mlad, sem že vedel, da se metulj nališpa najbolj bleščeče, kadar poizveduje po pisani trati, kam je odhitela njegova izvoljenka. Ko sem sklenil, da tekmujem za Marino ljubezen, sem se vsak dan napravljal po prazniško.

Prvih dobrikanj, kakor da ni slišala. Potvarjal sem se in ji dvoril kakor za-

kleti kraljični. Pozorno me je ogledovala in se mi smejala preko ramen.

»Mara, moje solnce, jaz te obožujem«, sem ji šepetal na uho. Čez teden dni me je lepo prosila, naj vsaj ne lažem.

Nisem popustil. Svoj kovčeg sem prenesel v sosednjo hišo, preselil sem se bliže. Ko sem ji povedal to novico, je zardela do vratu. Posihmal se mi je še bolj izmikala. Šalila se je z delavci, zame ji ni bilo mar. Stregla mi je samo Milica.

»Milica, povej sestri, da se zopet preselim, da me nikdar ne bo več nazaj!« sem hlinil globoko tugo.

»Bože, zakaj?« se je ustrašila Milica.

»Nesrečen sem, Mara že ve, zakaj.« Gladeč si čelo, sem odšel s sklonjeno glavo.

Drugega dne sem zopet sedel za mizo in lovil z očmi Maro. Ko mi je Milica prinesla kosilo, se mi je obotavljaje približala Mara.

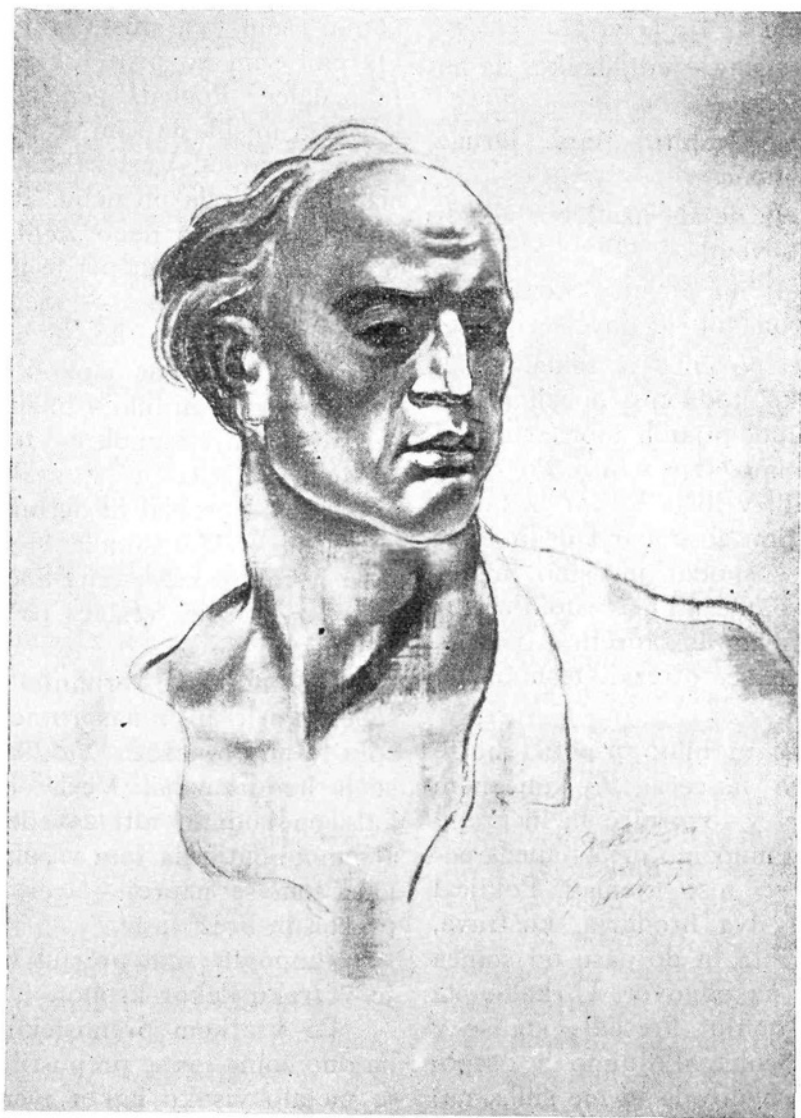
»Ali nas boste res zapustili?« je vprašala boječe.

»Da,« sem dejal odločno in izpil kozarec vina.

»Ne smete!« Proseč se mi je zdel njen glas.

»Se bojiš, da izgubiš dobrega gosta?« sem prežal, ostro motreč njen obraz.

»Ne,« je dihnila in pobledela. Vendar pa sem hlinil užaljenost, plačal in šel. Mara je prihitela za menoj na hišni prag.

Fran Tratnik: GLAVA „SEJALCA“.

»Na svidenje zvečer, gospod Jan-ko!« se mi je priklanjala vsa rdeča v lice.

»Ne pridem.«

»Hudi ste name. Vedi, Janko, da ne morem, ne smem!«

»Nočeš me ljubiti, Mara. Druge imaš rajši od mene.«

»Ni res,« je dejala užaljeno. »Pridi zvečer, pa ti povem!«

»Zdaj, zdaj mi povej!« Stopil sem tik pred njo, ona pa je povsila glavo.

»Zvečer ti povem,« je rekla. Prijel sem jo za roko, toda niti opazil nisem treh, štirih napol pijanih mornarjev, ki so se gugali mimo naju v hišo. Pograbili so jo ter vlekli v hišo. Kakor iz tal je zrastel med njimi gospodar Dugan. Spustili so jo, a gospodar je samo mignil z roko, in že so zbežali na cesto. Poslednji med njimi mi je zapretil z pestjo. Odhajaje sem se otresal tesnobnega občutka.

Zvečer me ni bilo; pripetila bi se mi bila skoro nesreča. Po končanem delu sem sedel v tovorni čoln in prepisoval z listkov množino pripeljanega peska. Računi se niso ujemali. Poklical sem najbližja dva brodarja, kuštrava, napol gola, tršata in do pasu od solnca ožgana fanta na odgovor. U, kako sta bila takoj v ognju! Presedla sta se v bližnji, lahek čoln. »Pojdimo h gospodarju!« sta se hudovala in me silila, naj prisedem tudi jaz. Njunega gospodarja sem poznal.

»Dobro, pa pojdimo!« sem se usrdil. Prisedel sem k njima in takoj smo odrinili od obrežja.

Brodarja sta se z vso silo uprla v vesla. Leteli smo kakor galebi, a ne dolgo; kaj kmalu sta očitno popustila. Pri- ganjal sem, pa nista niti poslušala. Okrenil sem se proti obrežju. Kaj že tako daleč? Pogledal sem na uro. — Le kaj sem mislil, da sem se podal na pot, ko se že mrači! Veslača sta spustila vesla in se ozirala po nebu. Tudi jaz sem opazil, da se je nebo zavilo v gromoz- nosne oblake. Oster piš je puhnil preko kodrastočih se valov. — »Sedaj te lahko treščita v morje,« mi je zašumelo po glavi. Oziral sem se naokoli, a nobenega čolna ne ladje ni bilo v bližini... Otípal sem v suknji samokres ter se siloma junačil. Tedajci je v zraku završalo, oblak se je preklal in ogromna ognjena sulica je križem siknila v morje. Bob- nelo je in treskalo; črna noč nas je ob- jela. Kričal sem, veslača pa sta molčala kakor grob.

Kakor bi ga bruhrnilo valovje iz sebe, je pritisnil z nasprotne smeri drug čoln tesno ob našega. Vzkliki — in čoln se je hudo zazibal. Vesla so divje vse- kala po vodi in niti zavedel se nisem, a sem že čutil, da sem v čolnu sam. Po- gnal sem se naprej — res, čoln je bil prazen in brez vesel.

»Lopovi!« sem prerjul vihar. Tulilo je v zraku kakor krohot.

Po kratkem premisleku sem legel na dno čolna ter se prepustil usodi. Čoln je metalo visoko kakor iver in ga str- moglavljal v prepade. Srebrne, kosa- ste grive, divje se peneči valovi so tipali preko roba, me stresali in udarjali. Grom na grom, ogenj vse naokoli! Čoln je trepetal in ječal, jaz pa sem v smrtni

grozi goreče molil in se križal. Zdela se mi je že cela večnost, ko je nevihta vendarle odvihrala za gore.

Premočen in premražen sem se zravnal. Klical sem na pomoč. Zaman. Do jutranje zarje sem gledal v zvezdnato nebo in preklinjal svoje sovražnike. Našel me je ribič.

Radi prehlada sem ostal dva dni v postelji. Tretjega dne sem šel k Duganovim. Mara in Milica sta mi podali roko, gospodar pa me je potrepal po rami.

»Srečen si. Sinko, bodi bolj previden!«

»Že veste? Kaj so nameravali?«

»Kar se jim ni posrečilo, za kar zahvali boga. Čakali so na ugoden čas. Ovahali so tudi prikladno vreme, kakor zavohajo morski psi rdečo kri. Sinko, bedi oprezen!« In je šel k sodu.

Zamišljen sem sedel za mizo. Zaradi računov, ker sem jih hotel razkrinkati za goljufe, so me hoteli ugonobiti... Ne dam se jim! Stresel in dvignil sem glavo. Mara je zrla name nepremično, plašno. Nasmehnil sem se ji, ona pa je prišla k mizi ter mi dejala skrivnostno:

»Boj se jih, Janko! Sovražijo te.«

»Zakaj bi se jih bal? Kdo me sovaži?« sem vzkipeł. Položila je prst na usta, se sklonila k meni in je dahnila:

»Zaradi mene...« Hitro se je okrenila in odšla k očetu.

Večerjo sem pustil v nemar in se odpravil. Ne da bi jo vabil, je prišla Mara za menoj na hišni prag.

»Zaradi tebe?« sem se šalil in jo ulovil za roko.

»Da, zaradi mene. Bog te čuvaj, Janko!«

»Ti me ljubiš, se zame bojiš? Ne boj se zame, Mara, in bodi moja!«

»Kupi mi verižico, verižico!« Kožketno je uprla roko ob bok in se pozibavala kakor vabeča sirena.

»Verižico!« sem se čudil. »Jutri ti jo prinesem, Mara. Si potem moja?«

»Pojdem s teboj na Reko, da mi jo kupiš. Pred nedeljo pa ni mogoče.«

»Torej v nedeljo.« Prižela se je k meni in me poljubila na lice. Niti zavedel se nisem in že je zbežala v hišo.

Kako lahka zmaga! Sicer še ni zmaga, samo vrata so se odprla, da morem v trdnjavo. Da nisem vedel že prej za njeno željo! — Slovenka, Italijanka ali Hrvatica — vse so enake. Z denarjem, z nakitom, celo z nedolžno cvetlico osvajamo njihova srca... Samo pomoliš jim roko, že zaplešejo okoli tebe. Kako so plitve! Domov grede sem žvižgal in si potisnil klobuk na tilnik.

Pri Duganovih mi je ta teden strežgel gospodar sam. Mara je le tupatam prisedla k meni. Kadar sem odhajal, so mi vsi podajali roko in Mara me je vedno spremila do pred hiše. Kadar sem jo hotel poljubiti, se mi je izmaknila. »V nedeljo, ko dobim verižico!« me je tolažila ter se mi poredno nasmihala. Težko sem čakal nedelje.

V nedeljo sem se zglašil ob enajstih. O, kako se je nališpala! Lakasti, nizki čevljički pod dolgim, snežnobelim, košatim krilom so tesno objemali drobne nožice; iz rdeče in modre, z zlatom vezene kućemajke so se šopirili nabrani rokavci marjetične barve. Niz rdečih

koral okoli labodjega vratu sta božala dolga, svetložolta beneška uhana. Nežni, lahko zardeli njen obraz z valovitimi, črnimi lasmi me je spominjal na madono v stranskem oltarju stolne cerkve. Mara mi je zelo ugajala.

Oče je takoj dovolil, da sme Mara z menoj na Reko. Obljubil sem, da jo popeljem tudi na Trsat in da se vrneva po kosilu.

»Pridita, kadar vama drago,« se je smejal Dugan, Milica pa mi je zapretila s prstom.

Komaj sva odšla, se je Mara ozrla; jaz tudi. Milica in oče sta nama mahala z roko v slovo.

»Menda nisi nikomur zaupala, po kaj greva?« sem jo vprašal vznemirjen.

»Ne,« je odgovorila po premolku.

»Tako je prav. Nikomur nič mari.« Ustavil sem se in si prižgal cigaro. Njej so uhajale oči proti Reki.

Korak ji je zastal pred izložbo prvega draguljarja. Zvabil sem jo v sredino mesta. Njenim očitajočim, željnim pogledom nisem mogel odoleti; šla sva in kupila zlato ovratno verižico. Kri ji je zalila lice, ko sem ji pripenjal nakit. Sredi trgovine me je objela in poljubila. Draguljar se nama je globoko priklanjal, ko sva odhajala.

V restavrantu je molčala, komaj se je dotaknila jedi, na cesti pa je gostolela kakor lastovica. Peljala sva se v Opatijo, v Lovrano in zopet nazaj, kjer sva v kavarni poslušala cigansko godbo. Solnce je že polzelo za Učko, sipalo je zlat prah na nemirne valove.

Mara je silila domov, jaz pa, da še ne greva. Naposled sva se vrnila na Reko. Komaj sem pričakoval noči.

Pravkar sem jo hotel odvesti v restavrant, ko me prime dekle za roko.

»Domov, domov, dragi Janko! Če ne pridem pred nočjo, ne smem nikdar več pred očeta. Slušaj me in pojdi z menoj, predragi!« Otrla si je z robčkom solzo z lica.

Prigovarjal sem ji, se ji laskal, a hotela je sama domov. Ozlovoljen sem se vdal in krenil proti njenemu domu. Grizlo me je. — Ves veliki izdatek za prazen nič! Načrt je izpodletel. To ti je prevejanka! Neprijazno sem ji odgovarjal in kar hitel sem pred njo. Njej je zastajal korak. Ozrl sem se; glavo je povešala.

»Kaj ti je?« sem jo vprašal vsakdanje.

Glasno je vzdihnila. Jaz pa sem bil zakrknjen, trdo sem izustil: »Hitro stopi, da boš prej pri svojih ljubčkih!«

S tresočim se, pojemajočim glasom je odvrnila: »Dragi, ti si krut.«

Ni me omehčalo. »Tičica, za danes si se mi izmuznila, drugič se mi ne boš,« sem se srdil, a se tolažil z mislijo, da ni še vseh dni konec.

»Prosim te, nikomur ne povej o verižici, da te ne bodo napačno sodili. Skrij jo!« sem ji svetoval, boječ se za smeha. Ni je odpela in ni skrila verižice, pač pa se je oklenila moje roke, ko sva se bližala njenemu domu.

Nisem si vedel pomoči, ko sva z roko v roki molče prišla do hiše, do njenega doma, ki je bil ves razsvetljen.

Morje je tajinstveno pošumevalo ob obrežnih skalah.

»Kje so gostje, ker je hiša tako tiha?« sem vprašal, prestopivši prag. Mara je glasno zakašljala in stopicala po tleh.

Tedaj se odpro vrata z leve družinske sobe, veža se je razsvetlila. Gospodar v črni, volneni obleki nama prihiti naproti, poljubi hčer na čelo, poljubi mene na levo, na desno lice in dé z visokim glasom:

»Pozdravljena, dragi sinko, ljuba hčerka! Bog vaju sprejmi! Kar vstopita, prosim!«

Stopim v sobo in strmim. Izza dolge, belo pogrnjene mize s premnogimi svečniki, se dvigajo moški, ženske, vsi v svečanih oblekah. Žene trgajo iz šopkov na mizi cvetlice ter jih sipljejo na naju. Pristopi sivolas mož z dolgimi brki, zvihranimi do ramen, me poljubi ter nagovori:

»Drag in ljub si nam, Janko, kakor zenica v očesu. Srce naše vriska, tako se raduje, ko vidi globoko ljubezen, ki je združila dvoje mladih bitij do konca dni. Mili moj Janko, v imenu nas vseh ti izrekam iz dna srca dobrodošlico, sprejemajoč te kot ženina naše golobice Mare. Zato napivam: Slava današnjima zaročencema!«

»Slava! Bog živi!« ponavljajo gostje. Vsi prihajajo, po vrsti me objemajo in poljubljajo. Omamljenega me posade na konec mize za šop dušecnega me rožmarina, lavendule in mirte. Mara sede poleg mene, nagne glavo na mojo ramo ter se s prsti poigrava z verižico na vratu.

Mrzle srage so mi polzele po licu. Ali sanjam? — Kaj pa se godi? — Zaročil sem se? — Kdaj? — In še tako mlad se moram že poročiti?... Pa s takšno!... Buljil sem predse in si otiral pot s čela in lic. — Prevarali so te, ujeli so te, tepčka! Ne dam se jim, ne bodo me! Zapel sem si suknjo, da bi skočil pokonci, a sem sedel kakor prikovan. Zdravice in nagovori so se vrstili, napijali so mi in trkali ob moj kozarec. Niti dvignil nisem kozarca, kakor bi jih ne čul in ne razumel. In vendar me je žejalo, jezik mi je lepil na nebesu. Ne vem, kaj bi dal za čašo mrzle studenčnice... Kakor mrlič sem lezel vase, v srcu pa se mi je grmadilo neizrekljivo sovraštvo do vse te šumne in razposajene družbe.

»Kaj ti je, dragi?« me je že večkrat vprašal boječ dekliški glas z leve. Niti črhnil nisem za odgovor. Oči sem trdovratno upiral v vrata.

»Beži, skrij se!« mi je nenehoma kljuvalo po glavi. Naposled sem se z naporom vseh sil sunkoma dvignil.

»Janko bo govoril. Čujmo! Pst!« je zašumelo za mizo. Vseh obrazi so se zamaknili v mene.

Globoko sem zasopel, pograbil za klobuk in se opotekel do vrat. Planil sem v gluho noč in do obrežja. Val je butnil ob skalovje, obrizgnile so me pene. Srdeč se in grgotajoč se je valovje odmaknilo, da se s podvojeno močjo znova zaleti proti meni. Zbežal sem na Sušak, da se skrijem.

Drugega dne sem se zarana pritihotapil v svojo sobo in pospravil svoje

reči. »So kaj izpraševali po meni?« sem se malomarno okrenil do zaspane gospe dinje.

»Duganovi so vas iskali. Kaj pa je bilo? Mara je bila vsa objokana in kar verjeti ni hotela, da vas ni doma.«

»Nič ni bilo. Moram nemudoma odpotovati. Le povejte Duganovim, da me ne bo nikdar več nazaj!«

Veliko let pozneje sem zvedel, da sem bil tedaj zavrzel krepostnega in prav bogatega dekleta.

OTO GASPARI.

JAN BAUKART, *Ljutomer*:

ORGLAR.

Ob potu, pri cvetočem tam drevesu,
tam lajna poje, vriska. Hrom in star,
otožen goni jo prosjak — orglar.
K veselju vabi njena pesem, k plesu.

Že stara pesem, vendar pa nobeden
ne pojde mimo — došlec vrže vsak
mu dar v klobuk, smehlaj ga hvali blag
in ta smehlaj je več, je zlata vreden.

Orglarju se srce topi in mehko
prihaja, toplo v trudne mu oči,
po licih solze mu teko tak lahko

ko še nikdar in v pesem se glasi:
Zakaj tak radodaren danes svet je?
— Ne veš? Saj mu je v srečo mladoletje! —

DANE BITENC, *Ljubljana*:

TRIGLAVU.

Včasih verjamem, da zmagajo silni,
in orjem s Triglavom morje meglà.
Tam rastejo orači do neba,
tam vranci plavajo in krušijo plazove,
da živa brazda seže do morjã.

Tam rastejo rušitelji sveta!
Tam bliski sekajo ostro in slepo,
zdaj vodijo, zdaj zrušijo me k tlom.

Včasih verjamem, da zmagajo silni
Vrhovi uživajo jasnost nebã. —
Ko v sebi se zrušijo živi plazovi,
napolnijo skale prepade svetã.

SLOVENSKE KNJIŽEVNE DRUŽBE IN NJIH IZDAJE V LETU 1929.

Znano je, da smo Slovenci v gospodarskem oziru glede združništva med južnimi Slovani na najvišji stopnji. Ta lep napredek na združno-gospodarskem polju je nedvomno tudi globoko vplival na naš kulturni razvoj. Združništvo in velik napredek in uspeh istega v gospodarskem oziru sta pokazala pravo pot našim književnim družbam v kulturnem oziru. Smo mal narod in posamezne knjige so navadnemu kakor tudi srednjemu človeku naše družbe še vedno težko dostopne radi neugodnih gmotnih razmer. Zato je tem večje pohvale in priznanja vredno prizadevanje posameznikov kakor tudi družbe po skupnosti in združitvi sil v dosego gotovih ciljev. Na ta način je uspeh brez dvoma boljši in hitreje dosežen. Devet izrazito književnih družb na slovenskem in tri na italijanskem ozemlju jasno izpričujejo visoko kulturno stopnjo, saj so poslale te družbe v preteklem letu nad pol milijona knjig med slovenski narod.

V pričujočem pregledu sem podal kratko zgodovino posameznih družb od ustanovitve do konca leta 1929., seveda v kolikor so mi bili viri in podatki dostopni. Družbe slede ena drugi v kronološkem redu od najstarejše ustanovljene družbe do najmlajše. Na koncu razprave je pridejan statistični pregled vseh družb, članarine, njih izdaj in članstva v l. 1929. Toda ta pregled ni v vsem

popoln. Nekatere družbe so mi navedle samo približno (ne popolnoma točno, pač pa odgovarjajoče) število članstva, dočim so gotove rubrike družb izven mej našega ozemlja prazne. To pa z ozirom na težek položaj naših bratov v Italiji in pa na izrecno prošnjo gotovih odgovornih činiteljev. Ugotoviti pa je treba, da se morajo ravno te družbe najhuje boriti za svoj obstoj, in da ravno te družbe pošljejo mnogo knjig leto za letom med narod, in da so edino te najboljši činitelj in pospeševatelj ljudske kulture med neodrešenimi brati. Značilno za vse te tri družbe (posebno za Goriško Matico in književno družino »Luč«) je, da so vse knjige kakor tudi posamezni članki v Koledarju oziroma v Zborniku spisani največ od oseb, ki bivajo v Italiji.

Pričujoča razprava in pregled sta prvi in do sedaj edinstven poizkus zbrati vse potrebne podatke o slovenskih književnih družbah; upam pa, da mi bo s časom mogoče vse spopolniti. Vendar že te in sledeče vrste nudijo lep pregled in stanje naše kulture, kolikor je odvisna od naših književnih družb. Komur je procvit in širjenje naše lepe knjige pri srcu, bodo sledeče vrstice dobre služile in bo marsikdo našel kaj zanimivega vmes.

Na koncu omenjam le, da je sledeči pregled zgolj informativnega značaja in

naj kot tak tudi služi. Zatorej: na delo za našo lepo knjigo potom književnih družb!

DRUŽBA SV. MOHORJA.

O početkih in ustanovitvi najstarejše slovenske književne družbe imamo podatke že iz l. 1845. Tedaj najbolj razširjen časopis »Novice« prinaša na str. 31. istega leta sledeče poročilo: »Slavni pisavec naš gosp. A. Slomšek, kanonik in školastik lavantinski, nam pripravljajo novo življenje: družbo v izdajanje cenejih slovenskih knjig narejajo.« — Mnogi so mislili, da meri poročevalec na ustanovitev »Matice Slovenske«, kakor so že bile ustanovljene na jugu in na severu, a na književnem polju neumorno delavni Slomšek je snoval v mislih družbo sv. Mohorja. Šele šest let pozneje se je posrečilo Slomšku uresničenje lepe zamisli. V ta namen je pridobil Andreja Einspielerja in še nekatere koroške rodoljube, ki so l. 1852. osnovali »Društvo sv. Mohora«, ki naj bi priskrbelo in širilo med Slovenci dobre slovenske knjige. Toda društvo se vsled gmotnih neprilik kar ni moglo dovoljno razviti in prava ustanovitev temelji v l. 1860., ko se je društvo preosnovalo v družbo ali bratovščino z istim lepim namenom. V ta namen je družba sestavila postave in vodila, ki so bila potrjena od krškega knezoškofa in samega Sv. Očeta papeža Pija IX. § 1. teh postav se glasi: »Podpirati pobožno, lepo obnašanje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom; v ta namen se bodo na

svitlo dajale in razširjale med Slovenci dobre katoliške bukve.«

Z l. 1860. je družba doživela prerod in od tedaj naprej je število njenih članov stalno naraščalo. Tako je imela družba ob 15letnici svojega obstoja (1875.) že 24.084 članov in je do tedaj izdala med slovenski narod že skoro en milijon najraznovrstnejših knjig. Število družbinih članov je od leta do leta stalno napredovalo. Tako je štela družba ob svoji 30letnici že 46.042 članov, a ob 50letnici (1910.) 85.514 članov. Lahko si torej mislimo, koliko lepih in nujno potrebnih knjig je izdala v tej dobi družba med naš narod.

Svetovna vojna družbi ni prizadejala nobenega občutnejšega udarca, edino le število članov se je za kak tisoč znižalo. Kar pa je naravnost čuden pojav, je to, da je v letu 1919. dosegla višek glede števila članov in sicer 90.512. Dosežek tako visokega števila članov pri družbi in vzrok temu je iskati v uspehu deklaracijskega gibanja, narodnostnem prebujenju in osvobojenju. — Po svetovni vojni so bile našemu narodu določene druge meje, kakor mu gredo; izgubili smo Koroško in Primorje. Tudi to, in kolikor toliko neurejene razmere v lastni državi, je slabo vplivalo na število članov. V letu 1929. je štela družba 53.405 članov in je opazati leto za letom stalno naraščanje.

Sedež družbe je bil od ustanovitve do konca svetovne vojne v Celovcu. Po neugodno izpadlem plebiscitu se je moral družba preseliti na Prevalje in od tod konec leta 1927. v Celje, kjer si je

zgradila novo in moderno tiskarno. Ta najstarejša slovenska književna družba je edina, ki je imela že v Celovcu več lastnih hiš in svojo tiskarno in jo ima tudi v Celju, kar nima nobena slovenska književna družba.

Urednik družbinih publikacij je priznani slovenski pisatelj Fran S. Finžgar.

V letu 1929. je izdala družba med svoje člane sledečih pet knjig kot redne publikacije za letno članarino Din 20—:

1. Koledar za leto 1930. (Str. 176.)
2. Slov. večernice, 82. zv. (Povest Iv. Zorca: Domačija ob Temenici.) (Str. 112.)
3. Slavko Savinšek: Grče, povest. (Str. 120.)
4. Dr. Mal Jos.: Zgodovina slov. naroda, 8. zv. (Str. 144.)
5. Dr. Kovačič Fr.: Življenje svetnikov, 6. zv. (Str. 112.)

Vsako leto izda družba proti doplačilu še izredne publikacije in je izdala v preteklem letu sledečih pet knjig:

1. Dr. Ušeničnik Aleš: Knjiga o življenju. (Str. 208.)
2. Dr. Jehart Anton: Iz Kaire v Bagdad, II. del. (Str. 208.)
3. Dr. J. Ev. Krek: Zbrani spisi, 2. snopič. (Str. 192.)
4. V. Riha-Bradač: Palček. (Str. 120.)
5. Pristov Janez D. J.: Molitvenik. (Str. 320.)

Letos obhaja družba sv. Mohorja 70letnico obstoja in plodonosnega delovanja na književnem in kulturnem polju med slovenskim narodom. V ta namen bo izdala družba med svoje člane ne pet,

ampak šest knjig za Din 20— kot redne publikacije in pet knjig kot izredne proti doplačilu.

SLOVENSKA MATICA.

Po vzgledu Matic na jugu (Srbska M. v Novem Sadu, Ilirska M. pozneje M. Hrvatska v Zagrebu) in na severu (v Pragi) je dolgo vodila slovenske rodoljube misel in iskrena želja ustanoviti svojo slovensko Matico. Ob proslavi tisočletnice slovanskih apostolov sv. Cyrila in Metoda l. 1863. je dr. Lovro Toman izrazil željo, naj se ustanovi slovenska Matica slovanskim začetnikom književnosti v spomin. Toda tudi ta Tomanova želja bi ostala le želja, da se niso oglasili bratje z naše severne meje. Na pobudo Einšpielerja za Koroško ter dr. Serneca in Terstenjaka za Štajersko se je ustanovil v Ljubljani nekak pripravljalni odbor, ki naj pripravi vse potrebno za ustanovitev »Matice Slovenske«. Pravno je začela obstojati od leta 1864. z namenom izdajati slovstvene, znanstvene in potrebne šolske knjige. Dočim je bil namen Mohorjeve družbe izdajati dela, ki naj bodo dostopna in razumljiva preprostemu ljudstvu, je bila Slovenska Matica ustanovljena predvsem kot književno-znanstveno društvo za slovensko izobraženstvo. V teku let si je prizadevala, da seznani Slovence z njih zemljo, zgodovino in narodno dušo. Pripravljala je izdajo zemljevida slovenskega ozemlja ter začela priobčevati zemljepisno-zgodovinske spise slovanskih dežel pod imenom »Slovenska zemlja« in narodno poezijo pod imenom »Slovenske narodne pesmi«.

Pri vsem tem velikem narodno-kulturnem delu jo je zadela svetovna vojna. Delovanje Slovenske Matice je bilo prekinjeno, nad njo je zagospodoval nemško-nacionalni avstrijski sekvester in zasegel vse premoženje. Po preobratu, ki je sicer ustvaril lastno narodno državo, je bila na drugi strani odtrgana tretjina slovenskega naroda od celote. Ta nesreča v zvezi z drugimi povojnimi razmerami in posledicami, ko je duševno razbito in gospodarsko oslajljeno izobraženstvo izgubljalo možnost in smisel za umetniško-znanstvene vrednote, je imela zle posledice tudi za Slovensko Matico.

Kot kulturno-znanstvena ustanova za izobraženstvo je štela Slovenska Matica prvo leto svojega obstoja komaj 712 članov. Z leti je članstvo dokaj lepo napredovalo. Ob prvi desetletnici svojega obstoja je štela že 2194 članov, ob dvajsetletnici nekaj manj, dočim je bilo za petdesetletnico njeno delovanje ustavljeno (svetovna vojna!). Deklaracijsko gibanje, narodno prebujenje in osvobodjenje je tudi glede članstva vplivalo zelo ugodno. Zanimivo in značilno je, da je Slovenska Matica baš l. 1919. dosegla višek članstva, skoraj 4000.

V preteklem letu je Slovenska Matica štela 3550 članov in je razdelila med nje za članarino letnih Din 50— sledeče štiri knjige kot redno izdanje:

1. Dr. Izidor Cankar: Zgodovina likovne umetnosti III. del. (Str. 76.)

2. Dr. Fr. Kidrič: Zgodovina slovenskega slovstva. (Str. 136.)

3. Reymont-Glonar: Kmetje, I. zvezek: Jesen. (Str. 257.)

4. Fr. Bevk: V zablodah. (Str. 223.)

SLOVENSKA ŠOLSKA MATICA.

Leta 1900. je bila v Ljubljani ustanovljena pedagoško kulturna družba Slovenska Šolska Matica. Namen ji je nuditi slovenskim šolnikom in vsem, ki so zainteresirani na vzgoji naše mladine, vsako leto poleg Letopisa, ki se od leta 1920. dalje imenuje Pedagoški zbornik, še druga pedagoško-didaktična dela in na ta način pripomoči slovenskim vzgojiteljem do širše strokovne narobrazbe in temeljitejšega spoznavanja vzgojnih in kulturnih smeri pri nas in drugod. Ustanovitev te prepotrebne družbe je tem bolj hvale vredna, ker nismo imeli Slovenci do tedaj skoraj nič lastnih del v tej stroki in smo se morali opirati na druge narode.

Ustanovitelj in duša vsega gibanja je bil zaslužni slovenski šolnik in vzgojeslovni pisatelj ravnatelj Henrik Schreiner, ki je bil tudi dolgo vrsto let Matičin predsednik. Njemu so marljivo stali ob strani še znani šolniki in prosvetni delavci: Viktor Bežek, Fran Hubad in dr. Jan. Bezjak iz vrst srednješolskega ter Fran Gaberšek, Jak. Dimnik in drugi od ljudskošolskega učiteljstva.

Članov je štela Slovenska Šolska Matica prvo leto 825, ob prvem desetletju 1792, ob drugem okoli 2000 in izdaja med svoje člane strokovne publikacije. Radi obče nestalnih in neurejenih razmer med svetovno vojno je tudi Matica prenehala za več let z delovanjem. Pač pa je pričela z obnovljenim delo-

vanjem po preobratu, ko so se razmere nekoliko ustalile, posebno pa še, ko je bila ustanovljena univerza v Ljubljani in na filozofski fakulteti stolica za pedagogiko. — Urednik Zbornika in knjig je profesor Gustav Šilih.

V letu 1929. je štela Slovenska Šolska Matica 2817 članov in je razdelila med nje proti letni članarini Din 30— sledeče knjige:

1. Pedagoški zbornik XXV. zvezek. (Str. 270.)

2. Dr. K. Ozvald: Duševna rast otroka in mladostnika. (Str. 136.)

3. Leon Pibovec: Osnovni razred v luči sedanjih vzgojno-didaktičnih načel. (Str. 192.)

GORIŠKA MATICA.

V letu 1918./1919. — po prevratu — je bil velik del našega naroda nasilno odtrgan od slovenske grude. Poleg tega je ravno v onem delu, ki nam je bil odvzet, divjala najhujša vojna furija in mnogo uničila. Marsikje je bilo treba začeti popolnoma nanovo graditi Tako tudi v kulturnem oziru. Želji po knjigi, ki se je tedaj pojavila, je bilo treba ugoditi. Domače in društvene knjižnice so bile uničene, knjižnih zalog ni bilo več. Meja je bila zaprta, neprikladnost naročanja in nestalne valutne razmere so prisilile brate v Primorju, da so jeli misliti na osamosvojitve na književnem polju. Poleg tega tudi kulturno življenje naših v Primorju ni imelo z večjim delom našega naroda skoraj nič več skupnega: eni pod tujim jarmom — drugi svobodni. Nova knjiga je začela utirati pot v Primorju.

Že od prvih početkov sem je bilo eno najvažnejših založništev na Primorskem »Narodna tiskarna« v Gorici, posebno radi tega, ker sta iz njenih temeljev vzrastli dve drugi književni podjetji, namreč »Goriška Matica« in »Narodna knjigarna«. »Narodna tiskarna« se je po prevratu takoj znašla v novem položaju in začela izdajati knjige. Že leta 1919. je izdala »Narodna tiskarna« Koledar za leto 1920., ki je bil idejni predhodnik Goriške Matice. Drugo leto je izdala poleg Koledarja že eno knjigo, naslednje leto že dve knjigi in Koledar. Tega leta (1921.) si je tudi nadela formalni naslov »Goriška Matica«, a lastnica je bila še vedno »Narodna tiskarna« in sicer vse do leta 1925. Šele leta 1925. se je to književno podjetje postavilo na lastne noge in se spremenilo v samostojno književno zadrugo z istim naslovom. Od leta 1922. do 1926. je izdajala Goriška Matica poleg Koledarja še po tri druge knjige, a leta 1926. je povečala izdajo rednih knjig še za eno knjigo in si osvojila nekak sistem in program v urejevanju in izdajanju knjig. Poleg Koledarja vsebuje ena knjiga povest, druga knjiga je poučno-znanstvena, tretja poučno-zabavna, a četrta knjiga je za mladino. Poleg knjig redne izdaje izdaja Goriška Matica tudi izredne publikacije proti doplačilu.

Urednik Koledarja in knjig je bil od začetka do leta 1925. dr. Andrej Pavlica, nato Feigel Damir in potem pisatelj France Bevk, ki je še sedaj.

V preteklem letu je izdala Goriška Matica proti članarini Din 28— med svoje člane sledeče redne publikacije:

1. Koledar Goriške Matice za leto 1930. (Str. 112.)

2. Slavko Slavec: Čigava si? Povest. (Str. 162.)

3. Dr. Josip Potrata: Zdravje in bolezni v domači hiši, III. del. (Str. 144.)

4. Ciril Drekonja: Pod domačim krovom. (Str. 128.)

5. Nande Vrbnjakov: Slike iz prirode. (Str. 96.)

ter izredni publikaciji proti doplačilu:

1. France Bevk: Umirajoči Bog Triglav. (Str. 172.)

2. Gizela Majeve: Vzorna gospodinja. (Str. 184.)

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA.

Po prevratu je izgubila družba sv. Mohorja v Celovcu, ozir. na Prevaljah mnogo svojih članov s Primorskega. Tudi poizkus, prisvojiti si Goriško Matico kot eno in edino književno družbo za vse Primorje, ki naj bi obenem nadomestovala staro in dobro znano Mohorjevo družbo, se ni obnesel. Poleg tega pa je bil dotok knjig iz osvobojenega dela naše države v Primorju radi nestalnih valutnih razmer zelo otežkočen. Tudi pri naročanju kakor tudi pri pošiljanju knjig so se jele pojavljati razne neprilike; da, italijanska prenapetost sega celo tako daleč, da n. pr. italijanske pošte redno zavračajo vsakršno pošiljanje knjig, časopisov in revij. Tudi knjige družbe sv. Mohorja v Celju, mesečnik Mladika i. dr. se zde italijanskim mogotcem prenevarne ter niti te niso dosegle pri njih milosti, ampak jih že nekaj let sem zavračajo ali pa celo zaplenjajo.

Zato so naši rojaki v Primorju segli po samopomoči. Kakor korenini Goriška Matica s svojimi početki v »Narodni tiskarni« v Gorici in se je od tedaj in iz skromnih početkov razvila v lepo samostojno književno podjetje, ravno tako ima tudi Goriška Mohorjeva družba svoje početke in zaščitnike v »Katoliškem tiskovnem društvu« v Gorici. To društvo je svojčas izdajalo družinski list »Mladiko«, dočim izdajanju in zalaganju knjig ni posvečalo tolike pažnje. V letu 1923. je izdalo skromen »Ljudski koledar«, ki ga je uredil Stanko Stanič. Ta koledar je bil nekaka predstraža baš tedaj se snujoče Goriške Mohorjeve družbe. Duhovništvo in krog krščansko-socijalno usmerjenih inteligentov je po vzorcu Mohorjeve družbe ustanovil Goriško Mohorjevo družbo, ne toliko radi konkurence Goriški Matici, ampak zgolj iz kulturne potrebe. Ustanovitev te družbe je gotovo pripomogla tudi v to, da so postale izdaje obeh književnih družb vsebinsko in oblikovno boljše, ne glede na to, da se knjige tiskajo v večji množini. Že takoj naslednje leto (1924.) je izdala Goriška Mohorjeva družba štiri knjige, in sicer bogato opremljen »Koledar za leto 1925.«, ki ga je uredil V. Belè, ter tri druge knjige. Od tedaj redno izdaja Goriška Mohorjeva družba poleg Koledarja še po tri druge knjige kot redne izdaje, poleg tega pa izdaja tudi izredne publikacije proti doplačilu. — V preteklem letu je izdala Goriška Mohorjeva družba med svoje člane proti letni članarini Din 30.— sledeče redne publikacije:

1. Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1930. (Str. 160.)

2. Sienkiewicz-Glonar: Quo vadis, II. del. (Str. 290.)

3. Ivan Trinko: Naši paglavci (mladinska knjiga). (Str. 100.)

4. Ing. I. Rustja: Travništvo. (Str. 102.)

ter izredno publikacijo proti doplačilu.

1. Vinko Vodopivec: Božji spevi (cerkvena pesmarica) (Str. 138.), ki ji je uvod in liturgično razlago napisal profesor Filip Terčelj.

KMETIJSKA MATICA.

Nova — povojna — doba je zahtevala novih ljudi in novega dela. Kmetško gibanje se je po vojni začelo s podvojeno silo, to še tem bolj, ker je naša država pretežno agrarna. Z ustanovitvijo Kmetijske Tiskovne Zadruge leta 1924. so jeli misliti na predlog zadruženega nadzornika Miloša Štiblerja na to, da se osnuje književna družba, ki naj za malo članarino nudi našemu kmetškemu ljudstvu gotovo število knjig iz različnih panog kmetijstva. Na ta način naj se poglobi in razširi strokovno znanje našega kmeta, seznanja naj se ga z idejnim in kulturnim gibanjem doma in v drugih državah. V posameznih delih naj se obdela vse kulturno življenje našega kmeta na eni in na drugi strani vse gospodarsko strokovno delovanje. V l. 1925. je prišlo do ustanovitve književne družbe z naslovom Kmetijska Matica. Pri ustanovitvi so sodelovali poleg že omenjenega zadr. nadz. Miloša Štiblerja za povzdigo in napredek na-

šega kmeta vneti sotrudniki in bojevniki še bivši minister Ivan Pucelj, Albin Prepeluh, Fran Trček i. dr. Še isto leto, ko je bila Kmetijska Matica ustanovljena, je tudi izdala svoje letne publikacije in jih od tedaj (1925.) redno izdaja. Poleg rednih publikacij izdaja Kmetijska Matica tudi izredne publikacije proti doplačilu. V l. 1929. je Kmetijska Matica štela okoli 3000 članov in je izdala za članarino letnih 30— Din sledeče štiri knjige:

1. Veliki koledar Kmetijske Matice za 1930. (Str. 116.)

2. Ing. Josip Teržan: Kmetovalčev svetovalec. (Str. 122.)

3. Maeterlink-J. Wester: Življenje čebel. (Str. 100.)

4. Bunin I.-Preobraženskij: Ponočni pomenek, povest. (Str. 128.)

Izrednih publikacij v letu 1929. Kmetijska Matica ni izdala.

VODNIKOVA DRUŽBA.

Že med svetovno vojno se je poročila ideja takratnemu v zaporih bivaščemu prvoboritelju svobodomiselno-naprednih Slovencev dr. Gregorju Žerjavu, da bi se med Slovenci osnovala književna družba na narodno naprednem programu, po vzgledu Mohorjeve družbe v Celovcu. To tem bolj, ker so se baš tedaj obetali za slovensko knjigo slabi časi, in ker so bili slovenski pisatelji in književniki v najtežjih razmerah. Koliko rokopisov dobrih in lepih del je ležalo po predalih in miznicah ter zaman čakalo založnika. Pri vsem tem so

bili pa tudi honorarji jako mali in nizki. Taka književna družba naj bi pripomogla pisateljem do boljšega materialnega položaja; dalje da pride čitajoče občinstvo do dobrih in cenjenih knjig in da dobe dobra leposlovna dela založnika. Toda takratna nemško-nacijonalna napetost in po drugi strani, vlada, ki ni bila Slovencem in posebno še slovenskemu kulturnemu gibanju nič kaj naklonjena, sta preprečili načrte. — Bila je pač vojna.

Sedem let po vojni — leta 1926. — je prišlo do uresničenja tega načrta. Na pobudo dr. Gr. Žerjava in po prizadevanju nekaterih njegovih somišljenikov in ožjih prijateljev (prof. dr. Lah, R. Pustoslemšek, prof. Breznik i. dr.) je bila osnovana v začetku l. 1926. književna družba pod imenom: Vodnikova-družba. Že takoj prvo leto svojega obstoja je družba izdala štiri knjige 13.705 članom. Družba izdaja na leto proti članarini letnih Din 20.— po štiri redne publikacije. Izrednih publikacij ne izdaja. Urednik družbinih knjig in Koledarja je profesor dr. Pavel Karlin. Število članstva je v teku let narastlo in v l. 1929. je izdala Vodnikova družba med 19.111 članov sledeče štiri knjige:

1. Vodnikova pratika — 1930. (Str. 128.)

2. Juš Kozak: Lectov grad, povest. (Str. 116.)

3. Slavko Savinšek: Zgrešeni cilji. (Str. 120.)

4. Dr. Ivan Lah: V boju za Jugoslavijo, II. del. (Str. 128.)

BELO-MODRA KNJIŽNICA.

Leta 1901. je bilo ustanovljeno »Žensko telovadno društvo v Ljubljani«. Društvo je v letu 1922. razširilo svoj prvotni namen v program za zdravje teles, za lepoto duše in radost srca in si nadelo širši naslov: Telesno-kulturno društvo Atena. Društvo ima deset odsekov, med temi tudi Prosvetni odsek. Ob priliki 25letnice obstoja društva je bila na predlog ge. M. Krofta osnovana založba z naslovom Belomodra knjižnica, ki tvori nekak pododsek Prosvetnega odseka, a na dokaj široki in samostojni podlagi. Založba ima namen izdajati in zalagati poljudno zdravstveno, sportno, mladinsko, gospodinjstvo in leposlovno literaturo, predvsem duševne proizvode naših žena. Bodriti in podpirati hoče slovenske pisateljice in je v ta namen pridobila in združila že lepo število slovenskih kulturnih delavk, kakor: prof. Virgler, Graseš, Mar. Grošelj i. dr. Od ustanovitve (1926.) do leta 1929. je Belomodra knjižnica izdajala le izredne publikacije (po številu 8), dočim se je v letu 1929. preuredila v književno družbo, ki nudi za letno članarino Din 20.— svojim članicam po štiri knjige. Za leto 1929. je Belomodra knjižnica razdelila med 3500 članic sledeče knjige kot redne publikacije:

1. Ljuba Prenner: Trojica, povest. (Str. 93.)

2. Jezernikova M.: Medvedov Gozdrnjavček. (Str. 142.)

3. Mar. Grošljeva: Mladi rod za god. (Str. 62.)

4. Ljudm. Šlibar: Moderna ženska telesna vzgoja. (Str. 40.)

Pod okriljem tiskarne »Edinost« v Trstu je bila ustanovljena spomladi l. 1927. književna družina »Luč« z namenom, da izdaja po dvakrat na leto serijo treh knjig: eno izvirno slovensko povest, en prevod iz slovanske književnosti in poljudno-znanstveni zbornik »Luč« s članki o aktualnih vprašanjih Slovanov pod Italijo.

Prva serija knjig izide ob začetku vsakega leta kot »kolednice«, druga pa kot »kresnice« v drugi polovici leta. Urednik zbornika in knjig sploh je bil do konca l. 1929. dr. Lovro Čermelj, z l. 1930. pa je prevzel uredništvo pisatelj France Bevk.

Do konca l. 1929. je izdala književna družina »Luč« pet izvirnih slovenskih povesti, pet prevodov iz slovanskih literatur in pet poljudno-znanstvenih zbornikov »Luč«.

V letu 1929. je izdala družina »Luč« sledeče knjige:

a) kolednice:

1. Damir Feigel: Na skrivnostnih tleh. (Str. 120.)

2. J. M. Vazov-Fr. Bevk: Hadži Ahil in druge povesti. (Str. 104.)

3. »Luč«, poljudno-znanstveni zbornik IV. (Str. 92.)

b) kresnice:

1. Fr. Bevk: Krivica. (Str. 136.)

2. M. Kukučin-Sl. Slavec: Mišo. (Str. 64.)

3. »Luč«, poljudno-znanstveni zbornik V. (Str. 108.)

Kot izredna izdaja za l. 1929. je izšla proti doplačilu povest Fr. Bevka: Muka gospe Vere. (Str. 104.)

Cena posameznim polletnim serijam je po L. 4.—, s poštnino v Italiji L. 4-50. Za naročnike v Jugoslaviji je naročnina okoli Din 20.— in zbira naročnino Jugoslovanska Matica v Ljubljani.

MLADINSKA MATICA.

Tudi naša mladina ima svojo književno družbo »Mladinsko Matico«. — Slovensko učiteljstvo, ki je organizirano v UJU (Udruženje jugoslovanskega učiteljstva), je potom svojih okrajnih učiteljskih društev že ob začetku leta 1927. na svojih zborovanjih in na pobudo nekaterih učiteljev-književnikov, Jos. Pahorja, Vilka Mazija, Jos. Ribičiča, Fr. Roša i. dr. izrazilo željo po ustanovitvi književne družbe za mladino po vzgledu drugih slovenskih književnih družb. Učiteljstvo samo pa bo poskrbelo za agitacijo in nabiranje članov. V letu 1927. je bila ustanovljena Mladinska Matica pod okriljem UJU kot samostojen odsek in je že isto leto razpisala nagrade za najboljša vposlana mladinska dela.

Vsakoletni knjižni dar Mladinske Matice obsega štiri knjige (prvo leto tri) in izide v začetku junija za kres, zato »Kresnice«, in torej pred koncem šolskega leta. V preteklem letu je štela Mladinska Matica okoli 19.500 članov in je razposlala med nje sledeče štiri knjige proti članarini Din 10.—, ki je v resnici malenkostna:

1. Kresnice, letnik II. (Str. 80.)
2. Tone Seliškar: Rudi, povest. (Str. 108.)
3. Zmagoslav Pipan: Kako smo delali radio. (Str. 88.)
4. Radivoj Rehar: Začarani krogi. (Str. 48.)

UMETNIŠKA MATICA.

Že po naslovu sodeč ni to nikakšna književna družba, ampak družba likovno umetniškega značaja. Poleg likovnih umetnikov tako zvane mlajše struje so ji utrjali pot še nekateri mlajši literati, med njimi Bratko Kreft in Tone Seliškar. Ustanovljena je bila leta 1928. in ima namen izdajati za nizko ceno letnih 24— Din nekatere reprodukcije slovenskih likovnih umetnikov. Omenjamo jo zato, ker je izdala za leto 1929. poleg dveh slik tudi književno delo, in sicer Tineta Kosa Monografijo z reprodukcijami nekaterih njegovih del.

CANKARJEVA DRUŽBA.

Ob deseti obletnici smrti našega velikega pisatelja Ivana Cankarja so razmišljali mladi za socialni in kulturni napredek našega delavstva vneti možje Ciril Štukelj, Ivan Vuk, Tone Seliškar in drugi, na kakšen način bi najlepše ovekovečili spomin in ime klicarja bednih in ponižanih. Predlog, naj se osnuje Ivanu Cankarju v spomin književna družba, po njem imenovana Cankarjeva družba, so podprle in izvedle še delavsko-strokovne in zadružne organizacije, predvsem še Delavska kulturna in telovadna zveza »Svoboda« za Jugoslavijo.

Pravno je začela družba obstojati v začetku leta 1929. in je še isto leto izdala med svoje člane, ki jih je okoli 5000, proti letni članarini 20— Din sledeče štiri knjige:

1. Koledar 1930. (Str. 168.)
2. Ang. Cerkvenik: Daj nam danes naš vsakdanji kruh. (Str. 134.)
3. J. London-Tone Seliškar: Mož z brazgotino in druge novele. (Str. 96.)
4. Drag. Lončar: Kako je nastalo današnje delavstvo in njegovo gibanje. — Filip Uratnik: Prebivalstvo in gospodarstvo Slovenije. (Str. 100.)

Cankarjeva družba ima v načrtu tudi izdajanje izrednih publikacij proti doplačilu poleg rednih, seveda: kakor hitro ji bo to finančno možno.

MODRA PTICA.

Po vzoru nemške Buchgemeinschaft v Berlinu in založniške družbe Nolit (Nova literatura) v Beogradu je bila po prizadevanju slovenskih književnikov Jos. Vidmarja in Žagarja v Ljubljani ustanovljena ob koncu leta 1929. založniška družba »Modra Ptica«. Namen temu založništvu je podpreti in razširiti potom dobre knjige predvsem domače (družinske!) knjižnice. Letna članarina je dokaj visoka Din 180—, a je mišljeno odplačevanje v mesečnih obrokih po Din 15—, kar se laže zmore. Za to članarino pa nudi založnica letno štiri knjige — prevode odličnih del svetovne književnosti — na lepem papirju in v okusni opremi. Knjige — redne publikacije — izhajajo četrtletno, dočim prejema vsak član poleg tega še ilustrirano

literarno-kulturno revijo mesečnik z enakim naslovom.

Družba šteje 2500 članov in je dne 1. decembra 1929. razposlala prvo knjigo, in sicer: Knut Hamsun: *Blagoslov zemlje* (str. 340) v prevodu Rudolfa Kresala. Druga knjiga Antona Čehova: *Anjuta* (str. 332) v prevodu Josipa Vidmarja je izšla ob začetku marca t. l., tretja: John Galsworthy: *Temni*

cvet v prevodu Otona Župančiča izide začetek junija, in četrta: Maksim Gor'kij: *Spomini na sodobnike* v prevodu Juša Kozaka ob začetku septembra t. l.

Poleg rednih publikacij izdaja družba tudi izredne proti doplačilu in je izšel pred kratkim prevod Knuta Hamsuna: *Pan* (str. 150) v prevodu Rudolfa Kresala.

Statistični pregled slovenskih književnih družb, njih izdaj in članstva v letu 1929.

Tek. št.	Naziv in sedež književne družbe	Ustanovljena leta	Članištvo letno Din	L. 1929. izdanih knjig		Skupno na koliko straneh		Število članstva	Skupno je razposlala med svoje člane knjig (samo redne izdaje!)
				red.	izr.	rednih	izrednih		
1.	Družba sv. Mohorja — Celje	1860.	20—	5	5	656	1.054	53.405	267.025
2.	Slovenska Matica — Ljubljana	1864.	50—	4	—	692	—	3.550	14 200
3.	Slovenska Šolska Matica — Ljubljana	1900.	30—	3	—	598	—	2.817	8.451
4.	<i>Goriška Matica — Gorica</i>	1919.	28—	5	2	642	356		
5.	<i>Goriška Mohorjeva družba — Gorica</i>	1923.	30—	5	—	790	—		
6.	Kmetijska Matica — Ljubljana	1925.	30—	4	—	466	—	3.000	12.000
7.	Vodnikova družba — Ljubljana	1926.	20—	4	—	592	—	19.111	76.444
8.	Belo-modra knjižnica — Ljubljana	1926.	20—	4	—	338	—	3.500	14.000
9.	<i>Književna družina „Luč“ — Trst</i>	1927.	40—	6	1	624	104		
10.	Mladinska Matica — Ljubljana	1927.	10—	4	—	324	—	19.500	78.000
11.	Cankarjeva družba — Ljubljana	1929.	20—	4	—	498	—	5.000	20.000
12.	Založba Modra Ptica — Ljubljana	1929.	180—	4*	2	1.200	320	2.500	12.500
Skupaj . .			478—	52	10	7.320	1.834	112.383	502 620

* Za vsako knjigo povprečno 300 strani, dočim za izredni dve publikaciji povprečno po 160 strani.

DRAGUTIN M. DOMJANIČ, Zagreb:

DVE PROTULETNE.

V SENCI.

Nad njivom je oblak,
vu senci je put,
kak v tugi su lugi,
nit tiče ni čut.

A sunca su željni
i trava i cvet
i plavo to nebo
i dalki je svet.

Ja rad bi ti smeha,
kak sunca taj kraj,
a ti si žalostna.
Il srdiš se kaj?

Kaj njiva je kriva,
da skril ju je hlad?
Pak kaj si ja morem,
da imam te rad?!

JUTRO.

V jutro su tiči se čudili,
kak su to lepi se zbudili
stari trnaci po selu:
Imaju opravu belu.

Zvezde su z neba se drobile
šume kak cvet su ih dobile.
Noći pak senje te plave
sad su fijolice z trave.

Jutro vse puno je radosti,
sunca i sreće i mladosti.
Srce mi v cvetu je hvoja:
Senjal sem, da si ti moja!

H. Smrekar: EX LIBRIS. Lesorez.

GLEDALIŠČE.

Od néba do zemlje zastor visi.
Skozenj hočejo hrepeneče oči,
za njim se tajnost razpreda, snuje, molči...
In ko se dvigne zavesa, kaj zazro pogledi?

Je li utešeno hrepenenje,
je li umirjeno krvi kipenje,
je li z besno silo prevar
vržen človek v bedno življenje,
ko mu razmelje nezgod vihar,
kar zraslo je v pričakovanju,
kar s samim seboj v vojevanju
svetlih vzorov je otel
iz vrtinca strasti in naslade,
da kakor pomlad na livade
na svojega življenja pot
mimo pustinj in zmot
sam cvetja je pripel?
Odgovor v sebi nosi vsak!

Mrlič! — ti naj bi govorili!
Kaj jih je zlomilo v móči žitja,
kaj jim je igralo v srcu tedaj,
ko se je bližal hlad smrtnih peruti?
Dajte odgovor nam!
Je li življenje vredno imena,
ki ga ima?
Ali ni, kar je radosti tod,
samo krinka na licu resnice?
Prevara — omama — opojna pijača,
ki strašnejše misli zbudi,
ko jasni razum spet sklepa račun?
Ali pravica živi?... Kje?...
V pesti? — V besedi? — V ljubezni? —
Ali živi samo takrat,
ko se noč spusti
na trdo ležišče trpina,
nad blazino bogatina,
veljavnika, mogočnega — o, tista noč,
ki ji več jutra ni?

Kakor metulj, prej v zraku svoboden,
ujet sedaj, z iglo preboden,

trepeče od pekoče bolesti,
tako vsak v vihri na življenja cesti
drgeče ob ognju solz neizplakanih,
od ubeglih vzorov nedečakanih,
plamen trpljenja v sebi goječ,
ko mu skozi srce gre meč
vseh žáli in bóli,
preboljenih nikoli,
ki brez broja bratov in sestrá
stiskajo kot gigantova pest
do samih krvavih solzá,
da se dviga klic obupa in tožbá
tja gor do visokih zvezd! —

Nešteto nedolžnih živi,
ki jim nezgoda seka rane;
slabiča le nasilje zmane,
samo junak neupognjen stoji!
In če je telesu treba hrane,
naj duša le gladuje, trpi?
Ko v nas zadivjajo vihre besneče,
da srce ob temni misli trepeče
in zaželi si poslednjega dne,
tedaj se v nas spoznanje dvigne,
da mi je človek — človek ime,
in duh ponosni v višave švigne,
k solncu se gre svobodnemu gret,
pogrezne se v čarobni svet,
ki iz isker duha,
iz utripov srca
ustvarja ga bajno, razpleta
zdravnica blaga — prosveta,
enako vsem pravična, dobrotna,
darove deleč na vse strani;
nje moč iskrena, blagohotna
kot živ studenec žubori
po puščavi težav in bridkosti,
vkljub sirovosti in zlosti
iz sebe snujejo trajne plodove —
dokaz, da stare vse okove,
kar jakega v sebi iz sebe živi!

In ali nisem, ker sem, tudi zato,
da mi v prsih uplahne jeza,
da se mi olajša vsakdanjosti peza,
ko se name ozre oko,
od zvestobe užgano,
tako mirno in vdano?
Iz duhovitosti, lahkote
srkam dobrote
dovtipa in smeja,
šale, zapletkov, ukan in zmotnjav,
da mi kot hladeča uteha
pomežikuje obraz norčav
veselega glumca, ko kremplji usode
plena iščejo v duši moji.
A veseljak mi okroglo zagode,
da v radosti razkošne napoji
razprhnejo se ujedne ptice
od mene v daljne strani,
in bolečina storjene krivice
v usmevu se razgubi...

Naj gledam zmago resnice!
Če drugod ne, v igri živi!
Naj gledam! Naj me igra uči,
kako jeklo značaja, ostrina duha
pot si brezobzirno ravna
preko nasprotij in zaprek
skozi skaloviti breg
do tja, kamor hoče in mora!
Naj gledam, kako plačilo napora
skrito živi
v zavesti storjene dolžnosti;
naj gledam, kako je dela dosti
še le tedaj, ko stremi
za ideali ves širni krog ljudi,
ki vanj postavljen sem, njega člen in del,
ki bo vsak, ko neham, za mene začel,
ko ti me, zadnji dan, vsega oprosti!

In gledam naj, kako v ljubezni sladkó
srce se k srcu nagiblje tesnó,

kako sladkost objema
dekliških rok njega razvnema,
ki mu je ona sen in resnica
in vsaka misel in vsa sreča,
po njem iz duše hrepeneča —
o, gledam naj, kako ljubezni maj
z rožami mladost prepleta,
kako je najlepšega, kar imel sem kdaj,
slika na odru in v duši razodeta!
Naj gledam! Naj zajemam iz vrelca
smelih načrtov, tihe sladkosti,
brez zavisti in zlosti
spoznanja kipeči napoj,
da ljubezni slast je bila delež moj,
ko nad mano vonjal je oni čas,
ko sem ljubil, ko sem bil ljubljen jaz!
Naj slutim, kako,
kar tajnega v duši ljubeči živi,
ne more doumeti uho,
neizrazno samo drhti,
duši položeno v brezdanje dno!

Naj vidim in znam, da je človek tisti,
ki — oborožen s plamenom duha —
to more, kar hoče, to mora, kar zna,
v odgovor lizunstvu in zavisti,
od nemiru vzpodbujan in gnan
izpopolnitve željan,
razvija vseh svojih moči oblast
za svojo pravico, za svojo čast!

Naj gledam, kako na tesnem prostoru
življenje véliko valovi,
kako odmaknjen vsak je odmoru,
v komur doživetje poganja rast;
naj vem, kako sem — od življenja zajet —
vsem enako pozvan:
darovati svoj um, izprožiti dlan,
ko od mene svoj delež hoče svet!

OZADJE CANKARJEVE ČRTICE „PRIČAKOVANJE“.

Od prvih dni julija do začetka oktobra 1898. je bival Ivan Cankar pri sestri, oziroma svaku v Pulju. V tem času je redno — večinoma po dvakrat na teden — pisal obsežna pisma Anici Lušinovi v Ljubljani.

Odlomke iz teh pisem, ki so pomembni bodisi za Cankarja pisatelja bodisi zanj kot človeka, sem priobčil v Ljubljanskem Zvonu 1926, 343—371. Čisto nepriobčeno je ostalo tam le eno, po časovnem redu 18. pismo, in sicer zato, ker ne vsebuje na videz ničesar, kar bi imelo pomen preko tistega prvotnega, trenutnega namena, za katerega je bilo napisano.

Vendar je tudi to pismo zanimivo, če si ga ogledamo bliže in v zvezi z istimi časnim pisateljevim delom. Glasi se:

Draga moja Anica!

Kako dolgo ni odgovora od Tebe! Pričakoval sem ga včeraj ves dan in danes, — toda nič, od nikoder nič! — Napósled sem pričel misliti, kaj sem Ti pisal v svojem zadnjem pismu, — če ni bilo morda v njem kaj tacega, kar bi Te žalilo; a nisem se mogel domisliti ničesar. Zdaj pa se mi je pričelo nekako zdeti, da sem ob koncu svojega lista zmešal dneve, — za bóga, jaz ne vem, kedaj je nedelja in kedaj je četrtek! Natanko se ne vem spominjati, kedaj sem rekel, da pričakujem Tvojega pisma, a sanja se mi, da sem se zmotil. Ako je to res, — kaj nisi takoj videla,

Anica, da je bila to samó pomota; kaj imaš toliko trdosrčnosti, da me kaznuješ za to zмотo s takim pričakovanjem in trpljenjem? — Ali ne veš, kakó se vselej veselim Tvojega pisma, ker me vsaj nekoliko tolaži za Tvojo odsotnost in mi daje vero, da nisi pozabila name?

Toda prišlo mi je na misel tudi mnogo drugega. Da bi ne vedela, kakó si želim Tvojega pisma, tega si ne morem predstavljati, zakaj Ti veš, Anica, kakó Te ljubim. Torej mora biti drug vzrok, — a kjé je ta vzrok? ... Jaz Ti nočem pripovedovati, kaj vse mi je sinoči prihajalo na pamet: — da me ne ljubiš več, da si pozabila name, da je prišel bogve odkod kdo drugi; ali v najugodnejšem slučaju: — da si se naveličala pisati, da so se Ti začeli zdeti moji listi dolgočasni, da mi hočeš s tem odlašanjem povedati, da je vse končano, — in takó dalje, zmirom bolj grenko in mučno ... Kdor takó misli, vé le sam, koliko trpi, drugi tega ne more razumeti. In ko bi bilo vse to resnično, ko bi bil [popravljen iz bilo] prepričan o vsem, — ne bilo bi takó hudó, zakaj stvar bi bila jasna in vedel bi, kaj imam storiti ... Ne, pri vsem je bilo najmučneje, da sem Te dolžil in da sem Te ob jednem prosil odpuščanja; zakaj na dnú duše sem čutil dobro, da je vse sama domišljija, da ne more in ne smé biti na vsem niti sledú resnice. Zakaj vzrok je vendar takó malenkosten, da bi Ti ne smel očitati niti besedice. Tvoje pismo

se je zamudilo za en dan. Kaj ni mogoče, da Te je oviralo kaj drugega; tu je lahko tisoč stvari, ki pridejo vmes. In naposled, — kaj ni sploh čudno, da si bila Ti takó ljubezniva in si me [iz prvotnega: mi] doslej vselej takó naglo osrečila z odgovorom? To je vse, — jaz sem bil razvajen. Dà, in tù je ravno. Jaz bi ne bil gotovo prav nič vznemirljen, ko bi se bilo to tudi kdaj prej zgodilo; vse [prečrtano: se] je samó zato, ker sem se varal v svojem pričakovanju. Kadar vém, da pride Tvoje pismo, Anica, spomnim se na tó že takoj rano in potem se združuje z vsemi mojimi deli neko sladko pričakovanje, dokler ne pride popoldne Tvoj list. V pone-deljek še nisem upal; mislil sem, da ga dobim v torek zjutraj na posteljo, a bilo ni ničesar. Postal sem nervozen a tolažil sem se: »Čemú bi takó hitela?... Recímo, v nedeljo popoldne je prejela moje pismo; takrat ni mogla pisati. Tedáj drugi dan... čez dan ji je bilo morda težko in pisala je šele zvečer; torej list pride danes popoldne...« To je bilo včeraj. Preživel sem dolgočasen večer in nič se mi ni ljubilo. Kaj sem premišljeval, to sem Ti povedal in znebiti se nisem mogel teh žalostnih mislij; vrnilo so se k meni danes ravno takó mučne in težke in jaz se jim ne morem braniti... In Ti boš morda rekla, Anica: »Kakšen človek je tó... brezobziren; če ne dobi odgovora takoj prvi dan, že je ves iz sebe... a njemu ni prav, če se mu očita najmanjša malenkost.« Dà, Anica, to je vse čisto res, jaz sem velik grešnik in vém, da ni nobenega odpusčanja za to mojo brezobzirnost... Ali

Ti ni že žal svoje ljubezni, Anica? Ah, oprosti mi, saj jaz sam ne vem, kaj mislim in kaj pišem. Jaz vem samó to, da Te ljubim in da sem Te s svojo preveliko ljubeznijo že tisočkrat žalil. Jaz se takó bojim za svojo srečo, da me vznemiri že najlahnejša senca, ki bi jo mogla zatemniti. Čisto prepričan sem, da se Ti bo zdela neumna moja vznemirjenost, da se boš čutila razžaljeno, ker si mislim kaj tacega, kakor sem Ti pisal. A jaz si ne morem pomagati. Imej sočutje in oprosti mi.

Zakaj nazadnje more biti resnica vendar samo to, da nisi pozabila name in da me še vedno nekoliko ljubiš. Reci mi to v svojem prihodnjem pismu, Anica moja; ko bi si ne mislil tega, jaz ne vem, kaj bi moral početi v obupnosti. Kakšno življenje bi imel potem še pred sabo? Življenje brez Tebe si ne maram predstavljati, jaz bi ga ne mogel nositi.

In povej mi v svojem listu tudi čisto natančno, zakaj se je Tvoj odgovor tako zamudil. Prepričan sem, da je bila kakšna neznatna malenkost, ki Te je ovirala; morda celo moja opomnja, da pričakujem Tvojega pisma šele v petek — ali ne vem, kako sem bil zapisal. Toda še enkrat — kako si mogla misliti, da je to resnica? Jaz, ki se ne veselim tukaj ničesar drugega kakor Tvojih pisem, Anica! — In dušica moja, srce moje, Ti si nikar ne misli, da se zaradi tega morda hudujem nad Tabo; jaz čutim sam, da ni lepo, če Ti očitam, zakaj mi ne odpišeš in da zahtevam preveč od Tebe. A pisal sem Ti to samo zato, ker nisem mogel drugače in ker me je vznemirjalo preveč neprijetnih mislij...

Ravno danes mi je pisal nekdo iz Ljubljane, da Te vidi večkrat, kako hišiš z dunajske ceste dol po »zvezdi«; jaz ne vem, ali Te res pozna ali se samo moti... In pri tem mi je prišlo na misel: »Ta tepec, ki se zanima zate le površno, ki Te morda komaj pozna — ta človek pravi, da Te vidi skoro vsak dan — in jaz moram čakati, kedaj se vrnem, — tu v tem neizmerno pustem kraju — na pol pozabljen in le s toliko srečo, kolikor jo uživam iz Tvojih pisem. Ali ni to krivica usode?

No, samo še nekaj dnij! —

Torej Anica — Anica, angelček moj — hitro končaj to moje nestrpno pričakovanje; usmili se ubozega pesnika, ki Te ljubi in hrepeni po Tebi z vso močjo svoje duše. Četudi je nestrpen, četudi Te žali vsak hip, vendar imej sočutje z njim, zakaj vse to Ti povrne s toliko gorkejšo ljubeznijo. Da, vse to bi lahko zamolčal — a potem bi Te ne ljubil; kako bi Te mogel ljubiti, če bi Ti (prvotno: Te) ne pisal vsega, kar je v mojem srcu? ako bi hranil zase, bolelo bi tem hujše... Ah, kako je to čudovito: jaz trpim, a vem ob jednom, da je popolnoma nepotrebno to trpljenje — da me Ti ljubiš, kakor si me ljubila prej in da si mi zvesta, Anica!... A povej mi, da se ni spremenilo ničesar, da si Ti zmirom še moja Anica; jaz nečem biti ljubosumen, — sam sem Ti svetoval, da se ne ogibaj nikogar, če se Ti ne zdi potrebno... A glej, morda sem Te bil v svojem zadnjem pismu razžalil ravno s tem, ko sem zapisal, da »mu dovoli vse, — samo ne poljuba«. Treba je, da Ti razlagam, kako sem to mislil: do-

voli mu, da Ti govori o ljubezni, — saj to ni ničesar neprijetnega in naposled bi Te lahko celo zabavalo. A da mu družega ne boš dovolila, — tega niti svetovati ni bilo treba...

Toda vse to se bo videlo, kadar dobim Tvoje pismo; pričakoval sem ga včeraj in danes in pričakoval ga bom jutri. Jaz upam, da naposled pride, — a zdaj se ga že skoro bojim. Sam bog vedi, kako in kedaj sem Te razžalil. Ali preveč huda ne boš, Anica in naposled mi oprostiš kljub vsemu... Obljubi mi. Anica! —

Torej za zdaj dovolj. Več in kaj lepšega Ti ne morem pisati — ker nimam Tvojega pisma in ne vem kaj se je zgodilo. A če prejmeš ta moj list prej, kakor mi odpišeš, tedaj Te prosim, bodi tako ljubezniva in odgovori mi kakor hitro moreš. Anica, stori to; jaz sem že ves iz sebe od samega pričakovanja. In piši mi veliko!

Pozdravlja Te iskreno in poljublja
Tvoj ljubeči Te

Ivan m. p.

PS. — Pozdrav gđc. sestri! — Torej Anica, takoj, ako Ti je le mogoče! Če ne več, vsaj par besed, da ne bom ugibal, kaj je moglo priti med najino ljubezen; naposled bi si začel predstavljati bogve kaj! —

Še en poljub na Tvoje ustnice! —

Ivan m. p.

Pismo je brez datuma, oddano pa je bilo, kakor priča pečat na ovitku, 7. sept. 1898 popoldne. Položaj, iz katerega je nastalo, je razviden iz pisma samega, pojasnjujejo pa ga tudi pisma, pisana

neposredno pred in za njim. V pismih 31. avgusta in 3. septembra razlaga Cankar Anici svoje prejšnje »ljubezni«, o katerih je nekaj zvedela in postala ljubosumna, obenem pa slišimo tudi, da je dobila Anica »jako navdušenega čestilca«: torej obojestranski dvom, negotovost, sumničenje. Pismo, ki ga je v tem razpoloženju napisal Cankar 3. sept., se je Anici zdelo hladno; kakor sam pojasnjuje en teden pozneje, je bilo to zato, ker je pisal v kavarni, kjer ni imel miru. Ob koncu tega pisma čitamo za nadaljnjo korespondenco sledečo napoved: »Moje pismo dobiš jutri zjutraj, — v petek popoldne bom že pričakoval odgovora nanj, — in v nedeljo boš torej prejela moj prihodnji list.« Ta nedolžni stavek je povzročil, da je njuno dopisovanje in njuna ljubezen že teden dni prišla iz reda. »Jutri zjutraj« (4. sept.) je bila nedelja — Cankar je torej v resnici pričakoval odgovor kakor običajno že v torek; Anica pa se je, užaljena, držala roka, ki ji ga je on pomotoma dal v svojem pismu. Tako je Cankar zastonj čakal v torek, zastonj tudi v sredo. Iz tega nestrpnega, vedno bolj se stopnjujočega pričakovanja je nastalo zgoraj priobčeno pismo, napisano 7. sept., to je v sredo, popoldne. Še preden pa je Anica to pismo dobila, mu je pisala sama, in sicer ironično, »da se nadeja njegovega pisma čez par let«. Na to je napisal Cankar nedatiran odgovor, ki tako po vsebini kakor tudi po pisavi kaže skrajno razburjenost. Tik za tem pa je dobil novo Aničino pismo (odgovor na pismo 7. sept.), iz katerega je razvidel, da je vse razburjanje bilo nepotrebno in

neosnovano, samo posledica malenkostnega nesporazumljenja, ker se je zmotil v navedbi dneva. S pismom 10. sept. je še enkrat analiziral vso zadevo ter jo skušal pojasniti in se opravičiti...

Jedro in osnovna oblika vsega kompleksa čustev, ki jih je izzvala v pesnikovi notranjosti ta epizodica, je bilo pričakovanje. To doživetje bolesto stopnjevanega pričakovanja je našlo izraz tudi v Cankarjevem literarnem delu: ni dvoma, da je iz tega doživetja nastala črtica »Pričakovanje«, ki je pod psevdonimom Ivan Gradar izšla v Slovenscu 22. sept. 1898, torej približno 14 dni pozneje, ko je pesnik stvar doživel. Motiv je točno posnet po življenju: pesnik pričakuje pismonošo s skrajno nestrpnostjo, kakor pričajo takoj prvi stavki črtice: »Ni je na svetu grozovitejše stvari od pričakovanja. Ta neznosni čut ovlada človeka tako popolnoma, da nima več smisla za ničesar, — da mu zastane pamet in razsodnost, da so nerazvorne roke nesposobne za vsako delo, — skratka, vživi se polagoma v neko megleno, polblazno stanje...« Ko mu pismonoša ničesar ne prinese, se strti in uničen zgrudi na posteljo...

Skoraj se zdi, kakor da je Cankar s črtico še enkrat hotel izpregovoriti o stvari — Anici: da ponovno pojasni in opraviči svojo nestrpnost. —

Tako dogodek, ki ga priobčeno pismo prikazuje, kakor tudi njegov literarni refleks sta sama na sebi sicer malo pomembna; omembe vredna pa se mi zdita kot zanimiv prispevek k vprašanju, kako se pri Cankarju pesnikovo delo prepleta z življenjem.

Mira Pregelji: DEKLE.

VOJAK IN DEKLICA.

Ko smo izstopili na Proseku, vsi stepeni, neprespani in umazani od dolge vožnje v tovornih vozovih, ki so nas privlekli iz gornještajerskega gnezda, nas je objela burja, mrzla in ostra, da smo se zavijali v svoje koprive in si nabijali na glave rjave kape. Ker nismo vedeli kam, smo postajali na kolodvoru, premetavali nahrbtnike in čakali, da nas odvedejo na menažo. Bili smo se stradani, dolgočasni in samemu sebi v napoto in nadlego. Pripeljalo se nas je kakih trideset voz, ki so nas nabrali in zbobnali skupaj od vseh vetrov in regimentov. Večina so bili kmetje, hlapci in gospodarji, nekaj delavcev, rudarjev in pisarjev. Znan nisem bil z nikomur, le po govorici sem poznal dva Tolminca. V presledkih se je zaslišalo oddaljeno bobnenje. Nekdo je nad nami zakričal, in naložili smo si nahrbtnike ter stopili v vrste. Šli smo v vas, se ustavili med hišami in zopet čakali. Naslanjal sem se na strohnel plot in gledal močno zarjavelo žensko, ki je na gredici kopala in sadila. Vprašala me je, kam smo namenjeni. Zmajal sem z rameni.

»Vrag ve!«

Okoli poldneva so nas gnali naprej.

Na široko dvorišče smo šli, mimo drvarnic pred kuhinjo, in tam je dobil vsak šalo prepečenca in dve konzervi. Začel sem gruditi, in že smo bili na cesti, na prašni in dolgočasni, ko sem se ozrl okrog sebe. Strjeno blato se je razlezlo na obeh straneh, rjava zemlja,

peščena in kamnita se je vzdigovala na levici, na drugo stran pa se je svet nižal in tam so stale zapuščene barake, skladanice lesa, na progi pokvarjeni železniški vozovi, razbiti vozički, zlomljena kolesa, zarjaveli topovi z dolgimi cevmi, kakor bi trobili sodnemu dnevu. Hodili smo po prahu in kameňju. Včasih je nekdo zabrlizgal na piščalko in poplegli smo po trdi ruši med kamenjem.

Sredi pota nas je došla noč, in ustavili smo se sredi zapuščene kraške vasi. Kmetov nisem videl, vsaj ne spominjam se niti enega. Legli smo po hišah na tla, po deset mož, v prazne hleve in skednje in svisli jih je šlo po dvajset. Ko smo se zjutraj vzdignili stepeni kot zvečer, sitni in slabe volje, smo zopet čakali. Ves dan smo postopali okoli voglov, dolbli smo konzerve in grizli komis. Ko se je dan nagnil, se je zopet od nekod zaslišala piščal. Poiskali smo nahrbtnike in stopili v vrste. Takrat sem ga prvič zagledal. Postavil se je zraven mene, in sva korakala skupaj. Bil je tak, da ga nisi mogel zgrešiti, ako si ga enkrat videl, in meni se je zdelo čudno, da mi ni bil že prej padel v oči. Dolg in koščen je stopal z velikimi in nerodnimi koraki, z enim očesom je gledal po strani, in zdelo se mi je, da me hoče z njim prebosti. Rjava in upadla lica so govorila o bednem življenju vojaškega trpina, ki so ga premetavali po taboriščih. Bil

je pravi tip delavca v obnošeni vojaški suknji, z okroglo kapo nad izoranim čelom. Ostrmel sem nad njim in bil mi je tuj in neznan, dasi sva korakala drug poleg drugega.

»No, ali ste vi?« sem ga pozdravil.

»Kaj neki zdajle doma delajo?« je izpregovoril, ne meneč se za moje vprašanje. Takoj sem ga spoznal po govorici za dolenjskega kmeta in izpregledal sem vse njegove razmere. Kako težko je bilo slovo od žene in otrok in zakajene revne bajte, da še zdaj po mesecih misli samo na tisto ubogo ped zemlje, ki jo je zapustil. Pogledal sem ga, in čudno rosno je sijalo tisto oko, ki je prej tako srepo streljalo vame.

»Kje ste pa hodili?«

»Oh, kako nerad, pa sem moral! Kaj ti, ki si mlad, jaz imam pa otroke.«

Zopet je odgovarjal samemu sebi, a zvedel sem veliko hitreje in več od njega, kakor bi ga vpraševal. In hipoz ma mi je bil čisto blizu, kakor da se že pozna leta in leta.

»Ali ste že dolgo notri?«

»Tisti torek sem se odpeljal, ko so zvonove dol vrgli. Meni je bilo pa bolj lahko; sem mislil, ako morajo še zvonovi, pa bi ti ne!« Gledal je v stran in govoril sam s seboj. Ni se menil ne za me, ne za nikogar, včasih je potegnil težki nahrbtnik na rame in je udaril z okovanimi črevlji po kamenju.

»Ali imate ženo?«

»Vse imam, oh, ženo pa dva fanta, pa Minico. Saj so še majhni, hvala Bogu! O, teh pa že ne bo našla vojska. Mene pa je, in tako sem v hribih. Skrit

sem za lesom, pa so me iztaknili. In star sem. Zato so mi dali lopato.«

Z grenkim nasmehom je spremljal svoje misli in skoro se je na glas zarežal, ko je dejal:

»Brez mene pa le ne morejo izpeljati vojske!«

Tudi meni se je dobro zdelo, bolj krepko sva kresala po skalah. Mračilo se je že, in zdelo se mi je prav in bil sem brez strahu. Vedel sem, da je nekje tista deska, kjer bom nocoj počival. Tudi moj tovariš je bil najbrže istih misli. Stresal je z glavo in včasih je zamahnil z roko, kot bi preganjal skrbi. Šli smo vrag vedi kod! Zdaj je zarjulo včasih že čisto blizu, in tovariš me je pogledal in pokimal z glavo.

»To je štuk, smo že tam!«

Šli smo še skozi dve ali tri vasi, ki so bile v temi. Skozi nobeno okno ni gledala prijazna luč in ni bilo slišati glasu. Rjulo je v presledkih v grmovju in za skalami. Ogenj je bruhal v noč, in potresala se je zemlja. Prišli smo do razrušene vasi. Zidovje je bilo razvaljeno in v stenah so zijale velike odprtine. Nihče ni črhnal, in hitro je stopal mož za možem. Bilo mi je vroče, odpel sem suknjo in gledal, kakor da je to najbolj važno, pod noge tovarišu. kdaj se mu zakreše iskra pod peto. Zavrili smo v gozd mimo hrastov, ki so stali brez glav ob poti. Cesta je bila široka in čevlji so se vdiral v rdečkast prah.

»Pa smo prišli,« je rekel nekdo, ko smo obstali pred črnimi barakami. Odprle so se duri, zasijala je skrbno zarjuna svetiljka, in šli smo mimo nje.

Poskakali smo na deske, zlezli v spodnji predal, in ko je vsak krepko zaklel, je že tudi zadremal.

*

Barake so se tiščale kamnitega hrbta široke Grmade, mestoma zaraščene, drugod pa gole kraške gore. Bili smo zakriti z nizkimi hrasti in kostanji, in strehe so bile obložene s sivim kamenjem, kakor se je paslo po obronkih in kotanjah, po rebrih in dolinah. Niže pod nami je tekla razdrta in razrita kolovozna pot mimo nizkega grmičevja, po klancih in grapah, šla je skozi sošeske mimo svežih grobov prav do zakopov in jarkov. Pred nami na drugi strani ceste je rastlo nizko borovje in hrastičje; od temno zelenega bodičevja se je ostro ločilo golo vejevje, še ne obraslo v prvih marčnih dneh. Pomladni vetri so nas božali, od morja je vlekel prijeten in gorak mornik, in razprostrl sem roke in hipoma me je navdalo neugnano veselje do pomladi in življenja. Pogledal sem okrog sebe, kjer so stale mrke in zamišljene postave, okrog tristojnih in koščenih zaraščenih mož, zagrnjenih v sive plašče, in skril sem se med nje in povesil oči. Začeli so nas klicati, in čakal sem, kdaj se oglasi moj sinočnji znanec.

»Janez Dramè!«

In kmet z Dolenjskega, krivogledi in strahotno izdelani, je pomolil roko v zrak. Nekaj je zagodel in se plašno ozrl na me, ko je za trenutek ostrmel nad njim naš višji kot da bi se mu čudil, kako se je izgubil med nas.

»Ali si videl, kako me je pogledal? Da bi le ne bilo kaj hudega. Saj dolgo ne bom tukaj, in pojdem kmalu stran.«

»Zakaj? Mogoče ti ne bo hudega. Poglej, tu imamo vsaj streho.«

»Ne bom, ne bom! Kaj pa misliš, doma je setev, jaz pa tukaj! Saj to ni nobeno delo! Stojim in lenarim, da me je sram, in hudo mi je in zdi se mi, da sem nekaj zamudil. Ne bom tukaj ostal.«

»Pa ne, prijatelj Dramè! Samo ne vem, kaj ti pove tisti gospod, ki te je prej tako čudno pogledal.«

»Rečem ti, da sem se prestrašil. Kot da me je zaznamoval, se mi je zdelo. Ali ni začrkal križca zraven mojega imena?«

Ostala sva tiha in zamišljena, in prav tedaj je zavilo in zatulilo nad nami v zraku. Hipoma se je iz grmičevja pod nami pokadilo, vzdignil se je umazan rjav in siv stolp dima, in kamenje in svinec je zažvižgal po zraku.

»Viš ga hudič!«

In tovariš se je z levim očesom srepol in hudo ozrl v tisti kraj, kamor je udarilo.

»Vraga,« sem se zavzel. »Ali smo tako blizu, saj nese preko nas.«

»Glej no, kako je feldbebl bled! Še brati ne more!« Nekdo je za menoj izpregovoril, in videl sem trepetajoče roke svojega predpostavljenega. In glas se mu je tresel, ko nam je bral v nemškem jeziku hude besede, kako se nam je vesti. Za goro nekje je zopet zagrmelo. V zraku je zavilo in iz zemlje je bruhnil rjav steber, se razprostrl kot drevo; na okoli je završalo in za-

hrumelo. Slišal sem, da nam je povedal višji gospod, da pojdemo zvečer delat kaverne, v naglici nam je vrgel v slovo še par ukazov, in potem je izginil. Ni sem vedel čemu. Zdelo se mi je vse zelo preprosto in nič posebno nevarno, saj nas je varovala gora.

»V barake!«

In sunili smo drug drugega v hrbet. Meni je stopil Dramè na noge.

»Ježeš,« sem vzdihnil od bolečine, zamižal sem, in trdi komolci so me nesli v gneči v barako. Proti večeru so nas zgnali na kup, in v trumah po osem mož smo šli daleč narazen po skritih stezah na svoj cilj. Na poti smo morali še skozi zadnjo vas, ki je bila popolnoma razrušena. Medeazza je bilo zapisano na vojaškem kažipotu, edina ulica je bila zakrita z vejami. Ostalo je še majhno znamenje, križani Jezus iz kraškega kamenja. Sredi vasi je stala velika granata.

»Buzakljuna,« je rekel Dramè. »Kar pustimo vraga! Da se ne sproži.« Položil sem roko na njo, ali je še vroča. Bila je mrzla in je stala tu mogoče že od začetka vojne z Italijo. Nekoliko od vasi je bil majhen vinograd v zelo idilični legi. In mislil sem, kako se je še nedavno tod okoli sprehajal vaški gospod nadučitelj in gojil žlahtno vinsko trto.

Na zapadu je sijala večerna zarja, in rumeni oblaki so v velikih trumah šli preko neba. Ostra svetloba je osvetljevala kraške griče in doline in tam na obzorju je viselo sedem balonov. Bili so italijanski in straže v njih so opazovale, ako se ne gane nič sumljivega

med skalami in jarki. Obstali smo pri zloženem kamenju, ki je gradil prijazni vinogradek od puste in kamnite kraške planote. Čakali smo, da se znoči. Nebo je bledele in oblaki so izgubili svoje zlate plašče. Skočili smo izza kamenja in sklonjeni leteli med kotanjami in pečinami. Okoli vratu smo imeli privezane maske zoper strupene pline, ki so nas ovirale pri teku. Hipoma so začele škropiti okoli nas majhne granate, drli smo za vodniki in po par minutah smo bili pri kavernah. Spustili smo se po izklesanih stopinjah in po vrveh v odprtine.

Začelo se je nočno delo. Polovica nas je nosila razstreljeno kamenje iz kavern, druga polovica pa je dolbla in sekala luknje za dinamit v trdo kraško skalo. V dveh kavernah so bili električni stroji, ki so vrtali, in kadar jim je zmanjkalo vode, je bilo treba s sodom k mlaki.

Po noči, ko so spale pečine in jame, je zaškripal voz na dveh kolesih po kamenju in pesku. Le tiho, le skrivaj, po sencah, za strahotnimi kopami kamenja, naglo in srčno naprej po hribu s sodom! Vrag! Kako vpije voz, kako bijejo kolesa! Stoj! Lah nas je zaslišal in nameril žarke in zagnal širok snop svetlobe preko pota. Bog ne daj, da bi se premaknil, takoj prileti granata, za njo druga, in kdo bo potem vozil vodo žejnemu stroju, ako ti ležiš na skali in jo rišeš s svojo krvjo!

Nocoj ni treba! Z Drametom se diva globoko v kaverni, šest metrov pod zemljo; jaz držim sveder v luknji, tovariš udarja po njem s težkim kladivom.

vom. Vso noč delava, eden tolče, drugi dolbe.

»To ni delo zame,« pravi Drame.. »Ko bi vsaj vedel čemu! Zakaj pa kopljemo te kevdre? Ali ti veš? Ali bo Lah krompir notri spravil, kadar nas prežene! To se bo smejal, ko pride! O prokleta neumnost!«

»Ali ne veš, oča, da je to za nas? Skrijemo se, kadar udari sovražnik. Saj si slišal generala!«

»Ali tistega, ki me je podkrižal?«

»Tistega! Gotovo je vedel, da ne maraš v kaverno.«

»Uganil je! Doma naj bi me pustil! Zame ni treba kevdra, saj ga imam doma, in bariglico vina v njem. Oh, kako bi ga zdajle pil!«

»Le potrpi, saj veš, da potrpljenje železne duri prebije.«

»Ampak tisti je revež, ki po njih tolče,« je pokimal Dramè. »Doma bi oral, tukaj pa rijem kot krt po zemlji. Vse je narobe, in včeraj se mi je kar zazdelo, da ne pridem nikoli ven iz tega šundra.«

»O prijatelj Dramè, kako si me prestrašil! Glej ga, saj si junak, pa se take iznebiš! To boš zavriskal, kadar prideš v dolensko vas.«

»Le ti meni verjemi, da se bo nekaj zgodilo! Nimam pravega upanja, pa tako rad imam svoja dva fanta pa Minico.«

»Naju vojska ne vzame. Saj sva pod zemljo! Takole na jesen se povabim k tebi na trgatev.«

»Da bi bilo res! Pa mi vse pravi, da ne pridem cel od tukaj. Saj pravijo, da vojskine koline po berglah prihajajo.«

»Ha, ha, ha, dobro si povedal, pa to naju ne briga. Na, vzemi sveder!«

Vzel sem kladivo v roke in udaril. Tolkel sem hitro, da preženem spanec, ki mi je padal na oči. Bilo je okoli polnoči, in v kaverni je smrdelo po dinamitu. Strašna puščoba me je morila. In do jutra je bilo še pet ur! Šel sem za trenutek iz jame. Višje gori proti zapadu je grmel in bobnalo, rakete so vstajale in visele v zraku. Padale so polagoma, da je bilo pogorje vse razsvetljeno. Nad kavernami je bil mir, včasih je udarilo kolo ob skalo, voziček je zazskripal in žarki so švignili preko hriba. Iskali so, padali in vstajali. Vse je utihnilo, a hipoma se je streslo ozračje. Počilo je, in skale so brenčale po zraku. Pogreznil sem se pod zemljo.

Jutro je sivel, in tenek pas je ovijal vzhodno nebo, ko sva z Drametom hitela od kavern. Uren sem bil, in komaj me je dohajal.

»Beži, vsi so že pred nami.«

»Še nikoli nisem, pa bi zdaj! Zajec z nogami pot piše.«

»Pa je zdravo! Pomisli na Minico, kako te objame, kadar prideš z vojske.«

»Minica, res je! Zelo rad bi jo še videl; ne smem se jim dati kar tako.«

In šla sva, da je frčal pesek po zraku. In zmeraj lepši je bil pas na nebu. Prelival se je zlato in rdeče, in modre gore so vstajale, da si ga ovijejo okrog glave. Visoko za nami pa je še zmeraj bobnelo, šlo je kakor po taktu. Pred barakami sem legel na skale, in čudovito lepo se mi je zdelo jutro.

*

Kadar smo pridrli iz kavern z granatami za petami, sem se umaknil v barako. Nekako po domače mi je bilo v ozkem in temnem prostoru na deskah in vresju, s katerim smo si nastlali ležišča. In bolj varno se mi je zdelo, če tudi je bilo vse naokrog razrito, in so nam od treh strani grmeli avstrijski kanoni. Preden sem zvečer zaspal, sem slišal to divje rjojenje in od začetka sem mislil, da me varujejo in branijo pred nevidnim sovražnikom. Seveda je bilo narobe. Laški možnarji so odgovarjali in metali granate proti našim barakam.

Ležal sem na cvetoči ruši v majhni dolinici pod Grmado. Nad menoj so visele skale, in opazil sem, da ni nobena granata ostala v moji bližini, temveč so letele preko mene, da se zakopljejo v rdečo ilovico na nasprotni strani jarka, po katerem je šla cesta. Nad menoj je divje zatulilo, in takoj nato je bruhnilo iz zemlje, kakor da se je nenadoma odprlo ognjeno žrelo in je začel bljuvati vulkan. S kamenjem so prileteli k meni liščki, ki so peli svatovske pesmi v grmovju, kjer je zdaj vstajal ogromen steber dima. Takrat sem se zgrozil. Plaho so čivkali drobni pevci, vsi boječi so se zgrnili po travi okoli mene. Glej, sem si mislil, tudi nedolžna živalca čuti neusmiljeno početje in je v strahu za svoje življenje.

Šel sem v barake. Dramè je sedel na deski in brado je tiščal v pest. Bral sem mu na obrazu, da hodi v mislih po dolenjskih njivah.

»Vzdrami se, Dramè, pojdiva na lepše! Nič prijazno se mi ne zdi tukaj,

ptiči so utihnili in samo granate hodijo v vas, kakor bi iskale ženina. Pojdiva na lepše!«

Ni se obotavljal. Hitro sva bila v skalovju, skrila sva se v zaraščeno borovje, in po neizhojenih gozdnih stezah šla proti kraju, kjer smo prvi večer videli vas. Hodila sva uro, mogoče več, in bila sva tam. Mimo pokopališča, kamor so vojaki pravkar pripeljali tri vozove mrtvaških skrinj, in je spal v vsaki mrtev fant, je naju privedla pot.

»Križ božji, čudne stvari so to,« je zamrmral tovariš. Snel je kapo in se prekrižal. Roke so mu trepetale, in strašna bledica je legla na njegov obraz.

»Saj so srečni, in nič bi se ne bal biti med njimi, ako bi ne čakali doma otroci. Kar vem, da jih ne bom videl nikoli več.«

Potegnil sem tovariša s pokopališča. Sredi vasi zaslišiva petje. Bila je truma veselih vojakov, ki so pili vino. »Glej.« sem dejal, »krčma!«

V kleti pod hišo so točili dalmatinca, na oknih pa so cvetele rože v šrapnelskih loncih. Naročila sva vina in se razgledala po kleti, kamor so naju pripeljale globoke stopnice.

Hladno je bilo tu, prijazno in čutil sem se varnega, kot da sem daleč od fronte in ne pod oblastjo sovražnih topov. Največ nas je bilo vojakov, ki sta nam stregli domači hčeri. Tudi dva kmečka starca sta bila vmes, in okrog mlajše ženske se je igrala šestletna deklica.

»Naša Minica,« je živo zaklical Dramè. Zasvetile so se mu oči v prijaznem blesku, poklical je domačo hčer in

z velikim veseljem je naročil slaščic.

»Pojdi sem, mala, na, vzemi!«

Otrok se ni branil in je bil takoj na njegovi strani.

»Ali ti ni ime Minica?«

Skazalo se je, da je bilo deklici ime Rozika, in da je njen oče v vojski, daleč na Ruskem, mati pa sedi na klopi. Ni se je mogel nagledati in se ji je smejal in jo božal.

»Jaz ti bom pa rekel le Minica, ker imam doma tudi eno. Pa sem tako navajen.«

»Gospod Arčon«, je zavpil vojak z odpeto bluzo in rdečim obrazom nad krčmarjem, »kdaj greste po vino? Druzi teden moram v Trst, pa bi se vozila skupaj.«

Krčmar je bil že osivel mož in je nekaj težko premišljeval. Ali takoj odgovori vojaku:

»Po vino? Da, drugi teden bi šel, pa ne vem. Slišal sem, da bomo morali vsi iz vasi. Zaprli mi bodo gostilno. Gotovo se nekaj pripravlja.«

»Ali vas je še dosti kmetov v vasi?«

»Pri treh hišah so še, vsega skupaj devet ljudi. Staro Žgurko smo včeraj pokopali, Legiša pa že dva dni ni na izpregled. Izgubil se je; kravo je pasel, pa je sama prišla domov?«

»Ali je nevarno v vasi?«

»He, nevarno,« se je zasmel. »Nobena hiša ni cela, pet jih je zgorelo, meni so včeraj prebili streho in strop šrapneli, ki so jih metali iz letal nad vasjo.«

Krčmar je pritrjeval z glavo in se smejal kot človek, ki je na vse pripravljen.

»Šrapneli?« sem vprašal. »Zakaj jih pa puščajo na vas?«

»Zakaj pa ne? Najbrže so videli trume vojakov, ki se zbirajo pred hišo. Saj so zmeraj letala nad nami, in vsi smo se preselili v klet, jaz in dekleti. V šrapnelske lonce sta pa nalili vode in zdaj diše vijolice iz njih.«

Z veseljem sem gledal za mladim, čvrstim dekletom, ki je zardelo in se zasmejalo očetovim besedam.

»O, pri nas je prijetno! Včeraj sem zasul dve jami, ki sta jih napravili granati. Tamle na koncu hiše sta udarili. Gotovo sta bili široki po tri metre, globoki pa ne dosti manj.«

»Ali mislite, da smo v kleti varni?«

»Seveda, dokler ne udari granata.«

Tovariš Dramè se je medtem nedolžno razgovarjal z deklico, bil je vedrega obraza in smeh ga je vsega spreminil, da je bil kot otrok.

»Ali imaš rada bonbončke?«

»Vsak dan bi jih pojedla dve škatli. Pa rožiče imam rada, pa kolače. Lani sem bila v Trstu, uh, kakšne ribe sem videla!«

»Ali bi šla z menoj? Sedi k meni na kolena!« Deklica je sedla. »Ali je pri vas doma tudi vojska?« ga je veselo vprašala in prijela za vrat.

»Pri nas pa ni vojske«, je ravno tako neskrbno odgovoril Dramè.

»Pri nas pa je«, je zapela deklica. »Pa puške pokajo in toliko vojakov so že pripeljali pokopat k nam.«

»Ali bodo tvojega očko tudi pokopali?«

»Ne bodo ga ne! Njega pa jaz ne pustim. Saj govorim z njim vsako noč.

Tudi nocoj je bil pri meni in me je va-
bil, naj grem z njim.«

»Ali bi rada šla?«

»Saj pojdem, in še kmalu! Da bi me
le mamica pustila.«

Zaslišalo se je močno grmenje. Za-
poredoma so udarjale granate, nekatere
so morale pasti čisto blizu, ker je bil
ostro odsekan grom, in se je stresala
hiša.

»Ali se nič ne bojiš?«

Dramè je smehljaje se gledal de-
klico, in njegovo levo oko je prijazno in
ljubeznivo počivalo na njenem obrazku.

»Zakaj bi se bala? Saj si ti pri meni,
pa mama je pri meni in ste vsi pri meni.
Nič se ne bojim vojske, zmeraj mi da
vojak bonbone. Tudi fig mi je že dal.
Ali ne poznaš tistega vojaka?«

»Kje pa je, ali sedi pri mizi?«

»Sinoči je bil ves obvezan, in kri mu
je tekla. Rekli so, da ga je ranilo v
čelo.«

»Pa nisi jokala?«

»Nič! Saj je bolj lepo v vojski! Kdo
bi pa dal fige in pomaranče, ako bi ne
bilo vojske.«

»Pa če bi vse vojake pokopali in
mene tudi, ali bi potem jokala?«

»Nič ne bi jokala, saj bi tudi umrč-
kala.«

Otrok se je smejal in vlekel za ušes-
sa starega vojaka. Tudi Dramè se je
smejalo, in solze so mu tekle iz oči.

Zopet je butnilo, votel grom se je
raznesel po kleti.

Krčmar je vstal, in njegovi hčerki
sta plašni prileteli k očetu.

»Zmeraj bližje tolčejo,« je rekel
Arčon, in dekleti sta se jokaje stiskali
k njemu. Tudi jaz sem vstal in potegnil
tovariša.

»Nikamor ne grem, in če se general
na glavo postavi! Kajne, midva ne poj-
deva nikamor, Minica? Kar tu ostaneva
nocoj. Kje pa je tvoja mamica?«

»Ali je ne vidiš? Kdo pa pomiva
kozarce? Vsak večer prideva sem, in
potem nama da oča Arčon večerje.
Tudi nocoj jo dobim, saj sem že lačna.«

»Zakaj pa nisi povedala, lahko bi
že večerjala. No, kaj imaš najrajši?«

Objemal jo je in gladil po licih, ki
so gorela in se smehljala v otroški, než-
ni rdečici.

»Veš, kaj mi kupi? Marmelade in
žemljo.«

Iznova se je razleglo bobnenje, in
deklica je plaho pogledala svojega pri-
jatelja in ga objela okoli vratu.

»Ali si slišal? Danes je huda voj-
ska. Včasih pa ni huda, takrat nič ne
strelja. Jaz je še nisem videla od blizu,
pravili pa so, da je strašna. Ali je to
takšna žena? Ali si jo ti že videl?«

»Oh, ti ljuba nedolžnost! Kar prav
bo tako, vojska je res huda in velika
žena.« Pritrjeval je z glavo in se za-
mislil v otrokove besede.

»Ali vojska sama strelja? Zakaj je
pa vojaki ne ustrelje?«

»Ker je pa krogla ne zadene. Tam
ti stoji na hribu, vse vidi in ve, krvava
je in kogar zagleda, pa ga ubije.«

»Oh, jaz se je bojim.«

»Saj si rekla prej, da se ne bojiš
vojske.«

»Pa sedaj se je bojim, ker praviš, da je tako velika. Mogoče me je že visdela in sedaj čaka name.«

Truma vojakov je prihrumela v klet. Vsi razburjeni so hiteli praviti, da je ubilo pred pol ure dva telefonista, ki sta napeljavala vrvce po drevju.

»Ravno pod drevo, na katerem sta bila, je udarila granata. Stresla ju je z vej, kot dva hrošča.«

V kleti je vse utihnilo, in nemir se nas je polastil. Prišlo mi je na mar, da sem prav za prav še zmeraj v nevarnosti, in čudno tesno mi je bilo okoli srca. Pogledal sem okrog sebe in videl same blede obraze. Rad bi bil zunaj v gozdu ali v svoji dolinici ob vznožju skalnega hrbta, mislil sem, da bi se tam lahko umaknil, tukaj pa v tej zaduhli kleti nisem mogel nikamor.

»Prej ni bilo tako hudo; nekaj dni sem pa ni miru ne ponoči ne podnevu.« Krčmar si je natočil kupico vina in jo v dušku izpraznil.

»Gotovo pripravljajo novo ofenzivo.«

»Deveto že?«

»Da, deveto! Na vsak način bi radi predrli. Nocoj je prišlo pet novih kompanij.«

»Ha-ha-ha! Kako si pridna punčka! Ali bi res šla z menoj?«

V resnem in zamišljenem pogovoru očeta Arčona z gosti se je čudno slišal brezskrbni smeh tovariša Drameta, ki se je šalil z otrokom.

»Ne maram več vojske; jezna sem nanjo, ker je ustrelila vojaka, ki mi je nosil fige.«

Takrat je strahovito udarilo, kot da se je preklalo nebo. Hiša se je stresla v temeljih, zažvenketalo je razbito steklo, pod stropom se je zamajal težak, železen drog, ki je visel na žreblju. Padel je naravnost deklici na glavo. »Joj!« Nič drugega niso izpregovorila njena usta. Vlila se ji je kri po levih licih, tekla je po laseh, za uho je polzela in se skrila za vratom. Nagnila je glavo Drametu na prsi in začela izdihati. Njeno telesce, oblečeno v revno, rdeče krizasto oblačilce, se je krčevito stresalo, iz oči ji je pritekla solza, in z drobnimi rokami se je oklenila starega vojaka.

»Minica, o moja Minica!«

Poklical jo je z obupnim glasom, in obličje mu je spremenila velika bolečina. Razširil je ustnice in je zajokal težko in bolno, da me je pretreslo do kosti. Vstal je in se opotekel po sobi z mrtvim otrokom v naročju.

Drugo jutro nas je na vse zgodaj zbudil inšpekcijon. Vzdignil sem se s težkim srcem, in v spominu mi je vstal sinočnji dogodek z vso žalostjo in čudno okolnostjo. Pol toliko bi me ne pretresla smrt vojakova, ali zakaj je morala umreti majhna deklica tako nenadne in slučajne smrti? Niti vedela ni, kaj je vojska in si jo je mislila kot veliko, hudo ženo. In v tistem trenutku, ko je rekla, da je nanjo jezna, jo je ubila, kakor bi se maščevala. Pogledal sem, kje je Dramè? Sinoči ga nisem mogel odtrgati od mrlička, in še zdaj ga ni bilo od nikoder. Bil sem zanj v skrbeh, kje hodi in kako se bo zagovarjal pred našim višjim, ki je renčal nad nami, in

je nam bilo ostro prepovedano oddaljiti se od barak. Ves sem bil nemiren, in nisem vedel, ali naj grem ponj, ali ga izgovorim z boleznijo, ko je stopil hipoma kot duh iz teme. Pogledal me je žalostno in ne da bi izpregovoril je stopil kraj mene. Poklicali so nas po imenu, nas razdelili v oddelke, in obrnili smo se proti kavernam.

Noč še ni izginila, ni se umaknila mrzlemu jutru, in komaj tenak pas zarje se je zaznaval na vzhodnem obzorju. Iz teme so se le za spoznanje ločila drevesa, in nerodno so bile okovane palice in podkovani čevlji ob kamenje. Ni treskalo in ni bobnelo, zakaj gospa vojska je bila trudna od sinočnjega dela in boja. Prišli smo do mesta, kjer so bili tik pota trije vojaški grobi, in zavzel sem se, ko se je nenadoma vzdignila iz njih črna postava, kot bi vstala iz zemlje.

»Kdo si?« je zakričal feldbebl in skočil v kraj.

Bil je vojak iz sosednje barake, ki se je prejšnji dan izgubil. Pravil je, da je blodil vse dopoldne okrog po grapah in gričih in pri grobovih se je šele spoznal. Preganjale so ga granate, zato je legel kraj mrtvih, da ga skrijejo. Vzeli smo ga s seboj, in pravil nam je, da je na svojem iskanju prišel pred barake v dolini, ki so gorele. Malo prej je udarilo vanje, in videl je vojaka, ki mu je odtrgalo nogo. Skakal je besen od bolečin okoli ognja, dokler se ni zgrudil. Grede skozi vas s kraškim znamenjem in granato — zvedel sem, da je bila to Medja vas — smo zaslišali v razdrtem zidovju nočno ptico, ki je kričala, za-

tegnjeno in enakomerno svojo pesem: »U—u!«

Čudno nas je streslo njeno žalostno petje, in tovariši so začeli pripovedovati, da je to slabo znamenje, in da bo nekoga ubilo. Ne morem se hvaliti s posebno hrabrostjo, vendar sem se potegnil za čast samotnega ptiča:

»Ne bodite otroci, čuk se ženi in vabi nevesto! Ali niste fantje! No, pa ti povej, Dramé!«

Skoro sem pozabil, kakšnega žalostnega tovariša imam na svoji strani!

»Ako bi pa le pomenilo! Oh, Mica!«

Umolknil sem, in korakali smo, vtopljeni vsak v svojo žalost.

»Ne bo je več, ne bo je več!«

Vzdih in besede so se mu trgale iz prsi, včasih se je slišalo kakor neutolažljivo ječanje, tako globoko in resnično, kakor bi jokala žival za svojim mladičem. Zasmilil se mi je, da bi ga odvrnil od žalostnih misli, sem ga vprašal malomarno:

»Ali pojdeš domov? Slišal sem, da greste kmetje orat in sejat svoje njive. — Nekateri so že šli iz druge barake.«

»Oh, seveda bi šel, še jutri poprosim gospoda, da me pusti. — Samo pokopljem jo prej, sirotico.«

»Ali si bil pri njej nočoj?«

»Sam sem bil z njeno materjo, vso noč smo bili v temi. Oh, še luči ji nismo smeli prižgati. A rekli so, da zaradi Laha. Nikjer ne smejo svetiti, da bi ne videl. — Pa naj vidi, saj je vse eno.«

»Ali je materi hudo?«

»Vpila je in se metala po tleh. Potlej pa sva pokleknila in jo držala za

roke. Misli sem, da se bo zbudila, kar zdelo se mi je, da se je zasmejala. Oh, saj se tudi je, meni se je smejala, mrtva mi je pomežikala.« —

»Ali se ti sanja, ali dremlješ? Nisi zastoj Drame! No, da le pridem v tvojo zidanico, takrat bova pri vinu pozplaknila te spomine.«

»Nikoli, meni verjemi, nikoli se ne vidimo v zidanici! Trdno vem, da ne! Oh, Minica mi je povedala.«

»Ha, ha, zaspal si pri njej, sinoči si se napil dalmatinca, pa se ti je pritaknilo. Kaj pa je rekla?«

»Nič ni rekla, pa sem jo vendar slišal. Ne vem kako je bilo, ali kar naenkrat sem vedel vse. — Skupaj bova ležala.« —

»Nikar, drugače bom mislil, da se ti je zmešalo.«

»Pa nič! Zakaj vprašuješ.«

Tolkli smo naprej po kamenju, žbice na petah so kresale iskre iz kraških skal. Po razritih kolovozih smo gazili ilovico, malo naprej se spotikali ob robato skalovje. Prišli smo do kavern. Preden sem se pognel v globino, sem pogledal okoli sebe. Nad menoj je na izhodnjem obzorju sijala in trepetala v belih žarkih zvezda jutranjica, in za daljnimi hribi je že lahno plamenelo in rdelo obzorje. Po grmovju je zvenela zgodnja pesem drobnih ptic, ki so pozdravljale zarjo in jutro. Siva megla je ležala po Krasu, robovi so strmeli iz nje in bele stene kraške vasi so se lahko svetile iz mraka. Izginil sem za tovariši in sedel na vrečo peska. V temi je gorela svetiljka, in kladivo je že bilo

po svedru. Od strani sem gledal tovariša, ki je s trdim obrazom topo opravljal svojo službo. Bil je siv v lica kakor kamen, samo levo oko je bilo mokro, kot da je polno solz.

Čas se ni ganil, in moreč dolgčas je legel kot mora name. Siv prah je pršil od svedra, in smrdelo je po karbidu. Joj, zakaj moram tičati v tej kamniti grobnici, ko zunaj cveto črešnje in se velike cvetoče grmade blešče v solncu! Skrivaj sem se izmuznil iz kaverne. Zunanaj je bil že velik dan, in solnce je sijalo gorko in ljubeznivo. Zdelo se mi je, da čutim, kako mora biti jetniku, ko pride iz hladne ječe zopet v svobodo pod jasno nebo. Ogledal sem se naokoli, ali videl nisem drugega kakor skalna pogorja, globoko v dolini tiho vas in visoko na griču razdrte hiše. Nikjer ni bilo žive duše, ne glasu razen oddaljene bobnenja. Zdelo se mi je, da vidim na nasprotnem robu izkopane jame, ali nič se ni ganilo. Hodil sem po kamenju, stopil v zakop, kjer so bili raztreseni naboji, malo naprej je ležala nerazpočena granata, pod visoko skalo pa so se belile kosti. — Lobanja je rezala vame, zarjavela puška je ležala na pesku. Obrnil sem se, krenil v drugo stran, ko je udarilo blizu mene. Lah me je zagledal. Izginil sem v temo in po vlažni jami se dotipal do mesta, kjer je delal Dramè. Imel je tovariša. Opazoval sem ga in poslušal.

»Zakaj je vojska, to sem že uganil. Vidiš, preveč ljudi je na svetu. Polovica jih mora pasti, in med temi bom tudi jaz. Zakaj pa kopljemo te le jame, ne morem vedeti.«

»I, zato, da zaslužimo menažo.«

»Saj bi nam lahko dali tisto menažo, ne da bi morali riti v to ka.nenjel! Ta že ni prava!«

»Kdo ti bo dajal zastonj! E, cesar ni tako neumnen, jaz tudi dosti uganem, ker sem že veliko poskusil na svetu. In v Ameriko sem bil namenjen, da nisem moral na vojsko. Pa moja vojska je delavske žlahte, namesto puške so mi dali kramp, in danes imam sveder pa kladivo v roki.«

Nenadoma je Dramè globoko vzdihnil.

»Ti ne veš, o ti ne veš, nikoli več!«

Tovariš ga je začudeno pogledal.

»O vem, dobro vem! Nikoli več, misliš, ga ne bomo pili? Jaz pa pravim, da ga bomo šel!«

In modri vsevedež se je zasmejal brezskrbno in veselo.

»Tako je, ti — Matevž, saj si, ali ne? Vse bi bilo, samo menaže je premalo. Zjutraj nič, opoldne nič, in šele zvečer, ko prideš v barako zbit in zdelan, ti dajo malo črne čorbe za zjutraj, malo juhe in krompirja za opoldne, pa še za zvečer pol komisa. — To je premalo.«

»Kako da je le vedela, da bova ležala skupaj?«

»I, kaj pa godeš? Rajši mene poslušaj! Vidiš, ako bi bil velik kup žganec, takšen kot je Šmarna gora, in če bi bila Sava maslo, pa bi tisti žganci padli v Savo — in bi jih jaz pojedel, o kako bi bil sit!«

»Kam jo bodo le zakopali? Ali bo prostora za me?«

Drame je bil v mislih pri svoji mrtvi prijateljici in ni slišal tovariša. Težko je dihal in butal s kladivom.

»Hudiča, kaj pa vežeš? I, pri delu je dosti prostora za vse, le pri mizi ga včasih zmanjka. Seveda, vsak bi žrl, delal pa ne! Samo da bi se še enkrat najedel štrukljev, takšnih, kot jih delajo Urhova mati! Z orehi so jih pomazali pa z medom polili, to smo jih jedli! Proso smo meli, in ko je bilo ometo, in plaščarji v kozelcu, smo sedli za mizo. Kar voda se mi dela po ustih!«

Lačni vojak je delal za dva, da je bil gotov z delom, preden je prišla noč. Ali — iz kavern nismo smeli. Čakali smo mraka, in ko se je že skrilo solnce in je potemnela zarja, smo planili iz lukenj in med skalami drveli proč z nevarnega kraja. Hej, kako je bil gibčen in uren tisti drobn, suhi kmetič! Skakal je kot zajec po kamenju, in za njim in pred njim so škropile krogle.

K barakam sem prišel kasno. Dramè je bil že prej doma.

»Nocoj grem zopet k njej. Da nas le pokličejo, potlej se pa izmuznem. Vem, da ji je dolgčas po meni.«

»Mar bi se naspal!«

»O ti, ki nimaš otrok, lahko govoriš! Jaz jo imam pa zmeraj pred očmi! Takole je nagnila glavo, vzdihnila in se je stresla revica.«

»Pojdi torej pogledat in pridi kmalu! Lahko se kaj zgodi.«

»Do jutra me ne bo. Do zadnjega je ne zapustim. Zakaj ni mene ubilo! Glavico ima preklano in vdrto. joj, to jo je moralo zaboleti!«

Ko je odšel, sem legel na svoj prostor. Dolgo sem mislil nanj in zaspal sem v trudnih in žalostnih mislih.

Ležali smo v čevljih in oblečeni, se grebli in praskali po životu. Ves sem bil že odrt, umazan in zaraščen, ali nič ni kazalo, da bi prišel od tod. Zdrav sem bil, spal sem vkljub rjoventju treh kanoz nov, ki so v grmovju za barakami klicali Italijane.

Ne vem, kako zgodaj je že bilo, ko se je Dramè dotaknil mojih ram.

»Je že v trugici. Malo so mi jo pokazali, svečo so prižgali in posvetili. Spet se mi je zasmejala. In ko sem klečal zraven nje, se je oglasila. »Kmalu, kmalu! Težko te čakam.« Tako mi je nekaj reklo, in vem, da je bila ona.

»Pozabi, Dramè, sanjalo se ti je.«

»Saj sem bdel in ji gledal v obraz. Mesec je sijal nanjo, in takrat so se ji zganile ustnice, in slišal sem čisto razločno, kar mi je hotela povedati. Z glasvo sem ji pokimal, in potem se je nasmehnila.«

»Tebi se je zmešalo, Drame!«

»In roko mi je stisnila, ko sem se poslovil.

In še nekaj mi je rekla, ali tistega nisem razumel. Ko sem bil že zunaj, sem se domislil. »O polnoči te bom gledala z zvezde.« — Zdi se mi, da mi je to povedala.«

*

Utihnil je, in ker sem se mu zasmejala, se je obrnil na drugo stran. Vstal sem in šel na zrak.

V začetku drugega tedna je moral moj oddelek zopet zvečer na delo. Tudi

Drame je bil zraven, ali določen je bil v drugo kaverno, kjer so razstreljeno kamenje in pesek nasipali v vreče in jih nosili iz jame.

Nerodno delo, in vsi smo ga bili siti. Okrog polnoči je prišel k meni Drame.

»Veš, nisem prav prišel, tam sem bil v drugem kevdru pod tistim sitnim koprodom. Kar naprej sili v človeka. Pa kdo ga bo razumel, ker le po kočevsko nergá.«

»Pa ostani pri meni! Boš držal sveder.«

»Pa se mi le zdi, da sem nekam drugam namenjen. Spet nisem prav prišel. Tisti me je določil, oficir, ki nas je prebral in me podkrižal. Ne vem, kam me je poslal, zato kar nimam miru.

Pa mi gre za to, da se mu ne zamermim. Za dopust sem poprosil. Pa mora hitro priti, drugače bo prepozno.«

Vzel je kladivo in udaril po svedru. Zopet ga je odložil in se nagnil k meni.

»Nocoj sem bil pri njej na britofu. Zelo lepo ima, bel venček visi na križu in podobice so na grobu. Zraven pa je še prostor.«

Pokimal mi je in se pomenljivo nasmehnil.

Nekdo je priropotal v jamo, čulo se je škripanje peska in kamenja. V temi se je pridušal in klel in prikazal se je naš frajtar, ki je bil za ordonanca.

»Tri sto hudičev, kje pa je tisti »dolažajnski« kmet, ki tako gleda, kakor bi na dvojne bukve bral?«

»Tukaj sem, kaj pa češ?«

»Hudič, po vodo moraš! Sam frajtar so ukazali, tisti, ki so prvi za Bogom.

Glej, da se mi hitro spraviš! Zunaj te že čaka drugi kristuš s sodom. Brž pripeljita, drugače boš zaprt, da boš črn.«

Dramè je odložil kladivo in me pogledal.

»Vidiš, da nisem prav prišel! Saj sem ti pravil, da moram drugam. O, noč je lepa noč, in zvezde svetijo.« —

Čez nekaj časa sem pogledal za njim. Sedel sem na kamen nad kaverno. Tam nekje na drugi strani hriba je hreščal voziček, utihnil je za trenutek in se zopet zadel ob skalo in zaškrilpal. Snop žarkov je švigal po kamenju. Zaslišal se je pok, vršanje kamenja, iznova

je zagrmelo, zažvižgal je svinec. Udarilo je še enkrat. —

Ko sem drugo jutro prilezel iz kaverne, se je nad menoj prepeljala truma krokarjev. Streslo me je, in čudne slutnje so me prevzele. Sredi peščenega polja, kjer je bila shojena in zvožena pot, po kateri smo hodili po vodo, je stalo nekaj vojakov, ki so v naglici razvijali rjuho. Ko sem prihitel do njih, so ravno polagali nanjo mrtvega vojaka. Pogledal sem in spoznal Drameta. Lobjanjo je imel razbito, in možgani so bili razsuti po kamenju. Levo oko je bilo odprto in je srepo strmelo vame.

M. Šubic: *MLADA MATI*. Linorez.

DANILO GORINŠEK, Maribor:

MOLITEV.

Njeno lice — lice mučenice,
so lasje od tuge ji srebrni;
Bože moj, le majhen del ji vrni,
kar mi dala je bogastva...
Majhen del, moj Bog, ji vrni,
da lasje ji bodo manj srebrni,
da več njeno blede lice
ne bo lice mučenice,
daj z nebeškim sijem jo obdati,
ves jo svet naj vidi: — moja mati!

DANILO GORINŠEK, Maribor:

V ZGODNJI POMLADI.

Pred mano diše dalja neizmerna,
je hrepenenje mlado v cvetni dalji,
vsa smeje se in vriska, vabi
kot deklica v poročni halji.

Da bilo bi srce mi kot ta dalja
smejoče se, vse čisto in široko,
da bi hranilo v vebi neizmernost,
kot je nebo neskončno in visoko!

A dnevi težko na srce tiščijo,
obkrožata ga bol in temna mora,
in srce se ubogo krči,
da še za žalost v njem ni več prostora.

Oto Gaspari: POMLAD.

FRAN HORVAT KIŠ, Karlovac:

PISMO MILANU PUGLJU.

Karlovac, 26. VII. 1918.

Danas mi dodje, dragi Pugelj, Tvoja karta u kojoj razabirem, da me nešto kao prekoravaš, što Ti još nijesam svojih »Nasmijanih Udesa« poslao.

Nemaš pravo da me koriš!

Pred godinu dana sam Ti pisao i po posebnom čovjeku u tiskaru pismo poslao; nedavno je išao slikar Kokotović u Ljubljano i zamolio ga, da Te u moje ime potraži i da mi donese glase žive od Tebe, jer — danas jesmo, sutra nijesmo — pa da Ti knjigu pošaljem.

Eto — mnogo sam se o Tebi brinuo i nijesam prijekora zaslužio.

Ovih dana ću dobiti nekih 1000 K. ratne pripomoći za nabavu robe. Po

svoj ću prilici 100 K. žrtvovati i poći u svoju dragu Ljubljano i tom zgodom potražiti Tebe. Gdje je Golar? Gadovi! Samo znate grditi, a javiti se od zgrade do zgrade nipošto!

Knjigu ćeš imati — možda već sutra. Dobio sam samo 10 egzemplara a — prijatelja više od 10.

Potražiti ću u ovdašnjoj knjižari!

Inače — živ? Vino 12 K! Hudiča!

Dä: onaj broj Lj. Zv. ćeš mi poslati, gdje bude ocjena. Zar Lj. Zv. nije dobio ni jednog komada?

Pozdrav Tebi i Tvojima

K i š.

DR. KLEMEN JUG:

EVIDENCA IN SPOZNAVANJE.

Preden preidem k lastni analizi spoznavanja, je umestno, da podam ekscerptivno tudi tozadevne misli svojega učitelja Fr. Vebra in da orišem svoje stališče napram tem. Omejim pa se na sledeče glavne misli: Spoznavanja so lahko samo trditve. A trditve si mnogokrat nasprotujejo, spoznavanja si pa ne morejo nasprotovati, kot je izključeno, da bi obstojali dve nasprotujoči si resnici. Med trditvami je torej mnogo takih, ki niso spoznavanja, »Naše vpra-

šanje po bistvu spoznavanja bo torej šele tedaj vsaj v principu rešeno, če se nam posreči najti take znake, ki ločijo neko trditev kot spoznavanje od vseh ostalih trditev. — Če razpadejo vse misli v dopustitve in trditve, t. j. v misli brez prepričanja in v misli z večjim ali manjšim prepričanjem, tedaj se vsiljuje samo ob sebi vprašanje, odkod izvira v danem slučaju prepričanje kot posebna komponenta katerekoli misli. Takih izvorov je v zgolj psihološkem po-

gledu, če se ne motim, celokupno le dvoje: prepričanje kot posebna komponenta neke misli izvira ali iz dotične misli same, oziroma vsaj še iz vseh onih posebnih doživljajev, ki so za dotično misel obligatorično potrebni kot njene »psihološke podlage«, — ali pa iz docela drugih faktorjev, ki nimajo na sebi nič opraviti ne z dotično mislijo samo, ne z njenimi obligatoričnimi podlagami. Takih drugih faktorjev pa je v glavnem troje: a) ponavljanje, b) čustvena stran in c) sugestija. Jasno je, da bo moralo prepričanje spoznavanja izvirati iz nujnomiselnih faktorjev in ne iz misli čisto tujih faktorjev. Izkušnja nam to tudi potrdi. Tu imamo torej znak, s katerim lahko ločimo trditve, ki so spoznavanja od takih, ki niso spoznavanja: Spoznavanja so avtonomna prepričanja, t. j. prepričanja, ki slone le na miselnih faktorjih; vsa ostala prepričanja so pa heteronomna prepričanja, t. j. prepričanja, ki slone na nemiselnih faktorjih. Sedaj pa tudi lahko določimo, v čem je razlika med tzv. apriornimi in aposteriornimi spoznavanji. Apriorno spoznavanje je trditev, koje prepričanje izvira neposredno iz predočevanja dotične misli same; aposteriorno spoznavanje je trditev, koje prepričanje izvira iz obligatornih psiholoških podlag dotične misli. Apriorna spoznavanja imajo prědnost pred aposteriornimi, kar se razvidi že iz te definicije. Zato mora v konfliktih med enim in drugim obveljati apriorno. Z apriornimi spoznavanji torej lahko aposteriora korigiramo. In v čem tichi tzv. *e v i d e n c a*? Ravno v teh odnosajih med prepričanjem in predoče-

vanjem misli, oziroma psiholoških podlag. Dokler se je sklicevalo pri spoznavanjih zgolj na evidenco, s čimer pa ni bilo nikomur jasno, kaj on s to evidenco misli, je lahko vsakdo, ki je bil sicer maksimalno, a heteronomno prepričan, rekel, da je njemu to evidentno. Po tem pojmovanju evidence se pa ne more izmuzniti, ker se je treba vprašati le, odkod izvira dotično prepričanje. Po izvoru tega prepričanja se tudi določi njegov avtonomni ali heteronomni značaj v spoznavnem oziru.

Če naj označim svoje stališče na pram tem mislim svojega učitelja, moram predvsem omeniti, da je v razlikovanju med avtonomnim in heteronomnim prepričanjem pač eden izmed zunanjih znakov spoznavanja in zmotnosti, dvomim pa, da bi to razlikovanje samo moglo rešiti problem spoznavanja, ker ne zadene ravno tega, po čemer ima spoznavanje značaj spoznavanja. Po mojem sploh ne gre pri spoznavanju za prepričanje, ker je prepričanje stvar deja, spoznavanje pa mora brez dvoma imeti določen svoj značaj po vsebini misli, po predočevalki dotičnega dejstva. Spoznavanje je spoznavanje, pa naj se z njim veže večje ali manjše prepričanje.

Recimo trditev v svoji službi osivelega uradnika, da se mora gotov formular samo na ta in ta način izpolniti, je takó fiksna, da ne pripušča nikake protitrditve. Nikoli pa ne doseže take trdnosti v prepričanju misel znanstvenika, v kolikor je ta misel še spoznavanje in ne že prepričanje. In, saj je znano, da oni, ki hoče kako dejstvo spoznati in o tem razmišlja, ne izbira med

raznimi prepričanji, marveč narobe: on svoje misli stalno razpristinjuje in se prepričanja izogiblje. Šele potem, ko je dejstvo spoznal, pripusti, da pade njegova misel na nivo prepričanja. Torej ni spoznavanje in prepričanje v nujni zvezi.

Prepričanje je kval. komponenta miselnega deja. Ni misli, ki bi bila brez te komponente. Vsaka misel je ali pristna, ali nepristna; eno izmed obeh kvalitet mora imeti. Kot nima pomena se vpraševati, odkod izvira nepristnost, tako je tudi nesmiselno se vpraševati po izviranju pristnosti, kajti pristnost ali nepristnost je deju imanentna, ona »izvira« iz deja samega, če tako govorimo. — Če pa vzamemo, da bi zamoglo prepričanje izvirati ne iz deja samega, marveč iz drugih doživljajev: kako pa naj vemo, da izvira v danem slučaju prepričanje iz čustva in ne misli same ali pa iz tej misli čisto tujega čustvovanja, stremljenja etc.? V naši duševnosti je po navadi cela množica doživljajev; iz katerega doživljaja izvira prepričanje? — Sicer pa je možno, da nastopijo bodisi ponavljanje, čustvo ali sugestija tudi pri spoznavanju. Mislimo samo na one trdoglavce, ki jih je treba s ponavljanjem pripraviti do tega, da počasi stvar uvidijo; ali pa na one, ki jih je treba s čustvom ali celo s sugestijo pripraviti do tega, da se za stvar zainteresirajo, jo premislijo in spoznajo. Saj je logično čustvo glavni motor znanstvenikov. Odkod je v teh slučajih izviralo prepričanje? Kako naj ugotovimo, da ne iz heteronomnih faktorjev? — Nihče mi ne more jamčiti za to, da so ravno one tr-

ditve spoznavanja, pri katerih stoji prepričanje v gotovi od nas najdeni relaciji z mislijo samo ali njeno psihološko podlago in ne z drugimi doživljaji, če ne bi imeli še kakega drugega kriterija za spoznavanje. V teh relacijah samih ne vidim jaz nikakega razloga, da bi dajali eni relaciji prednost pred drugo. Tudi moj učitelj je moral imeti še en drug kriterij za spoznavanje, če je hotel najti te relacije. Saj je vendar razlikoval med spoznavanjem in zmotnostjo že prej, ko mu te relacije še niso bile znane. Da ne moremo rabiti teh relacij kot kriterij za spoznavanje, sledi že iz tega, ker smo ravno s spoznavanjem šele prišli do poznanja teh relacij. Če bi spoznavanje utemeljevali s tem, kar smo s spoznavanjem utemeljili, bi se vrteli v krogu. — Če pa kdo še vedno polaga tako važnost pri spoznavanju na relacijo med prepričanjem in ostalim doživetjem (v čem obstoji ta relacija seve pri vsem tem ne vemo), naj vzame še sledeče v premislek: Izkušnja nas uči, da lahko nastopijo heteronomno prepričane trditve čisto izolirane od drugih doživljajev. Opazil sem to ne le na sebi, marveč tudi pri drugih, posebno pri duševno manj razvitih ljudeh. Misel nastopi (vseeno, iz kakega razloga) v duševnosti in ni v nikaki zvezi ne s čustvovanjem, ne s sugestijo, sploh z nikakim drugim doživljajem. Dotičnik jo prvič misli in je napram njej čisto indiferenten. In kljub temu, da ni bilo nikakega posebnega heteronomnega faktorja in tudi ni bila ta misel spoznavanje, je vendar nastopila kot pristna misel. Odkod izvira tu prepričanje? Vidi se, da, v ko-

likor ne izvira prepričanje iz heteronomnih faktorjev, še ne moremo smatrati tega prepričanja za upravičenega, ker je lahko kljub temu heteronomno. Kriterij za spoznavanje mora biti nekje drugje. Veber bi si v tem slučaju pomagal z zakonom psihološke gravitacije, ki pravi, da gravitira vse naše življenje k pristanu doživljanju, ki ga, če nima ovir, tudi doseže. Sam stojim tudi na stališču tega zakona in sem, kot mislim, v svoji prvi seminarski nalogi: »O heteronomiji prepričanja« tudi pojasnil razloge za to gravitacijo. Toda kaj pove ta zakon z drugimi besedami? To, da je za svojo pristnost dej dotičnega doživljanja sam odgovoren in ni treba nikakih niti avtoniti heteronomnih faktorjev, ki bi delali dej pristen. Če ni ovir, postane oziroma ostane dej pristen, pa naj bo v bližini kako čustvo ali pa miselno predočevanje. Priznavam, da se kvantiteta prepričanja ravna po miselni vsebini in tudi drugih doživljanjih. A raziskovanje teh relacij nas privede pač do poznanja pogojev za heteronomijo prepričanja, ne pa do analize spoznavanja samega, dokler ostanemo na polju prepričanj. — Brez razloga je Veber istovetil evidenco z odnošaji med prepričanjem in predočevanjem dotične misli, oz. psiholoških podlag. Če on trdi, da se vsakdo lahko sklicuje na to, da je njemu trditev evidentna, tudi v slučaju, da je neresnična, lahko jaz rečem, da z isto pravico tudi lahko vsakdo trdi, da izvira njegovo prepričanje iz predočevanja misli ali psiholoških podlag.

Moj učitelj Fr. Veber ni iskal kriterija za spoznavanje v miselni vsebini.

Pri aposteriornih spoznavanjih je postavil za kriterij celó razmerje med prepričanjem in predočevanjem psihološke podlage mesto misli, kot da bi tu misel preko psihološke podlage dohajala do svojega dejstva. Misel predočuje vendar čisto samostojno svoje dejstvo, psihol. podlago rabi le, da predočuje osnovo dotičnega dejstva. Z vsakim spoznavanjem spoznavamo gotovo dejstvo, vedno »nekaj« o »nečem«. Toraj mora biti za spoznavanje določena miselna vsebina, predočevalka dejstva, in ne vsebina psihološke podlage, saj lahko ob isti psihološki podlagi enkrat spoznavamo, drugič se pa varamo. Če mi je prav dana osnova z gotovo predstavo, je vendar mogoče, da trdim o tej osnovi najraznejša dejstva. Da doznam od teh ono, ki je istinito, zavisi od miselne vsebine. Tudi aposteriorno spoznavanje je po svoji miselni vsebini spoznavanje in ne po svoji psihološki podlagi. Zakaj je specijelno pri zunanji zaznavi vezano spoznavanje na pristne psihološke podlage, je vprašanje, ki ga še ne morem rešiti. Da je pa vsaj v principu spoznavanje neodvisno od dejne kvalitete psiholoških podlag, pričajo apriorna in pri aposteriornih spoznavanjih spominska spoznavanja.

Iz tega in iz ugovorov, ki sem jih navedel proti temu, da bi bila evidenca relacija med prepričanjem etc., je razvidno, da mora imeti spoznavanje poseben znak in da je ta znak na miselni vsebini. To zadnjo trditev pa lahko še drugače utemeljim.

Pri raziskovanju med spoznavanjem in zmoto moramo prvenstveno izhajati s

predmetne strani, saj je pač na prvi pogled jasno, da mora biti med spoznavanji in ostalimi trditvami predmetna razlika: saj se ne da vsakega dejstva spoznati. V čem se torej razlikuje dejstvo, ki ga je mogoče spoznati, od dejstva, ki ne more biti objekt spoznanja? Razlika je v tem, da so prva dejstva istinita, drugim dejstvom pa ne pripada nikakva istinitost. — Možnostni odnosi in njim odgovarjajoče verjetne misli naj čitatelja tu nič ne motijo, ker bom to pozneje posebej obravnaval. — Če pa je to res, tedaj sledi iz tega, da mora biti razlika med spoznavanji in ostalimi trditvami v predočevanju dotičnih misli, pri čemer nam predočujejo vsebine prvih poleg dejstev tudi istinitost dotičnih dejstev, vsebine drugih nam pa predočujejo gola dejstva. Možno je seveda, da od istinitega dejstva zaznamo golo dejstvo in ne uzremo tudi istinitosti. Taka misel tudi ni spoznavanje. — Oglejmo si sedaj spoznavanje samo! Mi ne spoznavamo vedno, ko trdimo, da je $1 + 1 = 2$. Ponajveč smo o tem zgolj prepričani. Navajeni smo od mladih nog tako misliti, nikoli se nismo našli v tem prevarane, zato nam niti na misel ne pride, da bi skušali spoznati, ali je res, da je $1 + 1 = 2$. Šele ko brez ozira na prejšnje prepričanje skušamo to dejstvo ugotoviti in pomislimo: $1 + 1 = (1 + 1)$, zamoremo to tudi spoznati. Pozivljam čitatelja, naj se opazuje v trenutku, ko spozna, da je v resnici $1 + 1 = 1 + 1$, in naj potem ugotovi, ali je bil v trenutku spoznavanja s svojo pozornostjo pri sebi in ugotavljal recimo relacije med prepričanjem in predočevanjem misli,

ali pa je bil čisto izven sebe, zunaj pri predmetu? Moje samoopazovanje mi pravi, da sem čisto na predmetni strani, pri dejstvu, s svojo pozornostjo. O prepričanju se v trenutku spoznavanja sploh ne da govoriti, ono nastopi šele pozneje. Dej misli stopi tako v ozadje, da se lahko natanko opazuje ono »evidenco«, ki ni nič mističnega, kot jo je enkrat Veber imenoval, marveč ona komponenta na miselnih vsebinah, ki predočuje istinitost dejstva. Dober opazovalec bo videl, da ni spoznavanje v resnici nič drugega, kot zaznavanje istinitosti na gotovem dejstvu. Ta istinitost pripada dejstvu kot nekak predmet višjega reda, recimo kot razlika črni in beli barvi. — Torej ne le dejstvo, da imamo predmet: istinitost, za katerega mora biti v naši duševnosti predočevalec, marveč tudi od psihične strani nam samoopazovanje potrjuje isto. Edino če je bistvo spoznavanja v predočevanju miselne vsebine, je možno, da spoznavamo, ne da bi vedeli za spoznavanje samo. Če nam evidenca predočuje istinitost dejstva, vemo lahko za to istinitost, ne da bi bilo treba spoznati evidenco, enako kot ve marsikdo za barvo, ne da bi vedel za svojo predstavo te barve. Le če po evidenci presojamo spoznavanja, ne delamo kroga, medtem ko ga moramo narediti, če vzamemo za kriterij katerikoli drug znak spoznavanja, ki se slučajno veže z evidenco, ki pa kot kriterij za spoznavanje z evidenco vred stoji in pade. Če bi evidence kot predočevalca istinitosti ne imeli, bi nikoli ne prišli do kateregakoli spoznavanja, tem manj seveda do spo-

znanja sekundarnih znakov spoznavanja, po katerih naj bi se spoznavanje določalo. Z evidenco se spoznavanje začne, vse sekundarne znake je pa treba najprej na spoznavanjih dognati, šele potem se jih lahko uporablja v svrhu določanja spoznavanja. Evidenca je popoln kriterij, pri sekundarnih znakih pa pomota ni izključena. Analiza spoznavanja se torej ne sme ustaviti pri sekundarnih znakih, marveč mora iti do primarnega.

Rekel sem, da nam predločuje istinitost evidenca kot posebna komponenta miselne vsebine. V svrhu sigurnosti je dobro, če se še vprašamo, ali ni morda možno, da pridemo do istinitosti tudi brez evidence? In tu bi govorila dozdevno proti meni vsa tako zvana heteronomna prepričanja. Star strankar, ki je v svojih prepričanjih neomajen, smatra vendar svoje trditve za resnične in tem trditvam odgovarjajoča dejstva za istinita! Iz tega bi sledilo, da je istinitost nekaj subjektivnega in ne more biti zadnji kriterij za spoznavanje. Da pa to ni res, pokažem lahko s sledečim. Nekaj subjektivnega bi bila istinitost le v slučaju, če bi prišli do nje potom miselnega deja in ne vsebine, kajti to, kar mi vsebina predločuje je objekt in nima s subjektivnostjo ničesar skupnega. Če po vsebini zaznam istinito dejstvo, tedaj je to spoznavanje. Ona »istinitost«, ki mi je dana s heteronomnim prepričanjem, ni nikak objekt vsebine, saj se ne merjava s predmetom misli. Prepričanje je lahko vsaka misel.

Pri nepristni misli je ni, pri pristni pa odgovarja stopnji prepričanja.

Ker pa dej ničesar ne predločuje, je jasno, da se je v vseh teh slučajih jemalo za »istinitost« ono izvestnost, ki je kvantitativna komponenta prepričanja. Ta »istinitost« je večja ali manjša, sorazmerno s prepričanjem. Naša prava istinitost pa je kvaliteta, o njej se sploh ne da reči, da bi bila večja ali manjša. Naša prava istinitost variira s predmetom: ni vsako dejstvo istinito in radi tega tudi ne more biti vsaka misel evidentna. Izvestnost se pogosto ravna po evidenci, ni pa to potrebno; omenil sem že, da moramo misli celo razpristinjevati, da nastopi evidenca in da tako dotično dejstvo spoznamo. To jasno dokazuje, da je evidenca bistveno nekaj drugega, kot izvestnost. Sicer pa govori tudi zame izkušnja. Treba je le introspektivno opazovati heteronomna prepričanja in spoznavanja v trenutku, ko nastopi evidenca. Sicer je težko opazovati heteronomna prepričanja, ker jim ne verjamemo več, kakor hitro zvemo, da so heteronomna, vendar je v naši duševnosti vedno dovolj prepričanj brez evidence, tako da jih oni, ki si je že večkrat evidenco introspektivno ogledal, kmalu najde. Saj je tudi večina znanstvenikovih misli le prepričana in brez evidence. Prepričanje traja, evidenca pa ne dolgo. Znanstvenikova prepričanja se od heteronomnih razlikujejo le v tem, da bazirajo časovno nazaj na evidentnih mislih, medtem ko heteronomna ne. Treba je torej prvo prepričanje zgrabiti in ga primerjati s spoznavanjem n. pr. dejstva, da je celota večja kot del v trenutku, ko nastopi evidenca, pa se opazi veliko razliko med obojim. Kdor evidence ne po-

zna, bo seve lahko rekel, da je njemu vsaka trditev evidentna. Kdor jo pa pozna, bo znal natanko ločiti spoznavanje od golih prepričanj. Pri evidenci je naša pozornost pri predmetu: pri istinitosti dejstva, medtem ko je pri golem prepričanju precej na naši subjektivni strani in sploh ni govora o tem, da bi tu enako kot pri evidenci naravnost zaznavali istinitost dejstva. Mi smo pač o njem le prepričani, smatramo misel za resnično, ne zaznavamo pa istinitosti. Lahko bi rekel: evidenca obrača pozornost na istinitost, svoj objekt, prepričanje pa na resničnost misli, pa naj je misel »v resnici« resnična ali pa ne.

Po vsem tem, kar sem doslej povedal o evidenci, lahko preidem k definiciji spoznavanja. Spoznavanje je misel, koje vsebina vsebuje tudi evidenco, t. j. predočevalca istinitosti. V svoji definiciji nisem vzel ozira na prepričanje, ker je to le sekundaren znak spoznavanj. Naj je misel po deju taka ali taka: kakor hitro nastopi evidenca, je spoznavanje.

Rekel sem, da je evidenca komponenta na miselni vsebini. Vprašanje pa nastane, kam naj jo uvrstimo med miselnimi komponentami? Mislim, da je pač najboljšo sredstvo za spoznanje evidence in njenih odnošajev z ostalimi miselnimi komponentami, če si ogledamo predmetno stran teh komponent. Predvsem gre tu za razmerje med istinitostjo in možnostnimi odnošaji. Gre za to, ali je res istinitost maksimum možnosti in odgovarja seveda tudi evidenca maksimum kvantitete miselne vsebine, ali pa je na obeh straneh med obo-

jim kvalitativna razlika in tvori evidenca sama zase posebno komponento, ker kvalitativno različni elementi ne morejo tvoriti kvantitativnega kontinua. Meinongovo in Vebrovo mnenje, da je istinitost maksimum, neistinitost pa minimum možnosti, ugovarja temeljnemu principu vsakega kvantitativnega kontinua: da morajo biti v višji kvantiteti vključene vse nižje. Na prvi pogled se vidi nesmiselnost trditve, da bi bila istinitost toliko in tolikokratna neistinitost, medtem ko je polovica možnosti res dvakrat po ena četrtnina možnosti. V istinitosti nimamo neistinitosti + vse ostale možnosti. Med istinitostjo in neistinitostjo sploh ne more biti prehoda, ker sta si v kontradiktornem nasprotju. Niti večje ali manjše istinitosti, niti večje ali manjše neistinitosti nimamo. To so argumenti s predmetne strani. Isto nas pa uči psihološka stran. Čitatelja pozivljem k samoopazovanju in naj si potem odgovori na vprašanje: ali zaznavamo tudi možnosti z evidenco in ali pripušča evidenca katerokoli kvantitativno stopnjevanje in padanje? Če si jaz ogledam evidenco, moram odgovoriti z ne! Sicer pripada dejstvu, da potegnem iz vreče s 5 belimi in 5 črnimi krogli belo kroglo, evidentno polovica možnosti, a jasno je, da ta evidenca ne predočuje dotične polovične možnosti, marveč istinitost nekega drugega dejstva, dejstva namreč, da je možnost, potegniti izmed 5 belih in 5 črnih krogel belo, enaka eni polovici. To dejstvo je istinito in ne le možno. Kjerkoli nastopi evidenca, nam ta predočuje istinitost. — Vprašali bi se lahko pri tej priliki tudi, kaj nam

predočuje neistinitost? Evidenca brez dvoma ne. Vzemimo primer! Kako vemo za neistinitost dejstva, da je $2 \times 2 = 5$? Edino tako, da vemo, evidentno, da to dejstvo ni istinito. Istinitost pripada torej dejstvu, da $2 \times 2 = 5$ ni istinito dejstvo. Z evidenco zaznavamo tudi tu istinitost in ne neistinitost. Do pojma neistinitosti pridemo torej s pomočjo spoznavanja negativnih dejstev. »Ni istinito« = »je neistinito«. — Iz vsega tožadavnega sledi, da imamo na miselni vsebini več kot dve možni komponenti. Vebrov »zakon četverih komponent (dve na deju in dve na vsebini) vsakega doživljaja« je empiričnega značaja in ne drži vedno: Že pri nepristnih mislih imamo n. pr. v vsebini le kvalitativno komponento. Pristne misli imajo na deju tri komponente: eno kvalitativno (pristnost) in dve kvantitativni (izvestnost in paženjska intenzivnost). Te komponente se torej lahko poljubno menjavajo. Pri spoznavanjih imamo dve kvaliteti in nikake kvantitete v vsebini (pozitivnost ali negativnost + evidenca); pri srednje intenzivnem golem prepričanju pa imamo na vsebinski strani eno kvantiteto (predočevalko možnosti) in eno kvaliteto (pozitivnost ali negativnost). Na miselni vsebini se torej lahko menjavajo tri komponente: dve kvaliteti in ena kvantiteta.

Mislim, da bo prineslo nekaj več jasnosti v vsa ta razmerja, če izvedemo tudi pri dejstvih, kot pri realnih osnovah, ločitev med fenomenalnimi in noumenalnimi predmeti. Ne vem, če se je in koliko se je to že doslej prakticiralo; vem le, da se tega mnogokrat ni upošte-

valo in se je prišlo na ta način do napačnih rezultatov. Kot primer naj navedem le Meinongove »übertragbare Superiora«, ki bom o njih govoril v drugem delu tega spisa, in Vebrov zakon, da odgovarjajo vsem brezčasnim razmerjem med predmeti enaka brezčasna razmerja med doživljaji. Zdi se, da je to apriori razviden zakon, a vendar ne drži. Med vzrokom in učinkom imamo brezčasno razmerje nujne sukcesije, — med predstavo vzroka in predstavo učinka tega ni. Če je kje črna in bela barva, je nujno razlika med obema, — če zaznavamo črno in belo barvo, ni treba zaznati razlike. Med kajstvom in kakovostjo je razmerje nujne koordinacije, — med predstavo kajstva in predstavo kakovosti tega ni. Ali primer s strani višje rednih predmetov in doživljajev: Vrednosti, ki je polovico možna, pripada nujno najstvo z enako kvantiteto, kot jo ima vrednost sama, — kdor nepristno vrednoti tako vrednost, ni treba, da bi moral tudi stremeti po njej itd. Podrobnih primerov je veliko. V čem ne drži omenjeni Vebrov zakon? V tem, da sega predaleč na predmetno stran. On govori o brezčasnih razmerjih med predmeti sploh, medtem ko se naši doživljaji ravnaajo le po svojih predočevanjih, po fenomenih, ki se ne krijejo vedno z noumenalnimi predmeti in njih brezčasnimi razmerji. Med predočevalci so pač ista empirična razmerja kot med predočevanci; to sledi iz Vebrovega zakona brezčasne harmonije med doživljaji in predmeti. Edino brezčasno razmerje, ki ga najdemo med predočevalci in predočevanci, je razmerje slonenja

na psihol. oz. predmetnih podlagah. To pa — mislim — radi tega, ker predmet višjega reda sploh ni popoln predmet, če ni podlage zraven, je pa popoln brez predmeta, ki ga sam fundira. Goli »je« nam nič ne pove. Da je dejstvo popolno, se mora glasiti: »papir je bel«. In še to slonenje kot brezčasno razmerje odpove pri vseh onih doživljajih, ki sem jih v svoji prvi seminarski nalogi le provizorno omenil pod imenom »pojmovni doživljaji«. Upam, da se mi bo pozneje posrečilo natančneje obdelati in utemeljiti te doživljaje, tu se na to polje ne morem spuščati. Le mimogrede naj omenim, da neredko govorimo o lepoti, hudobiji, mislih, dolžnostih etc., ne da bi si sploh predočevali hkratu s to lepoto, hudobijo etc. tudi predmetne, odnosno psihološke podlage teh predmetov. To povsod tam, kjer nam je specijelno le za te predmete same in ne za nje kot popolne predmete. Omenjeni zakon bi pač veljal, če bi bil svet vseh naših objektov noumenalen svet in bi se morala ravnati naša duševnost pač tudi po teh brezčasnih razmerjih. V slučaju noumenalnosti naših objektov bi bile vse zmote izključene. Ravno dejstvo, da se naša duševnost dostikrat vara in ne ravna po teh brezčasnih razmerjih, marveč po razmerjih med svojimi slučajnimi predočevanci, med katerimi pa neredko pogrešamo onih brezčasnih razmerij, dokazuje, da moramo pri vseh predmetih, tako pri osnovah, kot pri dejstvih, vrednotah in najstvih ločiti med predmeti, ki so le fenomeni in med predmeti, ki so poleg tega tudi noumeni. Da zamoremo apriornim po-

tom spoznavati tudi noumene, smo dokazali že s tem, da smo apriornim potom ločili med fenomeni in noumeni. — Naše vprašanje se tiče v tem odstavku fenomenalnosti in noumenalnosti dejstev. In tu je apriori razvidno, da morajo noumenalna dejstva hkratu biti istinita. Vsaka možnost in neistinitost je že kot taka izključena iz sveta noumenalnih dejstev. Lahko je tudi dejstvo, ki pritiče možnosti ali neistinitosti, istinito. Fenomeni lahko fundirajo irealne noumene. Funkcija evidence kot posebne kvalitete miselne vsebine leži torej v tem, da nam predočuje noumenalnost, t. j. istinitost dejstev. Sedaj je jasno tudi, zakaj nima evidenca svojega negativnega korelata. Kar ni istinito, je le naš fenomen. Prepričana misel mi zamore sicer predočevati tak fenomen kot več ali manj ali pa celo maksimalno možen, evidentna pa taka misel ne bo. Tzv. znanstvena verjetnost se tiče možnosti kot predmetne podlage istinitega dejstva. Saj se da z možnostnimi kvantitetami matematično računati. — Upam, da je postalo čitatelju dovolj jasno, da evidenca ni kvantiteta in istinitost ne maksimum možnosti. Kdor bi pa kljub vsemu še dvomil, mu lahko podam še en dokaz: Vsaka kvantiteta višje stopnje je predmet višjega reda napram vsem odnosnim kvantitetam, ki so nižje stopnje, kot ona sama. Kdor hoče torej zaznati kvantiteto višje stopnje, ne more tega doseči, če ne zazna tudi vseh onih kvantitet, ki so nižje stopnje, kot dotična. Kdor hoče zaznati en meter, mora zaznati ves kontinuum točk, ki tvorijo en meter; kdor hoče zaznati kvantiteto

100, mora zaznati tudi vse odnosne manjše kvantitete od 1—99. — Čitatelja opozarjam, da govorim tu le o zaznavanju vseh takih kvantitet, in da radi tega ne ugovarjajo temu pojmovni doživljaji, s pomočjo katerih je možno, vsaj po mojem mnenju, misliti na predmete višjega reda, ne da bi si morali hkratu predstavljati tudi vse odnosne predmete nižjega reda. — Kar velja za vsak kvantitativni kontinuum, mora veljati tudi za možnostni kontinuum. In res. V maksimumu možnosti so vključene vse ostale možnosti in ne da se zaznati prve, ako se v katerem koli smislu ne zaznajo tudi vse ostale možnosti. Ali že tu se pojavi nekaj zanimivega: neistinitosti se v tem kontinuumu možnosti ne zaznava hkratu z maksimalno možnostjo. Kar je pa za nas glavno, je to, da tistemu, ki zaznava istinitost z evidenco, kot n. pr. pri spoznavanju, da je $2 + 3 = 5$, ni treba biti kaj danega o možnostnih odnošajih. On zaznava zgolj istinitost, o možnostih ne ve ničesar. S tem je — mislim — kvalitativnost istinitosti in nje predočevalke, evidence, dovolj dokazana.

Dognali smo, da je v evidenci odločilni kriterij vsakega spoznavanja. Ker nam je sedaj mogoče v vsakem posameznem slučaju odločiti, ali imamo pred seboj spoznavanje ali ne, se lahko lotimo vprašanja, koliko vrst spoznavanj imamo in v čem se razna spoznavanja med seboj ločijo. Spoznavanj kot takih imamo brez dvoma le eno vrsto: dvoje vrst evidenc ni, ker je izključeno dvoje vrst istinitosti. Evidentno je torej, da se to, po čemer so ene vrste spoznavanja

apriorna, druge vrste pa aposteriorna, ne tiče niti istinitosti niti evidence. Pri tzv. apriornih kot aposteriornih spoznavanjih imamo evidenco, in sicer evidence ene in iste vrste. O več vrstah evidenc se sploh ne da govoriti. Ravno tako mi je evidentno, da živim, da sedaj pišem, imam pred seboj papir, etc., kot da je $a = a$, da črno ni belo, da razlika ne more obstojati brez predmetov, med katerimi je etc. V evidenci torej ni razlike med temi spoznavanji. In vendar je neka razlika tudi v spoznavnem oziru med trditvami prve in druge vrste. Meinong išče to razliko v razumevanju. On pravi, da se nam aposteriori spoznana dejstva nekako usiljujejo. Mi da jih moramo priznati, ne vemo pa zakaj da je ravno tako in ne drugače. Pri apriori spoznanih dejstvih pa da tudi razumemo, ne le da je tako, marveč tudi zakaj je tako. Da je $2 \times 2 = 4$ uvidimo in razumemo, ker je že v naravi predmeta to, da mora biti ravno tako in ne drugače. V tem smislu govori on o »Einsehen mit und ohne Verstehen«. On torej išče razloga za razliko med apriornim in aposteriornim spoznavanjem v psiholoških faktorjih. Po mojem mnenju to ne gre. Zakaj, bo sledilo iz poznejšega. Že tu pa naj omenim, da nikakor ne uvidim, zakaj naj bi bila med apriornimi in aposteriornimi spoznavanji razlika v razumevanju. Kaj pa je razum še posebnega poleg zaznavanja dejstev in dožemanja predmetnih podlag svojih dejstev? Neprecizno izraževanje o »razumevanju« se mi zdi že samo na sebi nekako mistično, ne glede na to, da nam v tem oziru ne daje izkušnja nikakih

razlik med spoznavanji ene ali druge vrste. Da je $2 \times 2 = 4$, moram ravno tako priznati, kot da živim in da je papir, ki po njem pišem, bel. »V naravi« vsakega spoznanega dejstva je, da je istinito, drugega ne najdem. Če je res, da živim, potem pač »mora« biti tako, da istinito živim, kot »mora« biti tako, da je $2 \times 2 = 4$ in ne 5.

V razumevanju ne vidim jaz nikake stvarne razlike. Če hočemo najti izvor te razlike, moramo izhajati podobno kot pri evidenci s predmetne strani, saj dokazuje dejstvo, da se menjava lastnost apriornosti in aposteriornosti hkratu s predmetom, enako kot evidenca, da mora biti znak za apriornost ali aposteriornost nedvomno na miselni vsebini. Ker pa je vsebina povsod v celem svojem obsegu le predočevalec, je jasno, da mora biti končni izvor te razlike v predmetu, t. j. na dejstvu. Že iz tega se razvidi, da mora biti bodisi apriornost ali pa aposteriornost svojevrsten predočevalec, komponenta miselne vsebine. Vprašanje je le, če je ta komponenta istovetna s katero od nam že znanih. In da rešimo to vprašanje, se obrnimo zopet na predmetno stran! Kaj je na dejstvu, s čimer se menjava apriornost, oz. aposteriornost kot lastnost spoznavanja? Z nekako neeksaktnostjo se je govorilo doslej, da so apriori spoznana dejstva nujna, medtem ko ostala da niso. Resnici na ljubo se mora priznati, da nam ta beseda v stvarnem oziru ničesar ne pove. Kaj se pa to pravi, da je eno dejstvo nujno istinito, drugo pa ne? Če je dejstvo istinito, tedaj je nujno istinito in nič drugega. Da jaz v tem trenutku ži-

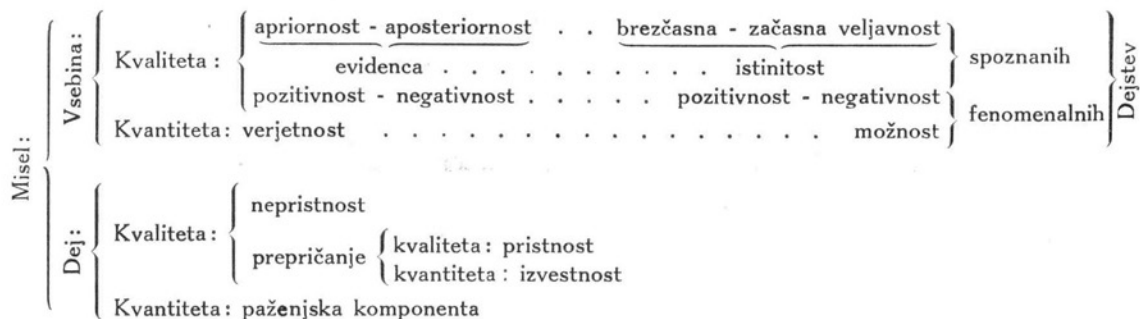
vim, je ravnotako nujno, kot da je $1 + 1 = 2$. Obe dejstvi sta nujno istiniti, ker sta pač istiniti. Če pa vzamemo to »nujnost« v tem smislu, da si ne moremo misliti, da bi pod katerimikoli pogoji kdaj $1 + 1$ ne bilo 2, medtem ko si lahko mislimo, da bi pod gotovimi pogoji jaz v tem trenutku ne živel, potem je pač to naziranje čisto psihološki in nam ne nudi nikake jasnosti, najmanj pa nam odgovori na vprašanje, katera je primarna predmetna razlika med apriornim in aposteriornim spoznavanjem. — Izraz »primaren« v nasprotju s »sekundarnim« rabim tu v istem pomenu, kot pri evidenci. Primarni znak kakega pojava je pač oni, ki mu je neobhoden pogoj, vsi akcidentelni znaki, ki se prvemu pridružujejo in ga morda tudi vedno spremljajo, so pa sekundarni. — Preciznejše se mi zdijo Meinongove distinkcije, ko imenuje apriorno spoznavanje neeksistenčno (daseinsfreies Wissen), aposteriorno spoznavanje pa eksistenčno (Daseinswissen) spoznavanje. Preciznejše se mi zdijo radi tega, ker išče Meinong pri tem razlike v predmetu. Dvomim pa, da bi te njegove distinkcije veljale. Kot prvo moram ugotoviti, da spoznavamo aposteriori ne le eksistirajoče predmete, marveč tudi obstojajoče in tako se nahajajoče (Sosein). Da je kaka misel resnična, dejstvo istinito, dejanje moralno, da obstoji dolžnost to in to storiti, da je ta papir, ki po njem pišem, bel etc., so sama neeksistenčna aposteriorna spoznavanja. A tudi apriorno spoznavanje se lahko tiče eksistence. Ali vemo mi n. pr. aposteriori, da bo svet jutri eksistiral? Mi

vemo apriori, da kajstva, ki eksistirajo, ne morejo nastati ali izginiti. Da svet eksistira, vemo sicer aposteriori; apriori pa sklepamo iz obeh premis, da svet ne more izginiti, torej bo jutri tudi eksistiral. Res je, da se vsako tako spoznavanje eksistence naslanja nazaj na aposteriorna spoznavanja, a vendar je s tem izpodbit princip, da bi z apriornim spoznavanjem ne mogli spoznati eksistence. Primarna razlika med obema vrstama spoznavanj torej ni razlika med obstojem in eksistenco. — V svoji analitični psihologiji je dognal moj učitelj Fr. Veber celo vrsto »brezčasnih« zakonov, ki so apriori razvidni. V čem se razlikujejo ti zakoni od empiričnih zakonov? Pač v tem, da veljajo prvi brezčasno, t. j. da ne zavise v ničemer od časovnih pogojev, ker je njihova veljavnost splošnejša kot katerikoli časovni pogoji, ki morajo biti radi svoje manjše splošnosti vključeni v onih brezčasnih zakonih; drugi zakoni pa veljajo le začasno, pod gotovimi časovnimi pogoji. Razlika je torej v **veljavnosti**. Veljavnost je torej lahko ali brezčasna, ali začasna. Ker je prva splošnejša, mora biti druga vključena v prvi. In v tem je po mojem mnenju primarni znak vsake vrste spoznavanja. Vsako apriorno spoznavanje je spoznavanje brezčasnega dejstva; vsako aposteriorno spoznavanje pa je spoznavanje začasnega dejstva. Med istinitostjo in veljavnostjo je kvalitativna razlika: istinitost ne variira, medtem ko veljavnost variira, in med obema variacijama veljavnosti same (brezčasnost — časnost) je kvalitativna razlika, torej mora biti vsaj med ene

vrste »veljavnostjo« in pa istinitostjo kvalitativna razlika; verjetno pa se obe »veljavnosti« kvalitativno razlikujeta od istinitosti. Veljavnost pa ne sme istovetiti z istinitostjo, vendar se ne uvidi ravno izlepa, da istinitost ne more biti ali brezčasna ali začasna. Strikten argument najdemo v tem, če določimo red istinitosti in veljavnosti. Da je istinitost predmet višjega reda napram dejstvu, sem že omenil. Dejstvo je lahko brez istinitosti, ni pa istinitosti brez dejstva. Tudi istinita dejstva lahko znamo kot gola dejstva brez istinitosti, nikoli pa ni mogoče zaznati istinitosti brez dejstva. In kako je z veljavnostjo v tem oziru? Res je, da ni istinitosti, ne da bi ji pripadala katerakoli veljavnost, in da ni veljavnosti brez istinitosti. Toda isto razmerje imamo že pri raznih redovih osnov: Ni predmeta, ki ne bi bil istoveten sam s seboj, kot ni istovetnosti brez predmeta, čigar istovetnost je. Ali: med različnima predmetoma je nujno razlika, ni pa na drugi strani tudi razlike brez različnih predmetov. In vendar sta istovetnost in razlika višjega reda, kot ostali omenjeni predmeti. Do te višjerednosti pridemo le na ta način, da se vprašamo, kateri predmet lahko znamo brez drugega. Istovetnosti ne moremo zaznati, ne da bi zaznali hkratu z njo tudi predmeta, ki je istoveten, pač pa lahko zaznamo ta predmet sam zase. Enako je s slučajem razlike. Ta kriterij nam pomore tudi v našem slučaju. Tisti hip, ko doživljamo evidentno misel, da je celota večja kot del, ali da n. pr. mislimo, čustvujemo, živimo, smo etc., doživljamo pač že omenjeno evidenco,

ne zavedamo se — vsaj treba ni — pa brezčasne ali le začasne veljavnosti teh dejstev in hkratu s tem tudi ne apriornosti ali aposteriornosti teh spoznavanj. Šele ko hočemo to veljavnost dognati, se zavemo, da je ena misel apriori razvidna, druge so pa le empirične. Istinitost lahko zaznamo brez brezčasne ali začasne veljavnosti, ne moremo pa zaznati katerokoli od teh veljavnosti brez istinitosti. Če bi bila istinitost istovetna z veljavnostjo, bi morali hkratu z njo zaznati brezčasnost ali začasnost te istinitosti. To pa ni treba. Mi moramo torej govoriti o trojnem redu dejstev in njihovih kvalitet. Najnižjega reda je pozitivnost ali negativnost. Tej ni treba istinitosti in ne veljavnosti. Drugega reda je istinitost, ki predpostavlja prej omenjeno kvaliteto, a je napram veljavnosti v enakem razmerju kot predmet k svoji istovetnosti. Tretjega reda je veljavnost, ki predpostavlja obe prej omenjeni kvaliteti. Vzporedno s to trojnostjo imamo seve tudi trojnost miselnih vsebinskih kvalitativnih komponent. Pozitivnost, oz. negativnost predočuje lahko samo zase svoje predmete. Evidenca je brez pozitivnosti ali negativnosti mi-

selne vsebine nemogoča, ni pa treba, da bi poleg njenega predmeta istinitosti zaznavali hkratu tudi brezčasno ali le začasno veljavnost dejstva. Kvaliteta tretjega reda je apriornost ali aposteriornost kot predočevalka brezčasne ali začasne veljavnosti istinitega dejstva, in ta kvaliteta predpostavlja tako evidenco kot predočevalko istinitosti, kot tudi pozitivnost ali negativnost kot predočevalko pozitivnosti ali negativnosti dejstva. Da nam res apriornost predočuje brezčasno in aposteriornost začasno veljavnost, se lahko vsakdo prepriča na ta način, da si poskusi z golo evidenco in brez apriornega ali aposteriornega znaka predočiti to veljavnost. Ker se to ne da, je s tem z empirične strani potrjeno to, kar dokazujejo že prejšnja izvajanja. Naj čitatelja nič ne moti, da imamo s tem naenkrat štiri možne miselne vsebinske komponente: 3 kvalitete in eno kvantiteto. Že pri evidenci sem omenil, da število komponent ni fiksno, kar vidimo že na deju misli in na vsebini pri nepristnih mislih. Misli tvorijo v tem oziru posebno izjemo izmed vseh doživljajev. Naj združim rezultate vseh dosedanjih izvajanj v sledeči grafični ponazoritvi miselne analize:

Če uporabim te distinkcije v svrhu definicij, bi posamezne vrste spoznavanj na sledeči način definiral:

a) **Spoznavanje sploh** je misel, koje vsebina ima vsaj dve kvalitativni komponenti: pozitivnost ali negativnost ter evidenco.

b) **Apriorno spoznavanje** je misel, koje vsebina ima kot

tretjo kvalitativno komponento predočevalca brezčasne veljavnosti.

c) **Aposteriorno spoznavanje** je misel, koje vsebina ima kot tretjo kvalitativno komponento predočevalca začasne veljavnosti.

† Dr. KMEMEN JUG.

SUDBINA MOJIH STIHOVA.

I.

Džeparu, što ukrade mi novčarku,
kako će veliko razočaranje tvoje da bude
kad spaziš — što sam tako škrto čuvao,
i, razočaran tako, baciti ćeš mi ju —
na gjubrište,
ili u reku,
ili u podzemne kanale,
bez srca i bez duše...

O, džeparu dragi,
što ljudi, slučaj, nevolja il' boli na krađu te
sile,
molim te toplo i milo,
kao što si ti molio sreću da ti se osmehne,
vrati mi moju novčarku,
jer u njoj se nalazi moje celo bogatstvo,
bogatstvo koje me na prosjački štap baca,
bogatstvo koje se ne može ni prodat, ni
kupit:

Tu su moji stihovi živi,
stihovi što velika su tajna svetu,
i što ih ti razumeti nećeš,
ni sadašnje pokolenje ludo,
krvavo i razbojničko —
vrati mi moje stihove,
što veliku tajnu kriju,
tajnu ljubavi i mira,
tajnu nove sreće i života novog,
tajnu lepote i istine žive,
tajnu mladosti nove!
Džeparu gladni, što bojiš se pogleda ljudi,
i prezireš stihove i pismo,
vrati mi novčarku bez novaca,
zahvalan ću ti silno biti,
veruj mi, u nevolji družu!
Žandaru te javiti neću,
za tobom neću slati policiju i detektive,
nemam novaca za skupe stvari,

dogji u moj stan na razgovor slatki i kratki,
crnu ću ti kafu sa sećerom dati,
stojim pod krovom kuće broj 13,
u predgragju ulica (ta i ta)...

Džeparu dragi, što naizmenice osećaš
veselje slobode
i terete ropstva,
smiluj se na me,
dozvoli da pokucam na ona zapečaćena vrata
u dulini tvoje duše, gde ima mnogo dobrote,
(ima je, skrta je, i nije za svakoga, ja to
znam),
smiluj se, džeparu, i vrati mi bogatstvo,
što me na prosjački štap baca,
biti ćemo prijatelji dobri!

II.

Hvala ti, džeparu, što si me razumeo,
i došao k meni,
od srca ti hvala;
ništa ne smeta što mi novčarku nisi doneo,
jadni stihovi moji!
Tražio si ih, verujem, ali ih našao nisi,
pa Bogu hvala!
Tvoje je nastojanje plemenito
i ono me veseli i teši.
Izgubio sam bogatstvo, zaista,
al', eto, steko sam prijatelja,
i sad sam otkrio jednu istinu novu:
lepota je stvaranja lepša od stvora!
Pesnik neka peva, al' neka ne piše,
jer od svoje lepote pesma uvek gubi
kada se na papir stavi
i na — prodaju nudi!

Sve jedno, hvala ti džeparu dragi,
jedno iskustvo novo —
svoje stihove lude
u novčarku stavljati neću,
nikada više!

JANKO KAČ, Št. Pavel v Savinjski dolini:

VRNITEV.

Očetovi se bliža hiši rodni
sin izgubljeni. Proč so mlada leta,
denar očetov zginil v družini nerodni,
krog nog se plašč raztrgan ves opleta...

Od daleč pa hiti nasproti oče
z obleko novo. Prstan mu podari,
objame ga poljubi, sreče joče:
»Ne hodi sinko ljubi proč, nikari!«

Tako te ljuba tudi jaz sprejemam,
ko vračaš se prevarana v naročje.
Odpuščam vse in te tesno objemam.

Zdaj bridko veš, da sanje so otročje
priliznjen svet, lažnjivi vsi obeti:
Ljubezen moja ti le večno sveti!

MANICA KOMANOVA, Ljubljana:

SPOMINČEK NA KOŠIRJEVO FRANICO.

Bilo je tam v Tacnu, ob obali Save.
Avgustovo solnce je palilo, da ti je kar
migljalo v ozračju, Sava je bila pa vsa
živa kopalcev.

Moja družba — Mira, Marta in
Betka — so še čofotale po vodi, dočim
sem jaz že sedela na senčni obali, zrla
na nasprotno stran, na Tacen, na Šmar-
no goro, obujala spomine ter z duhom
in srcem nanovo preživljala svojo mla-
dost...

Pa me vzdrami izza hrbta moški
glas:

»Dober dan Bog daj!«

Urno se obrnem in odzdravim. Pred
menoj stoji, s palico v roki, starček,
vedrega lica in prijaznih oči. Oblečen je
zelo čedno, skoro mestno.

»Ne zamerite, če sem vas prestra-
šil,« se prične opravičevati, jaz pa gle-
dam in ugibam... Ta obraz?

»Pa niste vi gospod Martin?«

»I, kdo pa drugi, ha, ha!«

Res, bil je stari Martin. Veste, to
je tisti, ki ima že blizu osem križev na
hrbtu, ki je tacenski rojak in je svoje
dni mnogo potoval, se mnogo učil in
veliko izkusil. Tudi Ameriko je že videl.
V domovini je potem vstopil v državno
službo, k davkariji menda, sedaj pa je
bil že dalj časa upokojenec.

»Kajne, kako lepo se vidi tja čez!«

Pri tem zamahne z roko čez Savo,
se nasloni s hrbtom na deblo bližnje
jelše in živahno nadaljuje:

»In pogledjte one kostanje na Ko-
širjevem vrtu! Ko sem bil mlad, je bilo
tam vse drugače. Bolj po starem, a lepo,
res lepo.«

»Vi, gospod Martin, ste dobro po-
znali Koširjevo Franico?«

»Če sem jo poznal — ha! Tako sem
jo poznal, da ob spominu nanjo vedno
takole vzdihnem: Bog nam daj še veliko

Koširjevih Franic! Ej, to vam je bila ženska! Dostikrat je tudi mene vpregla h kakemu hvalevrednemu delu, na kar sem še vedno ponosen.«

Starčku se v radosti razširijo uvela lica. Nočem ga motiti niti z besedico. Par trenutkov se zamisli, se odkašlja ter zopet prične z nekim očividnim zanosom:

»Da, Franica je bila za tiste čase zelo inteligentna žena. O njeni marljivosti, delavnosti in dobrem srcu bi vam vedel povedati marsikaj. Najbolj živo pa se spominjam dogodka, ki je značilen, kako lepo je znala Franica v najnižjih slojih, v preprostem neukem človeku buditi narodno zavest. Sedel sem nekoč na Koširjevem vrtu, poleg mene neki moj, sedaj že davno umrli prijatelj in Franica. Pa ti pristopica po vrtu stara Metelka — vi je niste poznali — z velikim pestrim šopkom v roki ter ga ponudi Franici.

»Kaj pa to, mati,« je vprašala Franica.

»Oh,« je vzdihnila ženica, »Franica, kar vzemi! Te le rože sem natrgala, drugega ti ne morem dati, ti si pa tako dobra. Že zopet si poslala mojim otrokom...«

Jok je vzel ženici besedo. Franica je z desnico segla po šopku, z levico pa starko dobrohotno potprepljala po rami:

»Mati, pustimo to, ni vredno! Hvala vam za šopek! Kako ste skrbni! Pa kako lepo ste zbrali rože. Glejte... in še celo naše krasne slovenske barve.«

In je pokazala na neko belo perje, na rdeč nagelj in na modro peruniko.

»Kaj praviš,« se je čudila ženica, »da so to naše barve...? Aha, že vem. Jeli, ti hočeš reči, da te barve pomenijo vero, upanje in ljubezen?«

Skoro da se nisem zasmel na ves glas, dočim se je na Franičnem obrazu zaznal le komaj vidni nasmešek.

»Ne, ne, mati,« je hitela poučevati starko, »to so naše barve, ki pomenijo slovenstvo. Saj veste, Slovenci smo!«

»Mhm, hm, no, no — Franica, zdaj se mi že malo sveti. Kajne, to so naše kranjske barve.«

»Še vedno ni prav, mati. Ime Kranjci imamo le po naši pokrajini, a po rodu smo Slovenci.«

»A tako. Viž Franica, ti si učena, ti veš take reči. Za mojo staro glavo je pa težko. Ampak verjamem pa, da imaš ti prav, o verjamem pa. Ne smeš zameriti, Franica! Zdaj naj grem. Še enkrat — Bog ti povrni! Zbogom!«

»Že dobro, že! Pa se zvečer kaj zglasite v kuhinji,« je še zaklicala Franica za odhajajočo ženico.

*

Tako mi je pripovedoval stari Martin. Toplo sem se zahvalila starčku za prijaznost. Poslovala sva se iskreno, pri srčno. Kar mi je zaupal, izročam uredniku. Naj bo skromen spominček v počaščenje moje ljube rojakinje, naše nezabne Franice Koširjeve!

MIRKO KRAGELJ, Škofja Loka:

O, DA SEM — KREZ!

O, da sem Krez — zaklade dragocene
položil vse pred žene bi noge.
In kakor suženj vse izpolnil njene
na sam bi ji migljaj oces želje.

Bi cvetja trosil ji na pot košare,
z dragulji kinčal ji sree in vrat...
Prikral po strunah bi se ji kitare
v sree pojoč, kako imam jo rad.

In če bi paž kraljici bil povšeči
ter bi spoznal, da ljubi me zares:
— poljube bi celo ji znal odreči,
da bi čutila, da sem vendar — Krez!

MIRKO KUNČIČ, Ljubljana:

NOČ.

Včasih je noč svetlejša od dneva:
V sebi žariš in si sam in ves skrit.

Jutro je le kakor bežen privid:
V solncu bi rad se okopal, očistil,
sprostil se vsega; kot kelih svetla,
kadar se skozenj brezsenčna pretaka
zarja sinjine, rad bi postal.

Luč te oblije — in vse je dognano
Sunkoma se je prikradlo neznano
in ti je dvignilo duše perot. —
Pa se jztrezniš, odklopiš oči:
senca ponižanja, senca zablod
z nemim porogom kraj tebe stoji...
Kakor hijena čez dan te drži.

Včasih je noč svetlejša od dneva:
V sebi žariš in si sam in ves svoj.
Noč ti ozvezdi najskrivnejšo sanjo,
skrbna kot mati bedi nad teboj.

Stane Cuderman: GLAVA.

EVDELEBA.

(Ekspedicija v deželo ledenih bajk.)

(Odlomek iz romana.)

Zvezde so se svetile na nebu in se lesketale v morju, kakor da iščejo v njegovih globočinah svojo pravo podobno. Kakor ogromno zrcalo je ležalo morje, obrobljeno od bregov, in se gibalo v lahnem valovanju, da so odleski zvezd trepetali po površini in se izgubljali v tisočeri utrinkih. Od daljnih bregov so legale po gladini temne sence.

Na obali je šumelo mesto v večernem vrvenju, pesmi in godbe so odmevale iz parkov in vrtov, nad katerimi so se dvigali visoki hoteli z razsvetljenimi okni, ponosne palače so se vrstile ob obrežju in se svetile skozi mrak sredi zelenih palm, pinij in oleandrov; tihe vile so strmele iznad skal in pečin obdane od sanj jesenskega večera; bele hišice ob pristanišču so pomežikovale s plahimi lučkami; pred njimi so se zbirali čolni, ki so odhajali na nočni lov.

Ladja, ki je stala v pristanu, je dvigala svoja bela jadra, kakor da bi označevala zvezdam svoj bližnji odhod. Njeno svetlo ime »Ikarija« se je svetlikalo v morju in odsevalo v jasno noč, kakor da hoče pričati o svojih visokih ciljih. Stare barke in nerodni čolni so stali okoli nje kakor nevšečni gostje, ki živijo od pomenkov domačega sveta. Na njih so se zbirali zvečer delavci in težaki, domači mornarji in potniki, ribiči in kineteje, ki so z otokov prihajali na dnevno

delo in kupčijo. Njih temne sence so ponoči ležale na tovorih in zabojih in zdelo se je, da njih sanje ne segajo preko jutrišnjega dne. Zato je bela ladja »Ikarija« molela iznad njih, kakor da se hoče dvigniti in poleteti v daljne dežele.

Krmar Jok je stal na krovu in gledal v razsvetljeno mesto in v temne čolne pod seboj. Naveličal se je mestnega življenja in pristaniške množice, ki ga je obdajala dan za dnem s svojo bedo in pritožbami. Ni ljubil ljudi. Odvadal se jih je na svojih potovanjih po daljnih svetovih in jih je gledal le od daleč kot veliko mravljišče, ki se bori za vsakdanji kruh. A bil je dobrega srca; razdal je vse, kar je imel, med otroke, ki so se potepali po pristanišču in prosili kruha; zato je komaj čakal, da bi odjadrali na široke morje, da ne bi gledal tega vsakdanjega življenja.

Ozrl se je na zvezde.

»Tam okoli njih je vse tako svetlo in jasno, a pod nami sama tema in mrak; niti najsvetlejši žarki ne morejo presijati te črne množice«.

A prišla mu je nenadna misel: »In vendar so to ljudje, ljudje z življenjem in srci, ki so zvezdam enaki. To se pravi: v vseh teh temnih telesih, ki se gnetejo okoli morja, po pristanišču, v beznicah, na barkah in čolnih kakor nočne sence, je luč, je življenje, ki gori in živi. In vsi

bi radi bili srečni kakor krmar Jok, ki se na ladji »Ikariji« dviga visoko nad njimi in jih gleda skoraj s preziranjem. A morda so srečni tudi oni. Vrag vzemi take misli!

Ozrl se je po ladji, kjer so se čuli koraki. Spoznal je takoj mornarja Straha in Strela, ki sta se majala dobre volje proti njemu.

»A, Jok, hajdi z nama, gremo v mesto.«

Joku je bilo skoraj neljubo, da sta ga motila v njegovem večernem premišljevanju. Bil je poseben človek, ki ni ljubil družbe in se je v samotnih urah rad zabaval s svojimi mislimi. Kadar je gledal z ladje na mesto in пристanišče, na zvezde in morje, se mu je zdelo, da stoji med dvema svetovoma, o katerih presoja svobodno po svoji pameti, in se je čutil vzvišenega nad vso to množico, ki ga je obdajala.

»Pojdita k vragu,« je zamrmral, »kdo vaju je klical.«

»Midva ne,« sta se smejala, »ampak ženske. A, Jok, da vidiš, kaj sva našla.«

»Vrag vzemi —«, je zagodrnjal Jok na glas, »mar mi je za ženske.«

Prijela sta ga pod pazduho in se zasmejala.

»Saj vemo, Jok, saj vemo, da jih ne maraš. Ampak danes je lepa noč. Kaj boš tiščal v tej temi kakor morski pajek. Pojo, a, pojo!«

»Kje pojo?« je vprašal Jok, ki je zelo rad poslušal pesmi.

»Tam v gostilni, hajdi z nama.«

»Vraga pojo«, se je branil Jok, ki se je bal, da ga hočeta zapeljati v kako neumno družbo.

»Lepo pojo, da še nikoli tako«, sta govorila pevaje in ga vlekla s seboj.

»Pa bodi!« je rekel Jok, dasi njima ni popolnoma verjel. Mnogokrat sta ga že zvabila tako in potem so posedali po zakajenih, umazanih beznicah in se vračali šele zjutraj vsi opojeni, da je Jok preklel vse pivce in krčmarje, kar jih je spoznal tisto noč. Onadva sta po takih nočeh legla na palubo in zaspala, kot bi ju ubil, on pa je slonel na svojem mestu ob ograji in gledal jutranje življenje v pristanišču, ki je imelo čudno nejasne barve, kakor so bile misli, ki so se mu porajale v glavi.

»Vem, da ni vse skupaj nič,« je rekel, »ko so stopali po ladji, a vidva sta kakor volkova: vidita žensko, ki poje, in halo. Bolje bi bilo, da bi ostal. Kaj mi je treba vas vseh skupaj. Naslonim se na ograjo in gledam. Najlepša pesem!«

»Ne bodi neumen, Jok,« je rekel Strah, »ali veš, da kmalu odidemo?«

Joku se je ustavil korak.

»Kaj praviš, vraga?«

»Res,« je potrdil Strel, »vsi tako govorijo, v listih pišejo.«

»O vraga!« se je razveselil Jok, »saj sem rekel, da je neumnost! Kaj pa ti čimo tu že tako dolgo. Samo če si niso zopet sami izmislili!«

»Ne, sam dr. Jesen je podal izjavo,« je trdil Strah, »rekel je: v enem tednu odpotujemo.«

»Če je tako,« je rekel Jok zamišljeno, »potem gremo.« In je pospešil obotavljajoče se korake. Samo če mu nista nalagala.«

»Čista resnica,« je pripomnil Strel resno, »kaj bi lagala, če nama resnice preostaja.«

»Vraga,« je mrmral Jok in se spuščal po ozki deski navzdol, »jaz sem mislil, da je že popolnoma pozabil na svoje obljube. Ali mislita, da pojdemo res v tisto deželo?«

»Pravijo, vsi nas gledajo začudeno. V deželo ledenih bajk — pravijo. Kdo je še slišal kaj takega. Norci ste — pravijo, norci vsi skupaj, tudi dr. Jesen.«

»Samo da gremo, samo da gremo,« je rekel Jok in stopil na kameniti pomol, »mislil sem, da ga bodo ženske zadržale. Baba je vrag.«

»Imaš prav, Jok, imaš prav, baba je vrag, ampak da nama ne pobegneš, ti si ves muhast,« in zopet sta ga prijala za roke in stopali so vstric po pomolu mimo kupov tovorov in ljudi, ki so ležali po pristanišču.

»Le počasi,« je rekel Jok, »lep večer je, škoda je prav za prav; vredno bi bilo premisliti o tem, če res odjadramo.«

»Kaj boš mislil,« sta mu ugovarjala. »Časa je dovolj. Nekega dne bo zapiskala sirena in bomo odhajali. Kaj nam mar, kdaj bo to!«

Jok se je oziral nazaj po polmračnem pristanišču in mikalo ga je, da bi se jima iztrgal; sedel bi na samotni kraj — vedel je za skrito klop pod staro pijo ob obali — in bi premišljeval o teh novih vesteh. Kajti Jok ni bil površen človek. Vsaka stvar se mu je zdela vredna globokega premišljevanja in jezil se je sam nad seboj, da nekaterim vprašanjem ni mogel priti nikoli do konca. Očital si je, da ima slabo glavo, kar

je slišal v šoli od svojih učiteljev, ki so imeli z njim velike težave. Zato je postal mornar in je zavidal ljudem, ki mislijo bistro in urno.

»Takim je odprt svet,« si je mislil, »razrešujejo vsa vprašanja, kakor da bi se igrali z žogami. Človek pa gleda in gleda in se ne gane z mesta.«

Stopali so med večerno množico in korak mu je zastajal.

»Le stopi, Jok, stopi, kaj se obotavljaš,« je prigovarjal Strel in ga vlekel za seboj.

»Prav za prav,« je mislil Jok sam pri sebi, »so na svetu samo tri vrste ljudi: taki, ki nič ne mislijo, to sta Strah in Strel, taki, ki mnogo mislijo in ničesar ne doženejo, to sem jaz, in taki, ki vse premislijo in vse vedo, to je dr. Jesen.«

Hotel je to misel povedati svojima tovarišema, toda zdela sta se mu preneumna za resen pogovor. Zavili so v ozke ulice med gostilnami in prodajalnami; od koder je puhtel neprijeten duh starega zidovja. Kakor tri temne sence so stopali po trdem tlaku navzgor, zdaj pa zdaj so se pokazali v svitu ulične svetiljke, potem jih je zagrnil mrak. Od nekod iz postranske ulice je odmevala vesela pesem, pomešana s krikom in glasovi zadušenih tamburic. Tam so izginili.

Samotna je ostala ladja v pristanu in se pogovarjala z zvezdami.

»Kdaj, kdaj pride dan, ko se razpno bela jadra in bo zaplavala »Ikaria« po širnih valovih, ki jo odnesejo v deželo ledenih bajk? Vse, vse bo ostalo za nami, le ve, zvezde, pojdete z nami in nam boste svetile na pot. Tam nekje bomo obstali in pred nami se bo razgri-

njalo novo kraljestvo čudovitih lepot. Kdaj, kdaj pride ta dan?»

Zvezde so se svetile jasno in se v tisočerih odleskih zrcalile iz morskega dna. Kakor da je velika skrivnost trepetala med nebom in zemljo. Kakor da bi jadra hrepenela navzgor, da bi se iztrgala iz temne gneče starih bark in raz-

bitih čolnov ter zaplavalala po svobodnem morju. Kakor da bi se zvezde smejale nevednosti onih, ki dvomijo o daljnih svetovih, in pritrjevale hrepenečim jadrom, da je nekje dežela ledenih bajk in da gledajo vanjo prav tako kakor na temni pristan in razsvetljeno mesto, kjer čaka »Ikarija« na svojo pot.

RUDOLF MAISTER, Maribor:

NAŠ CVET.

Naj tuji val ti še tako
po prsih grabi,
naj lepe tujke te zlato
sladkó v naročje vabi,
nikoli ne pozabi —
da nageljčki doma cveto.

DAVORIN MAJCEN, Ljubljana:

Dr. PAVEL TURNER, JANEZU TRDINI.

(Ob stoletnici Trdinovega rojstva.)

Ko sem prišel v jeseni 1903. kot »pravi gimnazijski učitelj« na novomeško gimnazijo, je bil klasik naše proze Janez Trdina, ki se je bil z Reke za stalno preselil v Novo mesto, že v zadnjih letih svojega bivanja v tostranstvu. Svez tu in zlasti malomestni družbi se je bil že docela odtujil; priti ž njim v osebni stik je bilo izključeno, ker je bil trdno prepričan, da so uradniki in med njimi tudi srednješolski profesorji sami črni služabniki c. kr. avstrijske vlade. Zato nas je prav iz srca preziral, če ne celo zaničeval. Če smo sedeli v tedaj znani

gostilni »Pri tučku« v »drugi« sobi in se razgovarjali na običajni malomestni način, je sedel Trdina ostentativno kmizi v prvi sobi. Odkar je umrl njegov edini prijatelj, višji sodni svetnik Andrej Vojska, je živel sam zase ter navadno že navsezgodaj zapuščal mesto in odhajal po svojih literarnih potih na vse strani prelepe novomeške okolice. Tako mi ni bilo dano, da bi se bil ž njim osebno seznanil, čeprav je to bila moja najiskrenejša želja. Naše dijake je imel rad, njihovih profesorjev družbe ni maral, tudi ravnatelja dr. Fr. Detele ne, čeprav

Šeblazemu svojemu učitelju
gosp. prof. Janu Trdini
na prijazni spomin
P. Pavel Turner

je bil po peresu njegov drug. Kaj smo hoteli? Vdali smo se, ker starost nima samo svojih nadlog, ampak tudi pravice, ki jih je treba upoštevati. Tem temeljiteje pa smo prebiralali njegove čudovite bajke in spoznavali kraje, iz katerih jih je zajel, pravo pravcato kraljestvo Trdinove pristno narodne umetnosti.

Po pisateljevi smrti je ostalo pri tedanjem novomeškem notarju dr. Albinu Pozniku, ki je sodno uredil njegovo zapuščino, par rokopisov in večje število pisem iz pisateljeve korespondence. Vse to je prepustil meni v last, da o priliki objavim, če bi bilo kaj važnega vmes.

Bilo pa je tole:

A. Rokopisi: 1. Prošnja na hrvatsko deželno vlado v Zagrebu, pisana v hrvaščini, da Trdino, ki je bil pred časom upokojen, reaktivira kot profesorja. Obsega poldrugo polo in je vse od roba do roba drobno, a kaligrafsko popisana. (Objavljena je v celoti v »Ljubljanskem Zvonu« 1911., 477—482, 542—6; ponatisnjena v »Obzoru«.)

2. Recimo koju... (Kritika Kurelčevega spisa z istim naslovom, 4°, 4 str., fragment, doslej še neobjavljeno.)

3. Zapiski, oziroma posnetki iz ruskih kronik, zlasti v N. Novgorodu. (Približno 1 pola, zelo tesno popisana. Doslej neobjavljeno.)

B. Prepis Trdinove oporoke, sodno overovljen, pol pole, tipkano. Objavil notar Aleks. Hudovernik v »Ljubljanskem Zvonu« 1913., str. 124—8.

C. Pisma, dopisnice, razglednice. Pisma so mu pisali tisle gospodje in ena dama (Carmine Marković z Reke):

Aškerc Anton, urednik »Ljubljanskega Zvona«; Benigar Janez, prof. gorjanske gimnazije v Zagrebu; Blaž Gregor, trgovec na Reki; Derganc Franc, dr., zdravnik na Dunaju; Funtek Anton, urednik »Ljubljanskega Zvona«; Glaser Karel, profesor v Trstu; Göstl Fran, dr., asistent v blaznici na Dunaju; Hribar Ivan, izdajatelj »Slovana«; Hudovernik Aleksander, notar v Kostanjevici; Koblar Anton, kaplan v Mengšu; Lah Evgen, tajnik »Slov. Matice«; Lego Jan iz Prage; Levec Franc, urednik »Ljubljanskega Zvona«; Mařík Vjenčeslav, učitelj v Zagrebu; Marković Carmine, zasebnica z Reke; Pečnik Jernej, starinoslovec v Krškem; Pilbach Franc pl., stotnik v Gorici; Plantan Ivan, notar v Stični; Pleteršnik Maks, profesor v Ljubljani; Rudež Karel, graščak v Gracarjevem Turinu; Trnovec Matevž, avskultant v Gorici; Trstenjak Anton, urednik »Slovana«; Turner Pavel, dr., zasebnik iz Maribora; Valjavec Matija Kračmanov, profesor v Zagrebu; Vojska Andrej, višji sodni svetnik v Novem mestu; Zbašnjik Fr., dr., urednik »Ljubljanskega Zvona«.

Pri večini teh dopisnikov je ohranjeno le po eno pismo, najvišje (20) pri dr. Turnerju. Razen tega so ohranjena pisma pisateljevih sorodnikov, ki pa za javnost nimajo pomena. Kot posebnost še omenjam Trdinovo pristopnico k bratovščini »Naša ljuba gospa Presvetega srca Jezusovega v Ljubljani.« Za slovensko kulturno javnost najvažnejša so pisma Turnerjeva in Levčeva (10), a tudi v ostalih se dobe zanimive podrobnosti iz naše preteklosti v literarnem, socijalnem, političnem in splošno kulturnem

oziru. Kakor je razvidno iz zgornjih 26 naslovov na pismih, ki so se slučajno ohranila in prišla v moje roke, je imel Trdina zelo obširno korespondenco iz najrazličnejših krajev in slojev domačega in drugega slovanskega sveta. Tako je pač lahko prenašal osamljenost, v kateri je živel na Dolenjskem. Brez dvoma je tudi na vsa ta in druga pisma bolj ali manj obširno odgovarjal. Število njegovih listov, ki so bili vsi spisani duhovito in v klasični slovenski prozi in v kaligrafsko lepi obliki, je moralo biti veliko. A koliko tega se je ohranilo in objavilo? Malo, zelo malo! Kdor ima še kje kaj Trdinovega, naj da v javnost, kar v javnost sodi. Vsak listič bi bil dragocen! Saj je bil prav Ivan Cankar najiskrenejši občudovalec Trdinovega klenega jezika.

Predajam tu javnosti v neizpremenjenem pravopisu najprej Turnerjeva pisma Trdini, ki je bil Turnerjev učitelj v gimnaziji na Reki. Trdinovi odgovori na ta pisma so izšli v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1913. Priobčil jih je notar Aleksander Hudovernik, eden izmed redkih prijateljev Janeza Trdine.

Fotografijo, po kateri je posneta slika dr. Turnerja v tej številki »Odmevov«, je podaril pisatelju dr. Turner sam v prijateljski spomin, kakor se bere na njenem hrbtu in v prvem Turnerjevem pismu.

1.

Jamnitz, Mähren.
5. avgusta 1886.

Preblagi moj učitelj!

Vi, ki se tako točno vse preživene preteklosti spominjate, še menda tudi niste

celo pozabili nekega učenca, ki se je bil na šolsko leto 1863—64 iz Maribora k Vam na Reko priklatil. — Vas jaz nikoli ne za trenutek nisem mogel pozabiti, akoprem je že mnogo let minulo, odkar sem Vam zadnjič bil pisal, spomini na Vas, na dobo ko ste Vi bili moj učitelj ko sem Vas poslušal in z Vami občeval, ostanejo mi vedno naj dražji in naj blažejši iz mojega dijaškega življenja, in tako, verujte mi, da Vas vselaj v naj srčnejši hvaležnosti naj iskrenejše častim.

Že mnogo mnogo krat sem nameraval priti Vas obiskat v Novo mesto, vendar med tem, ko sem daleko drugod okoli po svetu ahasveraval, tje doli k Vam, žal mi — n'sem došel ter še ne vem kedar Vas drugoč vidim; — blagovolite toraj da Vas obiščem s temi vrsticami ter s priloženo sliko, — Vi pa bi mene, dokler si osebno zopet v roke ne seževa, tudi s takšnim obiskom presrečno razveselili.

Ob mojem zadnem bivanju na Dunaji pozvedel sem po tamošnih znancih, da se Vi v Novem mestu zdravite, dobro in povsem srečno imate, kar mi je na naj večjo radost: Bog Vas živi! — Vaši spisi v Ljub. Zvonu in Slovanu so mi predrago berilo, spominjajo me tako živo na one ure ko sem Vas na Reki z navdušenjem poslušal; — in vendar kako burno in raznolično je bilo od onih dnij moje življenje! — Leta 1865. sem zapustil slovensko domovino — kot begunc — in od tedaj sem jo le v časih po nekol'ko dnij — k večjemu dvakrat za par tjednov — obiskati mogel; neka čudna usoda me je vedno na tujem zadrževala, akoprem so moje misli in želje se neprestano k domu vračale. — No res da sem služil in še služim tujstvu, vendar upam, da to službovanje ne bode mnogo let več trajalo; — sicer pa to, kar si pri služim, obrnem potem svojemu narodu na prid, kedar se k njemu s tujstva vrnot morem popolnoma neodvisen in svoboden, tako v gmotnem kakor v duševnem obziru.

— Zdaj še služim in se še trudim za to emancipacijo, katero celemu narodu slovenskemu naj gorkeje želim. —

Dnes Vam ne upam še obširneje pisati, ker ne vem, če bi Vam z daljšim listom ugajal; ako pa bi Vam moji dopisi bili prijetni, mi bodejte poročiti blagovolili tudi kako se Vi imate, in potem Vam se bode dem točneje oglašal.

Dajte, da Vas naj srčneje pozdravlja Vaš naj hvaležnejši učenec in naj iskrenejši častitelj

P. Turner.

Na ta prvi dopis je Trdina obširno odgovoril z zanimivim poročilom z dne 6. septembra 1886. Prim. LZ 1813., str. 348.

2.

Jamnitz, Mähren.
15. septembra 1886.

Preblagi, velečastiti moj učitelj!

Že dolgo me ni kaj toliko razveselilo, kakor Vaše preljubeznivo pismo, katero me je vrnivšega se iz Salzkammergut-a tukaj pričakovalo. Sprejmite toraj mojo naj srčnejšo zahvalo za Vašo predrago mi prijaznost. Radujem se, da imam od Vas samih poročila o Vašem življenju in delovanju, da ste mi Vi sami povedali kako se Vam godi in da ste me v tako dobrem spominu ohranili. — Zelo žal mi je le, da niste, kakor sem upal, z zdravjem popolnoma zadovoljni, no dajte da Vas koj presrčno prosim, ne mudite se podati h kateremu zvedenemu, poštenemu zdravniku, ter se z njim posebno o bolenju v ušesih in glavi pogovoriti. Iz tega kar ste mi omeniti blagovolili, posnemam, da Vas v nogah in v desni roki revmatizem lomi, s katerim se bode te še lahko po priprostitih sredstvih z dobrim uspehom borili proti toku iz ušes in glaveboli pa Vam je neobhodno treba spretnega in poštenega zdravnika. Bolezen je menda katarrhalično sredi ušes (Katarrhalische Mittelohrentzündung), katero ste si menda kakor revmatizem po mokroti,

sprehladu itd. napasli. Takšno bolenje v ušesih in glavi napada tudi mlade ljudi, pa vselaj je treba dobrega zdravnika, da se nevarna hudoba zelo ne pohujša. Upam, da imate blizo v domovini ktereга zanesljivega zdravnika, sicer pa je v tej stroki kot specialist naj bolj na glasu profesor Gruber na Dunaju. Naj boljše zagotovilo da se morete drugoč popolnoma ozdraviti Vam naj bode Vaše do sih dob prav korenjaško čvrsto, nekaljeno zdravje. Uslišite mojo presrčno prošnjo in poiščite si sposobnega zdravnika; na Vašem zdravju ni samo meni, Vašemu vselaj hvaležnemu učencu in naj iskrenejšemu častilu neizmerno mnogo ležeče, temoč tudi celemu slovenstvu, ki Vas ljubi in časti. — Hvala Bogu, da več ne samotarite, da ste si našli tako pošteno, dobro in ljubo družico, pri kateri imate sedaj svoj mirni dom in vso potrebno potrežbo. Bog Vaju živi!

Kar ste mi omenili o 15letnem potovanju po Dolenjskem in o bajkah, ktere tako krasno spišujete, je res prezanimivo; do tični čas ste izvrstno porabili, Vaše bajke bodo naj dražejši biseri v slovenski pripovedovalni literaturi, saj nikdo med Slovenci tako lepo in tako narodno pripovedovati ne ve kakor Vi. — Vaši »hrvatski spomini« so istotako zanimivi, radujem se, da jih obširno pisat nameravate ž njimi podaste Slovencem prvi in klasični vzor, kako se naj pišejo spomini, ter naj lepši zaklad zgodovini jugoslovenski, tako v političnem kakor v kulturnem resp. socialnem obziru. Glede socialnih vprašanj so Vaši nazori o Judih razjasnjeni v 17. Slovanovem številu dandanes zanimivi. Jaz sem popolnoma Vaših mislij, da bi se judovsko vprašanje naj bolje tako reševati moglo kakor Vi pravite, nikakor pa ne po brutalnem nemškem antisemitskem receptu.

Vsega občudovanja vredna je Vaša memoria; — kako na tanko se Vi na vse spominjate. Da res, moji zemljani, še pristni in nešolani Pohorci »krompirja« ne poznajo, temoč le »bob«, a sočivju, katero dru-

gi Slovenci bob imenujejo, pravijo »stročji bob«. — Bog Vam zdravje ohrani in daj meni srečo, da se naskoro v domovino vrnem, — tedaj pa pridem po Vas in popeljem Vas tje gor na planine, kder sem do 14. leta ovce, svinje, krave in volle pasel — t. j. vsa pohorska pastirska dostojanstva dosegel poprej, ko sem se v šolo prisilil. Menda bi Vam Pohorje tudi ugajalo, moj rojstni kraj je visoko v planini, od koder pa je krasen razgled ne samo po celi ptujski planjavi, temoč še čez hrvatsko in ogersko mejo. —

Misliti si morem in bridko čutiti Vašo veliko žalost, ko ste bili primorani odpovedati se milemu in dragemu Vam učitelstvu, ob katerem ste z naj svetejšo gorečnostjo blažili in navduševali mladino v prid in slavo slovanstva. To bridkost Vašega srca delil je vsakter Slovenec, ki Vas je ikako poznal, hvala Bogu le, da Vaši in slovanski sovražniki niso dosegli česar so želeli: uprav procul negotiis postali ste pisatelj, s katerim se bode narod slovenski slavno ponašal dokler bo živel.

Jaz sem zdaj res zadovoljen, da nisem v državno službo stopil, kakor sem bil nameraval — zame bi tam ne moglo biti obznanja, ker nikoli bi ne mogel kaj govoriti ali delati proti poštemu prepričanju. Zdaj mi tudi ni žal, da leta 1874. nisem dobil profesure na zagrebškem vseučilšču, da so me bratje Hrvatje bili tako nebratsko — nepošteno na cedilu pustili, saj jaz bi se razmeram, kakoršne so v Zagrebu nastale, nikakor uklanjati ne mogel. Ob priliki posebnih uprakov — želelo se je, da bi bil upravnništvo neke graščine blizu Zagreba prevzel — obiskal sem pred nekoliko leti Zagreb, no korupcija, popačenost, podlost, brez značajnost itd., kar sem tedaj na Hrvatskem opazoval, dozdevalo se mi je še hujše nego znana madjarska gnjiloba. Lude se plazijo prav s trebuhom za kruhom po vsakterem blatu. — Sicer pa Bog pomagaj nam Jugoslovenom! takšno in še hujšo gnjilobo sem tudi v Belemgradu našel.

Kakor sem Vam že zadnjič pisal, si želim povratka v domovino, vendar tako, da potem doma popolnoma neodvisno brez ikakšnega »prisiužka« živeti morem, ker le tako upam še narodu svojemu po naj boljši vesti in vednosti svoji koristiti. Narodu hočem služiti po vsem brezplačno ter nikoli se ne dotakniti krajcarja, katerega so zaslužili slovenski žulji. — Vi mi prigovarjate pisati spomine; — mogoče da se tega dela resno lotim, kedar se domu v pokoj vrnem. Sicer sem nekaj že parkrat bil počel, pa ob nekih hudih urah drugoč vse uničil, tako da zdaj naj manjših zapiskov nimam. — V mojih dijaških spominih zauzimate Vi naj dražejše mesto. Ko sem v Mariboru se bil hudo sprl z učiteljem veronauka, rajnim »Tschutschek«-om, — bil sem mu namreč krivoverec v tridentinski katoliški dogmi o »transsubstanciacii«, zbežal sem k Vam na Reko, kder sem pri Vas naj večo blagost našel. Z vso radostjo in hvaležnostjo se spominjam tudi vseh drugih mojih učiteljev na Reki: bili so mi vsi preblago naklonjeni in prelubeznivi. Drugače pa glede nekterih mojih sošolcev — med njimi je bilo nekaj čudnih čudakov, podlih bastardov, zavolj katerih sem nameraval pred koncem šolskega leta Reko zapustiti.

O mnogih zadevah bi Vam še rad pisal, vendar za dnes mi je list menda že preveč narastel, in sedaj mi je glavna skrb Vaše zdravje, o katerem poročati Vas prav srčno prosim. Tukaj na Moravskem ostajem po prilici blizu do konca mesca januarja p. l., kedar se drugoč na Dunaj preselim. Upaje od Vas kmaľu veselih poročil dobiti priporočila se Vašemu preblagemu prijateljstvu z naj srčnejšimi pozdravi in naj boljšimi željami vselaj z vso dušo Vam hvaležno udani učenec in častitelj Vaš

Pavel Turner.

Dvoje Turnerjevih pisem, ki jih omenja Trdinova uvodoma v svojem dopisu z dne 22. julija 1889., ni ohranjenih. Na ta in na Trdinov dopis z dne 26. julija 1889. je odgovoril dr. Turner s sledečim pismom:

V Jemnicah 29. julija 1889.

Velečastiti, preblagi moj učitelj!

Ne morete si misliti na koliko radost sta mi došla Vaša dva preljubezniva dopisa. Da, kakor se veselim Vaše preblage, prijateljske mi naklonjenosti, tako se radujem prave modrosti, katero nahajam v Vaših dopisih; Vi mi podavate v kratkih vrsticah več prave empirične filozofije, nego je v kupih knjig sanjarskih filozofov nahajam. Hvala Vam naj srčnejša za vsa Vaša poročila, daj bog, da bi Vam se zdravje popolnoma poravnalo, in sicer tako da kedar se vrnem v domovno, še kde skupaj potujeva, katero željo že dolgo gojim.

Vaša bolezen je neka čudna prikazen; pa, ali imate v Novem mestu prav razumnega zdravnika? Vi, ki ste vedno pravega mladostnega duha, mož jeklene volje in korenjaške telesne konstitucije, se boste še gotovo osvobodili te nadloge. Sicer pa, kakor Vi bolezen prenašate veste, naj se skrijejo pred Vami vsi mnogo hvaleisovani stoici; z zlom, katero človeka noč in dan muči, se še z veselim humorjem radovati, to je gotovo naj lepša zmaga človeškega modrovanja in prave moške volje! No pesmi, ktere ste zložili v proslavo »smrti« in »putike« pač ne smete pogubiti — kakor ničesar ne, kar ste spisali ali še spíšete; Vaš krepki humor bode marsikterega poštenjaka razveseljeval. — Mene je lansko zimo revmatizem drgnil; vendar v boji s tem vragom sem ob premnogem poslovanji prav nevoljno proklinjal.

Da Vam ob zadanih razmerah človeška hudobija in norost, ktere še bogovi zmagati ne morejo, več nevolje dela nego bolezen, je pač umljivo; posebno hudobne pa so intrige boncovskega fanatizma, ki v družne združbe trosijo in hišni mir kalijo. Da bonc je sicer bonc, naj malikuje o Budhi ali Jezusu, o Mozesu ali Mohamedu; vendar žalostno, prežalostno je, da kon-

cem 19. veka še more kraljevati v Rimu katoliški Dalai Lama blizu tako kakor budiški v Lhasai; a koliko so evropejski narodi nad Mogole i Tatаре etc učenejši in omikanejši, toliko zvitejše in perfidnejše se pri nas boncuje. Religiozni fanatizem dogmatično religiozna norost, je človeškemu razumu naj žalostnejši testimonium paupertatis; človek, ki nekoliko premišluje in ta circulus vitiosus razmotruje, pač more obupati na človeškem napredku — Vi imate priliko opazivati priprosti naš narod, jaz se klatim že mnogo let v takim imenovanih »viših krogih«, pa menda se ne motim, če pravim, da se v naj priprostejši kmečki hiši ali bajti ne nahaja več religiozne, verske neumnosti, nego v naj sijajnejši aristokratski palači. Te skušnje in nektare druge norosti aristokratskih krogov sem lansko leto v Zvonu nekoliko razpravljati nameraval, vendar pri nas se še kaj takšnega objavljati ne more, toraj je članek »V svet« le torso ostal. Silno obžalujem, da Vaših bajk Zvon ne objavlja vendar upam, da se drugi časi vrnejo; ko bode odlični prof. Levec bolj svoboden ter boncovska moč obnemogla. Fanatični bonci so delali in še delajo na to, da bi Zvon celo ugonobili, ti mračnjaki bi vsakotero duševno svobodno gibanje radi zadušili, po nauku: »Zveličani so oni, ki so slabi na duhu, njihovo je nebeško kraljestvo.« — No Vas, preblagi moj učitelj, prosim še zopet in zopet spisujte Vaše spomine, zbirajte in uredajte vse Vaše spise za skupno zbrano izdajo; Vi obdarite slovensko literaturo z neprecenljivimi zakladi ter si pridobite poleg slave zadoščenje, maščevalno zmago nad Vašimi nasprotniki. — Presrečno se Vam za hvaljujem za vsa poročila tako glede Vašega zdravja, delovanja, občevarja kakor za podatke o političnih in socialnih razmerah na Slovenskem. Naj večega obžalovanja je pač vredno da je med slovensko inteligencijo toliko brezznačajnosti, — toliko podlosti. — Da res paupertas est ma-

xima meretrix, no ipak bi tolikega kurvarjenja ne trebalo — da bi prave moške volje, poštenosti več bilo. —

Jaz sem zapustil domovino že 1865. leta z nado se ob zadani priliki vrnoti med narod na narodno delo. — Sedaj ko sem že blizu cilju mislim, se ipak nekako bojim kaj bodem doma med takšnimi razmerami! Najbolj me tolaži, da sem si postavil podlago, na kateri se popolnoma neodvisno kretati morem, svoboden na vsako stran; ko se bodem svobodno s poštenjaki družiti ter vsaktere druge dvonožne živali, ki se manj ali več odlične ljudi imenujejo, prezirati mogel. — Veseli me, da ste s prof. Poljancem znani ter da je on prav pošten mož, bil je moj sošolec v Mariboru. Prosim, razveselite me drugoč s poročili ter sprejmite naj srčnejše pozdrave od vsega srca Vam naj iskrenejšega častitelja in vselej hvaležnega učenca

Turnera

4.

Wien I., Josefsplatz 5.
6. aprila 1890.

Velečastiti, preblagi moj učitelj!

Vi bi lahko mislili, da sem na Vas pozabil, ker že mnogo časa je minulo, odkar sem Vam zadnjič bil pisal; mojemu zakasnenju vendar bilo je ob premnogih sitnih poslih le nesrečno odlaganje krivo. Med tem popraševal sem znance na Dunaju po Vašem zdravju, pa nikdo mi ni vedel kaj točnega povedati, — no jaz upam, da Vam je sitna bolezen kaj odlegla, ter da se baš po razmerah dobro in srečno imate; saj ste Vi pa tudi zavidenja vredni filozof, pred katerim bi skoro grški in rimski se naj skrivali.

Minulo je že 26 let od kar Vas nisem več videl, no ako Bog da, Vas obiščem letos v Vašem novomeškem zavetišču; treba mi bode si barem nekoliko tjednov oddahnoti, in ob tem bi prišel na Slovensko. Sicer pa je bojda goriški šaljivec dr. Mahnič v I. vezku letošnjega »Rimskega kato-

lika« že naznanil moj prihod — »Ahasver, večni jud pride na Slovensko«. — Da, ako še zdrav ostanem ter se srečno odkrižam mojega sedanjega poslovanja, tedaj gotovo pridem na Slovensko, na resni boj proti duševnemu nazadnjaštvu, proti verskemu zatemnenju, katerega razširjajo naši ultramontanski bonci. Pač žalostno je, da se ob stoletnici velike duševne in socialne revolucije narodi drugoč pahajo tako v verski fetišizem kakor v socialno in politično robstvo! Pa večina človečanstva je nepoboljšljiva, glupa, hudobna, mrcinasta žival, kanalja, kateri je treba nečimernih malikov, da se jim klanja in da jo trpinčije. — Kako se bode končalo naše stoletje? — mislim da mu bode treba gnjilo in popačeno kri puščati. —

Silno obžalujem, da se iz Vašega izbora nega peresa nikde ničesar več ne objavlja; vendar upam, da zato še niste nehali pisati, ter da se ob priliki Vaši spisi vsi in po uredništvih nepokvarjeni objavijo v posebnih izdajah. Upam tudi, da Vas sedaj ob Veliki noči niso nadlegovali temnjaški bonci s svojimi bedarijami ter da Vam lepa pomlad prinaša dobro zdravje in mnogo veselja. Bog Vas živi! Vedno Vaš

iskreni častitelj in hvaležni učenec

Turner.

5.

Na Dunaji, I. Josefsplatz, 5.
11. junija 1890.

Preblagi in preljubi moj učitelj!

Oprostite mi nemarnjaku, da sem z mojim odpisom in zahvalo na Vaše preljubeznivo pismo od 28. aprila tako dolgo odlagal! — Da, za Vaše pismo, za vsa Vaša poročila sem Vam srčno hvaležen, saj v Vaših nazorih, v Vašem življenju, kakor mi ga popisujete, več prave praktične modrosti nahajam, nego v debelih knjigah sveta slavnih filozofov. Vaša pisma ostanejo torej v moji precej bogati knjižni zbirki pravi dragoceni zaklad, iz katerih se več učim nego iz raznih folijantov.

Kakor vidite sem še na Dunaji, v Jemnice na Movravsko se preselim 17. t. m. sicer pa sem uprav sedaj tukaj z naj sitnobnejšimi posli preobložen, da si pač zelo želim že nekoliko oddihljaja. Sicer pa še letos ne nameravam popolnoma zapustiti mojega sedanjega službovanja: na Slovensko mislim priti si le nekaj oddahniti in, kakor sem Vam že pisal, posebno Vas obiskat; čez par let bi se po Vašem nasvetu kot popolnoma neodvisen človek na Slovenskem tam naselil, kder bi narodni stvari naj več koristiti mogel. O Ljubljanskih zadevah glede dr. Moschešta itd. mi prav iz duše govorite: Ljubljanske zadeve so silno žalostne; dr. Može je po svojem taktu, izobraženem vedenji kakor po svojih rodinskih odnošajih z odličnimi rodbinami ter resnem razumnem delovanju narodni stvari mnogo mnogo koristil — a ker ni bil kričać ali podli hipokrit — so mu ves trud in vse dobre namere z nesramno nehvaležnostjo naplačali. Razmer glede »Dolenjske železnice« sicer ne poznam, pa kakor večina takšnih podvzetij menda tudi to ni brez humbuga. Prof. Šuklje mi je pripovedoval o bogatih premogovih zalogah, t. j. rudnikih, od katerih se mnogo dobička pričakuje. Kaj rad bi o mnogoterih zadevah govoril z Vami ustmeno, kar se prav za prav lahko pisati ne more. Bogdaj, da bi Vam se le zdravje poboljšalo, Vam in Vaši ženi; dolenjske Toplice pa z Vami obiščem. Ta vražji goriški Herostrat Mahnič se je kaj grozno spravil na poštenega Aškerca, da bi ga ugonobil...

Pozabil sem Vas vprašati, ako imate v Novem mestu dosta zanimivega berila — usojam se Vam poslati neko delo, v katerem naidete dosti bedarij, pa tudi precej zanimivih mislij in opazk. — Knjig, katere bi Vam slučajno poslal, mi ni treba vračati; kedar bi jih sami ne rabili, pa storite ž njimi kar Vam drago.

O nekih drugih knjigah in mojih namelih pa Vam prihodnjič pišem.

Bog Vas živi zdravega, srečnega in vselelega.

Iz vsega srca Vam vdani in iskreno hvaležni
Vaš

učenec Turner.

Na 3. in 4. Turnerjevo pismo je Trdina odgovoril dne 28. aprila in 10. junija 1890. (Prim. LZ 1913., 409—413). Na Trdinov dopis z dne 13. junija 1890. odgovarja dr. Turner tole:

6.

Jamnitz, Mähren.

28. junija 1890.

Velečastiti moj učitelj! in
preblagi mi prijatelj!

Vidite me zopet nemarnjaka, na Vaše predrago mi pismo od 13. t. m. šele danes odgovarjam. Pa imel sem mnogo posla zadnji čas na Dunaji, preseljevanje tudi ni ugodna zadeva, a po vsem tem se me je lotila tukaj na deželi v čistem svežem zraku neka lenoba.

Na Vaše pismo se Vam naj srčneje zahvaljujem. Vaša poročila glede Vašega slovenskega delovanja so mi naj večje važnosti; Vaši dotični nazori z nameni so neizmernegega pomena. Po mojem mnenju je Vaša misel glede pisanja umetnih bajk uprav epikalni pojav, odkritje novega literarnega sveta: da, Vi postanete s tim odkritjem naš literarni Columbus. Kdo bi ne bil čutil potrebe za takšno vrsto literature, vendar nikomur se ta misel ni razjasnila, s katero ste Vi že živo in naj lepše uteleseno pred svet stopili. Spišite, prosim Vas, o tem predmetu obširno razpravo in dajte jo priobčiti v Ljub. Zvonu, stvar bode epohalna, ne samo za našo malo slovensko literaturo, temoč še za druge velike svetovne. Daj Vam Bog le zdravje, da srečno dovršite namenjeno stotino Vaših bajk, katere bodo naj sijajnejši uzor drugim pisateljem. Ob tej priliki Vam naj omenim, da ko sem nekda na Dunaju v večji družbi govoril o Vaših bajkah, mi je med drugimi profesor Šuklje rekel, da on v Ljub. Zvonu ničesar

ne čita z večim veseljem in z večim zanimanjem nego Vaše bajke. Kakor Vaših bajk tako se veselim druge stvarine, katero nameravate obdelavati, namreč karakteristiko slovenskega naroda na Dolenjskem. Slovenci še nismo imeli ter nimamo moža, ki bi znal tako izvirno bistro opazivati narod in tako krasno pripovedovati, pisati kakor Vi; toraj daj Bog Vam zdravje, da te svoje namene popolnoma dovršite, da podaste takšnih uzorov mnogo mnogo našim pisateljem. Prav pa tudi imate, da spis o Rusiji šele na tretjo točko stavite; da si bo ta spis vsakterega zavednega Slovenca zanimal, je vendar to, kar se nas ubogih Slovencev samih tiče, še važnejše. — Jaz sem upal obiskati Vas že koncem tega mesca; vendar človek obrača — ženske pa obrnejo; zdaj ne vem, ako pred sredo mesca julija dobim kaj odpusta. — Vaš proš sv. Urh pač mora biti grozno neumen čudak — ali farizejski hudobnež, ker drugače bi ne mogel tako ravnati. Sicer, akopram jaz nobenih čudežev ne verujem, se ipak čuditi moram, kako se nekterim ljudem možgani mešajo. Te dni sem dobil od enega mojih nekdanjih sošolcev, ki je sedaj župnik, list, v katerem mi piše: »Jaz se strinjam z dr. Mahničem v vsem. Ta mož je sijajna prikazen, lumen de coelo v temi in zmoti liberalizma korakajočim tako imenovanim narodnjakom v njih pogubnem napredku. Kar je narodnjakom brez vere napredek, ravno to je reakcija, in kar je njim reakcija, to je nam napredek...«

Seveda jaz sem popolnoma Antikrist, ker ne verjamem na ničesar, kar se mi po naravnih zakonih in zdravi človeški logiki dokazati ne more. Drugo smešnost čitam v Slov. Gospodarju, ki v Mariboru izhaja. — »Knez Liechtenstein stopi zopet kot poslanec nemških kmetov v dež. zbor v Gradcu. To je veselo znamenje, ker velja beseda kneza veliko, posebno v višjih krogih. Tudi Slovencem je prijatelj.« — O sancta simplicitas! Menda ste čitali notico v Neue

Freie Presse, katero je prinesla iz juristische Blätter, da je knez Alfred Liechtensteinerški podanik postal ter da njegova ženitev v Cistajtaniji niti zakonita ni. Poročen je bil sicer na Dunaji, pa dunajski duhoven je bil po ogerskem kompetentnem župniku delegiran. Po avstrijskem civilnem zakoniku (allg. bürgerl. Gesetzbuch) se prejšnji zakon gospe Hausst, sedanje kneginje Liechtenstein, ni razveljavil. Dunajčani pa uganjajo svoje šale s to ženitvo, tako n. pr. Der Prinz Liechtenstein ist ein Leichenschänder geworden, denn seine Braut mußte früher »enthauptet« werden, bevor er sie heiraten durfte. — Naši klerikalci pa še tega svetnika obožavajo! —

Treba da končam današnje pisanje, pa to z naj srčnejšo željo, da se zdravje popolnoma poboljša Vam in Vaši ženi, da boste mogli drugoč čilo in veselo delovati literarno, življenja in svojega delovanja se veseliti ter se smejati vsakoterim človeškim norostim. Bog Vas živi!

Iz vsega srca vedno Vam hvaležni in iskreni

Vaš učenec in častitelj

Turner.

7.

Jemnice, na Moravskem.

25. avgusta 1890.

Prebelaži moj učitelj in prijatelj!

Česar sem se s prvega početka bal, ko smo se v Ljubljani srečali, da sem videl prvo in zadnokrat Vašo blago ženo, se je tedaj zgodilo, kakor sem po Slov. narodu zvedel! — Verujte mi, da Vaše žali nikdo z Vami iskrenejše ne čuti nego Vaš naj iskrenejši čestilec. —

No kaj in kako pa boste sedaj? Kde nameravate za naprej živeti in kako? Ostanete v Novem mestu ali se kam drugam preselite? Ako bi ne bilo preindiskretno, bi Vas še vprašal, ako se Vam po smrti Vaše žene gmotno stanje ni shujšalo. —

Ne zamerite mi tako predrzna vprašanja; verujte, da prihajajo iz verno Vam udanega srca, pa ne iz puhle radovednosti.

Meni je silno žal, da nisem bil delj časa zadnjič v Ljubljani v Vaši družbi, da Vas tudi z avloj boleznj Vaše žene nisem mogel nagovarjati, da bi se bili z mano na Štajersko vozili; pa upam, da še pride druga ugodnejša prilika za najino daljše druženje in skupno potovanje.

Bog Vam daj dobro zdravje na srečnejše in veselejše življenje. To so naj srčnejše želje iz vsega srca Vam

iskreno udanega učenca in čestilca

P. Turnera.

8.

Wien I., Josefsplatz 5.

20. februarja 1891.

Preljubi moj učitelj!

Dnes pa imam zopet jaz prositi Vas odpušcanja za mojo odlaganje na Vašo ljubeznivo dopisnico, sicer bi se mogel izgovarjati na vsaktere sitnobe, ktere so me mučile od novega leta sem, ko sem na Dunaj se preselil. —

Vašo otožnost po smrti Vaše blage žene si pač živo predstavljati morem, a to, verujte mi, z naj iskrenejšim sočutjem. Premišlujem torej pogosto, kako se Vam sedaj godi, ko ste drugoč osamljen! Kakšno je Vaše zdravje? Upam vendar, da se Vam ni shujšalo ter da nahajate v Novem mestu še ipak ktere poštene, razumne duše, s kterimi Vam je mogoče prijateljski obćevati, kar mislim, da bi Vam neobhodno potrebno bilo. Nadam se tudi, da nahajate v slovstvenem delovanji naj lepšo in naj slajšo tolažbo, saj si morate biti svesti, da to Vaše delovanje bode tako Vam kakor milemu narodu našemu na čast in slavo, kteri nobena zavist, nobena spakarija, bodi si boncovska ali politična škodovala ne bode. Bog Vas živi zdravega in veselega, da oborjete ono polje, ktereга ste pričeli! —

Ko dovršite prezanimivih bajk število 100, bode praznovalo naše slovstvo prevažno svečanost; a ko pride Vaš spis o Dolencih, učili se bodo vsi slovenski pisatelji po Vašem uzoru, kako treba naš narod popisovati. Zadnjič sem dobil in prečital nekoliko bajk slavnega Leva Tolstega. Nehote sem primerjal Tolstove bajke z Vašimi, no brez laskanja reči Vam moram, da Vi mnogo mnogo nadkriljujete v tej stroki slavnega Rusa. Sicer pa je Tolstoj v zadnji dobi velik čudak postal ter po mojem mnenju v vsakem obziru na krive pote zabredel. Le škoda, da ta mož po slavnih romanih Vojna i mir ter Ana Karenina ni peresa odložil, škoda da piše knjiže kakor n. pr. Kreutzerjeva sonata, »Kaj nam delat?«, Junius itd. v kterih uči takšne socijalne, primitivno kristijanske komunistične utopije, da trezni čitatelj pogosto misliti mora, Tolstoj ni več zdrave pameti. Da tega pisatelja prav sedaj, ko se mnogo njegovih spisov na Ruskem niti tiskati ne sme, tako slavijo, je tudi symptomatičen švindcl. —

Sedaj pa še par besed o naši politiki, s katero se jaz sicer le malo pečati utegnem, kar je menda tudi bolje. Koncem lanskega leta mi je dr. Vošnjak pisal, naj Boga hvalim da sem daleko od politike, ker njemu se za ves trud, za vso požrtvovalnost le bridka nehvaležnost vraća. — Ne vem, ako bodemo Slovenci v prihodnjem državnem zboru na boljšem ali na slabšem, kar pa srčno želim, je da bi dr. Sernec za celjsko mestno skupino zmagal. Ta zmaga bi bila za Štajerske Slovence velikega pomena in kar se dr. Sernca tiče, je tudi možak poštenjak, kakršnih Slovenci le malo imamo. Ko bi potem še Koroški Slovenci dva moža v državni zbor spraviti mogli, to pa bi bila naj lepša slovenska zmaga, za ktero pa je žalibože le malo upanja. — Knez Lojzl Liechtenstein noče opustiti, kakor se je mislilo, svojega političnega sporta; pa dobro, da si je ta aristokratski komedijant za svojo igro izbral zdaj novo ulogo, tako nam ta božji mož nikakor ne bode več škoda.

doval, temveč le nehote koristil; na naj večo zgago bode le oni stranki, ktera ga je poprej med svetnike poveličavala. Od bodočega državnega zbora v obče malo kaj dobrega pričakujem; bode neka španska olla podrida s precej ultramontanskim in reakcijskim kvasom, kateri pa lahko vse skisa, tako da se iz te novo nabrane moke noben kruh ne bode peči dal, in — zakadilo se bode prej nego se misli.

Želno pričakujem Vaših poročil, kako se imate, kaj delate, kaj tam doli opazujete itd. Da mi zdravstvujete srečno in veselo!

Presrečno Vaš

Turner.

Odgovor na Trdinovo dopisnico z dne 17. januarja 1891. Na dopisnico z dne 14. maja je Turner odgovoril s sledečim dopisom:

9.

Dunaj I., Josefsplatz 5.
17. maja 1891.

Preblagi moj učitelj in prijatelj!

Kakor vidite sem še na Dunaji ter tukaj ostanem menda do konca junija; nečem se odtod podati poprej nego moj odgojenec svojih skušenj ne doviši. Sicer pa imam ž njim mnogo opravka.

Srečno me veseli, da Vam huda zima ni škodovala na zdravju ter da sedanja nagla vremenska prememba Vam tudi ni postala nevarna, tako da, kar Bog daj, se ob lepi pomladi brž popolnoma očvrstite in veselje in tolažbo v literarnem delovanju naidete.

Žal mi je, da Vam sorodnice Vaše blage rajne žene grenijo življenje; pa z večino ženskega spola je že tako, da živi da možkim življenje greni. Jaz sem do sedaj že mnogo ženskih spoznaval, pa ne morem reči, da bi bil našel le eno, s katero bi rad živel hotel. —

Zanimati Vas more, kako se nemški »Pemci« sedaj jeze le kar penijo, da se je brez njih Čehom izložba tako posrečila, saj že menda dobro vidijo, da so s svojim upo-

rom storili Čehom le naj večo uslugo s tim, da se izložbe niso udeležili: sedaj Čehi ponosno in brez ugovora kazati morejo: glejte to je naše, to so proizvodi češkega, slovanškega uma in dlana; ako pa bi Nemci se bili udeležili izložbe, bi zdaj vse nemško časnikarstvo pisalo: glejte, kar je lepega in dobrega je nemško. Pač hvala Bogu, da so Nemci v svoji zagrizenosti takšni bedaki bili, da niso svoje škode in neizogibne blaže maže poprej sprevideti mogli! Ali ste čitali Tolstijevo: Vlast temy, slaboglasno dramatično igro? Drugoč več. Da mi zdravstvujete srečno in veselo!

Vaš iskreni čestitelj

Turner.

Trdinov odgovor: 19. (23.) maja 1891. (LZ 1913, 455.). Na ta dopis in dopisnico z dne 2. septembra je dr. Turner odgovoril:

10.

Jemnice, na Moravskem
6. septembra 1891.

Preblagi moj učitelj in prijatelj!

Najprej se Vam srčno zahvaljujem na Vašo premilo mi došlo dopisnico; ako pa sem Vam na Vaše prezanimivo pismo od 23. maja že odgovoril ali ne, — sedaj res ne vem; ako nisem, Vas prosim odpuščanja, mogoče da sem zanemaril to sicer mi naj prijetnejšo dolžnost, ker uprav koncem maja in početkom junija sem imel na Dunaji največ poslov in sitnob. V dotičnem listu pa ste mi podali mnogo mnogo prezanimivih in vele važnih opazk; nič bi mi ne moglo bolje ugajati, nego Vaša sodba o Tolstoju in ruskem jeziku, kakor me tudi silno zanima, kar ste mi pisali o naših meščanih in kmetih, kako sodijo tile o parlamentarizmu — zdrav, nepopačen, priprost razum pač vselej najbolje sodi, — o zadevah naših ljudij, ki pohajajo v Ameriko, istotako mi je prezanimivo, kar ste mi omenili o društvu sv. Mohora, o prebujenju narodne zavesti, narodnega ponosa itd. — Da, upal sem razgovarjati se z Vami ustme-

no letos o vseh teh zadevah in še marsičem, pa žal mi, da uprav letos čutim naj huje težave moje službe. Po norosti matere mojih odgojencev prigodile so se takšne razmere, da letos ne enega dne nisem mogel dobil odpusta, ne enega dne počitnic; moj starši odgojenc je sicer kako še vselaj opravil z odliko svojo skušnjo že sredi meseca junija, potem smo odišli sem na Moravsko, kder sem imel prevzeti pa še enega fanta brez vse pomoči, tako da do prihodnjega leta nikamor ne morem. Zdaj se tolažim samo z zavestjo, da takšno robstvo ne bode dolgo več trajalo, da se pa potem vrnem popolnoma svoboden človek v domovino, podoben dolenjskemu kmetu z zaslužkom svojim iz Amerike. Neizrečeno mi je žal, da se letos ne morem vrniti v domovino, da bi se z Vami sešel, da bi v predragem mi Vašem društvu obiskal nekatere zanimive kraje slovenske, da bi se tako mogel otresti nekoliko smradljivega aristokratskega praha in okrepčati si živce, kateri so mi v neprestanem nenaravnem boju že precej oboleli. Prihodne »vakance« pa se gotovo vidi in kar je letos zamujeno in zgubljeno, poravnava, da j Bog le dobro zdravje! Zelo mi je žal, da Vas je bolenje zopet hudo mučilo, pa menda so temu bili vzroki tudi žalosti in sitnosti, ktere so Vas lani zadele, torej pa je upat, da zdaj ko Vam čas nekaj zaceli dušne rane ter se bolj pomirite, se Vam tudi zdravje bolje utrdi, tako da bode z radostjo in veseljem pisateljevali in pri tem našli najboljšo tolažbo in zadovoljnost. Neizrečeno me veseli, da ste se odločili početi bajke nadaljevati, dovršiti in skupno zbirko izdati. Da prosim Vas, ne opustite tega storiti, založnika gotovo lahko najdete in — ako bi Vam tu se stavile kakšne neugodnosti, izdajte jih sami, objavite povabilo na naročbo, tiskarja pa že najdete kdor koli, ker tako bi tudi najlaži izdali »Bajke« po svoji volji, pa ne po založnikovi — na voljo našim svetopetnikom in svetohlincem počesane in prigrajene.

Naše politične in socialne razmere se žalibože nikakor ne zboljšujejo, nič bolje zgoraj kakor zdolaj. Dozdeva se mi, da se h koncu tega stoletja toliko gnjile krvi nabira, da se bode vsekako puščati morala. Naši vladni politiki so kar zaslepljeni, kar se tiče prijateljstva z Nemčijo in sovraštva proti Rusiji — no, pa že prav, — quem deus perdere vult. — Drugič kaj več o tem, da nes pa Vam le v naglici pišem, ker ne trenutka nimam miru, oprostite mi toraj to slabo pisavo — mučenega pajdagoga! Prosim pišite mi na skoro ter sprejmite naj srčnejše pozdrave naj iskrenejšega spoštovalca in naj hvaležnejšega učenca

Vašega

dr. Turnera.

II.

Wien I., Josefsplatz 5.
13. januarja 1892.

Velečastiti mi učitelj,
preblagi prijatelj!

Precej mnogo časa je minulo, od kar sem Vam zadnjič bil pisal, in malo da se ni dogodilo, da bi Vam bil za vselej omolknil. Vendar poprej ko Vam o svojih brigah govorim, dovolite da Vas vprašam, kako se Vi imate, kakšno je Vaše zdravje? Kako Vam letošnja zima ugaja? — Upam, da se Vam stara bolezen ni poostrila, temoč kar mogoče le plegla, ter da na literarnem polju z najlepšo plodovitostjo delujete. Bog Vas živi, da se v bodočem poletju veselo vidiva.

Mene je obiskala prošlega mesca v Jemnici kugovita namodna bolezen influenza, ter le malo je manjkalo, da me ni pobrala, ker se mi je ta kuga bila vlegla še na prse, na pluča, sem imel malo upanja več se ji oteti, no posebna skrb in postrežba dobrih ljudij me je rešila, tako da sem drugoč na nogah ter se mogel pred par dnevi na Dunaj preseliti. Ta vražja bolezen tako neusmiljeno zdela človeka, da ob-

nemore na telesu in duhu, kar mene posebe-
no sedaj jezi, ko imam toliko opravkov.

No kaj pa Vi mislite o našem sloven-
skem napredku v literarnem in političnem
obziru? Dokler sedajni boncizem na Kranj-
skem vladikuje, menda ne bode mogoča
sprava med svobodno mislečo slovensko in-
teligenco ter onim črnim nazadnjaštvom,
a ta pogubna razmera nam bode še mnogo
škodila. Na Dunaji se dela na vse kriplje,
da Avstrija postane popolnoma vasa na
Nemčiji; ti ljudje pač hočejo biti slepi.

Da zdravstvujete srečno in veselo ter
se kmalu oglasite

Vašemu iskrenemu čestitelju

Turneru.

Turnerjev odgovor na Trdinovi dopisnici
z dne 28. febr. in 9. marca 1892.:

12.

Dunaj I., Josefsplatz 5.

14. marta 1892.

Preblagi mi učitelj in prijatelj!

Srčna Vam hvala na ljubeznivi dopis-
nici in prijazna poročila o Vašem zdravju
in Vaših razmerah! Tokrat sem pa jaz se
zakasnil nekoliko z odpisom, česar pa mi ne
bodite zamerjali, ker preobložen sem z
vsakdanjimi sitnostmi, tako da vse ugod-
nosti zanemarjam, dasi mi je najljubša
ugodnost z Vami se razgovarjati.

Sedaj pa brž in medias res! V resnici
trebalo bi kogar, ki bi Vas priganjal vsako
jutro, vsaki večer, da pišete in pišete, da
prelepe dragocene zaklade, ktere v toliki
obilosti v svojem duhu zakrite hranite, od-
krivate in ubogim Slovencem darujete. Se-
daj se Vaši spisi povsodi pogrešajo; ni jih
v nobenem slovenskem listu, ni jih v knji-
gah matičnih ne družbe sv. Mohora ne v
drugih izdavačih. No ali ste dokončali že
celo stotino bajk? Ste govorili glede izdaje
že s katerim založnikom? Kaj pa je z Va-
šim drugim prezanimivim spisom o Dolenj-
cih? Po mojem mnenju bi Vi najbolje sto-
rili, ako bi začeli izdavati »zbrane spise«,

tako da doidejo v svet brez ikakšne ured-
niške »poprave«, in jaz mislim, da lahko naj-
dete založnika. Stritarju n. pr. je plačal
Bamberg za do sedaj izdanih 5 zvezkov v
naprej 2000 fl. Levstikovi spisi se bojda
tudi dobro razpečavajo. Storitve še Vi ta
prevažni korak, podajte Slovencem, Slovan-
stvu Vaše spise pristne, ne po kateri po-
znejši redakciji popačene.

Nekdaj pa sem Vami že prigovarjal, da
bi Vi pisali tudi za društvo sv. Mohora;
ker za to društvo bi naj pisali najboljši pi-
satelji, ker se dotične knjige v toliko tisoč
izvodih med narodom razširjajo. Vselaj se
mi tožno in žal stori, ko nahajam posebno
v tako imenovanem lepoznavskem ali za-
bavnem oddelku toliko neprebavljive god-
lje, toliko neslanih, ničevih povestij, babje
klepetanje! Vi poznate naš kmečki narod
kakor le malo kdo, Vi ste pripovedovalec,
da Vam ni vrstnika, eto! posnemajte neko-
liko Leva Tolstojevskega, pišite nekaj prilič-
nega za društvo sv. Mohora! Da srčno si
želim zopet se sniti z Vami ter o marsičem
govoriti, kar se pisati lahko ne more. Ljub-
ljanski Zvon in ž njim vred Slovenski Na-
rod neko škrbavo medlo in slabo poje, nov
»šaljivi« list Pavliha pa menda ni črnila vre-
den, s katerim se tiska.

V ljubljanski deželni zbornici je pa
drugoč mnogo nesloge, ravsa in kavsja med
Slovenci, kam doidemo! Veseli me, da Čelj-
ski Slovenci tako možato delajo in napre-
dujejo; postavijo si čez ne dolgo časa lep,
»narodni dom« brez beračenja, tako tudi
mariborski Slovenci. Dr. Jernej Glančnik,
predsednik mariborske posojilnice, mi je
pisal, da naj mu najdem na Dunaji pravega
umetnika architekta Slova na, po ktere-
ga načrtu bi r e s u m e t n i š k o, monumental-
no poslopje se postavilo, da bi narodni dom
v Mariboru bil v vsakem obziru Slovencem
na čast.

Zajedno s temi vrsticami Vam pošljem
knjigo »Rembrandt als Erzieher«. Knjiga se
mi dozdeva vredna, da jo čitate. Da bi le
tudi Slovencem spisal kdo kaj priličnega.

Razveselite me kmalu drugoč, kako se imate in kaj pišete! A zdravstvujte srečno in veselo!

Presrečno Vaš

Turner.

13.

Jemnice (Jamnitz) na Moravskem.
25. decembra 1895.

Preblagi moj učitelj!

Zopet ne vem, kako je bilo mogoče, da Vam tako dolgo ničesar nisem pisal, ako prem sem toliko in toliko krat Vam pisati nameraval. Naj bolj me skrbi vedeti, kako se imate, kakšno je Vaše zdravje? Za to poročilo Vas najbolj prosim. Mesca avgusta sem že bil tako rekoč na poti v Novo mesto Vas obiskat, prehitel me je ipak glas, da sem brž se moral vrnoti na Moravsko, in nekaj predolgo sem se zadrževal v Mariboru, kder sem celo slučajno kupil neko »vilo« z lepim sadonosnikom in vinogradom. Kupčija tega posestva je bila zanimiva, da Vam jo kratko povem. Sprehajaje po lepih mariborskih šetališčih opozoril me je en mariborski prijatelj in narodnjak, da je »Pikardija« — tako se imenuje dotično posestvo — za kupit, pa draga je in v rokah nekega »Südmarkovca«, kateri bi je seveda Slovencu ne prodal. Na to opazko sem jaz si dobro ogledal poslopje in vrte, potem pa kot Dunajčan se lastniku predstavil in čez eno uro je bila »Pikardija« moja. — Mož me je imel zavolj mojega imena in moje dunajske adrese za pravcatega Nemca; menda je mislil, da bočem, ako bi še ne bil, pravi »Südmärkler« — pa kako se je začudil potem, ko je bilo že prepozno, in kako so se jezili tamošni Nemci, dass so ein ver-Bindischer sich in den deutschen Besitz eingeschlichen hat. — Morete si misliti smeh in jezo. Brž potem se mi je ponujala lepa odkupnina, v 14 dneh bi bil skupil nekoliko tisočakov, vendar Nemcem nisem hotel ustopiti ter upam, da mi bode še

sreča, Vas preblagi moj učitelj, pozdraviti v moji hiši, v Slovenski Pikardiji. Boncovstvo na Kranjskem je grozno; kaj mislite Vi, da bode iz tega?

Razpor med Hrvati in Srbi je tako gnusen kakor žalosten.

Želim Vam vse kar je dobrega k godovanju in novemu letu: zdravstvujte srečno in veselo!

Vaš iskreni častitelj

P. Turner.

Trdinov odgovor in obširno njegovo poročilo avtobiografskega značaja, o književnih načrtih, Novem mestu itd. na 7 dopisnicah od 23. do 28. marca 1896. (LZ 1913., str. 528—533), na kar je poslal dr. Turner prijatelju tole pismo:

14.

Dunaj I., Josefsplatz 5.
1. aprila 1896.

Preljubi mi učitelj in prijatelj!

Danes sem dobil zadni dve Vaših predragih mi 7 dopisnic, na katere se Vam še enkrat naj srčneje zahvaljujem; saj ste mi Vi s to izredno ljubeznivostjo naklonili tudi naj ljubšo, naj dražejšo »pisanko«.

Naj bolj me veseli — opetujem Vam — Vaše zdravje in Vaša prava filozofična dobra volja in zadovoljnost. Da, Vi ste pravi modrijan »in praxi«, Vi živite istinito modrijansko življenje med tem ko drugi »modrijani« »modrijansko« le govorijo. Kako priprosto, tako neizmerno zanimivo je Vaše življenje, katero Vam zavidam. Vi ste si ohranili popolno svobodo, mlado srce, vse mladostne ideale ter poleg še blago zadovoljnost, pridobili pa še v starosti oni dragi mir in spokojenost, ki jo uprav spokojena starost prinaša; a vse to je sad Vaše filozofije, Vaše prave močate volje, Vaše neupogljive vstrajnosti vkljub vsem težkočam in zaviram, ki so se Vam zoperstavljale.

2. aprila.

Pa glejte kako se nam godi — kako čudno, napačno je moje življenje! Zgorne

vrstice sem Vam pisal sinoči ob polnoči, pa še v tem času mi ljudje niso dali miru, in dnes ko Vam pišem te vrste, ko sem sitni družbi zbežal, že ura kaže 11½ v pozni noči. Tako sem vedno ponočnjak. — Sedaj pa da Vam povem kaj mi je posebno na sreču. — Že večkrat sem Vas nagovarjal in prosil, da bi Vi spisali in izdali svoje spomine; to iskreno prošnjo zopet srčno ponavljam. Naj bolje bi bilo, da bi Vi zbrali in izdali vse svoje spise, pa da bi s takšno izdajo ne odlagali predolgo. Izdajo morate priskrbeti Vi sami, kdorkoli drugi bi Vam pokvaril čisto zlato. Vendar, da Vam ne pri-
govarjam samo z praznimi besedami, ktere bi Vam nič ne koristile — stvari nič ne pomagale, Vam toraj kratko javljam: ako nimate založnika, kateri bi hotel izdati Vaše spomine, Vaše Bajke — po Vaši volji, po Vaši nespremenjeni pisavi, pristne — tedaj pa izdajte jih Vi sami ter pišite mi koliko stotakov Vam je treba za izdajo prvega vezka, in jaz Vam pošljem zato potrebni denar.

Premislite celo zadevo in naznanite mi potem Vaše mnenje; kar bi si pismeno pa ne mogla še dognati, se pogovoriva ustmeno, kadar pridem na počitnice.

(Konec izgubljen.)

15.

Jemnice (Jamnitz) na Moravskem.
2. avgusta 1896.

Velečastiti moj učitelj,
preblagi mi prijatelj!

Slovensko domovino sem moral zapustiti že 24. julija in sedaj ob neprestanem »motovilu« tukaj na Moravskem so mi najdražejši spomini na srečne ure, ktere sem preživel v Novem mestu v Vaši družbi. Iz vsega srca se veselim, da sem Vas našel še tako trdnega, tako čilega in — da ste mi obečali zbrati in urediti svoje spise. Saj mi ni treba še ponavljati, kolike važnosti bode skupna izdaja Vaših spisov, in kolika iz-

guba bi bila naši literaturi, ako bi jih ne uredili Vi sami. — Opetujem Vam moje mnenje, da bi začeli z »Povestmi iz življenja Slovenskega naroda«, potem pa bi nadaljevali z celim ciklusom Vaših bajk, kakor ste nameravali jih izdati v Ljub. Zvonu itd. Brž ko boste imeli urejen za tisk prvi zvezek, se pobotamo z Kleinmayr & Bambergom, ktera tvrdka bo menim še najver-
ljavnejša, da si je nemška; saj je nji tudi Aškerc izročil svoje pozicije.

Radoveden sem, kaj porečejo sedaj naši bonci Aškercu, — ali ga bodo na novo proklinjali ali molčali; — res pa, da tako možatih pesnij še ni pisal noben slovenski pesnik, kakor jih piše pravi mož Aškerc. Bog ga živi! Dozvolil sem si zadnjič poslati Vam par knjižic, ktere morejo biti v zablavo menda Vam in blagemu prijatelju Vašemu gospodu dr. Vojski, kteremu se s srčnimi pozdravi priporočam. Iskreno se radujem, da sem osobno spoznal tega blagega moža po Vašem posredovanji. Upam, da se Vi, preljubi moj učitelj in prijatelj, zdravo in srečno imate in tako tudi dragi znanci v Novem mestu! Bog Vas živi srečne in vesele! Z vsem srcem Vaš častitelj

Turner.

16.

Jemnice, Moravsko.
26. decembra 1896.

Preljubi moj učitelj!
Preblagi mi prijatelj!

Ne morem si kaj, da bi se Vas sedaj še pismeno ne spominjal, ko drugače vedno na Vas mislim: upam da ste obhajali zdravo in veselo Božiča in Vaš god, na to pa Vam želim iz vsega srca tudi srečno in veselo novo leto — na srečno in veselo svidenje!

Seveda sedaj bi Vas pa, nekako po stari navadi, rad z marsikterim vprašanjem nadlegoval. Naj bolj me zanima Vaše zdravje, ker vem da, ako ste zdravi, ste tudi srečni ter uredujete in dopolnujete Vaše spise,

katere toliko željno pričakujejo zbrane vsi Vaši častitelji.

Kaj pa mislite in kako sodite o sedajnem našem slovenskem gibanju glede literature in politike? Kaj bode v Ljubljani izhajajoči tednik »Slovenski list« in njegova stranka? Ste zadovoljni z »Ljubljanskim Zvonom«?

Glede takoimenovane »velike« politike Vam imam nekaj omeniti, kar Vas bode menda nekoliko zanimalo. Od kar se je po Hamburških odkritjih ali indiskrecijah slavna »Deutsche Treue« v vsem svojem svitu pokazala, in od kar so vse države in države počele se premogočne Rusije bati ter se ji klanjati, morajo tudi avstrijski diplomati misliti, kako bi se dobrikali severnemu stricu. Čitali ste, kar se je vse storilo na ljubo carju in carici na Dunaji, a knjez Liechtenstein, avstrijski veleposlanik v Petrogradu, je potem še prigovoril velikega knjeza Mihajla Nikolajeviča, lovskega ljubitelja, da je prišel v Avstrijo na love in ogledat si nekoliko avstrijsko kavalerijo. Veliki knjez je bil na enem lovu v cesarskem reviru, na enem na posestvih knjeza Liechtensteina, in zadnjič na lovu, katerega je »na naj višjo željo« priredil na svojem 60.000 oralov velikem ogerskem posestvu moj gospodar, markij Pallavicini. Zadnji lov je trajal 4 dni ter se je postrelalo 9300 glav divjačine. Veliki knjez je bil z dano mu »zabavo« jako zadovoljen ter je povabil mojega gospodarja v Rusijo na lov na medvede, kamor se ta poda 15. januarja. — Tako se streljajo zverjadi za bodočo zvezo — bodi si tajno ali odkrito — med Avstrijo in Rusijo. — Poslušal sem zanimivo obćudovanje naših aristokratov, katero so izražali glede ruskega velikega knjeza: »Eh, das ist ein nobler, fein und hochgebildeter Mann, eine interessante, imposante Erscheinung, — wie klug und scharf er alles sieht und beobachtet, — welcher Unterschied ——. Da, jaz sem se smejal takšnim opazkam.

Čudno pa je, kako ugled Bismarckove Nemčije pada od leta do leta, od dne do

dne. Pa hvala Bogu, da nemško hrastovje ne raste do nebes, saj so že itako nestrpljivi naši nemški sodržavljan. — Rusija je sedaj prva in naj uglednejša država na zemlji; a mladi car, nasprotje nemškega cesarja, se mi dozdeva mož, ki je vreden svojega prestola...

Prihodnjič Vam pišem z Dunaja, kamor se preselim brž početkom januarja. Prosim, blagovolite mi sporočiti vse dobro in srečno za novo letu Vašemu preblegemu prijatelju g. dr. Vojski, kakor tudi gosp. dr. Goliji, a dajte da Vas najsrčnejše pozdravlja Vaš iskreni častitelj in vedno hvaležni učenec

P. Turner.

17.

Dunaj I., Josefsplatz 5.
20. februarja 1897.

Preljubi moj učitelj!

Preblagi mi prijatelj!

Najprej Vas moram prositi odpušćanja, da Vam tako dolgo nisem odpisal na Vaše drage mi dopisnice od 27., 28., 29. januarja, katere sem na Dunaju dobil, kder že od 2. januarja bivam. Srćna Vam hvala na vsaktero Vašo poročilo, kar pa mi je najbolj na srcu, je Vaše zdravje. Bog daj, kar upam, da mi že brž vse dobro poročite, da morete drugoć dobro in zdravo spati, da Vam tudi želodec opravlja marljivo svojo delo ter Vas tako krepi, da se morete veseliti življenja ter veselo in srećno izdelati knjigo, katero ste si načrtali. Zadržaj, katerega ste omenili, bo jako zanimiv; saj pa tako lepo, tako zanimivo noben Slovenec ne zna pisati kakor Vi, bodi si katere koli si struje, ali mlad ali star.

Glede naj boljše, specialne zgodovine rimskih papežev sem premišljeval in strokovnjake popraševal, a v nemškem jeziku sedaj menda ni boljše nego je Ranke: in d. letzten 4 Jahrh., od katere je dvojje izdaj, Ausg. in 3 Bdn. mit Anmerk. u. Analekten, in Text-Ausg. in 1 Bd. Še obširnejše delo je »Geschichte der Päpste«, katero izdava L.

Pastor, profesor v Innsbrucku, od ktere pa je sedaj izišlo troje debelih vezkov; pa v tretjem vezku še ni prišel do reformacijske dobe, temoč v njem razpravlja obširno in natančno v veliki meri o Alexandru VI. in njegovi svojati — rodbini Borgia. Profesor Pastor je klerikalec.

Prosim sedaj mi sporočit, ako še gosp. dr. Vojski Ranke-tova zgodovina papežev ni znana ter bi ugajala, tedaj jaz priskrbim dotično knjigo ter jo Vam pošljem.

Zadni čas, t. j. od 20. januarja naprej sem imel mnogo dela in sitnob; zato sem se z odpisom zakasnil; prihodnič bodem točnejši. Na moje sedajno službovanje sem pri vezan nekako z zlatimi verigami, katerih se pa moram skoro otresti, ako si hočem rešiti še kaj človeškega življenja. Priklenjen sem kakor črna živina noč in dan, kar še naj črstejše živce pokvari.

Kar pišete o Srbih, je tudi moje mišljenje; samo naj večja škoda je, da »parizljici« na Srbskem zvonce nosijo ter priporočajo ljudstvo gulijo, da si pomagati ne more. Pa sedaj — kaj bode sedaj na Balkanu? — Smešna pa je tragikomedija, ktero igrajo »velevlasti« o kretske zadevah. Diplomati čenčijo in pišejo vsakotere puhle »note«, da je že škoda za papir in črnilo, naravno in razumno misleči Grki pa se ne brigajo za to blebetanje, temoč delajo, in mislim da z najboljšim vspehom — fortes fortuna adiuvat. Rusom je prišla rešitva orientalskega vprašanja za 6—8 let prerano; bili bi radi dovršili poprej sibirsk in druge železnice, česar se pa Angleži najbolj bojijo; vendar upam, da Rusi tudi tako dobro rešijo to zadevo. Po kratkem vprašanju pride gotovo tudi macedonsko, a tukaj so Bolgari, Srbi in Grki; kako se bodo delili? Kaj počnejo Albanci? Kaj dobi Črna gora? Kaj bo z »našo« Bosno in Hercegovino? — Zadnjič pa še: kdo dobi Carigrad? — Toliko težavnih vprašanj, na ktere vso klepetanje diplomatov ničesar odgovarjati ne more. Bode pa veljalo: fortes fortuna —.

Dolgega dopisa pa ne morem drugače končati, nego da Vas prosim sprijaznite se nekoliko z zdravniki, t. j. z naj boljšim, kateri je v Novem mestu, da Vam kaj poštenega svetuje. Tudi jaz ne maram mnogo za zdravnike, pa včasih je ipak treba se pečati z njimi; a blagovolite mi drugoč poročati o Vašem zdravju in Vaši knjigi. Gospodoma dr. Vojski in Golji se srčno priporočam kakor Vas najsrčneje pozdravljam z naj boljšimi željami ves Vaš hvaležni učenec in častitelj

Turner.

18.

Jemnice na Moravskem.

27. decembra 1897.

Prečastiti moj učitelj!

Preblagi mi prijatelj!

Za Boga, da ne vem kako je moglo se dogoditi, da Vam tako dolgo ničesar nisem pisal, pa to leto, ki se zdaj bliža svojemu koncu, me je zadrževalo v vsakoterih namestih. Vaš »dies festus«, vidite, me vendar preživo spominja na Vas, da bi mogel še dalje odlagati pisanje: eto sprejmite toraj — da si nekoliko post festum — mojo naj srčnejšo častitko kakor vse naj bolje želje za srečno in veselo novo leto, v katerem upam Vas zopet videti.

Kaj rad bi vedel, kako se Vam godi, kakšno je Vaše zdravje in kako napredujete v urejevanju Vaših prevažnih spisov? Upam, da na vsa ta vprašanja dobim naj ugodnejše poročilo.

Letos so počitnice se mi bile zelo skrajšane; moral sem mesca julija z odgojencem v Marienbad in potem sem le za malo časa šel pogledat v Maribor, kako se mi tam gospodari ter nisem mogel dalje nego v Celje, kder sem videl ob priliki otvoritve Narodnega doma gnjusno spako nemške in nemške škutarske kulture v vsej njeni nagoti. Vendar tarnanje o nemškem brutalnem nasilstvu nam nič ne pomaga, tu bode le treba klin s klinom izbijati, ali uprav po naročilu Mom-

sena z Nemci tako ravnati, kakor on meni, da bi ti kulturonosci naj z nami. Saj je menš da že čas prišel, da začenjamo plačevati dolž gove Nemcem ter se po njihovih naukih jim nasproti ravnati. — Ne morem razumevati, zakaj avstrijski Slovani, razven Poljakov, tarnajo, da je Badeni se prekucnil: po mojem mnenji nam je ta poljski, aristokratski »Höfling« več škodil, nego bi nam ikteri za grizen Nemec bil mogel. Poljaki so v obče le politične k..., za sobrate Slované nimajo srca, osobito pa še takšni bastardni aristokratje ne, kateri se le na solncu dvorske mišlosti ugrevajo, za narodnost pa še niti pojma nimajo. Meni se je Badeni vedno dozdeval le nekakšen »dvorski lakaj« brez lastnega prepričanja ali odločne lastne volje; po takšnem lakajskem načinu je vse mogoče čenčil, obečeval in se bahal, — dokler ni v kritičnem slučaju, ktereга je po svoji neodločnosti sam zakrivil, sramotno propal. Requiescat in pace! Saj nam ni ničesar dobrega storil. — Sedaj imamo za promeno drugoč absolutizem, v katerem smo Slovani sicer tudi v tako imenovanem nemškem konstitucionalizmu tičali. Variatio delectat. —

Kaj pa pravite Vi k našim literarnim pojavom in bojem? Drugoč o tem več; sedaj pa še blagovolite sporočiti moje naj srčnejše pozdrave častitim gg. prijateljem ter sprejmite moje naj boljše želje, da Vas Bog živi zdravega, srečnega in veselega!

Z vsem srcem Vaš iskreni častitelj
P. Turner.

19.

Cannes, 8. 3. 1899.

Velečastiti moj učitelj!

Preblagi mi prijatelj!

Menda se začudite, ko dobiste te vrstice po dolgem molčanju s francoske Riviere, kder es potikam že čez mesec dnij. Seveda na Vas tudi med tem nisem pozabil, ko Vam nisem dopisoval, tukaj v »Pays du Soleil« pa še posebno mislim na Vas, kakšno je Vaše zdravje, kako se čutite, kaj vse počenjate

itd.? — Upam, da ste po razmerah zdravi ter krepki, da zgotovljate urejevanje Vaših spisov, ter da mi bode sreča mila z Vami se veseliti dovršenega dela.

V prošlih dveh letih sem imel mnogo vsakoterih nezdod in sitnob, tudi sem na Riviero sem prišel le po nekšni nezdodi; sicer pa mi sedaj ni žal, da sem si ogledal zopet nekaj zemlje francoske, ki je krasna tako po naravi kakor po človeški umetnosti. Moje stalnejše bivališče tukaj je bilo mesto Cannes, sicer pa sem »pretuhtal« celo Riviero, prošli teden sem bil v Marsilji ter dva dni pred znano po časnikih Vam nezdodo u Toulonu. Bodoči teden odpotujem v Genovo in potem čez gorno Italijo, tako da pridem še pred Veliko nočjo na Dunaj. Vi bi si lahko mislili, da je moje tukajšno potovanje neka razkošnost, to vendar ni tako; ker ne potujem sam, temoč z »živo bagažo«. Ne vem, ako imate skušenj, kako se potuje z živo, posebno z noro žensko bagažo, vendar jaz po mojih skušnjah Vam morem reči: qui cum f. non migravit, nihil mali degustavit.

Je pač celo življenje nekakšna tragikomedija. Pred par tjedni sem bil na Monte Carlo, kder je sedaj v Evropi še edina oficijalna banka za igralce zapravljičve, ogle daval, opazival sem tam igralce in igralke, to človeško svojat, ki zapravlja krvavo prisluženi denar ubogih trpinov, a ta svojat se mi je zagnjusila sedaj, ko so mi lasje že popolnoma osiveli, kakor se mi je gnjusila nekda, ko sem jo opazival še mlad človek v Hamburgu, Wiesbadenu in Baden-Badenu. Vendar kaj se hoče? Človeštvo ostane, kakor je vselej bilo: večina so homines sive servi, ad labores perficiendos et fruges comparandos nati, — manšina pa — ad fruges consummere nati.

Cannes, kakor veči del cele Riviere, ima jako ugoden klima; palmae dactiliferae tukaj posebno bujno rastejo, istotako so polna lepega sadja oranžna drevesa. Sicer pa se vrstijo po celi Rivieri nepretrgoma mesta in vasi z razkošnimi vrti, vilami, hoteli, palačami, drugače pa je golo bregovje, kakor ob

našem Primorji. Kako pa sodite o naših slovenskih razmerah? ...

Sprejmite najsrčnejše pozdrave, s katerimi se priporoča Vam in vsem ljubim Novomeščanom

Vam iz vsega srca udani

P. Turner.

Po daljšem presledku v korespondenci se je prvi oglašil dr. Turner s francoske Revijere z zgornjim pismom, na kar je Trdina razveselil prijatelja z 8 dopisnicami od 17. do 24. junija 1900. (LZ 1913., 579—584), za katere se je dr. Turner zahvalil s sledečim pismom iz Maribora, ki je obenem zadnje nam ohranjeno.

20.

Marburg a/D. Weinbaugasse

4. julija 1900.

Velečastiti gospod profesor!

Preblagi mi prijatelj!

Sprejmite najprej mojo naj srčnejšo zahvalo na Vaše predrage in prezanimive do-

pisnice, ktere sem vse dobil na mojo naj večo radost. Nameraval sem tudi nemudoma Vam odpisati vendar imel sem vse polno opravkov na Dunaju ter ničesar še nisem prav vedel kaj in kako bode; ko sem pa opravil kar je bilo treba, sem se odpeljal v Maribor, od koder Vam poročam, da Vas pridem obiskat v Novo mesto okoli srede ali v početku druge polovice tega meseca.

Iz vsega srca se veselim videti Vas drugoč zdravega in ustmeno se pogovarjat z Vami o marsičem, kar se ne more lahko pisati. Upam tudi da uravnamo točno in končno vse kar se tiče izdaje Vaših spisov tako da se vzdigne zlati zaklad slovenske literature.

Dnes Vam pišem le v naglici ter še dostavljam le naj srčnejše pozdrave, s katerimi se priporočam na srečno in veselo svidenje Vam in gospodoma dež. s. s. Vojski in Golji

Vaš naj iskrenjši častitelj

Turner.

Henrika Šantel: STARA KUHINJA.

*Miha Maleš:
MATI Z OTROKOM.
Linorez.*

KSAVER MEŠKO, Sela pri Slovenj gradcu:

MATI IN LASTOVKE.

O lastovke drobne, spet ste se vrnile
in v veži neugnano čvrčite,
kot prejšnja leta vesele in srečne
si gnezdece gradite.

Pa pravijo: »Kjer si gnezdo zgradite,
očuvate hišo nesreče.«
A moja duša je polna trpljenja,
srce polno boli moreče:
Edino mi dete je smrt ugrabila...

»Uboga! Kako se ne bi žalostila,
najdražje, najslajše si izgubila.
A glej, gorje se je to zgodilo,
ko nas pod krovom tvojim ni bilo.
A zdaj prinašamo s sabo pomlad:
čas petja, cvetja, življenja in nad.
V njej tebi še rana morda zaceli
in nova sreča ti v srcu vzeveti.«

FRAN MILČINSKI, Ljubljana:

O PROFESORJU IN DEŽNIKU.

Najbolj poceni so šale o profesorjih in dežnikih. »Je bil profesor in je imel dežnik« oziroma »ga ni imel« — to sta dve tretjini šale in sta že gotovi in sta ti na razpolago, še preden se lotiš šale. Pa se ti je treba pobrigati samo še

za zadnjo tretjino pa bo gotova vsa šala in jo lahko prodaš za lep denar.

Zato so šale o profesorjih in dežnikih silno priljubljene. Od onih, ki se pečajo z izdelovanjem šal, pa bi bilo le pravično in previdno, če bi dali potem

od svojega zaslužka za take šale primeren delež v kakršni koli zaklad ali kakršno koli ustanovo za profesorje in dežnike, da ne bodo izumrli. Smrt bi bila prehud udarec za šaljivo literaturo in seveda tudi za učečo se mladino, ko likor ji takisto služijo profesorji, in za dežnikarje.

Kar se tiče mojega peresa, moje pero ni spisalo dosedaj še nobene šale o profesorju in dežniku, oziroma zadnje tretjine šale. Toda ni resne ovire, zakaj je ne bi, in jo bom zapisal sedajle. Dopolnil sem si jo oni dan, ko je pet dni nepretrgoma deževalo, jaz sem pa bil brez dežnika.

Je živel tedaj profesor in ni imel dežnika, kajti je bil poštenjak, ki ni izpreminjal svojega značaja, nego je bil dežnik koderkoli pozabil.

Pa mu je ljubezniva soproga za božič kupila nov dežnik in mu dejala: »Ljubi mož, na nov dežnik — devetindštirideseti je, odkar sva se poročila! Dežniki so dragi — naj ti da ljubi Bog, da ne boš izgubil tudi tega, kakor si prejšnje, in da ne bo nikdar treba, da ti kupim petdesetega. Vsako petdeseto reč rade prineso novine z napisom »Jubilej« in s sliko in je potem človeka sram.«

Pa se je profesor zaklel pri vseh latinskih bogovih in pri vseh grških in še pri dveh ali treh egiptskih, da tega jubileja nikdar ne bo; nikdar več da se ne bo zgodilo, da bo izgubil dežnik in bi bilo treba kupiti novega.

Tako se je rotil profesor. Vendar ga je na tistem skrbelo in ni mogel spati vso noč, kaj, če bo vendarle dežnik iz-

gubil: dežnik je stvar, ki je ni moči varno spraviti v žep kakor katalog in svinčnik, nego ga moraš včasih postaviti v kot ali kam položiti ali kam obesiti, da rokam ni napoti — potem ga pa pozabiš in pozabiš, da si ga pozabil, ko imaš v glavi še kaj drugega nego dežnik.

Ta skrb ni bila majhna in ni dala profesorju miru in se je zgodilo, da se je že drugi dan oglasil profesor na policiji: »Prosim, oprostite, ali je tukaj oni urad za izgubljene in najdene stvari?« So mu odgovorili: »Je! Kaj ste pa izgubili?«

Je dejal profesor: »Prosim, oprostite — če bi se kod našel dežnik, devetdeset centimetrov je dolg, v odprtem stanju znaša njegov premer en meter štiri centimetre, a tehta suh tri in štirideset dekagramov. Prosim, zabeležite, da sem jaz tisti, ki je izgubil ta dežnik!«

Je vprašal uradnik: »Ali je bil dežnik nov ali je bil star? Koliko je bil še vreden? Ali je bil svilen ali iz kakega blaga in kake barve? Kakšen je imel držaj? Kje ste ga izgubili in kdaj?«

Pa je bilo gospodu profesorju malo sitno in je pokazal dežnik: »Tale je dežnik in takšen je!«

Se je začudil uradnik in je zazijal: »Torej ga imate in ga niste izgubili? Kaj pa želite prav za prav?«

Je v zadregi odgovoril profesor: »Prosim, oprostite — dežnika še nisem izgubil, toda se poznam in se bojim, da ga bom, gotovo ga bom, in ne bom vedel, kdaj ga bom — pa bo prepozno! Zato ga prijavljam koj danes. Ne za-merite — jaz sem namreč profesor!«

To je moja šala o profesorju in dežniku in mislim, da ni slaba in da je vredna kakih štirideset dinarjev — našlaš sem jo povedal bolj na široko, da bi več zalegla.

Toda nisem tako umazan kakor drugi, ki izdelujejo take šale, zaslužek iz šal pa sebično obračajo zgolj zase in za svoja jetra in ne čutijo za profesorje in dežnike niti toliko hvaležnosti v svojih srcih, kar je črnega za nohti.

Jaz nisem tak, jaz ne. Nego bom dal vseh štirideset dinarjev — z ozirom na plemeniti namen mi jih uredništvo lahko nakloni tudi petdeset — v zaklad ali ustanovo za dežnike. Moja žena upravlja ta zaklad ali to ustanovo in je dejala: dokler ne bo sto dvajset dinarjev notri, mi ne bo kupila novega dežnika. Starega sem namreč pozabil, ne vem kje in kdaj. Toda ni treba misliti, da sem profesor.

JULIJ NARDIN, Ljubljana:

POD VPLIVOM POSKUSOV NIKOLE TESLE.

Na omari v moji delavnici stoji na štirih nogah toroid, kakor velika reklama na pnevmatika. Okrog najnižjega dela je nekaj ovojev debele žice, pod njimi iskri, za tem pa leidenska steklenica. Kolikokrat so migotale žareče nitke od stranskih delov toroida h koncentričnemu obroču, koliko občudovalcev je imel ta čudni stvor, ki se sedaj praši! Samo tedaj pa tedaj se oživi, da se mladina ob njem uči, a le takrat, ko počiva radio. Sicer bi s hreščanjem motil vse poslušalce. Ta priprava je še iz tistih časov, ko ni bilo treba tolikega obzira in ko so Teslovi poskusi še vzbujali največje zanimanje v znanstvenem svetu. Saj so bili ti tako novi, tako originalni, kakor da so plod čarovnij.

V Gradcu sem kot študent prvič slišal o Teslu in njegovem delu. Tu pa tam so prinašali časopisi senzacionalne

vesti o njem. Pisali so o električnih svetilkah, ki rabijo samo dovodno žico brez odvodne ali sploh nobene, o luči prihodnosti, o visokofrekvenčnih jakih tokih, ki neškodljivo gredo skozi človeško telo, o pravcatih bliskih, pod katerimi njih proizvajalec mirno sedi in jih opazuje.

Kdo je ta genij, kdo je ta Tesla, ki se zna tako čudno igrati s tako tajnimi energijami, kakršne so električne. Kdo je ta mož, ki ga vabijo v London, v Pariz in celo v Berlin, da jim pokaže svoje izsledke? Povpraševal sem in so mi odgovarjali. Večina je trdila, da je Oger, in sem Oger zanj zavidal. Ko mi pa je povedal tovariš, da je Tesla Srb iz Like, mu nisem hotel verjeti.

Zdelo se mi je nemogoče, da bi bil Slovan deležen tolike slave, dokler se nisem sam prepričal. Takrat sem občutil z vso silo, kako suženjsko so nas vzgo-

jili, kako složno so delali vsi faktorji, da se nismo zavedali svoje moči, svojih sposobnosti, da smo se k večjemu znali posnašati s svojim tlačanstvom. Ali ob spoznanju, da je Tesla naš z dušo in s telesom, me je pogrelo, kakor da je posijalo toplo solnce v mrak žalostne vzgoje. Dvignil se mi je ponos, čutil sem se enakovrednega s tovariši drugih narodnosti in se nisem več bal njih zasmehovanja. Tesla je postal moj zaščitnik, moj zavetnik.

Seveda ni ostalo samo pri navdušenju. Vzbudila se mi je želja po dejanju. Hotel sem Teslo posnemati. Brez sredstev, brez pripomočkov pa ni šlo. Moral sem dolgo, dolgo čakati. Medtem so tovarne za učila že proizvajale in prodajale agregate za Teslove poskuse in nastopali so eksperimentatorji, ki so z nami izvajali krasne svetlobne učinke, ki jim je občinstvo burno ploskalo. Zaskrivnost pa je bila, da so ti igrajoči se znamenitniki večinoma prav tako malo razumeli pokazane pojave, kakor gledalci sami. To ni nič čudnega! Saj dolgo niso razumeli Teslovih poskusov niti slavniki iskalci kot Slaby, Braun in Marconi, ker bi se jim bil sicer že več let prej posrečil prenos velikih električnih energij v svrhu brezžične telegrafije, kakor se jim je pozneje. Saj stara Teslova razporedba je bila v bistvu ista, kot najbolj izpolnjene iznajdbe teh mojstrov.

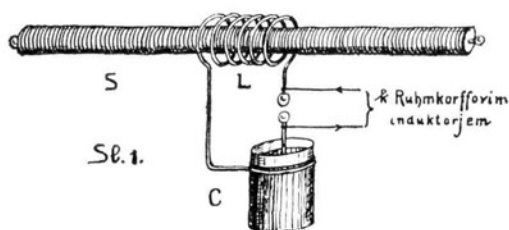
To zveni neverjetno, pa je resnično. Vzrok tiči v tem, da se takratni fiziki in tehniki niso mogli vživeti v iznajditeljevo mišljenje. Teslu se je godilo, kakor več let prej velikemu Faradayu. Obču-

dovali so njegove mnogobrojne izume in njegova krasna odkritja, a njegove predstave so se jim zdele brez reelne podlage. Čas je dal obojim prav. Dandanes ve že skoraj vsak boljši radioamater, za kaj gre pri Teslovih poskusih.

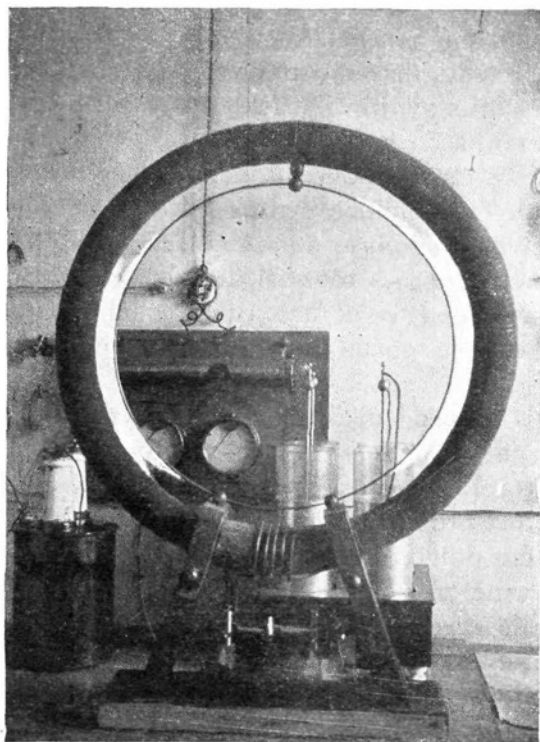
Kako pa je prišel Tesla do njih? Še kot dijak se je bavil z idejo elektromotorja brez ščetk in brez kolektorja, ki je bil vzrok raznih neprilik. Konstrukcija takega motorja se mu je tudi res posrečila. Zanj je moral uporabljati izmenične toke, takšne, ki menjajo hitro zaporedoma svojo smer. Lastnosti teh tokov so bile takrat še malo znane. Proučiti jih je moral, da je električno energijo kar najbolje izkoriščal. To se mu je v polni meri posrečilo s toki majhne frekvence. Ko je ta problem rešil in tozadevne iznajdbe prodal, se je lotil sistematičnega studija višjih in višjih frekvenc in napetosti. Delal je po različnih metodah. Najenostavneje je dosegel maksimalne frekvence, največje število električnih nihajev v sekundi s sprožanjem leidenskih steklenic.

Postopek pri tem je tale. Proizvajalo napete elektrike na primer Ruhmkorff-ov induktor — črpa delce elektrike, elektrone, iz zunanje obloge leidenske steklenice in jih potiska na notranjo, dokler ne postane napetost med krogla — ma sprožila tolika, da se predere izolacija. Nato stečejo elektroni tja, odkoder so bili prišli. Zanimivo je dejstvo, da ne steče sedaj na zunanjo oblogo le toliko, kolikor je bilo prej iz nje črpanih, temveč skoraj še enkrat več. Zaradi tega naraste napetost tudi tu do take mere, da se vnovič sproži, a v nasprotni

smeri. Tako nastane prvi električni nihaj ali tresljaj, kateremu sledijo v določenem taktu drugi, dokler se ne izrabi vsa električna energija. Električna energija se vedno tu kot teška tekočina v občujočih posodah, ki se začne nihati zaradi trenotnega pritiska. Masa gibajoče se elektrike, njena vztrajnost je pa tako majhna, da bi se zaradi upora ustavila v trenotku, ko bi se izenačila pritiska obeh oblog, če ne bi bili elektroni v zvezi z etrom, s snovjo, ki izpolnjuje vesoljni prostor in so ž njim prepojena vsa telesa. Zaradi te zveze povzročajo električni delci pri svojem gibanju v etru neko vrsto vrtincev, ki jih pritiskajo naprej, da se nakopičijo na zunanji oblogi, kakor prej na notranji. Tako se pretvarja električna energija v magnetično in obratno. Ako ne bi bilo izgub, bi se elektrika nihala brez prestanka in magnetne silnice bi nastajale, se širile, nato se krčile, izginile in se znova pojavile v nasprotni smeri v taktu nihajoče se elektrike. Imeli bi neudušeno nihanje. V resnici zaniha elektrika zaradi enkratnega sunka le parkrat. Nihanje je vdušeno.

Tak krog je uporabil Tesla kot suvalo za elektrone drugega kroga. Razporedba je razvidna iz slike 1. Debelo žico, ki spaja eno kroglo iskrila I z zunanjo oblogo leidenske steklenice C, je

zvil v tuljavo L. V to je vtaknil drugo dolgo omotko S z mnogo več ovojjev. Magnetne silnice, ki vrejo v tuljavi L, izvirajoč in pronicujoč v taktu električnih nihajev, sekajo sedaj tudi ovoje tuljave S, kjer potiskajo elektrone prav tako hitro gori in doli, da se izmenoma na koncih kopičijo in redčijo. Največja električna napetost nastane pa le pri določeni dolžini navite žice, ko je tuljava uglašena s suvalnim krogom. Takrat valuje v njej elektrika stojno. Na vsakem koncu tuljave se razvije po en trenuh napetosti, v njeni sredi pa en vozel. Navita žica je približno enaka polovici električnega vala. Ako dodam še isto toliko žice, če tedaj podvojim dolžino

tuljave, se v tej razvije cel val z maksimalno napetostjo na koncih in na sredi, in sicer doseže tu največjo pozitivno napetost, ko je na koncih največja negativna in obratno. Ker se oba konca enako obnašata, ju lahko med seboj zvežem, ne da bi se na pojavu kaj predrugačilo. O tem sem se hotel prepričati in sem v ta namen zvil tuljavo v toroid in zvezavši oba konca žice sem to preтворil v vijačnico brez konca. Tako tvorita sedaj oba konca samo en trebuh napetosti, ki mu stoji drugi diametralno nasproti. Na teh mestih sikajo žareče nitke, kakor bi iz njih skozi majhne luknje brizgala žareča tekočina. Efekt sem še povečal s koncentričnim kovinskim obročem, h kateremu so se svetli curki usmerili. (Glej sl. 2.) Zanimivo je dejstvo, da se toroid ne razglasi, kakor bi se na obeh koncih prosta tuljava, če ga zvežem z zemljo v točki, ki se ne ujema z normalnim vozlom napetosti. Pač pa se zasučejo trebuhu z vozli vred za toliko, za kolikor se premakne spojišče. Tudi zmisel gibanja je isti. Le tam ne sme biti, le tisto mesto je kritično, kjer se normalno razvijejo trebuhu, ker bi se sicer moral premakniti eden izmed teh vprav sredi tuljave L.

Tu pa potiskajo magnetne silnice elektrone najjače sem in tja, zaradi česar ne bi se mogla elektrika kopičiti, ne bi se mogel napraviti trebuh, in gori opisani pojav bi izostal.

Značilno za ta toroid je, da lahko žari le na dveh, štirih, šestih ... mestih. Spominja na odnošaje v atomu, kjer krožijo ob jedrih elektroni, imajoči značaj valov, ter ilustrira dejstvo, da se nahaja energija v teh krogih le v določenih razmerjih.

Mirno, nepremično stoji toroid in gleda z viška kot oko ciklopa melanholično name. V njegovi zenici se ne svetijo več Geisslerjeve cevi, kakor so se nekdaj. Le včasih se mi zdi, da vidim v njej del svoje preteklosti, svoje krasne mladostne sanje, svoje drzne načrte in nade — svoja razočaranja. In se spominim, da so še ljudje, celo vodilni, pod vplivom suženjske vzgoje, ki šarlatanskim tujcem ploskajo, jih kujejo v deveta nebesa, da le blagovolijo kihniti, bolj sposobne domačine pa brecajo kot nadležne pse.

Mračni so ti prividi, ki pa nimajo dolgega obstanka. Bodočnost naša bo solnčna. Porok za to je sam Nikola Tesla.

ZDRAVKO OCVIRK, Ljubljana:

KOT SLUTNJA TEŽKA.

Kot slutnja težka plazi se večer in nas objema.
Skoz mrak v daljavo pesem žalostna pojema,
kot da jo spremlja bolečine melodija.

Tišina, noč in zvezde.

Iz hiše se koraka zvok je utrgal.
Stopinje so približale se cilju
in veter je čez luč potegnil, da je ugasnila.

Samota lega na srce.

Ves mrak je poln sanj.

Nekje se krik zamolkel v temi je zadušil
Na cesto luč bleščečo okno meče,
za zastorom je človek nagnil glavo.

Pred mano pa je dolga cesta,
vsa temna, pusta v nedogled prostrta.
Opešal truden, sam, sem sred noči.

Kdo dvigne me iz teme k luči?

POLDE PEHANI, Ljubljana:

NE SLIŠIŠ ...

Ne slišiš trpkega vzdihljaja;
ne veš še, da te ljubim vroče.
Pogled moj čuvstva le izdaja,
ko to besedam ni mogoče.

Naj bo ljubezen sama tiha,
zato molče naj moja usta;
naj upanje v nočeh usiha,
da bolj še pot bo temna, pusta!...

VLADIMIR PERHAVEC, Ljubljana:

NOCJO ...

Nocoj vsa biserov je noč bogata
in v dalji se blesti ozvezdja križ.
Ah, tam gotovo so nebeška vrata
in tam gotovo sam je paradiž.

In vije se srebrna cesta,
kraj nje ves v lučkah voz stoji.
Ah, tam gotovo se neba nevesta
vozila mimo svoje dni.

Pod njim kot dijamant prekrasni
blesti se zvezda sredi temnega neba,
kot v tihi noči bi in jasni
sam pogled zažarel Boga.

In mirno sveti se kapela.
Mi duh za hip je tam obstal
in misel k Njemu je hitela,
kot sam hitel bi luči val.

O Ti, ki v Tvoja večna dela
nesmrtnosti utisnil si pečat
o daj, da duša moja v Tebi bi živela
in Tvojega duha bi sam bil kdaj bogat.

IVO PERUZZI, Ljubljana:

INGLIČEVO DETELJIŠČE.

(Pokopališče na Skaručni.)

Sredi poljá so zbrani vsi,
sredi poljá so skupaj prišli.
Srp jim prepeva v bližini,
poje škrjanček v višini.
Starček pridrsal je s trudo nogó,
zunaj na zid je naslonil kosó;

dete in mati objeta
semkaj sta bila sprejeta.
Sredi poljá so zbrani vsi,
sredi poljá so skupaj prišli.
Čuva jih sveta Lucija,
s šmarne gore — Marija.

V JUTRU.

Vel je vetrič čez poljane
in poljubljal cvetk glavice,
mak priklanjal se mu vdano
in plavica sred pšenice.

In na vzhodu že razgrnil
kralj neba je plašč škrlatni,
iz grmovja pa pričeli
spev svoj pevci so krilati.

V ta orkester še škrjanček,
slavček vmešal se je s spevom,
da je zemlja v sladkih solzah
dala duška njih odmevom.

Le mlad potnik z dušo trudno
je po rosnem polju blodil
zatopljen ves v misel čudno —
sam večer v tem zlatem jutru.

JOSIP PREMK:

DETE.

Ravnatelj Jaromil Jakša gre iz urada. Navadno ne zapušča pisarne prej nego drugi bančni uradniki; točen je in natančen a dobra in ljubezniva duša. Januarja je izpolnil dva in štirideset let, človek pa bi mu jih prisodil skoro več, posebno če bi ga gledal od zadaj. Počasi hodi, na suhem tilniku se mu napenjajo žile in glava mu klone naprej. Včasi postoji, pokašlja in gre zopet dalje. Gladko obrito lice mu križajo večje in manjše gubice, osinjele ustnice le napol zakrivajo precej velike zobe in oči gledajo nekako nemirno... V lice je bled, kosti napenjajo kožo, da je tanka in skoro prozorna. Nekateri mislijo, da je sušičav, a temu ni tako: od nekdanj je že bolehen in ta bolehavost se mu ne izboljša niti ne poslabša, kakor da mu je prirojena.

Tak je ravnatelj Jaromil Jakša in ko gre tako po ulici, se mu odkrivajo

vsekrižem. Posebno mladi ljudje se mu klanjajo globoko, zakaj ravnatelj Jakša ima vplivno in merodajno besedo pri različnih denarnih zavodih in marsikdo je po njegovem priporočilu prišel do dobre službe. In ravnatelj Jakša od zdravlja prijazno vsem tem mladim ljudem, ki jih pozna komaj polovico, in srečen je, ko vidi, da so mu hvaležni in stavijo vanj še marsikako neizrečeno upanje. Kajti ravnatelj Jaromil Jakša pozna hrepenenje teh mladih ljudi, zakaj tudi on je po srcu mlad in se mu zdi, da jim je popolnoma soroden... Mnogokrat gleda v njihove vesele obraze, posluša njihov smeh in tako se zgodi, da stopi med nje, jih povpraša po tem in onem in odide zopet z dobrodušnim nasmehom svojo pot...

Tisti dan pa je zapustil ravnatelj Jakša urad pred določeno uro. Hodil je hitreje nego je bila njegova navada in

dasi je gledal nemirno po ljudeh, je vendar prezrl marsikoga, ki ga je pozdravil in se potem malce začudeno ozrl za njim, kajti ravnatelj Jakša je odzdravljaval sicer vsakemu kar najprijazneje.

Dan je bil solnčen, čisto pomladansko popoldne, dasi je bilo šele v začetku aprila. Dame so obstajale pred izločbami v širokih pisanih slamnikih, svilene bluže so šumele na napetih prsih in plečih in vse je bilo živo in glasno, kakor da govori in se smeje vsa ulica.

Ravnatelj Jaromil Jakša je komaj slišal ta šum in se ni oziral po šetalcih. Hitel je po ulici, zadel ob tega in onega in se raztreseno oprostil, potem pa je zavil v alejo. Tam je pričel hoditi počasneje in naposled je sedel na samotno klop in podprl čelo ob srebrn ročaj elegantne palice.

In dasi je mislil ravnatelj Jaromil Jakša vso pot čisto nekaj drugega nego mu je tisti hip prijadralo v misli, se je vendar skoro z naslado vdal spominu, ki ga je ovenčal z vso namišljeno srečo tistega velikega dne.

To je bilo pred tremi leti, ko je ravnatelj Jakša položil svoje srce in imetje k nogam gospodične Ljudmile, ki ni imela razen svoje mladosti in lepote ničesar pod milim nebom. Ravnatelju Jakši pa je zadostovala njena mladost in njena lepota in tako se je zgodilo, da sta se poročila.

Čisto natanko se je še spominjal, da je bila cerkev natlačeno polna, težka sopara je legala na prsi kakor da je izhlapela vsa radovednost v nevidno morečo plast, ki se je vlačila nad šumo

tistih pestrih glav in se valila tja pred oltar...

Ravnatelj Jaromil Jakša je bil bolj miren nego je mislil, le nekak ponos mu je vstajal v srcu in kakor da je nevesta Ljudmila uganila to njegovo neutemeljeno in presmelo čuvstvo, mu je v kočiji, ko so se peljali proti domu, umaknila pogled in roko.

To je bil njen prvi odpor in potem se je pričel križev pot ravnatelja Jaromila Jakše.

To prvo spoznanje, ki mu je razbičalo dušo, da je izgubil vsako vero v dobroto in usmiljenje, je razgrnilo čez njegovo bodočnost teman prt... Zdaj so bile prikovane njegove misli v to težko sedanjost, ki mu je postajala z vsakim dnem bolj in bolj nerazumljiva. Od početka je mislil, da ga Ljudmila naravnost sovraži in zaničuje, a so prišli trenutki, ko je bila z njim dobra in ljubezniva, da je Jaromil skoro pozabil vso njeno prejšnjo hladnost in krutost. Tolažil se je, da je nemara take narave, a v trenutkih, ko ga je gledala kakor tujca in ni imela zanj besede, se je zopet kruto kesal, da se je poročil. Prej je živel mirno in če mu je kljuvala v srcu misel na njo, mu ni povzročala tolikih bolečin kakor zavest, da ga ni in ga ne bo nikoli ljubila.

V te temne Jaromilove dni je posijala sreča naenkrat z veliko plamenico. Ko je začutila Ljudmila, da postane mati, je postala dobra in tiha; v njenih očeh ni bilo več nikakega sovraštva, ampak sam smeh in v tej nenadni ljubeznivosti se je Jaromil Jakša kakor prerodil... Tudi on je pričel misliti na

očetovsko srečo in je obsipal Ljudmilo z vsemi ljubeznivostmi in iz njegove duše so izginile vse tiste črne nesrečne misli, kajti zdaj je živel tisto življenje, ki ga je želel in sanjal pred poroko.

Ljudmila je postala zgovorna in tudi on ji je pripovedoval o svojih bratih in sestrah, ki jih je bilo pet, a so vsi umrli v nežni mladosti, o svojih upih za bodočnost in o vsem, o čemerkoli je mislil, da jo zanima.

Ljudmila je porodila dečka in krstili so ga za Milana. Zdaj je postala skoro otročja. Jaromil Jakša jo je mnogokrat opazoval skrivaj, ko je ležala na belih pernicah še vsa slaba in utrujena, a kadarkoli se je ozrla na drobno nežno dete, ji je zažarel obraz in videlo se ji je, da bi najrajša stopila k oknu in dvignila tisto drobno, slabotno bitje visoko ter povedala vsemu svetu, da je njeno: hrépenenje njene duše, utrip njenega srca in cilj vsega njenega življenja.

Ljubimkovala je dete in njega, a dete je bilo slabotno in bolešno, zdravniki so prihajali v hišo kar po vrsti, a vsi skupaj niso mogli preprečiti, da bi čez tri tedne dete ne umrlo.

Nekdo ji je govoril o nekaki podezdovani slabosti in Ljudmila je zabrusila Jaromilu v obraz z vso krutostjo:

»Ti si kriv! Kilavec!«

Jaromil Jakša prvi hip ni niti vedel, kaj mu očita, šele ko je premislil vse... mu je bilo težko, da je pričel misliti na samokres.

Ljudmila je postala zopet prejšnja; z njeno žalostjo se je sovraštvo še pozostriilo in povečalo in Jaromilu Jakši je

bilo mnogokrat, ko je šel proti domu, kakor da gre med beriče. Na zunaj ni kazal svoje nesreče, premagoval se je in je nosil mnogokrat s prijaznim nasmehom na ustnicah v duši kruto bol...

Skoro se je vdal in ni več upal na boljšo bodočnost, življenje se mu je zazdelo pusto in mračno, žalostno zaradi brezsrčnih in zlobnih ljudi. V njegovem srcu je gorela sama dobrota in ljubezen in zdaj je moral za vso svojo plemenitost uživati le žalost in trpljenje.

Toda sreča se je nasmehnila vdruči. Zdaj sta jo pričakovala oba nekako bolj plaho. Tiho in mirno je bilo v njegovem srcu, kakor da pričakuje nečesa, kar bo začrtalo smer njegovemu bodočemu življenju.

In tudi ti tedni in meseci so bili težki. Sreča je namigavala, a če se umakne, stoji za njo trojno gorje...

Ravnatelj Jaromil Jakša ni smel pomisliti, da bi umrlo tudi drugo dete, in zato je sedel tisto popoldne v aleji s trepetajočim srcem in si skoro ni upal domov.

Pred štirinajstimi dnevi je Ljudmila porodila. Deklica je bila in bila je videti krepkejša od prvega deteta; mati je je vesela, in Jaromil Jakša je vnovič zagledal svojo srečo. Zadnji dnevi pa so jo zagrnili in v Ljudmilinih pogledih je umrla vsa prijaznost in ljubeznivost. Če se je približal detetu, se je obrnila v stran, zato je ostajal rajši v svoji sobi in pozvedoval le po služkinji, kako in kaj je z detetom... Služkinja pa je majala z glavo in mu je opoldne povedala, da se danes popoldne najbrže odloči, kakor je dejal zdravnik. Jaromil

Jakša ji je prikimal, pustil obed nedotaknjen in odhitel v okolico mesta, potem pa v urad. A tudi v uradu ni imel miru in hitel je zopet v alejo, da bi se v samoti umiril.

Ko se je vračal proti mestu, je bil že mrak. Šel je počasi, kakor da je utrujen, gledal je v tla in srce mu je tolklo, da je postajal. Naposled se je ojunačil. Stisnil je ustnice in pričel stopati hitreje, a pred hišo je zopet postal.

V njeni sobi je gorela luč, gardine so bile sicer spuščene, ob krajih se je svetilo. Ostala okna so bila temna.

Napotil se je po stopnicah, a v možganih mu je šumelo, da prav za prav ni vedel, kam gre.

Vrhu stopnic je srečal služkinjo, bila je objokana in mu je na njegovo vprašanje samo zamahnila z roko.

Jaromil Jakša je stal zdaj kakor v kolobarju. Vse se je vrtelo okrog njega in opotekaje se je obrnil na desno, odprl najbližja vrata ter stopil v salon.

Prižgal je svečo na klavirju, sam ni vedel zakaj... Slabotno in pojemajoče je zaplapolal plamenček, kakor da ga duši mesečina, ki je lila skozi nezastrto okno. Na preprogi, ki je tekla križem preko salona, so se pačile vijugaste sence košatih palm, ki so stale tam v kotu in skrivale med seboj nekaj svetlega, kar je gledalo po salonu s čudno resnobo. In naravnost tja, naravnost v Ljudmilin portret je strmel tisti hip

ravnatelj Jaromil Jakša. V prsih je čutil neko težko tesnobo in čim pozorneje je gledal v kip, tem razločnejše je videl, da mu namigava. Nič več ni osornosti v njenih očeh, sama ljubezen sije iz njih in njene ustnice se smehljajo...

Jaromil Jakša se ji bliža počasi in z veliko pokornostjo in Ljudmila se mu ne umika. Prvi hip se mu zazdi, da so njeni poljubi nekako mrzli, a potem se razvname, preko možgan mu hrumi vojska najlepših misli, ki preidejo v hipu zopet v to ali ono nejasnost, plašejo v preteklost in zbeže v bodočnost, ki je popolnoma enaka preteklosti: iz megle zažari zdaj pa zdaj kak jasen blisk in za hip obžari s svetlo lučjo ta ali oni dogodek, takoj nato pa se razgrne zopet čez vse temna trudnost zagonetnega Jaromilovega razpoloženja.

Za trenutek se je zavedel. Odskočil je od kipa in se vrgel na kolena, kmalu pa se ji je približal vnovič s sladkim nasmehom.

»Zdaj sva srečna, kajne, Ljudmila, dete živi in tudi prvo... in vsi... vsi... Koliko jih je? Ne boj se, vse preskrbiva, vse, popolnoma vse. Koliko jih je, Ljudmila?«

Ljudmila je molčala in kar je takrat zagledal v njenem obrazu, ni povedal nikomur, zakaj skočil je k oknu in se je sklonil na cesto tako globoko, da mu je udarila glava ob tlak.

Stanoval je ravnatelj Jaromil Jakša v tretjem nadstropju.

Ivan Vavpotič: STUDIJA

ANDREJ RAPE, Ljubljana:

PREZGODAJ — PREPOZNO.

Prezgodaj pokukal iz zemlje
si zvonček v varljivi svet,
saj ni še pomladi, ne solnce,
da hrani ti nežni cvet.

Prepozno se v srcu razcvete
spoznanje zapravljenih dni,
ko čutiš se mlad, da bi živel,
pa več ni življenskih moči.

RADIOVOJ REHAR, Maribor:

POLNOČNI CVET.

Dramska skica.

Separé v hiši veselja. Iz dvorane se čujejo plesne melodije. Na mizici steklenica vina, zraven dve čaši. On puši cigareto in gleda brezizrazno v tla, ona mu sedi nasproti in ga opazuje.

O n a: Čemu si tako pust, ljubček? Daj, stisni me k sebi! Tako rada bi bila — tvoja ... (Se mu zastrmi v oči.) Tako lepe oči imaš, tako črne, kakor cigan. Pa si ves pust in dolgočasen. Si bolan?

O n (vrže ogorek cigarete v pepelnik in si natoči vina): Nisem.

O n a: Kaj tedaj? Si zaljubljen? Imaš ljubico, nevesto, ženo? Si nesrečen?

O n (resignirano): Nikogar nimam, ne ljubice ne žene. Pobegnila je z drugim in danes je — tam daleč nekje — tvoja tovarišica ...

O n a: In zdaj ti je hudo po njej?

O n: Pozabljeno je.

O n a: Si jo zelo ljubil?

O n: Če je hrepenenje po njej bilo ljubezen, potem — sem jo zelo ljubil.

O n a (pije): Kakšna je bila?

O n: Ne vprašuj! Ni mi do obujanja starih spominov, ki so utonili v preteklosti in se ne vrnejo več. Tudi do ljubezni mi ni. Samo ženske študiram. Študiram tebe, druge, vse. Tisoč vas je, milijon, milijarda in krog vas se sučeta severni in južni tečaj, vzhod in zahod. V vas je začetek vsega: dobrega in zlega, lepega in grdega, prelestnega in strašnega. Ve ste ustvarjale zgodovino, ve ste gradile babilonski stolp, egipčanske in teotihvacanske piramide, Akropolo in Rim, Pariz in New York. Povzročile ste trojansko vojno, boje orijenta in okcidenta, severa in juga. Ve ste ustvarile kulturo in civilizacijo, znanost in umetnost in vse, kar je kdaj bilo in kar je. Ve — ženske! In vendar glej: študiram in študiram, pa ne vem, ali vas je zares tisoč, milijon, milijarda, ali je vsa ta ogromna množica le eno samo potisočrjeno bitje in vas zares ni toliko, ampak je ena sama, edina — Eva. Kakor

v zrcalni dvorani sem; ena sama stoji poleg mene, pa jih vidim tisoč na vsaki strani, kamorkoli se ozrem. In vse, vse so enake. Isti obrazi, iste oči, isti lasje, boki, udi, vse, vse...

O n a: Ubožček, bolan si. Hudo bolan.

O n: Nisem; dejal sem ti, da nisem. Samo misli so, strašne, težke, obupne misli...

O n a: Pa tako čudno govoriš; tako nerazumljivo, zagonetno.

O n: Kaj veš ti o vsem tem? Kakor ptička v kletki živiš. Spiš in ljubiš; vsa kogar, kdor pride, ljubiš, a ljubiš ga samo s telesom, ne z dušo. Tako blizu si mu in vendar tako daleč. Jaz pa ne iščem več telesa, le dušo bi rad. Rad bi se potopil v njene globine, kakor se riba v morje potopi. Do dna bi šel, samo da bi izvedel eno edino: Zakaj vse to? Je življenje zares samo sebi namen? Smo se rodili in smo samo zaradi tega, da bi rodili druge? Brez konca in brez kraja?

O n a: Čemu, le čemu ti je treba vsega tega? Življenje je življenje in ljubezen je ljubezen. — Nekoč sem čitala zgodbo o menihu, ki je vse svoje življenje med knjigami prebil, samo da bi mu smisel našel. Pa ga ni. Ko mu pa je na počila poslednja ura in je odprl zadnjo knjigo svoje knjižnice, je nenadoma vztrepetal pred grozo, prekasnega spoznanja: »Življenje je treba živeti!«

O n: Da, živeti, živeti... Če ne bi imeli duše, Ada! (Si prižge cigareto.)

O n a (vzame cigareto): Daj mi ognja!

O n (ji prižge cigareto): Ko bi bili samo stroji, Ada, stroji...

O n a: Že ves teden prihajaš k meni in vedno si tako pust, vedno govoriš o nekih čudnih, nerazumljivih rečeh... Moje tovarišice se ti smejejo, pravijo, da nisi pri čisti pameti; jaz pa te ljubim. (Se stisne k njemu.) Že teden dni se umikam drugim, samo da bi bila pri tebi. Zakaj si prišel? (Nejevoljno.) Kdo te je klical? Če si mislil filozofirati, bi bil moral drugim.

O n: Saj sem ti povedal, da nisem prišel zaradi ljubezni; zaradi študija sem prišel. V tej hiši, kakor je in kakršna je, sem hotel razrešiti uganko ženske. Hotel sem jo spoznati brez krinke in hlimbe, ki je bistvo one, tam zunaj. Pričakoval sem, da te bom našel tako, kakršna v resnici si, sedaj pa vidim, da so bile tudi te moje nade prazne in lažne, kakor je prazno in lažno vse v mojem življenju. Tudi tebi se hoče krinke in hlimbe, etikete in fraz.

O n a: O, vem: hotel si, da bi me našel brez duše, mrtvo tvar brez globljega čuvstva, žensko s strastjo brez hrepenjenja. Nisi ne prvi ne zadnji, ki je prišel sem s takimi nameni. Saj tako mislite vi vsi tam zunaj, vi vsi — poštenci. Ali glej, tudi me smo ženske, bitja iz telesa in iz duše in med nami in med onimi, od katerih si prišel, je samo ena, ena razlika: Njim je ljubezen sport, nam je profesija! Koliko poštenih žen je, ki ljubijo svoje može manj kakor me zadnjega svojega znanca, pa se jim vendar vdajajo. In mar misliš, da ljubimo me vse enako? O, glej, tudi v nas so hrepenjenja, sni in ideali. Po njih iztegamo roke, oklepamo se jih, živimo z njimi, in čeprav le v sanjah. Kaj morem, da so

te varale one tam zunaj? Kaj morem, da sem te našla tu in da te ljubim? Sovraži me, pljuni mi v obraz: ljubila te bom tudi potem. In če mi zdrobiš srce, stop taš ga z nogami, zaženeš ga v blato sredi ceste — sovražila te bom; a še v sovraštvu boš spoznal vso silno globino mojega čuvstva, ker sovražiti more samo tisti, ki je kdaj ljubil.

O n: (zdvojeno): Saj to ni mogoče! Ni res, ni res! (Proseče.) Usmili se me! Prizanesi mi, Ada! Reci mi, da je vse to le igra, laž, hlimba. Vse one tam zunaj so mi lagale: od prve, šestnajstletne Ide, do zakonske žene; vse, vse. A ti tu, ti tu naj bi me ljubila, resnično ljubila? Ti tu?

O n a: Da, jaz tu! Jaz tu sem tvoja. Vse je tvoje: moja duša, moje srce, moje hrepenenje, življenje in — moje telo. Vzemi me! Stori z menoj karkoli, ubij me ali objemi, samo reši me preziranja, nerazumevanja in peklenskih muk obupa! (Zaihti in pade predenj na kolena.)

O n (prestrašeno): Ali je res, res, res...

O n a: Kako naj ti dokažem? Zadrževaj karkoli, vse storim!

O n (zdvojeno): Vse moje življenje je bilo neizprosna doslednost in vsak moj korak je bil zvesto nadaljevanje prejšnjega. Vedel sem, ne da bi videl, kje mora stati to in kje ono. In sedaj se nenadoma ruši vsa doslednost, ves red stvari in reči, in vse pada, pada nekam, v prepad brez dna. Ada, Ada, to je strašno, grozno... (Jo privije k sebi.)

O n a: Skoprnela bom v tvojem objemu, skoprnela kakor sneg na solncu...

O n: Moja Ada...

O n a: Moj Egon; moj sladki... (ga poljubi.)

O n (se zdrzne in se ji oprusti): Ne, ne... Jaz sem brez uma, zmešan, nor...

O n a (se ga hoče zopet okleniti): Moj edini...

O n (jo odsune): Ne, ne, ne, ne... Pusti me!

O n a (začudeno, zdvojeno): Kaj ti je? Moj Bog...

O n: Ne vem. Samo to vem, da se mi zdiš kakor cvet sredi noči, sredi najgloblje polnoči. Utrgal bi te, pa me je strah pred temino in pred prepadi, ki jih zakriva. In vendar, glej, ne vem, če je vse to sploh resnica, ali je le sen, smešen, neumen, grotesken sen žaloigre, ki je bila od vekomaj dana, pa ji vendar začetka ne konca ne vem. Sedaj sploh ničesar več ne vem, ničesar... Zbogom, Ada!...

O n a (obupno): Ostani!

O n: Ne, ne, ne, ne... Ne morem. Bežati moram pred teboj in pred seboj, pred resnico in pred lažjo. In vendar vem, določeno in natančno vem, da se vrnem. Takrat te vzamem, Ada, vzamem s seboj...

O n a (se obupno-groteskno zakrohota): Ti se vrneš? Ha-ha-ha... Ti se vrneš... Nikdar več, nikoli več, dragi, ker se resnice bojiš, katero praviš, da iščeš. Ti pa iščeš laž; nalagan hočeš biti in prevaran, ker sta ti laž in prevara dušo prepojili, zastrupili ti vse bistvo do poslednjih globin. Saj ti ne moreš več živeti brez laži; umrl bi brez nje...

O n: Morebiti je res, vse res, kar govoriš. Morebiti je vse tako črno samo zaradi tega, ker sem teme navajen. Mo-

rebiti, Ada. A povej mi: Zakaj je temno tam, kjer bi svetlo moralo biti in svetlo tam, kjer bi morala biti noč? Še to, le to še moram dognati, Ada. Tedaj se vrnem, tedaj ... Zbogom! (Jo poljubi in naglo zbeži.)

O n a (pade čez mizo in zaihti): Nikoli več ... Nikoli več ...

Iz dvorane se čujejo plesne melode, ki se kakor groteska zajedajo v temotno okolje separeja in v dušo ihteče ženske ob mizi ...

Dr. IVAN ROBIDA, Ljubljana:

VASOVALEC.

(Balada.)

»Le tiho, le tiho, fantje vi,
da se nam prezgodaj ne prebudi!
Na lahko ga k zidu spravimo,
lepo ga na noge postavimo,
na okno ga kvišku potegnemo —
na šipo še trk! — in pobegnemo!«

Iz sanj se Marjetica prebudi
in vidi, da nekdo pri oknu sloni ...
in mesec nanj sveti. »O, to je France!«
In vstane in skoči in lino odpre.

»Kaj res si prišel? In se nič ne bojiš?
Pa kaj ti je vendar? Zakaj le molčiš?
In tvoje oči — kako čudno strme,
in ah! — kako mrzle so tvoje roke!«

In že razpleto se, drčati prično —
France se pa zdrsne na mokro zemljo.
Iz meje ob skednju pa se oglasi:
»Marjetica, žegnano svečo prižgi!
In nič ne žaluj! in se nič ne sramuj!«
Kaj naj se dekleta sramujejo,
če pri njih — mrlič! — vasujejo!«

FRAN ROŠ, Celje:

STAREC SANJA.

In vendar je svet pomlajen spet.
Nad parkom zelenim solnce visi,
vse steze zdaj vodijo v nove dni.

V smehljaju tlijo kalne oči.
Zdaj morda še njo bi srečal spet,
ki vrne se s srečo odbeglih let.

Krog njiju davna, sladka pomlad,
a v njiju nebo iz mladih sanj,
oba zastrmita mlada vanj.

Tako se letos povrne vse.
Samo nikoli več — kot tedaj —
ne sme od njiju novi maj.

Ves v lučih in rožah dan gori
in cvetje klije celo iz grobov,
sokove srka iz mrtvih snov.

LOČITEV ZAKONA.

Visokorodni sodni dvor!

Ne morem si kaj, da se ne bi že v začetku svojega pisanja skušal opravičiti pred strogostjo zakona zastran nena-
vadnosti predmeta in oblike moje pri-
tožbe, ki jo danes s strahom in upom v
srcu polagam v pravične roke visokorod-
nega sodnega dvora, trdno verujoč, da
bo tudi v mojem primeru bil, kakor
vsekdar, zvest in vesten čuvar slavnih
zakonskih tradicij človeškega rodu. Ne
zanikam dejstva in, mislim, da utegne
vprav to visokorodnemu sodnemu dvo-
ru celo služiti za dognanje nekih poseb-
nih svojstvenih črt moje duševnosti, da
sta mi vsebina dogodovščin mojega živ-
ljenja, in oblika, v kateri jih danes po-
dajam, delala začetkoma obilo pregla-
vic. Bal sem se, da ne bi bilo potrebne
harmonije med obema, in bi mogel
izraz zasenčiti dejstva ter povedano
misel, kar bi bilo uveljavljanju absolut-
ne pravice le na kvar. Bal sem se tudi,
da bi življenje ne bilo več življenje,
ampak le medel odsvit njegov, nesklad-
nost, kakor jih srečamo dan za dnem v
današnjih duševno, snovno in oblikovno
razvratnih dneh.

Pa se je čudo zgodilo samo od sebe
in je vsebina našla sama svojo obliko.
To se pravi, je bil cigan — to primerjam
le zastran objesti in zabave! — res ci-
gan, ne pa teatrsko ošminkana lutka,
kakor jih vidimo dandanes po naših,
umetnosti posvečenih odrih. Napisal sem

vse, kakor mi je lilo v pero od srca. In
ko sem v svoji zaprašeni, s knjigami in
pergamenti zatlačeni sobi mestne knjiž-
nice prebiral včasih te drobno popisane
papirje, se mi je zazdelo, da sem vse
prav storil in ubral pot, ki mi dá mojo
pravico. Kajti vsebina in oblika moje
pritožbe, ki jo danes predajem v raz-
sodbo in izvršitev visokorodnemu sod-
nemu dvoru, se domala ujemata; kakor
jajce in pišče se dopolnjujeta, ker sta
drug iz drugega zrasla in sta si medse-
bojno potrebna. Prvega ne bi bilo brez
drugega in niti narobe ne! Skupna rast
ju veže, ker jima je (v obliki in vsebini
svoje pritožbe govorim!) dano že od ve-
komaj, da postaneta Eno... In to Eno,
na zunaj disharmonično, pa na znotraj
vendar zveni sozvočno kot duhovita
atonalna akrobatika muzike naših dni!

Visokorodni sodni dvor! V zaletu
opravičevanja in dokazovanja pravilno-
sti moje misli sem povsem pozabil na
družabno dostojnost in nujnost nekih
formalnosti, ki jih izobraženec stori vse-
lej takrat, ko nagovori svojega bližnjika.
Povedal nisem še, kdo in odkod sem, in
zraven še morda kaj. A so te reči, koli-
kor se spominjam, bile zame vselej le
brezpomembna potrata energije in časa.
Kajti v človeku zrem edinole človeka in
nič drugega. Vaši službeni predpisi pa
mi nalagajo dolžnost, da se predstavim.
To bom storil, posebno še zaradi vzro-
kov, ki mi nalagajo pri reševanju te
svoje življenjske zadeve skrajno pre-

vidnost in preudarnost. Ime je sicer le prazen zvok in je samo človek, ki mu daje veljavo! A bi vendar ne hotel, da bi bil človek osleparjen zastran imena; to se pravi, da bi mi zastran formalne napake ne bila dodeljena moja pravica. In za pravico, ne za mene, gre v tem slučaju! Za pravico, v blato in gnoj po- gaženo pravico! —

Podajajoč svoje generalije, naj pri- bijem takoj neutajno resnico, da sem bil rojen pred štiridesetimi leti, dne petega aprila, četrtega meseca v letu. Meseca vseh norcev in oskubljenih mož, kakor je razumno ugenila kmetiška bistrournost moje rodne matere. Od očeta dobričine, ki mu še do danes ni- sem našel para, sem udarjen nekoliko bolj na zamišljeno plat. Zato sem postal v lastno sramoto in v tuje pohujšanje knjižničar prastare knjižnice našega mesta. Tu stikam kot žolna za črvi od jutra v večer in včasih še ponoči navrh, po zaprašenih predalih starinskih omar za življenjsko modrostjo tujih glav, kar je je zrastlo človeškemu rodu od taistih dni, ko sta se prva človeka znašla na svetu. To modrost zbiram, izbiram, vejem in rešetam kakor mlatič otepeno klasje. Lovim se za črko in besedo, da bi segel stvarjem in ljudem do dna. A ko je vse zbrano in dognano, pa jo iz svoje samote, modrost namreč, da ne bo zmote, raztrosim spet v svet, da ga, ple- sočega v karnevalu mesa in krvi, spom- nim tudi včasih na kraljestvo sanj in duha.

Visokorodni sodni dvor! Ne mislim tu opisovati vseh podrobnosti svojega življenja, niti ne bom pel slavospevov

svojemu tihemu vsakdanjemu delu, ker je vse to za mojo pritožbo v dosego pravice povsem brez haska in pomena! Tudi nimajo te stvari nikakršne vidne zveze z bistvom zadeve, ki jo hočem v nadaljnjem opisati. To ugotavljam, ker sem hud nasprotnik slehernemu neredu, bodisi v misli ali besedi, v knjigi ali omari. Zdi se mi, da se je ta moja last- nost prenesla v poslednjem času tudi na moje življenje zunaj knjižničnih sten, sicer ne bi bilo moje pritožbe pred vami, ne v meni studa do brozge in smradu, kamor je brez vednosti in volje moje zagazil moj drugi človek. Tisti namreč, ki mu je bila mimo knjig pergamentov določena ob petindvajsetem letu njego- vem druga, danes uvidevam in priznam, povsem neprimerna pot.

Visokorodni sodni dvor! Oženjen sem in bi bila ta reč povsem v redu; pa sem oženjen in nimam žene. Prav za prav nočem več žene imeti in sta baš ona, moja žena namreč, ter moja volja vzrok pritožbi, ki jo danes polagam v roke vam, častiti člani visokorodnega sodnega dvora!

Vi gotovo domnevate, da je moja zadeva spet ena v vrsti mnogih historij zakonske nezvestobe, ki v zunanosti, osebah in podrobnostih vse različne, vendar tvorijo eno edino dolgočasno verigo tragikomičnih dogodivščin v krat- kočasnem filmu zakonskega življenja: prevaran mož in lahkoživa žena, bolje ženska, ali narobe, kakor pač naneso kri, prilike in čas? In domnevate tudi, da je bil tretji v tem grotesknosmešnem tri- kotu mojega življenja navihan golo- bradec, ki je kakor govno brbec iztaknil

hvaležno delovno polje svoji lahkomiselni duši in v grehu ter v smehu osmratenemu telesu? In morda tudi vidite, kako so padali smrtonosni streli, in da je bilo solz ter krvi ko volovske brozge v mesnici, kjer se dajeta življenje in smrt na vago po gramih in so kosti še za na vrh? —

Pa se motite; hudo, hudo se motite! Res, da sta bila tu prevarani dedec in lahkoživa ženska, a ni zraven bilo ne solz ne krvi in smrtonosnih strel, ko pa je golobradec manjkal. Sicer je bil, bil — o, to vem prav dobro! — a v odločilnem trenutku ga ni bilo več zraven. Kakor da se je v zemljo udrl, ga ni bilo več nikjer, čeprav ga je prevarani mož v zadnjih mesecih videl povsod: doma, na potu, v cerkvi in v knjižnici pri delu! O, kako bi ga bil pograbil — za vrat bi ga bil davil, ki mu je kradel čast in dušni mir! — a se jegulja nikakor ni dal ujeti. Kakor da je duh, neotipljiv duh, senca njegove sence, ki je šla za njim vselej in povsod! In se mu je v resnici od povsod režal njegov panski obraz!

Na zaprašenih straneh orumenelega pergamenta so se včasih pred njegovimi očmi razgibale mrtve črke in se vrgle v prečuden ples. In je bil ta ples razposajen kakor bakanal svežih mladostnih sil, prihajajočih pravkar iz toplih objemov znanih, prebelih rok! In je bil kakor ritmičen razgib v strasteh in slasteh mrjočega telesa, ki se v vzdušju zakonske plesnobe ni moglo izživeti po lastnih nagonih! In je bil kakor nemi govor nasičenega Pana, ki se je v omledevici izživetja mesa preril v samoto sten hrama modrosti, da se zareži kot zago-

netna sfinga človeškemu razumu, brskajočemu po ugankah življenja!

Visokorodni sodni dvor! Tak je bil tedaj on; živ hudobec, ki je vtaknil svoj črni rep v družinsko življenje človeka, ter je pozidal visoko steno med njim in... Naj ne zapišem te preklete besede, ker jo sovražim, iz dna duše jo sovražim! Bolj od nedognanih pergamentov, kadar ljubosumno skrivajo v sebi dogodke davnih dni! Sovražim jo, da! To sem prav razločno občutil tisti dan, ko sem za trdno dognal, da me vara. Zvijala se je pod mojo obtožbo ko ranjena zver, rotila se in prosila, prisegala in se klela na zdravje in dušo, ali svoje nedolžnosti ni mogla dokazati. Ni ovrgla mojih trditev, podprtih z dokazom, strašnim, jasnim in uničujočim! In je moj dokaz tak, da me nihče ne more oslepariti zanj! Kajti zrastel je sam od sebe, iz njene krvi. In je viden, otipljiv ob luči belega dne, ali pa ob siju polnočnih zvezd... Moj dokaz, visokorodni sodni dvor, je rojen od samega hudiča! Da, od hudiča! Od Njega, ki zaznamuje vse Magdalene na svetu s svojim posebnim znakom že pri rojstvu, da jih more potem ob smrtni uri trgati samemu Bogu iz rok...

Strašna je bila zame ura, ko sem ga ugledal na njeni beli polti! Strašna! Čisto tam zgoraj, na njeni levi rami se mi je odkril. Videl sem ga bil sicer že tisočkrat prej; a do takrat nisem bil še izpregledal. Čisto majhen, drobcen ko ribje oko, rdeč ko znamenje podplute krvi, se je tiščal na beli goloti njenega telesa že od rojstva njenih dni! Tiščal se je in govoril ušesom, ki slišijo... tiščal in

razkrival očem, ki vidijo... Jaz pa sem bil ob njem kot nerazumno dete, ki ga pitaš z varljivim sesalom, a si misli, da cuza matrne prsi!

Prišla pa je ura spoznanja in je bila najstrašnejša v mojem življenju! Vse vezi med menoj in njo je raztrgala, da sva si še danes kot tujca na isti poti. Gresta ob isti poti, a se ne poznata. In kadar se prvi izpotakne ob kamnu, pospeši drugi korake, da ne bi čul za seboj bolečnih stikov drhtečih usten. Ko se pa drugi zvrne onemogel na tla, prestopi prvi čezenj z mirno vestjo in vedro dušo, kakor da bi bil preskočil kup usmrajenega blata.

Visokorodni sodni dvor! Omenil sem že, da ni ona hotela priznati veljavnosti mojega dokaza o nezvestobi, ki jo je skrivala in ogrevala moja zakonska postelj. Menila je, da sem norec... da, norec, ki so se mu v prahu in mahu knjižničnega papirja zmešali možgani. Moje besede so ji bile nerazrešljivi hieroglifi starinskih folijantov, moji dokazi pa vodena mešanica skisane učenosti in modrosti. Jaz pa vem, da nisem norec... ne, nisem norec! In trdim tudi, da so se mi misli v poslednjem času celo razbistrile, zaostrole. In to zaradi dela zadnjih tednov, ki se mi je v njih posrečilo natančno dognati presenetljivo dejstvo, da je pred dobrimi petstotridesetimi leti sam hudič, poudarjam še enkrat, sam hudič vtaknil svoje črne prste med rokopise častitljivega meniha patra Frumencija, najboljšega in najtemeljitejšega zapisovavca in prepisovavca samostana pobožnih bratov trapistov z Zagonetne gore. Vse podrobnosti o njem

samem, o samostanu in njegovi zgodovinsko-kulturni važnosti za procvit in regeneracijo naše sodobne literature sem podal v obširnem samostojnem delu »Življenje in delovanje častitljivih pater trapistov samostana na Zagonetni gori«, ki je sicer ostal še v rokopisu, a ga najdete v naši mestni knjižnici pod števil. 22.848/II. In se je zgodila dogodivščina s Frumencijevim rokopisom točno pet tednov pred dnem njegovega godu!

Sedim v svoji knjižnični sobi ter listam po rokopisni ostalini patra Frumencija, kar mi daje vselej obilo užitka in duševne utehe. Ustavim se zdaj pri tem zdaj pri onem listu, preberem tu, tam kak odstavek, čudim se jasni, plemeniti potezi njegove pisave, divim se bujni iznajdljivosti njegovih oblikovalnih nagonov ter sem tako zatopljen v svoje misli, da mi je, kakor da stoji sam pater Frumencij ob moji strani. Smehlja se mi z zvitim nasmehom nagajivih oči, gladi si zadovoljno z roko plešasto glavo in nekam zagonetno zamežika vsekdar, kadar obrnem nov list. Nenadoma pa prebledi ko stena, prekriža se hlastno po čelu in prsih, obraz se mu skremži kakor od težke notranje bolesti in končno pridušeno vzklikne. Moje roke, ki so dotlej ljubeče grabile po listih, se od strahu skrčijo. Zdi se mi, kakor da se je pod njimi list po dolgem pretrgal na dvoje. Ozrem se po častitljivem patru, a njega ni več nikjer. Izginil je na isti prečudežen način kakor se je bil prikazal. V ušesih pa mi še naprej brnijo pridušeni zvoki njegovega vzklika, kakor da se trgajo od nekod iz zemlje!

Pogledam skrivnostni list in zapazim, da se je v usodnem trenutku od njega odtrgala plast mehkega papirja, tenka kakor kožica, in sem imel potem dvojne listov v rokah. In čudo božje, prav za prav hudičevo... da, hudičevo čudo! Na zadnji strani lista, ki je bila prej zakrita z onole tenko kožico, opazim neznano pisavo. Da ni bila od roke častitljivega patra Frumencija, sem znal takoj! Sklonim se nad uganko, da bi jo razrešil. Pogled mi razbere prve črke. Spoznam, da imam opravka s čisto novo snovjo, ki je dotlej še ni bilo videlo človeško oko. Stečem brž do vrat in jih zaklenem, da me ne bi nihče motil pri važnem delu. Nato se s pravo pobožnostjo zagrebem v snov. Bila je nekakšna legenda, zapisana Bog ve od čigavih rok. (Takrat nisem bil še tega dognal, kar danes z gotovostjo trdim!)

Legenda se glasi v dobesednem prevodu iz latinščine:

»Zgodba o Mariji Magdaleni, ki je stala pod križem našega Gospoda Odrešenika Jezusa Kristusa, ko je bil za nas grešnike svojo krina križu prelil.

In ko so bili vojščaki razpeli Jezusa na sveti križ, so pobrali obleko Njegovo in jo deli na štiri dele, za vsakega po en kos. Suknja pa ni bila šivana in so zato dejali med seboj: »Srečkajmo, čigava bo!« In so srečkali. Stale pa so pod križem Jezusovim Mati Njegova in matere njegove sestra, Marija Klopova, a zraven še Marija Magdalena, deklica žalostnih lic. Ko ugleda Jezus Mater svojo in

učenca, ki ga je ljubil nad vse, se skloni in reče: »Žena, glej, tvoj sin!« In se takrat pocedi iz ranjenih prsi Njegovih prva kaplja krvi Mariji Magdaleni na levo ramo tako, da ona tega še zapazi ne. In se skloni Jezus še vdrugo, a tokrat k učencu-ljubljencu in reče: »Glej, tvoja mati!« In se takrat pocedi iz ranjenih prsi Njegovih druga kaplja krvi Mariji Magdaleni na levo ramo tako, da ona tega še zapazi ne. In se skloni tedaj Jezus še vtretje, da se izpolni pismo, ter reče: Žejen sem!« In so mu dali grenkega octa in je takrat vtretje pala iz ranjenih prsi Njegovih kaplja krvi Mariji Magdaleni na levo ramo tako, da ona tega še zapazi ne. A je bila ta kri črna, kakor od žalosti nad storjenim grehom. In je potem Jezus še rekel: »Dopolnjeno je!« in je bilo dopolnjeno in izpolnjeno...

Tako je bil greh za vesoljni svet zbrisan, le Mariji Magdaleni na ramenu je kri ostala kakor črn madež po pregrehi krvi in mesa. In se znamenje ni dalo več zbrisati in ga je Marija Magdalena nosila do svoje smrti in — — —

Visokorodni sodni dvor! Znamenje krvi in mesa se ni dalo več zbrisati in ga je Marija Magdalena nosila vse do svojega smrtnega dne. In — tu vodi sled neizprosne logike še naprej! Podedovani greh, sled pregrehe krvi in mesa je prešla od križa, od žene do žene, od Magdalene do Magdalene vse do današnjih dni. In se ne da več zbrisati, kakor se ni dala z bele polti ženske, ki ji je bila določena v življenju pot zraven mene. A je ta sled zapisana za oči, ki vidijo, ker so spregledale. In sem jaz spregle-

dal! Spregledal in spoznal v tistem trenutku, ko sem dognal izvor in pomen legende o Mariji Magdaleni! —

Povedal sem že, da se je to izvršilo v delu petih tednov, ki sem jih bil od jutra do noči prebil nad zagonetno pisavo starega pergamenta. Da ni legenda zapis veščih rok patra Frumencija, najboljšega in najtemeljitejšega zapisovavca in prepisovavca samostana pobožnih bratov trapistov z Zagonetne gore, mora spoznati že vsak lajik. Kako naj bi bili pa zapisali posvečeni prsti njegovi vso sramoto in grehoto peklenske historije izpred Križa? Kako naj bi bili pobožni možgani patra Frumencija naložili na svojo čisto vest vso strahoto dejanja in nehanja, ki zanikuje veliko usmiljenost Sinu božjega? Jasno je tedaj, visokorodni sodni dvor, da to delo ni dejanje krščanskega človeka, ampak da je najstrašnejši izbruh jeze in onemoglosti samega hudiča, ki je bil od božje ljubezni osleparjen za svoje žrtve. Drugih dokazov niti ne omenjam; menim celo, da je dovolj, če trdim to jaz, ki nisem — norec, ker mi je misel od dela in uspeha bolj bistra in sveža ko voda v pomladi.

Ali krivda, ta pa ostane! In se ne dá zbrisati, zanikati. Krivda Magdalene, moje žene, je tedaj jasna in glasna. Čisto majcena je, drobcena, ko ribje

oko, rdeča ko znamenje podplute krvi. In vidna je, vidna za oči, ki vidijo, ker so spregledale! In jaz sem spregledal! Tam na njeni levi rami se mi je odkrila, da sem videl vso sramoto lastnega življenja. In se mi zdi, da tu niti treba ni ne smrtonosnih strellov, ne solz ne krvi, ker je krivda jasno in javno dokazana. Dokazana pa celo za betežnega norca, ki ne loči več dneva od noči. Jaz pa še ločim oboje, in hočem živeti v dnevu, kjer sije pravica vsem enako. Pravica, ki se ne dá kupiti ne skriti, ker je od samega Boga nam ljudem v varstvo dana.

Zato predlagam, visokorodni sodni dvor, da se izreče sodba in obsodba nad žensko, ki je poteptala v smrad in blato to pravico. Vseeno, če zame ali mimo mene! Da bo le zadoščeno opljuvani svetosti dela posvečenih rok patra Frumencija, najboljšega in najtemeljitejšega zapisovavca in prepisovavca samostana častitljivih patrov trapistov z Zagonetne gore, kateri nam je zapustil dragocen zaklad modrosti in kreposti iz svojih, delu in molitvi posvečenih dni.

V knjižnici Modre hiše, trideset dni po sv. Frumenciju leta 2306. po Kristusovi smrti.

Hilarij Molj,
knjižničar in prevarani mož.

JANEZ SELAN, *Ljubljana*:

NOKTURNO.

Ljubica, pod tvojim oknom
šel sinoči sem molčé...
Ljubica, na tvojem oknu
rože nič več ne dehté...

Ljubica, pod tvojim oknom
veter joče in ihti...
Ljubica, pod tvojim oknom
žalost grenka valovi...

Ljubica, na tvojem oknu
ni najlepše rože več;
kjer si včasih ti slonela,
prostor prazen je, molčéč...

Ljubica, dej, kje so rože? —
Ljubica, dej, kje si ti? —
Rože vse so ovenele...
Dekle ti? — Noč... Vse molči...

JANEZ SELAN, *Ljubljana*:

LE ENKRAT JE V ŽIVLJENJU MAJ...

Deklé, ti želiš si pomladi
in cvetja na solnčni livadi? —
Deklé, ti želiš si zelenja
in slavca ob vodi ihtenja? —

Da, prišel bode mesec maj,
vso zemljo bo pretvoril v raj,
livade bode cvet odel
in dol in breg bo zadehtel.
In ob nočeh polnih zvezdâ,
v nočeh, ko mesec se smehlja,
ob vodi slavček bo zapel
spomin na dneve ti razvnel,
ko cvela ti je še pomlad

in bila duša polna nad
kot lipica tam za vasjó,
ki ima cvetov sto in sto...

In zdaj? —
Bo maj
še kdaj? —

Minulo je;
vse cvetje se osulo je!...
Kaj hočeš, dékle, enkrat le
življenja nam pomlad cvete;
le enkrat je v življenju maj,
nikoli več ga ni nazaj! —

JANEZ SELAN, *Ljubljana*:

PESEM.

Ljubica moja,
gozdič še spi;
ptičic iz krajev
južnih še ni.

Solnčece zlato
pa se smehlja;
skoro pomlad bo,
skoro prišla.

Prišla pomlad bo,
z njo mesec maj,
zemljica naša
krasen bo raj.

Raj zelenel bo
in bo cvetel,
raj zašumel bo
in zadehtel...

Dékle, in v raju
majniškem tem,
pevec tvoj tih bo
kot bi bil nem. —

V duši bo žalost,
v srcu bo mraz...
Kdo bo kriv temu? —
Ti, ali jaz?...

JANEZ SELAN, *Ljubljana*:

PA SO SMREKE ZAŠUMELE...

Pa so smreke zašumele
tam na hribu za vasjó;
pa so ptičice zapele
meni pesem žalostno...

Kaj so mi zapele ptice,
rada bi izvedela? —
Da blede ti tvoje lice
in da ti si žalostna!...
Da me nimaš nič več rada
kakor v onih lepih dneh,
ko pomlad je cvela mlada,
zelenela dol in breg...

Dékle, kaj se je zgodilo,
da ti ličece blede? —
Kaj je srčece ranilo,
da si žalostna zdaj ti? —
In zakaj me nimaš rada,
kakor v onih lepih dneh,
ko spomlad je cvela mlada,
zelenela dol in breg? —

Pa so smreke zašumele
tam na hribu za vasjó;
pa so ptice mi zapele
pesem žalostno v slovó...

JANEZ SELAN, *Ljubljana*:

IN KO ZADIHA TIHA NOČ...

In ko zadiha tiha noč
in zvezde zagoré
in lunica med zvezdami
se vozi v noč smejó,
veš, vasovati je lepó
pod oknom z ljubico svojó.

Pogled globok, objem razvnet,
poljub, zadušén smeh,
utrán nageljček dehteč
in rožmarín v vrhéh...
To je ljubezen mladih dni,
ki para nikdar več ji ni! —

Kje so pogled, poljub, objem,
kje nagelj razcveten;
in kje je smeh, kje rožmarín
takó lepó zelen? —
Zvenela nagelj, rožmarín,
ostal na drugó vse — spomin...

VRNITEV.

Sveče pred Brezmadežno so ugašale. Dim kadila se je ovijal v lahnih poveseh mih okolu Nje, kakor prozoren pajčolan in zginjal slednjič pod cerkvenim obokom.

V kotih je že ležala gosta tema. Skozi ubito okno ali skozi drugo odprtino nekje pod obokom je uhajal veter v notranjost in se lovil po kotih v dolgih zategnjenih glasovih. Večna luč je nemirno plapolala sem in tja in metala po cerkvi dolge sence, ki so zdaj naraščale in se zopet krčile, kakor da jih suvajo nevidne roke.

Vse naokolu je bilo popolnoma tiho, samo težki koraki cerkovnika, pospravljajočega po oltarjih, so zamolklo odmevali po cerkvi.

Marija je še vedno klečala pred podobo Križanega in molila. Vse telo ji je trepetalo kakor v mrzlici in čeljusti so ji skoro slišno udarjale druga ob drugo.

Vedela je, da jo ubije, ako zve za njeno dejanje, a vse njeno bistvo, njeno polno življenje in mladostno moč izpuhtevajoče telo se je upiralo že sami misli na smrt.

Z molitvijo je skušala odvrniti nevarnost od sebe, a nekaj težkega, neznanega ji je stiskalo srce in molitev je ni mogla utolažiti.

Od joka in prečutih noči vnete oči so strmele v Križanega in usta so ji nezvdržno šepetala: Odpusti, odpusti!

A Njegovo v smrtni muki razteg njeno telo je nemo slonelo na lesu križa, samo široka rana na levi strani prsi ji je kakor nemo očitaneje strmela nasproti.

Z omahujočimi koraki, skoro v nezavesti je končno zapustila cerkev.

Pod nebom so se podili težki, črni oblaki in v daljavi nekje je zamolklo grmenje naznanjalo bližnjo nevihto. V trgu je bilo že vse tiho in temno, kakor pokrito z velikim, črnim zagrinjalom, samo iz gostilnice je bilo slišati zategnjene glasove harmonike in topot nog.

— Kakor da zabijajo žreblje v krsto, je pomislila in zatrepetala. Počasi je stopala proti domu. Včasih ji je bilo, kakor da jo mrzla, koščena roka tišči za vrat in parkrat je že hotela kreniti nazaj v trg, a ona nevidna moč jo je gnala neprestano naprej.

Vsa utrujena in prepotena je prisopihala do doma.

V hiši je gorela luč. Počasi je stopila v vežo in obstala. Iz sobe je bilo slišati nerazločno mrmranje in oster, visok glas, po katerem je spoznala soseda, mu je odgovarjal.

Tiho je odprla duri in vstopila. Slabo goreča svetiljka je le motno razsvetljevala sobo in prvi hip ni razločila ničesar; po nekaj trenutkih šele je zagledala ob peči soseda in še drugo postavo, vso trhlo in sključeno, s široko, črno obvezo preko oči.

Prvi hip ni vedela jeli to v resnici on, nje mož, še pred nekaj meseci eden

izmed najkrepkejših možakov v trgu, ali ne, a razmišljati ni imela časa.

— Vidiš, Micono, — je začel sosed, ko jo je zagledal, — moža sem ti pripeljal. V trgu smo se ustavili malo v gostilnici in sedaj je truden. Najbolje bo, da ga spraviš v posteljo.

— No, kaj ga tako gledaš, je povzel čez nekaj časa, — ko je ona še vedno molčala, — pozdravi ga vendar. — In ne da bi čakal odgovora je nadaljeval: — Kajne, takega si ga niti v sanjah nisi predstavljala. Proketo so ga zdelali v vojni. Oči proč, leva noga proč. Še dobro, da je ostal pri življenju. Slaba žetev ta vojna, slaba žetev.

— Pri Lahih mu tudi ni šlo najbolje. Kaj hočeš, sovražnik je pač sovražnik in usmiljenja ne moreš pričakovati od njega. Več ko sedem sto takih in še slabših so izmenjali z njim vred. No, ti že vse sam še natančneje pove, časa bo dovolj, ne res, Micono? —

A ona mu ni mogla odgovoriti. Suhih, vnetih oči, le s težavo zadržujoča solze, je strmela na to bedno postavo in naenkrat ji je bilo popolnoma jasno, da njenemu grehu ni odpuščanja. Vse, kar si je v zadnjih tednih govorila v opravičbo svojega padca, je ob pogledu na njega zginilo v nič in samo podoba njega, zvijajočega se v smrtni boleti, medtem ko je ona z drugim oskrunjala zakonsko posteljo, je stala pred njo.

Hotela je pasti pred njega in ga prositi odpuščanja, a čeljusti so ji bile kakor sklenjene v krču in vse telo ji je trepetalo tako silno, da je morala nehote sesti. Dolgo potem, ko je sosed že odšel, je sedela še vedno nepremično

na istem mestu, nezmožna, da bi zganila ude.

Zunaj je medtem vzbesnel vihar. Blisk za bliskom je razsvetljeval nebo in oblival vso naravo s krvavim žarom.

Okoli hiše je tulilo in jokalo. Dež, padajoč na slamnato streho, je napolnjeval vso hišo s svojim vršanjem.

— Kaj čakaš? Idi spat! — je začel on naenkrat govoriti. Tudi meni pravi posteljo. Truden sem. —

Kakor ubogljiv otrok je odgrnila postelji, privila luč in napol opravljena legla v posteljo.

Kmalu nato je vstal tudi on. Počasi, z drsajočimi koraki, previdno tipaje z rokama okolu sebe, se je bližal njenemu ležišču.

In zopet je začutila ono čudno težo pri srcu in dihanje ji je postalo težko.

Nekaj časa je tiho sedel kraj nje in ona je že mislila, da je zaspal, ko je naenkrat začel govoriti. Govoril je o vsem onem groznem trpljenju ljudi na bojnem polju in v bolnicah, v bitki in v ujetništvu, a vse tako tiho in enakomerno, kakor da pripoveduje sam sebi.

— Tako vidiš, Micono, mi je bilo, a drugim je bilo še slabše. Eden njih, doma je pustil ženo s petimi otroki, je bil že skoro dve leti v ujetništvu, ko je dobil prvo poročilo od doma. Pisala mu je starejša hči, da je mati noseča in da naj ji odpusti. — Razumeš, kaj ti pravim. Noseča je njegova žena, mu je pisala hči, da je zanosila z drugim medtem, ko je on prelival svojo kri.

Kako mu je bilo pri srcu, ne vem, kajti meni ni govoril, a lahko sem si mislil. In vidiš, ob takih in enakih po-

ročilih sem vedno mislil na tebe; na tvojo veliko ljubezen do mene; in tudi drugim sem pravil o tebi in ponosen sem bil nate. Kajne, da sem imel prav? Ti bi ne bila zmožna napraviti mi tako bolelost? Kajne, Marija, ti bi ne bila zmožna take umazanosti? —

Pri zadnjih besedah je potegnil obvezo raz očij in zagledala je dvoje črnih, ostudnih votlin, nepremično uprtih v njen obraz.

Skušala je vstati, bežati proč od njega, proč od smrti, ki se ji je režala iz dveh gnusnih votlin; a on, kakor da vidi njene misli, jo je hipoma zgrabil za roki in se sklonil nad njo.

— Zakaj ne odgovoriš, Micon? Ali nimam prav? Ali je mogoče vendar le resnica, kar so mi pravili ljudje v trgu? Govori! Govori, ti pravim! —

Z roko jo je zgrabil za lase in jo začel vleči s postelje.

— Oj ti vrag, ti vrag, — je začel naenkrat kričati. In jaz sem ti zaupal bolj ko samemu sebi. Govori, zakaj si mi to storila? — In s kom si se spečala? Govori, ti pravim, satan, govori! Ubijem te, ako ne odgovoriš! Govori, kdo je bil?! —

— Ti nočeš govoriti? No tudi prav.

Potegnil jo je na tla in zgubivši ravnotežje, padel preko nje.

Ves divji je začel biti z rokama po njeni glavi in grudih. Ostuden, smrdeč gnoj mu je kapljal iz očesnih votlin preko obraza in se mešal z njeno krvjo.

Utrujen in težko sopeč jo je spustil za nekaj trenutkov, a kmalu jo je zopet zgrabil za lase in jo vlekel k peči.

Ni se branila. Da si olajša bolečine, si je še sama pomagala z rokama in tiho stokala: »Odpusti, odpusti!« A on jo je še trdneje zgrabil za lase in ji začel tolči z glavo ob vogal peči. Njena kri mu je lila preko rok, mu obrizgala obraz, a on jo je bil vedno silneje in kričal: »Pogini, pogini!«

Vedno težje je postajalo njeno telo in ko jo je spustil malo pozneje, utrujen vsled strasti in napora, ji je udarila glava težko ob tla in tiha, nepremična je obležala v svoji krvi.

Nekaj časa je mirno sedel kraj nje, a ko se ona ni zganila, je začel previdno otipavati njeno truplo; a noge so ji bile že hladne in vsi udje so bili otrpli v smrtnem krču...

— Vidiš, Marija — je začel govoriti naenkrat sam pri sebi in glas mu je trepetal, — grehu sledi kazen in zato si morala umreti. Težka je bila smrt, seveda je bila težka, saj si bila še tako mlada. A vidiš, tudi meni ni lažje. Tudi jaz umiram, umiram že od onega trenutka, ko sem zvedel za tvojo nezvestobo; in hudo je tako umiranje duše, ljuba moja, hudo in težko, težje od smrti same. —

Dihal je težko in ves je trepetal v pridržanem joku. S svojimi vročimi, izsušenimi ustnami je iskal njene mrzle, osinele ustnice in jo začel poljubljati ves blazen od bolesti in kesanja.

Vsa, v dolgih mesecih vzdržanja nakopičena življenjska moč v njem, je kakor žareča tekočina plala po njegovem telesu. Čeprav oslavljen, vendar drugače v najboljših letih, živeč ves čas ujetništva samo v mislih na njo, na

njuno skupno življenje, je sedaj naenkrat ponorel od strasti.

Kakor da je še živo ono telo pod njim je začel težko sopeč z drhtečima rokama in z umazanim smehom okolu ustnic tipati po njenem že skoro mrzlem truplu in ga stiskati k sebi...

Ko je po nekaj trenutkih zopet spoznal samega sebe, je bilo vse ono, napolnjujoče ga v zadnjih trenutkih popolnoma zbrisano iz njegovega spomina.

In zopet je začel govoriti, kakor da nadaljuje po kratkem oddihu: — Vidiš in tudi jaz sem grešil, kajti ubijati ni pravica ljudi. In ravno oni, radi katerih sem moral ubijati na bojnem polju one, ki jih nisem videl nikoli v življenju in oni mene ne, ravno oni bi me obsodili v smrt, ker sem ubil tebe, ženo, ki mi je bila nezvesta.

— A ne napravim jim tega veselja ljuba moja. Preblizu mi je bila že smrt, da bi me bila sedaj groza pred njo. Navsezadnje pa, kaj mi je še življenje brez tebe. Prevelika je bila moja ljubezen do tebe in zato si morala umreti

in ker sem te ljubil, umrem tudi jaz. Še malo trenutkov in zopet sem pri tebi. Vidiš, tako umazano je vse tu na svetu, umazano in nagnusno in srce mi je lahko, da ga zapustim. Tudi tebe so umazali, a vidiš, sedaj si zopet čista, ljuba moja, čista, hahaha, čista. —

V žepu je otipal nož. Previdno ga je vzel iz žepa in ga začel prekladati iz roke v roko, ko da ocenjuje njegovo težo, a naenkrat, ko da se je spomnil nečesa, ga je odprl, nastavljal njegovo ost na vrat in sunil. Ostra bolest, kakor da mu je kdo z žarečim železom prebodel vrat, mu je stresla vse telo in hitro je potegnil nož iz rane. Kri je brizgnila v debelem curku iz odprtih žil, oškropila steno in v debelih, črnih kapljah padala na tla. Zmanjkalo mu je zraka in je hotel vstati, a telo oslabilo no vsled izgube krvi, mu je zlezlo na kup in težko je omahnil na njene grudi.

Iz prerezanega sapnika je piskaje uhajal zrak in težko hropenje mu je dvigalo prsa. A vedno tiše je postajalo v sobi in nad vso hišo je legla smrt.

*E. Justin:
GROZA.
Lesorez.*

FRAN SLOKAN, Ljubljana:

POMLADNA PESEM DEKLICE.

O, jutra zaljubljena kosova pesem!
Prečudna mi v prsih igra,
tako sem nemirna do dna,
vroče in sladko mi v čelo gori,
o, vse bi ljubila, vse bi objela —
kosova pesem so moje oči,
ni meje za žeje, za žeje srca,
za ogenj oči,
tako bi zapela, zapela — — —

Tako so vonjive pomladne noči
in vroče, mamljive,
še spati ne morem in čutim
in slutim cvetje brsteti —
vse klije. vse poje
in vse je zdaj moje —
o, vse bi ljubila, objela,
tako je zdaj sladko goreti —
jaz bi najrajši zgorela — — —

INKO SMREKAR, Ljubljana:

O, TA PREŠMENTANA LJUBEZEN!

Izpregovorim le o ljubezni med
moškimi in žensko, ki si normalno po
rojstvu še nista v sorodstvu.

Ni ga normalnega človeka, ki bi se
bil mogel docela odtegniti tej vrsti
sladko opojnega razburjenja. Bodisi, da
mu je ljubezen godla po žilah tudi le v
najtišjem pianissimu in brez hudih,
grešnih misli.

Vsako razburjenje je v higijenskem
smislu abnormalno in škodljivo. In so
se dobili učenjaki, ki so prišteli ljube-
zen med duševne bolezni težje ali lažje
vrste. In ni manjkalo niti modrijana, ki
je iskal pod mikroskopom bacile in
bakterije te nevarne bolezni. »Himmel-
hoch jauchzend, zu Tode betrübt!...«
je pel mnogoizkušeni Goethe. Torej je
ljubezen histeriji ali manično-depresivni
blaznosti nekako podobna. In narod
poje: »Oh, za bolezen so zdravila, oh,

za ljubezen jih pa ni!« Kot do zdaj za
vse duševne bolezni sploh ne. Simptomi
hujšega štadija bolezni so znani: izbruhi
solza veselja ali žalosti, splošen nemir,
nespečnost, slab tek, nezmožnost za
resno delo itd.

Dokler ostane ta bolezen v dostoj-
nih ali vsaj v »zdravih« mejah, navadno
še ni posebno nevarna. Čim pa prestopi
njen naval vse bregove in jezove, tedaj
gorje ljubečim! In če ljubezen ne vozi
po glatkem tiru »čišče sreče«, če nasto-
pijo ovire, notranje, v srcih ljubečih se,
in zunanje — tedaj stokrat in tisočkrat
gorje! Brezsrčni poročevalci novin pa si
z naslodo kujejo kapital posebno v spo-
mladanski sezoni samomorov iz ne-
srečne ljubezni.

O, ljubezni tiranija! Od podzavest-
nih rahlih migov otroške dobe preko
burnosti pubertete do začetka prve

»resne« ljubezni! Od početka »resne« ljubavi preko spočetja, nosečnosti, do poroda in preko njega — kakšne obširne skale, več grenkih kot sladkih senzacij! Vse človeško življenje je prav za prav ena sama dolga bolezen, in zdravje je prav za prav le fikcija: človek se počuti zdravega, dokler bolezní ne občuti. Vse človeško življenje je prav za prav le slaba navada: človek začne dihati, pa se dihanja ne more odvaditi. Človek se rodi v bolečinah, z jokom pozdravi svet in trpi naprej do groba...

Najsrečnejše poteka navadno pač le od sirove množice toliko zasmehovana — platonska ljubezen. In če je ta ustvarjajoča in plodovita, razveseljujejo duševni otroci roditelje, narod, ves svet. Michelangelo, Petrarca, Dante — kdo jim je nehvaležen?!... Duševni otroci imajo, če so krepkorasli, poleg vrlin, da jih ni treba dosti negovati, prehranjevati, prenašati njih nadležne pojave in lastnosti, navadno še to prednost pred telesnimi otroki, da svojega očeta ali mater včasih že takoj po svojem rojstvu preskrbujejo (dobro ali slabo, kakor pač kane), kar se o telesnih potomcih ne more vselej trditi. Navadno celo zelo poredko.

Dušno-telesna ljubav, to tisočero-liko protejsko bitje, in njena hči Morala, se pojavljata pri raznih rasah v raznih dobah v neštetih šarenih oblikah. Kar je nekaterim vir sladkega osrečevanja, tega drugi ne poznajo ali to prezirajo, kar je nekaterim lepo, je drugim grdo, smešno, absurdno, kar je nekaterim sveto, to je drugim ostuden greh. Kakšne nepregledne skale in varijante

telesnih dotikov od najrahljčšega dotika s konci prstov (ali celo le oblačila s prsti) dalje! Kolika raznovrstnost poljubov z ustnic te specialitete bele rase! Silno nezdrava razvada — pravijo higijeniki — to »izmenjavanje pljunčkov«, ki so polni strašnih bacilov in bakterij! In zahtevajo celo zakonito zabranjo te gnusne razvade.

A kaj se meni Astarta — Afrodita — Venera za pametne ugovore in nasvete!? Kdor je odgrnil vse pisane plamteče zastore njenega svetišča, se zgrozi nad strašnimi, blaznimi, pisanimi orgijami tega tiranskega nagona! In so od bele kulture nepokvarjeni, prirodni divjaki in civilizirani narodi drugih ras v svoji erotični fantastičnosti še dosti strašnejši in bizarnejši grešniki nego mi — belci! »Lakota in ljubezen« — lakota jedi, »slave, blaga«, ljubezni — kakšne brezobzirno divje napade, konflikte, krize, poboje in polome povzroča! Več bitij sta pomorile ljubav in ljubosumnost nego strašni glad in naj-

strašnejše vojske — in je še srečen, ko gar je na kratko usmrtila, da se ne muči kot dušni in telesni pohabljenec, invalid do konca svojega predolgega življenja. Dr. Freud vam pove lahko še več nego je resnica!...

O prečudna moč, prečudni vplivi ljubezni! Močne jači, slabiče tlači. Trubadurji pesnijo, in celo najdalgočasnejša grinta postane trubadur, če je močno zaljubljena. Vzbuja v zaljubljenecih tudi razne druge zmožnosti in visoko vzpete načrte, ki se pa poniknejo brž ko usahne živi vrelec ljubavi. — O prečudne, o prečudne muhe ljubezni! Ljubav začara pogled zaljubljenecv. Njeno zrcalo jim kaže grdobu kot edino lepoto. Najomejnejša goska se zdi ljubimcu kateder vse inteligence. Ljubav prečara pijance v vojščake »Svete vojske«, abstinenté v pijandure. Slepjarje v poštenjake, poštenjake v rokomavhe. Pametne v slepe bebce, bedake v lisjake. Pobožnjake v razuzdance, razuzdance v spodobnjake. Starejše gospode v mladeniške kozličé, mladiče v stare čmerike. Obogati be-
račé, bogataše ruinira. Premami vladarje,

in bič njihovih ljubic vnema politične borbe, vojske, gradi ali ruši cele države.

Ljudje božji, ali znate ljubiti se? Vidim, malo je umetnikov ljubezni med Vami, kmalu bo skoro umetnikov čopiča več. (Vsaj na Kranjskem.) Veliko večino imajo diletantje, ki sami sebe smatrajo za prave umetnike.

Vi, ki ste brez madeža in krivde, pogledjte svoje nesrečne brate in sestre, kaj so naredili iz ljubezni! Iz vzvišene, resne himne življenja so si prikrojili le malo, hihitavo in krohotavo, neblago dišečo poulično popevko! V svetišču ljubezni se brezsravno prodajajo, žena možu, mož ženi: »Hej, kdo da več?!« Mojstri so v laži, hinavstvu, sleparstvu! Mojstri v pretvarjanju: kar je lepo, so pomazali z lastnim blatom le za dokaz, da je **grdo!** In Morala jim je ščit, za katerim skrivajo svojo ponečejeno goloto in streljajo na brate in sestre, sebi enake. Ter zaničujejo živali, ki so v svoji nepokvarjeni prirodnosti čiste in nedolžne!

Res, veliko jih je, ki smatrajo ljubezen le za zgolj fiziološko funkcijo organizma, poroko le za pogodbo za do smrtno zavarovanje zoper bedo, z neomejeno zavezo od strani moža, od strani žene pa z zelo omejeno zavezo. Včasih velja tudi narobe, in so se že našli socijologi, ki napovedujejo sistemizacijo in vzaknitev tega obratnega razmerja.

Ljubezen uspeva povsod, najrajši pa se giblje v varnih zatišjih, v mraku in v temi, posebno tako zvano poklicno ljubljenje, ki daje kruha tudi njenim

nadzornikom. Tudi lunini žarki zelo ugodno pospešujejo njeno rast. Srednješolke in srednješolci pa jo uživajo najrajši že kar pri belem dnevu na promeni, pred slikami filmskih igralcev in igralk, ali pa v zasledovanju raznih priljubljenih sinov in hčera ljubljanske Talijske. Tu pa tam vidiš deklico, pol devico, ki z nedolžnimi očmi preži na priliko, da more v lepi obliki srečnemu izvoljencu oddati še drugo polovico.

Dandanes velja načelo: »Uživaj hitro in obilno, za rekord!« Sport je zavladal tudi v ljubezni, rekordni sport, ki po načelih higijene sistematično ugonablja zdrave ljudi. Uživaj brez dolge in tehtne izbire in mere! Tek raste, a oslabljeni, neoddahteni želodec teku ne more slediti in se pokvari. Prenapolnjen, presit človeka — ubije! —

Dober tek, gospoda!

Poljubljam Vam roke, mesdames!

Niko Pirnat: AH, POMLAD...! Perorisba.

INKO SMREKAR, Ljubljana:

TUROBNE URE.

Se spomniš ljubica nekdanja
še kdaj mladosti zlate zarje?

Na pustem kamnu so cvetele rože,
in slišala sva travo rasti, peti planke.
Zagrabil v prazen zrak sem,
pa na dlani se bliščali so cekini.
Ves najin bil sveta prepestri vrt je.
Tik-takalo srce je v večnost...

Zdaj pametna oba sva.
Meso ti tehtaš, razprodajaš,
doma otroke kregaš in račune pišeš.
Sedim na hladnem kamnu
jaz popotnik trudni, bolni.
Še pes me ne oblaja!
Tišina grobna me obdaja.
Strmim v praznote srca,
strmim v praznine žepa.
Kazalec ure leno se pomika...
Živim zato le še, da — umrjem!

GUSTAV STRNIŠA, Ljubljana:

IDEJA.

V govornika besedi udejestvujem se.
Iz čustva pevca zadonim poem.
V kiparja duši oblikujem se,
da marmorju življenje dá bohem.

Sem božji glas iz knjige Razodetja,
ki je izvoljencem obljubil raj,
živim vsak hip tajinstvena spočetja
in sem vesolja duh od vekomaj do vekomaj.

GUSTAV STRNIŠA, Ljubljana:

FANTIČ.

Fantič ljubil je dekleta
sredi žitnega polja.
Ona ni ljubila fanta,
je izbrala drugega.

Žalosten je fant umrl,
sredi polja onemel,
mu obup srce je strl,
slavec mu slovo zapel.

Pa med žitom ga grobarji
poljski pokopali so,
črni murni ga o mraku
proslavljali so.

V zlato krsto vitki klasi
se nad njim strnili so,
žarki zarje pa na jasi
rože mu trosili so.

Krist ob poti pa ga s križa
je molče blagoslovil,
a zefir z večerno roso
ga je tiho poškopil.

PESMI.

1.

Kak mraz je v moji izbi nocoj!
Zakaj ne sedeš k meni, da ti pogledam v oči?
Le zakaj stojiš ob vratih, kakor da si vstopil
mimogrede
in že moraš naprej.

Joj, saj to nisi ti!...
(Zakaj je v moji sobi nocoj tak mraz?)
Skoraj vsak večer ob isti uri prihaja on.

Obraz mu je ves tenak in bel,
kakor^o da je prišel po predsmrtno slovo.

O, saj je le v mojem srcu tak mraz!
Šel boš v tej noči mimo hiše, otožen in plah,
pred teboj bo hodil on, še bolj ubog.
Bolj kakor ti in on, sem uboga jaz nocoj.

2.

Joj Gospod,
moja mati, moj oče in jaz
nimamo kruha za Veliko noč!
Včeraj in danes in jutri — o in vedno nam
je mraz,
ko hodi zima mimo naših lesenih koč.
Gospod,
mi moramo jutri odtod —
ne vemo kam!...

Moja mati, moj oče in jaz
onemeli bedimo v počrneli izbi zadnjič nocoj
in trgamo rdeče niti, ki so zrasle iz naših src
in so stene in vso kočo preplele
in štejemo kaplje krvi, izjokane iz naših
src. —
Joj, kako bodo jutri vse naše misli bele...

Zunaj po cesti hodi Bog nocoj,
trudnim in lačnim nosi mir in pokoj.

3.

Moji dnevi vsi v bele daljave gredo,
moji dnevi — bele ovce.
Nad njimi je modro nebo —
dobri, predobri pastir.

Za belimi dnevi zastonj koprnim,
joj, daljave so jih pokopale!
Meni so le žalostne noči ostale
in v srcu tih spomin.

JANEZ TRDINA:

PISMA Dr. FR. ZBAŠNIKU.

1.

Ljubljana, 6. oktobra 1903.

Velecenjeni gospod doktor!

In tako Vam dohaja vendar že odgovor! No pa saj je že tudi čas. Nemarnost moja je imela razne vzroke, ki so precej tehtni: *a.* Meni je prirojena literofobija. Često bi šel i v svoja stara leta rajši drva cepit nego pisat list. *b.* Vse leto sem se pripravljaj, da pojdem v Ljubljano in sem mislil, da se bova tamo zmenila o najinem poslu ustno, brez črkanja. *c.* Prav za prav pač nisem vedel, kaj bi Vam pisal. Treba mi je nadaljevati Bahove huzarje in če bi bilo to delo nujno, ne bi se mogel baviti z nobenim drugim. Še le zdaj vem, da ni nujno, ker misli Šventner najprej dati natisniti moje bajke o Gorjancih, ki bodo napolnile gotovo dva precej debela zvezka. Zdaj Vam torej z lahko vestjo morem zatrditi, da se pridružim zopet sotrudnikom našega dičnega ljubljanskega Zvona, to se pravi, če bom živ in zdrav, kar je pa jako negotovo. Vi ste omenili polno košnico, kojo baje imam. E ni baš taka sila. Počrčkanih je res mnogo papirjev ali to so vse prvi načrti, koje treba popolniti, popraviti in prepisati na čisto, kar mi bo zadalo mnogo truda. Za Vaš Zvon mi slim napisati nekoje bajke in pa zbirko črtic z naslovom: Znanci in znanke. Letos Vam ne bom še ničesar poslal, moje sotrudništvo se začne še le po novem letu. Ali to Vas pa prav lepo prosim, da ne

delajte reklame z mojim imenom, ker tega nikakor ni vredno. Sploh sta me uverila Vaša dva dopisa, da imate predbro mnenje o mojih literarnih trudih. Po moji misli imajo samo to vrednost, da so moji ne pa kak plagijat ali posnemek. Ni dolgo, kar je neki kritik zatrdil, da je vsa dosedanja slovenska literatura le posnemanje nemških originalov. Ta sodba je infamna laž, katero odločno odbijam ne le od sebe, ampak tudi od mnogih drugih naših književnikov. Nemce je bogme kaj težko posnemati, ker so sami največji posnemači vseh literatur tega sveta in nimajo prav za prav nič odločno originalnega.

S presrčnim pozdravom želeč Vam vsako srečo

udani Vam **Janez Trdina.**

2.

Novo mesto 24. julija 1904.

Velecenjeni gospod doktor!

Ultra posse nemo tenetur. Le pomi-slite, da se bližam »urnih krač« že osmemu križu! Če človek ne more spati, mu se bogme ne ljubi pisati bajke in zabavne povesti. Jaz po obedu dremljem jedno, naj več dve uri, pravega spanja pa nimam ni po dnevu, ni po noči. Če se premagam, da po obedu ne zadrem-ljem, mi to nič ne pomaga: noč mine i po tem brez spanja. Ta sitnost je rodbinska. Že moj ded ni v starosti skoraj nič spal. Ali navzlic nji sklepal sem za

Zvon daljši spis »Dve ljubici«, ki Vam ga pošljem gotovo o pravem času, da ga denete v septembersko številko. Obsežen je dovolj za 3, če ne za 4 številke tega leta. V njem pripovedujem, da sem 1858. l. popotoval na Dolenjsko naj bolj zato, da bi videl Prešernovo Julijo. Po slepem naključju pa sem spoznal ne le njo ampak tudi slovensko prijateljico ruskega carja Aleksandra I. (v dobi ljubljanskega kongresa). O obeh sem povedal vse, kar sem videl, slišal in zvedel.

S presrčnim pozdravom Vaš

Janez Trdina.

3.

Novo mesto 26. julija 04.

Na dopisnici sem v naglici nekaj izpustil. Tam, kjer pravim, da je moj spis »obsežen za tri pa morda i za vse štiri številke tega leta« (začenši od septembra), treba dodati: »ako dobi v vsaki kaka dva ali tri liste«. Brez tega dodatka bi se moje besede lahko povse krivo razumele.

Vaš **Janez Trdina.**

4.

Novo mesto 15. avgusta.

Moj spis »Dve ljubici« porabite po svoji volji, kakor se Vam zdi naj bolj prav. Nadaljeval ga pa ne bom. Baš zato sem mu zapisal na koncu »finis«. Res sem spoznal na tistem potu še nekatere znatne ljudi, na pr. Francoza Žombüra, ki si je kupil na Dolenjskem grajščino in pokazal prvi našim kmetom, kako

treba rediti teleta, krave, bike, vole itd. Dva dni sem ostal pri drugem slovečem ekonomu, pri svojem sorodniku Ignacijju Ciglarju, ki je bil župnik v Šent-Janžu. On je učil prvi Dolenjce, kako se dela dober gnoj, kako se namakajo travniki, kako se odvaja z njih preobilna mokrota z drenažo, pa tudi »gosen'ce kaj na repo var'je«, »kak prideluje se kumpir naj bolje« in še mnoge druge koristne reči. Taki praktični in napredni možje so gotovo vredni vsake hvale in časti ali radi svoje skrajne prozajičnosti ne sodijo v društvo Prešernove milice in Aleksandrove Dulcineje.

To je bila zame res prezanimiva novica, di je bil raniki prošt Arko Vaš sorodnik. Z njim sem se seznanil še v Vodica. Šlo nas je večje krdelo dijakov domu na počitnice. Mesto naravnost proti Menošu, mahnili smo v Črnučah na levo in prišli precej trudni v Vodice. Župnik Arko nas sreča, vstavi in začne izpraševati, kdo smo, zakaj hodimo tod itd. Pokazali smo mu spričevala, ki so ga tako zadovoljila, da nas je povabil na južino in nas prav dobro napasel in napojil, na zadnje pa stisnil vsakemu še desetico v roko. Ko sem se preselil iz hrvatskega primorja na Dolenjsko, hotel sem ponoviti to znanje in mu priti v pohode ali takrat je že močno bolehal in kmali po tem umrl. Arko je bil mož, s kojim se je dalo govoriti. Ako bi še živel, nahajal bi se brez dvojbe v liberalnem taboru. Presrčen pozdrav!

Vaš **Janez Trdina.**

5.

Novo mesto 12. januarja 1905.

Vele čislani g. doktor!

Jaz sem pisal dr. Derg. tako, kakor ste želeli. Povedal sem mu, da je začel dr. G. priobčevati v »Slovanu« moje življenje brez mojega dovoljenja. Jaz sem mu dovolil porabo svoje biografije za poročilo o mojem književnem delovanju. Vsi citati iz nje da se morajo nanašati na moje književno delovanje, vsi drugi biografični podatki pa dr. G. ne smejo biti nič mar, kajti ima pravico do moje avtobiografije jedino le »Ljubljanski Zvon«. Naj se loti torej g.

G. svojega poročila, moje življenje pa naj pusti na miru.

Po svoji volji bi se jaz ne bil dal nikdar fotografirati ali prisililo me je društvo, naj bolj ima to na svoji vesti gospa županja. Ali do zdaj še nisem dobil nobene slike. To se razumeje samo po sebi, da Vam rad ustrežem, kadar mi bo mogoče.

Doktorja Derg. sem prav lepo in nujno prosil, da naj Vam pošlje vsa moja pisma brez odlaganja.

S presrečnim pozdravom in naj večjim spoštovanjem

Vaš Janez Trdina.

6.

V Novem mestu 27/1. 1905.

*Vile čislani gospod urednik! Prosim Vas, da bi dve reči v mojem
spisu popravili. Kjer govorim o prostu Arktu, pravim, da je
odobravat vse, kar je storil... ta prvak vseh tamonajših birokratorov.
Naredite: vseh dolenzkih birokratorov in oblastnikov.*

*Kjer govorim o Prešernovem pijuničevanju, velim: V Ljubljani pre-
veda vse večere več nego sto mladih gospodov. Naredite: mladih
in starih gospodov.*

Oboje se nakazuje, če ne ne motim, na 4. str. 1. ki.

*z naj večjim spoštovanjem
Janez Trdina*

PO KAMI IN VOLGI MED RUSKO REVOLUCIJO.

(Spomini iz vojnega ujetništva v Rusiji.)

Ko se je ob začetku marca 1917. ruski narod otresel spon carskega samodržja in je zavládalo »vremenoe praviteljstvo«, (začasna vlada), sestavljeno iz najodličnejših poslancev Gosudarstvene dume, se je izpremenila tudi usoda vojnih ujetnikov v Rusiji v marsičem na boljše. Predvsem se je spomnila začasna vlada nas vojnih ujetnikov slovanskih narodnosti, katere je Nemcem prijazni carski režim zapostavljal onim nemške in madžarske narodnosti ter jim skušala zboljšati njihov položaj. Medtem ko so bili Nemci in Madžari v lepih in prijaznih krajih južne Rusije, smo bili mi vojni ujetniki slovensko-hrvatsko-srbske narodnosti v neudobnih taboriščih na mračnem in hladnem severu. Bili smo v Gornjih Mulah, majhnem kmetskem selu blizu Permi v severnem delu Uralskega pogorja. Živelimo pod najstrožjim carskim režimom odrezani od življenja in sveta skoraj celi dve leti. V teh razmerah se nas je spomnila začasna vlada ter nas sklenila premestiti v Astrahan ob Kaspijskem morju, a tamkajšnje oficirje nemške in madžarske narodnosti pa spraviti v naše dotedanje taborišče v Gornjih Mulah.

Bilo je konec avgusta 1917., ko smo zapuščali Gornje Mule ter hiteli vročega poletnega dne v spremstvu ruske straže v Perm na pristan, da bi ne zamudili parnika, ki bi nas imel prepeljati v

Astrahan. Ker ga ob določeni uri ni bilo, smo morali čakati nanj do večera.

Krog 5. ure popoldne smo se vkrcali na potniški parnik »Knez Igor«, ki nas je kmalu nato odpeljal po Kami proti jugu. S tem se je začela ona prijetna vožnja po Kami in Volgi daleč tja do sinjih bregov Kaspijskega morja, v teku katere smo se naužili radostne miline veličastnih rek, obenem pa tudi do dobrega spoznali od besnih revolucijskih valov razburkano Rusijo. Potovali smo 11 dni ter prevozili od Permi do Astrahani v celem 2880 km. Podnevu smo se vzdrževali na parniku, ki je bil jako razkošno opremljen, spredaj na palubi, ter se naslajali ob krasnih prizorih slikovitega Prikamja in romantične severne pokrajine. Skoraj ves čas vožnje po Kami so nas spremljali veličastni smrekovi gozdi, a na obrežju, sedaj položnem, potem zopet hribovitem, mestoma tudi pustem in poraslem z gostim smrečjem, je počival praznični mir še nedotaknjene narave. Redko je bilo videti kako streho, toda tudi ta je kmalu izginila v skrivljenih in gozdnatih hribih. Med njimi in daleč tje po valoviti goli planjavi smo opazovali obširna kmetska polja, travnike, njive in pašnike. Med Sarapuljem in Elabugo (dve večji mesti ob Kami), je Kama posebno slikovita (Pijanibor, Tihe gore — dve klimatični zdravilišči). Njena struga je ozka in globoka, strmi hribi padajo

naгло proti reki, mogočne smreke in temni sibirski listovci se dvigajo nad njeno gladino. V bližini je tudi nekaj mizneralnih vrelcev in globoko v smrečju se skrivajo letne vile raznih bogatih prikamskih meščanov. Takrat je bilo videti v teh krajih mnogo elegantnega občinstva, ki se je v prosti sveži naravi daleč proč od vojnega meteža in revolucijskega vrvenja neprisiljeno in brezskrbno zabavalo in kratkočasil.

Na kamskih pristanih nam je nudilo tamkajšnje pestro življenje tudi mnogo novega in zanimivega. Tu so vstopali in izstopali potniki raznih turško-tatarskih in finskih plemen, ki še niso izginili v ruskem morju. prebivalstvo iz okolice je trgovalo z živili, otroci pa so razpečavali med potujočim občinstvom dnevne brezjavne vesti in časopisje.

Vožnjo po Kami nam je nekoliko ovirala nizka voda. Struga je bila mestoma preplitva in parnik ni mogel pluti mirno in brezskrbno naprej. Moral je venomer tipati in meriti dno. Stroji so medtem stali in parnik je bil prepuščen samo svoji vztrajnostni sili in vodni strugi. Enkrat smo trčili ob kup blata in peska, katerega je voda naplavila na dnu. Razen močnega sunka na parniku ni bilo dalje ničesar. Potem je zopet enkrat obtičal tik pred nami buksirni parnik s tremi barkami. Struga je bila ozka, voda majhna in mi nismo mogli mimo njega. Morali smo čakati celih 5 ur. dokler niso izvlekli teh bark s poti drugi manjši parniki, ki so prišli buksirnemu na pomoč.

Enkrat zjutraj nas je ustavila zunaj pristanišča gosta megla, vsled česar je

parnik obstal in se zasidral. Njegova sirena je medtem neprenehoma tulila in dajala znamenje. Morali smo čakati, da je megla izginila.

Še en slučaj z letoviščarji! Ne daleč od Permi, na desnem bregu Kame, se nahajajo v smrečju letne vile bogatih Permčanov. Samo elegantno občinstvo se je ob vodi in smrečju brezskrbno sprehajalo. Eni so se tudi kopali in se vozili v majhnih rečnih čolnih. Ko je priplul naš parnik mimo, sta dva dečka naperila svoj čoln na valove, katere je delal »Knez Igor«, da bi jih s svojo ladjico rezala in se na njih zibala. Toda njun čoln je zašel med valove in se prevrnil. Dečka sta padla v vodo, vendar sta se hitro oklenila vsak na enem koncu svojega čolna ter jezdila na njem, dokler niso prišli drugi ter ju rešili. Tudi naš parnik je spustil v vodo rešilni čoln in se pri tem zakasnil za približno 2 uri.

Dne 27. avgusta zjutraj smo prišli po večdnevni vožnji v Bogorodskoe, kjer se Kama izliva v Volgo. Tu bi morali prestopiti in se odpeljati naprej po Volgi z drugim parnikom. Ker pa smo se dosedaj precej zamudili, je parnik opravil le najnujnejša dela — izstopiti ali vstopiti ni smel nihče — ter odplul po Volgi navzgor proti 74 km oddaljeni Kazani. Tako smo se tudi mi peljali v Kazan.

Bil je lep poleten dan. Parnik je hitel mimo pustih in golih, deloma tudi poraščenih in jako izrazito začrtanih Privolžkih hribov proti severu. S palube smo opazovali okolico in prijazne vasi, ki so se skrivale v gostem sadnem drevju na bregovih Volge. Okrog 2. ure

popoldne zagledamo v daljavi Kazan in čim bližje prihajamo, tem razločnejše vidimo mogočne obrise pravoslavnih cerkva, turško-tatarskih mošej in druge zgradbe. Mi že delamo načrte, kako si bomo ogledali to nekdanj tako slavno stolico tatarskih hanov, saj časa za to bomo imeli do večera več ko dovolj. Parnik se že približuje svojemu pristanu, kar naenkrat opazimo s palube, da se je kake 3 do 4 km za pristanom dvignil kvišku silen plamen, nato je zagrmelo, da se je streslo nebo in velikanski steber gostega dima se je začel širiti na vse strani. Naš parnik je medtem že pristal. Vzrivi (eksplozije) sedaj močnejši, potem zopet slabejši se slišijo venomer iz bližnje dalje. Že hočemo izstopiti, ko pridrvi naenkrat cela množica ljudstva iz mesta nesreče... Ljudje so bežali in kričali, kakor brez pameti se rinili na pristanišče in silili na parnik. Nastala je velika zmešnjava in na izkrcanje ni bilo več misliti. Da se parnik izogne na valu preplašenega ljudstva, se je od pristana odmaknil in odšel s polno paro. Kmalu na to se je zopet dvignil kvišku velikanski plamen in nas je vnovič zaglušil grozen tresk silne eksplozije. Zračni pritisk nas je, ki smo bili na palubi, pritisnil k steni in ograjam, na parniku so se polomile dveri in na oknih so popokala stekla. Sedaj je nastala panika tudi na parniku, na bregu Volge pa so ljudje kričali in iskali rešitve na pristanih, toda parnikov že ni bilo. Bežali so moški, bežale so ženske in otroci, da bi jih ne zasule razvaline. Prizor je bil strašen, trenutki grozni in občutki nepopisni.

Časopisje je pisalo pozneje o kazanski katastrofi, toda kako velika je bila povzročena škoda, o tem ni poročalo. Govorilo se je, da je prišlo pri prvih eksplozijah 10.000 ljudi ob življenje, večinoma baje vojnih ujetnikov, ki so delali v tovarnah. Po časopisnih vesteh je podžgala kazenska skladišča topničarskega streliva in smodnika podkupljena roka. Eksplozije so prihajale iz enega sklada na drugega, ki je v nekaj dneh uničil vse bližnje tovarne: državno smodnišnico, tovarno za izdelovanje orožja in streliva, nekaj manufakturnih tovarn, zalogo nafte, kemično tovarno z velikanskimi skladi žveplene kisline in drugo.

Da bi omejili požar, na to sprva ni bilo niti misliti, ker kdor je mogel, je bežal. Mi smo na parniku, ki se je zasedral nekoliko nižje od Kazani, vse popoldne samo o tem govorili. Ljudje so se vozili k nam v čolnih ter nam pripisovali o nesreči vedno nove vesti.

Zaradi velikanske zmešnjave v Kazani se nismo mogli vrniti in smo se krog 10. ure ponoči odpeljali nazaj proti Bogorodskemu. Bili smo še vedno na palubi ter govorili o strašnem dogodku. Tu in tam je še vzplamtel v splošnem morju ognja visoko k nebu ognjeni steber žarečega dima. Ogenj se je vidoma širil in še 30—40 km proč od Kazani smo opazovali žareče nebo in krvave oblake ožarjenega dima, ki se je razprostiral nad mestom.

V Bogorodskem, ki je povsem kmetijskega značaja z več tisoč prebivalci, smo čakali skoraj dva dni. Vkricali so nas na parnik, ki je prišel iz Kazani šele po

dvodnevni zamudi. Bil je »Veliki knez Ciril«, jako lepo in udobno opremljen parnik, na katerem smo potovali po Srednjem in Nižjem Povolžju več dni. Na tem velikanskem prostoru od hladnega severa do solnčnih in zagorelih Prikaspijskih pokrajin se je vidno izpreminjalo podnebje, menjalo se je tudi rastlinstvo in bogati žitni kraji Srednjega Povolžja so prešli končno v bedno in od solnčne vročine ožgano Prikaspijsko stepo. Ruski kašipot po Volgi slika naravne lepote in miline Volge, kar se mi dozdeva nekoliko pretirano. Severna Kama je lepša in slikovitejša, bolj romantična in zanimiva. Seveda ne prištevajo zastoj tudi mogočne in veličastne Volge k najlepšim rekam Rusije. Značaj njenih bregov se neprestano menja; na desnem bregu jo spremljajo ves čas do Kaspijskih nižin pusti in strmi hribi. Njih obronki so goli, včasih tudi žarasti z grmičjem in drevjem, se mestoma spuščajo počasi proti reki. Na nekaterih je videti zemeljske rove in razvaline starodavnih bivališč. Najvišjo točko dosega Privolžki hribi v Zigulskih gorah, ki so čisto planinskega značaja. Ruski pesniki in pisatelji hvalejo često njih krasote in planinsko prirodo. Levi breg Volge pa je skoraj sama nepregledna ravnina z bogatimi žitnimi polji, zelenimi travniki in pašniki. Nižje Saratova se dvigajo nad mogočno reko slikovite kamenite pečine s strmimi obronki raznih barv, ki izgledajo oddaleč liki razvaline trdnjavskih stolpov in zgradb. Rečne nižine pokrivajo goste šume, mesta in vasi so slikovito razporežene, sedaj na eni, potem zopet na

drugi strani reke. Šumna mesta in živahni pristani ob Srednji Volgi pričajo o precejšnjem blagostanju kraja. Tu je sedež trgovine z žitom in lesom ter raznih industrijskih podjetij. V zeleni okoličini večjih mest so posejana ob Volgi lepa letovišča.

Nižje Caricina se razlije Volga po nepregledni ravnini in otoki jo drobijo na razne večje in manjše struge. Njeni bregovi so nizki in pusti, rastlinstvo postaja vedno bednejše in redkejše. Ne daleč od Astrahani se razširi njena gladina in bregovi izginjajo: Volga že spominja na morje.

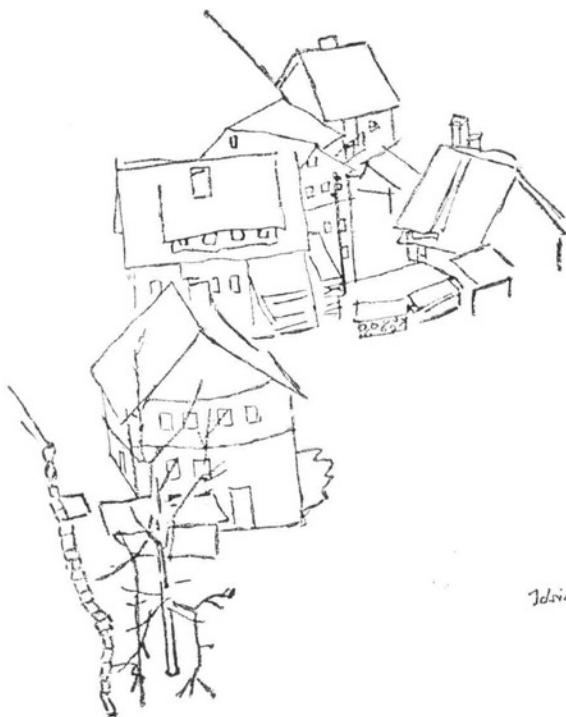
Potovanje po Volgi je bilo jako zanimivo in prijetno. Volga je blagodejno vplivala na potnike, njen mir in veličanstvo ter čuvstvo radostne miline in veselja so osvežali dušo in telo. Elegantno občinstvo I. in II. razreda, ki je potovalo z nami, je bilo napram nam jako vljudno in prijazno ter se z nami ljubeznivo razgovarjalo. Ob večerih so prirejali operni igralci, ki so se vozili po Volgi, potujočemu občinstvu cele koncerte, a svetle in sanjave lunine noči so zapeljivo vabile na palubo, parnik pa je plul mirno naprej ter rezal razburkane in šumeče valove Volge...

Bilo je v nedeljo dne 2. septembra popoldne, ko smo se bližali kaspijski stoli. starodavni Astrahani. Videli smo jo že od daleč in čim bližje smo prihajali, tembolj je postajalo na vodi živahno: stotine in stotine najraznovrstnejših ladij in parnikov je rezalo na vse strani razburkano rečno gladino; na pristanih smo videli brezštevne jarbole

lesenih bark in jadrnic, a v ozadju so se dvigale vedno bolj razločno nad morjem hiš mogočne stene pravoslavnihi cerkva in astrahanskega Kremlja. Ko smo prihajali, so ravno gorele na Volgi tri velike barke bombaža in naš parnik je v velikem loku zaokrožil mimo njih k svojemu pristanišču. Približeval se mu je od južne strani in preden se je ustavil, je še pritisnil neko perzijsko ribiško barko ob stoječi bližnji parnik ter jo zdrobil. Nekoliko trenutkov še in mi smo izstopili. Enajstdnevne vožnje po Volgi je bilo konec. Bili smo očarani nad

pestrim življenjem, ki je bilo pred nami na ogromnem prostoru pred pristaniščem. Bilo je živahno liki v čebelnem panju in velikanske množice ljudstva raznih azijskih tipov so se prerivale sem ter tja in hitele po svojih opravkih.

V Astrahani so nas potem Rusi kot vojne ujetnike razmestili v prostorih 5. armenske višje osnovne šole. Tu smo doživeli kmalu potem boljševiški prevrat in državljansko vojno, v teku katere so se astrahanski kozaki in boljševiki celih 14 dni med seboj klali in morili.

Niko Pirnat: IDRIJSKE HIŠE. Risba.

JAZ IŠČEM TE...

1.

Jaz iščem te... Le enkrat rad pogledal
v nebeške, modre tvoje bi oči,
le enkrat rad bi v dušo ti pogledal
in zrl pomlad, ki v srcu ti dehti.

in videl rad vse cvetje bi kipeče,
ki klije ti na grudih in v laséh,
ki se smehlja na licih kot nedolžnost.
ki sama je na rajskih še potéh.

Poslušal rad bi misli v duši tvoji
in čul bi rad ves skrivni njih šepet,
o, da je moja ena, samo ena,
kaj mar mi je življenje, solnčni svet!

Jaz iščem te... Vsa pota so brezkončna
in blizu si in daleč si vsekdar
in ljubim te in hrepenim po tebi
in vem, da te ne najdem več nikdar...

2.

Saj sen ni bil, le ti si prišla k meni,
tako si bila mehka, sladka in krasná,
in ljubil sem te, pil oči sem tvoje
in vedel sem: ti moja si prav vsa.

Pač daleč pot gre najina narazen
in zvezde ni, ki bi združila jo,
a duša tvoja kakor angel krotki
po potih meni le svetila bo.

Naj drugi belo le telo objame,
ljubezen vso izpije iz oči,
tvoj duh v naročju bo počival mojem
in živel z mano tihe, proste dni.

In dvigneš z mano se nad bogom jasnim,
kjer ni laži, oskrunjenih resnic,
v ljubezni verni z mano boš živila
v kraljestvu večnem pesmi in pravljic...

3.

Nihče ne ve, kaj v srcu tvojem sanja,
in duše tvoje nihče ne pozna,
kot rožica čarobna gledaš v solnce,
zavita v žarke, v cvetje skrita vsa.

Jaz čutim to prelest, ki kakor bajka
zakriva mehko mlado ti srce,
poznam čarobne rože vse skrivnosti,
ki sladko v dan srebrni govore.

Vsakdanja roka, srce nizko, prazno
ne sme dotakniti se te nikdar,
že misel, porojena v srcu nizkem,
razsuje roži ves prelestni čar...

Jaz ljubim te — in če vspé se roža,
odpadle liste tiho bom nabral,
v solzáh bo mojih roža oživila
in v srcu večni ji oltar ostal.

4.

Beseda tvoja kot studenček v logu
po duši noč in dan mi žubori —
o Vida, težko je življenje v svetu,
kjer tvojega ni smeha, ni oči.

Za goro dan se dviga v megli sivi
in z meglo so zastrte zvezde vse...
Kam bi korak nameril, kam bi skril se
da bi pozabil vroče to gorje?

Zaprta pota vsa — ti v paradižu,
a angel z mečem pred teboj stoji —
nikdar ne stisne roka te na srce,
da čutiš strast, ki bolno v njem gori...

Kot tih, sladak studenček v logu tvoja
beseda mi po duši žubori,
jaz iščem te in v hrepenenju čakam
in blagoslavljam težke, mračne dni...

NARODNA.

Pada droben dežek, pada...

Padaj, dežek, naša nada,
padaj na poljane žitne,
padaj na zelene trate,
precej bodo rodovitne,
precej pisane, vse zlate...

Padaj in rahljaj mi gredo,
bujno gredo moje drage,
pa privabi s tal resedo,
pa privabi rdeči nagelj...
Oj reseda — novi upi,
rdeči nagelj — znak ljubezni...
Pada droben dežek, pada,
z njim v srcé vesela nada...

DR. FR. ZBAŠNIK, Ljubljana:

**GOSPA MARKIČEVA ODGOVARJA NA PISMO
SVOJE PRIJATELJICE.**

O prijateljica, kako malo sočutja se razodeva v Tvojem zadnjem pismu, kako malo onega zveni iz Tvojih vrstic, česar sem se nadejala, ko sem Ti potožila svojo bol, obvestila Te o pomembnem koraku, ki sem ga storila! Ljubeznive so Tvoje besede res, a ljubezni ni v njih! Če Te razumem prav, mi celo očitaš in ne jaz, ampak moj mož je tisti, ki ga opravičuješ... »Tvoj soprog ni tako napačen, kakor domnevaš — strog je bil morda proti Tebi, a to je v njegovem značaju, zakaj on je strog tudi proti sebi — poznam ga! Človek je, ki trezno misli, ki zna svoja čuvstva obvladovati, podrejati jih razumu in to je v današnjih resnih časih edino pravo, ko so pogoji za življenje tako trdi in neizprosni!« To se pravi z drugimi besedami, da ne znam svojega moža prav ceniti, da sem pre malo preudarna, da tega, kar je v življe-

nju odločilnega pomena, ne vpoštevam primerno, da sem morda celo lahkomišelnica... Ne, prijateljica, takih očitkov nisem zaslužila! Nič bi ne imela zoper to, če bi bil moj soprog res trezen, toda on je, žal, pretrezen! Vem, življenje samo na sebi je trdo in v svojih pogojih neizprosno, toda ali mar ne govorimo tudi o neki umetnosti življenja?... Kolikor gre namreč za življenje posameznega človeka! Trdo, neizprosno je življenje v objektivnem zmislu, toda treba, da zna človek iz teh trdot izkresati kako iskrico in si tako vsaj za hip pregnati temo, ki se sicer vedno zgrinja nad nami! Prav je, ako zna kdo svoja čuvstva podrejati razumu, a tudi tu so, mislim, neke meje. Kakor ne smejo čuvstva popolnoma izriniti razuma, tako ne sme tudi razum zatreti povsem čuvstev, ako nečemo, da pride naše življenje iz pra-

vega ravnovesja. Da, življenje je umetnost — in ali ni vsaka umetnost neka zlata sreda med čuvstvom in razumom? To baš je tista nesreča, da moj soprog te zlate srede ni nikdar poznal! On je bil vedno nepremakljiv, on je imel pred očmi vedno neka načela, ki se jim treba po njegovem mnenju v življenju absolutno pokoriti, pa naj to posameznika še tako kruto zadene... Lepa reč je treznost, toda življenje brez vsega drugega je nekaj takega, kakor jed brez dišav in slajšav. Tudi življenje potrebuje nekega oslada, da je znosno!...

Človeku treba včasih tudi malo opoja, da mu ni življenje pretežko, tako kakor treba n. pr. pri zdravniških operacijah narkoze, da bolnik ne čuti preveč bolečine... To je vse, česar sem si jaz želela, toda moj mož se s takim naziranjem ni mogel sprijazniti! Ali je to kaj tako strašnega, ako sem zahrepenela včasih po kakem nedolžnem veselju, ki sem vedela, da bi mi ga ob dobri volji lahko naklonil, ne da bi bilo treba zaradi tega kakih posebnih žrtev?... A vse moje prošnje so bile zaman! Iz njegovih ust so prihajale vedno ene in iste besede: »Časi so resni, treba misliti na bodočnost!« toda ob tem se po mojem mnenju vendar ne sme čisto pozabiti na sedanjost, ki je baš tako važna, če ne še bolj, kakor prihodnjost, zakaj v sedanjosti živimo, če bomo živeli še v času, kateremu na ljubo bi morali po nazorih mojega moža žrtvovati sedanjost — kdo ve?... Nekoliko zdravega egoizma, mislim, da mora imeti vsak človek, to zahleva — pamet!... Mojemu možu pa so bili vsi taki ugovori nedopustna lahko-

živost in šel je brezobzirno svojo pot! »Ako hočemo, da nam pojde kdaj bolje, si moramo zdaj pritrgovati!« To je bil večni refren, ki se je končaval vsak razgovor z njim o tej stvari. In jaz sem bila tako nespametna, da sem se dala vedno zopet pogovoriti, da sem s suženjsko potrpežljivostjo prenašala vsa njegova tiranstva, tolažeč se, da bo kdaj res drugače. Tako so minila najlepša leta mojega življenja! Ko pa sem prekoračila trideseto leto, se je nenadoma nekaj uprlo v meni. Kar samo od sebe se mi je pojavilo vprašanje: koliko let pa imaš še pred sabo, ki ti lahko še kaj nudijo? Tri, štiri, pet — potem boš stara, je bil strašni odgovor! Da, samo še par let, pa ne bo moglo biti pri meni več govora o mladosti in kaj je ženska, ki ni več mlada?... Vsak jo prezira, nikomur nič več ne velja! Ali naj še to kratko dobo napravim tako, kakor sem zapravila čas od osemnajstega leta do današnjega dne... ali naj še dalje pogrešam vse, po čemer mi hrepeni srce? Ah, in kako skromno je to moje srce! Samo v poštenu, meni primerni družbi se mi je hotelo biti včasih, malo razvedrila sem si želela v gledališču, v kakem koncertu, drugega nič! Ali to seveda stane! To, kar bi se za take stvari izdalo, je bolje prihraniti, da bomo imeli malo več jesti — takrat, ko nam že davno poide slast do jedi!...

Pa ne misli da sem nastopala kdove kako oblastno — o ne! Mogoče da sem izrekla kdaj kako željo z nekoliko večjim poudarkom, a izsiljevala s pretnjami in grožnjami nisem nikoli! In če je bil moj glas kdaj zoper mojo voljo tudi res morda malce zadirčen, ali bi se ne

bilo spodobilo, da bi bil moj mož to prezrl, ko sem jaz njemu že toliko prezrla, toliko odpustila! Toda on je zavzel vselej takoj pozo užaljene veličine in se zadrhl name: »Ako ti ni vseč pri meni, pa pojdi drugam, zakaj zelo se motiš, ako misliš, da mi je toliko zate!« In zdaj povej, prijateljica, ali me je mogel huje udariti, kakor me je s takimi besedami? Povej, kaj bi Ti storila v takem primeru? Ako vrže mož ženi v obraz, da mu ni več zanjo, kaj naj stori drugega, kakor da gre proč od njega? ... In kaj takega si upa zabrusiti meni on, ki sem mu dala toliko dokazov svoje ljubezni, ki sem se njemu na ljubo odtegovala vsemu svetu, ki sem celih dvanajst let samo njemu živela! ... Ali je možna grša nehvaležnost? ... »Ako ti ni vseč pri meni, pa pojdi drugam!« Ta je res lepa! Kakor psa se spodi ženo, kadar ni možu nič več zanjo! Zakaj zdaj mi je marsikaj jasno, zdaj imam občutek, kakor bi bil že davno namenoma delal na to, da me privede do takega koraka. Ne, draga prijateljica, k njemu ne morem več nazaj! Res je, kar praviš, da se med možem in ženo zgodi marsikaj, kar se ne sme presojati z navadnega vidika ... da pade med njima marsikaka beseda, katere ostrina se mora raztopiti v toplini zakonske ljubezni, toda če gre stvar le predaleč ... Jaz mislim, da bi bil moral vzeti svojim besedam ostrino on sam, s tem, da bi jih bil ublažil, ako ne že naravnost obžaloval. Ker tega ni storil, sem morala izvajati posledice! O prepričana sem, da se svojega uspeha celo veseli! Toda tega mu še toliko ne zamerim, nikdar pa mu ne bom mogla odpustiti, da se

dela, kakor bi se bila zgodila njemu krivica! Če bi bil poštenjak, bi priznal: »Hotel sem se je iznebiti in iznebil sem se je!« Ali on molči in je po tihem zadovoljen, da zvrčajo ljudje krivdo name!

Prijateljica, ali me boš po teh pojasnilih še obsojala? Bodi prepričana, da sem govorila čisto resnico! Zakaj bi lagala — lagala zdaj, ko se na stvari ne da itak nič več izpremeniti! Vem, še vedno boš malce dvomila — dvomila o tem, če je res moralo tako daleč priti in če vendar ne bi bilo pametneje, da bi bila potrpehla. Toda, prijateljica, ko pa nisem mogla tega nič več prenašati! Mogoče da sem bolj občutljiva in tudi morda malo bolj trdovratna, kot bi bila ta ali ona v podobnem položaju, pa kaj morem za to — taka sem pač! Saj bom ob tem, kar mi bo moral on dajati in kar si s kakimi ročnimi deli sama prislužim, tudi poslej le skromno živela, toda vsaj svojo voljo bom lahko imela in žaljivih besed mi ne bo treba poslušati! To dvojje pa je meni toliko vredno, da bi se vsakdo zaman trudil, ki bi izkušal, spraviti me z mojim možem — razen, če bi imel on zares trdno voljo, da postane drug človek, kot je bil, česar pa si ne morem misliti.

Tako stoje torej stvari! Zdaj veš vse! Čutila sem se dolžno, da se Tebi, ki si mi bila vedno tako iskreno naklonjena, popolnoma razodenem. Storila sem to tem raje, ker upam, da zdaj, po tej odkritosrčni izpovedi, v Tvojih očeh nisem več tako velika grešnica, kot sem bila doslej ... Da si mi zdrava! —

DR. FR. ZBAŠNIK, Ljubljana:

IVERI.

Dobrodelnost, ki ni sama sebi namen, ni dobrodelnost.

*

Ako storita dva eno in isto, ni isto. A tudi ako storiš dvema eno in isto, ni isto.

Ako ni enkrat nobenkrat, kakor trdijo nekateri moralisti, potem ni tudi stokrat nobenkrat, ker sestoji stotina iz sto enot in je v matematiki stokrat nič — nič! Ergo...

*

Miha Maleš: B. SHAW.

KNJIGE IN LISTI

Ksaver Meško: *Legende o svetem Frančišku in druge.* Maribor 1928. Cirilova knjižnica XXVII. zvezek. Meškove legende o sv. Frančišku je izdala leta 1927. že Goriška Mohorjeva družba. Sedanja izdaja je v glavnem ponatisk le-té, toda pomnožen za 5 pies. Nežno ubrane strune zvene iz vseh teh legend. Namenjene so mehkim, čistim srcem, srcem, ki beže pred kruto realnostjo in iščejo utehe svojemu hrepenanju v sinjih višavah onostranosti, kamor je zamaknjen njih pogled. Vsekakor je simptomatično, da se je pokazala že po tako kratkem času potreba ponatiska te zbirke! Sploh je Meško med tistimi našimi pisatelji, ki se najbolj ponatisku-jejo, dokaz, da ima še vedno stalen krog svojih čitateljev in čestilcev. Dr. Fr. Zbašnik.

Danilo: *Spomini.* Ljubljana 1929. Samoza-ložba.

Veš kateri kremen je najbolj gladak?
ki se je najdlje v ostri strugi brusil.

(Župančič Danilu.)

Spomine pisati je mnogo težje kakor spo-mine obujati, začenja Danilo svoje »Spomine«. Takoj pripomnim, da je tudi težje pisati oceno »Spominov«, kakor jih čitati. To niso le spo-mini moža, ki je drgnil oderske deske pol sto-letja, a je ostal pri tem težavnem poklicu Večni mladenič, za katerega nihče ne ve, koliko križev ima na hrbtu, nekaj slovenski Pašič. To so bežne slike zgodovine našega teatra, ki se je pretolkel od zanikrnega rejenca s trdim delom do lastnega ognjišča. Koliko veselobridkih resnic sta doživela v 50 letih neločljiva tovariša Danilo in teater! Kritik je zapisal o »Spominih«, da so polni slovničnih in tiskovnih napak in, da je vse zmedeno. Prosim vas, kdo bo gledal pri ko-medijantskem vozu, če manjka kje kak žebelj in če ni na novo prepleskan? Teater in njegovih ljudi pač ne moremo meriti z navadnim kramar-skim vatlom, kakor je to storil osebno dozdevno žaljeni Fran Govekar. Kdo ga je poklical, da iztrga iz lepe Župančičeve pesmi, ki jo je ta

poklonil za petdesetletnico Danilu, brez nadaljnje zveze stavek: Ta mož ni kdo ve kaj bridkosti izkusil in ga postavi na čelo svoji kritiki v »Slov. Narodu« o »Spominih«. Kdor je šel trnjevo pot slovenskega igralca, ve, da je bridkosti v tem stanu vsak dan na mernike, veselja pa komaj vsake kvatre eno kapljo. Sicer pa mi je poyssem neumljivo, kako si upa človek, ki ga je Krpa-nova kobila tako temeljito ritnila, da je storil žalostno smrt, vstajati iz groba in pisati kritike o slovenskih možeh, ki so osiveli v resničnem delu za našo kulturo. Bo pač moral nekdo napraviti zbirko za slovesno mašo z vigilijami, da najde nesrečna Govekarjeva duša večni mir in pokoj.

Dichtung und Wahrheit je vse življenje igralca, zato tudi ni zameriti Danilu nekaterih potegavščin, kakor tisto o usodni suknji, ki jo je neki posodil Danilu za oder ob okupaciji Bosne l. 1878. general Maister, ki je bil takrat (po Danilu) poročnik. Prav čuden je tak po-ročnik s štirimi leti, kolikor je bil pač takrat Maister star. Še par sličnih dogodb daje knjigi prav prijetno barvo, saj je tudi pisana bolj v zabavo čitatelju, kakor za strogo kritično oko zgodovinarja. Mirno lahko rečem, da so Dani-lovi »Spomini« najoriginalnejša slovenska knjiga, ki nudi čitatelju toliko zanimivih stvari, da je bogato poplačan za tistih borih 25 Din, ki jih odrine zanjo Danilu kot nekaj narodni pre-vžitek.

Eno poglavje pa je padlo Danilu iz spo-mina, zato ga zapišem jaz namestu njega:

Tista leta po vojni je predla prav huda na-šemu teatru. Na vse strani je pošiljal s potap-ljajoče se ladje obupen klic S. O. S. ali kakor bi rekli po slovenski: Pomagajte, mi smo v zos! Denarni viri so vsak dan bolj kopneli, pomoči pa ni bilo od nikoder. Začeti so morali z redukcijami igralnega osebja. Intendant Kre-gar me je poklical nekega dne v pisarno in me je sprejel z žalostno vestjo: »Gospod Danilo, sedaj je pa na vas vrsta. Reducirani ste!«

Težko me je zadela ta tragična beseda. Ni kakor se nisem mogel sprijazniti s tako usodo. Kar verjeti nisem mogel, da bi bila sploh možga taka odslovitev od teatra, ki sem mu dal kakor hlapec Jernej vso moč svojega življenja. »Kako? To je zadnja beseda? Se ne da nikakor najti drugega izhoda?«

Kregar je skomignil z ramami in podrgnil palec ob kazalec: »Ni mogoče drugače. Če ga ni, ga pa ni!«

Takrat je buknila iz mene vsa dolgoletna zaljubljenost v deske: »Če ne morete plačati, bom pa zastonj igral. Od teatra pa ne grem, ker bi bilo to zame smrt.«

Vidno ginjen mi je stisnil Kregar roko.

Da ne bo kdo sodil Danila samohvale, povem, da mi je pravil to zgodbo sam g. arh. Kregar, kdor ne verjame, pa naj kar njega vpraša.

Janko Kač.

Ljubav u Toskani. Napisao Miloš Crnjanski. Beograd 1930. (Geca Kon). 8°, 148 str. (ciril.)

Potopis je v zadnjem času postal zopet polnopravna literarna panoga, kakor je bil v očeh Goetheja, ko je pisal svojo klasično »Italienische Reise«. Ne zadovoljuje se več z golim naštevanjem dejstev in z brezbarvnim opisovanjem videnih krajev in ljudi. Subjektivnost zazčenja tudi tu obvladovati vse, kar je vnanjega, in odločilen je pri sodobnem potopiscu njegov doživljaj. Doživeti neko pokrajino v samem sebi — to je vse kaj drugega, nego naturalistično veren oris ali znanstveno suhoparen opis. Potopisec nam tudi ne mara nuditi nadomestila za Baedekerja, zakaj ljudje, ki bi hoteli dobiti praktično uporabljivih nasvetov za potovanje, bodo z večjim pridom rabili za praktične namene sestavljene vodiče. Potopisec nam razkazuje svet skozi prizmo svoje duše in od njegove pripovedovalne discipline zavisi, ali in koliko se loči »objektivno« obstoječi svet od njegovega subjekta. Zato imamo med modernimi potopisci več tipov, ki se razlikujejo baš po stopnjah te discipline, ki jo imenujemo pripovedovalna. Da, dober potopis mora biti pripovedka, toda ne po materialu, ki ga vsebuje, marveč po umetnosti pripovedovanja, kakor jo zahtevamo od

dobrega prozaista. Med sodobnimi pisatelji jih je malo, ki se ne bi poizkusili tudi v potopisu; naj omenim samo, da je Thomas Mann pokazal v »Pariser Rechenschaft«, kako je treba pisati potopis, ki naj se izogne lirizmu in patosu, ki pa vendar tako zvani »objektivni« material tako prepoji z doživetji, da postane delo umetniški dokument, ne da bi izgubilo kaj stvarne vrednosti. Gide, Duhamel in mnogi drugi so takisto dali potopise nesporne vrednosti. Nekateri so očitali Gide-u, da je šel s svojim potopisom o Kongu med reporterje, toda mi bi za ceno take reportaže radi pogrešali marsikak roman. Knjiga duhovitega potopisca nadomešča kopico povprečnih pripovednih knjig, zato pa ne zahtevajmo od nje, da nam bodi geografski in narodopisni učbenik.

Srbohrvaška književnost ima že vrsto potopisnih knjig modernega značaja. Začela jih je nemara že Isidora Sekulićeva s svojimi »Pisni iz Norveške«, pri Hrvatih pa A. G. Matoš; izmed novejših omenjam zlasti M. Krleža »Izlet u Rusiju«. V zadnjem času sta izšla dva nova potopisa te vrste: Rastka Petrovića »Afrika« in Miloša Crnjanskega »Ljubav u Toskani«.

O potopisih Miloša Crnjanskega se je pred leti izrazil avtor »Izleta v Rusijo« dokaj nepovoljno; če se ne motim, ga je najbolj zbedel njihov lirizem. Medtem je preteklo nekaj časa; kako sodi sedaj M. Krleža o Crnjanskem, ne vem. Oba potopisca se ne razlikujeta po pojmovanju sodobnega potopisa, marveč je njun antagonizem utemeljen v dveh različnih psiholoških tipih, v dveh osebnostih, ki dajeta spisom te vrste barvo in ton. Miroslav Krleža je realist, ki sicer takisto vidi v potopisu refleks piščevega doživljanja, vendar ga smatra za tezo, dokument, za prispevek k nekemu idejnemu boju. Njegov način pripovedovanja je epično širok. Nasproti temu je Miloš Crnjanski romantik, ki tudi išče dokumentov in tez, vendar jih ne smatra za poglavitno zadevo; zanj je svet, ki ga doživlja, neka duševna opojnost, slast, pa tudi bolest in melanholija. Crnjanskega, prav kakor Baudelaireja, včasih bolj zanimajo lepi oblaki nego socialni odnosi med ljudmi; mesta, pokrajine, ljudje v njegovih potopisih ne obsta-

jajo za se, kot same po sebi dane in od vsega subjektivnega ostro ločene realitete, marveč so tesno zlite z njim. Zato bi popotnik, ki bi gledal iste kraje s potopisi Miloša Crnjanskega v roki, zaman iskal to, kar je videl Crnjanski: celota je pri njem tako močna in nemirna, da podrobnosti kar izginjajo; celota pa vedno izhaja iz doživetja, torej iz subjektivnega vira, kakor vsako umetniško doživljanje in ustvarjanje. Popotnik navadno izhaja od podrobnosti in si lahko izoblikuje celoto čisto po svoje, kakor pač dopušča njegova invencija in moč njegove domišljije.

Potopisna knjiga Miloša Crnjanskega »Ljubav u Toskani« je knjiga o Italiji. O tej deželi obstoji že tolikšna potopisna literatura, da je težko najti svoj individualni aspekt, saj so gledali iste pokrajine ljudje najrazličnejših psiholoških tipov: Goethe, Chateaubriand, Stendhal, Taine, Barres in nešteti drugi. V zadnjem času sem čital Paule Bourgeta že nekoliko pozabljeni, a krasni potopis, ki sem se ga pri Crnjanskem živo spominjal. Kakor Bourget, opisuje tudi Crnjanski italijanske kraje, ki so nekoliko bolj odmaknjeni glavni poti nadležnih turistov z debelimi naočniki in Baedekerji. Kraje, v katerih dojemljiv popotnik odkriva pod banalnimi videzom sodobnosti, pod civilizacijskimi napravami, s katerimi Italijani kot spretni organizatorji tujkega prometa lokavo vzbujajo navdušenje anemičnih Angležinj za solnčno Italijo pristno prirodno lepoto in ostanke neke čudovito mikavne stare kulture, ki so vredni zasusa in ki ne vznemirjajo zaman naše notranjosti. Crnjanski je obsežno opisal Pizo, Sieno, Assisi, Perugia in San Geminiano, toskanska mesta, ki so navduševala Stendhala in tolike druge in ki še danes zapuščajo v popotniku neizbrisne barve svojih juter in večerov in presretnesne spomine na imaginarna srečanja z njih preteklostjo.

Ne bi hotel na tem omejenem prostoru preiti v podrobnejše razčlenjevanje njegovih — ne opisov, marveč prepevov doživljenih vtiskov; kot splošno vrlino naj omenim to, da je Crnjanski silno rahločuten duh, ki ne vidi samo glavnih barv, marveč tudi njih prehode; potemtakem

vidi med objektivnimi predmeti tudi sledove njihovega skritega življenja; stare katedrale imajo prav tako svoje individualno življenje, kakor imajo mesta svojo posebno dušo. Narava s svojimi neštetimi kontrasti ga zanima bolj v prehodih in otenkih, nego v optičnih in zvočnih kompleksih, ki so vidni ali slišni vsakemu človeku; zgodovino srečuje pogostejše pred neznanstvenimi rečmi, denimo, pred starim, pozabljenim kamenjem kje na koncu mesta, nego ondi, kjer je službeno zaznamovana v vseh kažipotih in oskrunjena od vsiljive lajne ciceronov. Tako so potopisi M. Crnjanskega močno impresivni, njih slog je razgiban in slikovit; za vsem doživljanjem stoji v ozadju neutešena nostalgija romantične nature. Italija M. Crnjanskega je v bistvu ista, kot je bila vsekdar v prividih severnjakov, ki v svojih meglenih, pustih deželah sanjarijo o oranževem cvetju in večno vedrem nebu. Zato Crnjanski ne kritizira obstoječih razmer in se sploh kaj malo zmeni za današnjo Italijo; to je popotnik, ki išče v raznoterih doživetjih samega sebe. Kajpak, tak potopis ima tudi slabe strani; le sorodne nature se bodo čutile doma v lirizmu M. Crnjanskega, medtem ko utegne druge kmalu naveličati do tistega občutja, ko ti ostaja za besedami priskutna osladnost. Tudi njegov nemirni slog, njegovo nekako drhteče, zabrisano, ponekod nelogično in razmetano pripovedovanje, oplaši prijatelja jasnosti in zmerne vzdržnosti, kakor je n. pr. najostrejši literarni nasprotnik M. Crnjanskega — starina Marko Car.

Vzlic vsem prigovorom pa je »Ljubav u Toskani« kvalitetno delo, eden najlepših primerov sodobne lirične proze v jugoslovnski književnosti.

B. Borko.

Mirko Kragelj: Ecce homo! Drobnna knjižica liričnih pesmi mladega literata. Mnogo je med njimi ljubkih, posrečenih, pa tudi nekatere ne zrele, izumetničene so vmes. Kragelj ne hlasta po novih izrazih, ki so včasih res lepi, a ne vselej neobhodno potrebni, saj pokvarijo lahko neprisiljenost in pristnost preprostega, res prisrčnega verza!

»V Kvarnerskem zalivu« poje pesnik:
In glej — krog mene spet nebo smehlja se!
Cveto spet snežno-bele orhideje...
V poldanskem solncu spet se morje smeje
in mehka roka boža moje lase!.

Pa srednja kitica »V Parku regina«:

Od mesečine vsa srebrnobela
tik pred menoj peščena pot se vije
čez vrt cipres, v sanjave melodije
prelita duša v noč je zaihtela.

Naj omenim kitico iz »Sestre Gabrijele«:

Šumljale v nočnem vetru so platane,
zapluskala so v mesečini vesla,
ko v nastrojenju pesmi nepoznane
na pot te moj usoda je prinesla.

Ugaja mi »Pesem zapuščene«, »Sonja«, »Faz-
rizejem«.

Morda bo kdo očital Kraglju vpliv tega ali
onega slovenskega lirika, saj naši ljudje tako
radi trgajo. Vendar je v zbirki mnogo lastnega,
res občutenega, kar je priklopelo iz duše!

Nekdo izmed naših priznanih mlajših mi je
dejal:

»Kragljeve pesmi mi ne ugajajo! Vem pa,
da bodo dekleta jokala, ko jih bodo čitala!«

Ali ni to že priznanje?

Fantu čestitam!

Gustav Strniša.

Vebrova »Filozofija«. (Načelni nauk o člo-
veku in njegovem mestu v stvarstvu.) Nova
Vebrova knjiga, nov »Uvod v filozofijo«, nova
filozofija! Zares nova filozofija? Poglejmo!
Prvi Vebrov »Uvod« iz leta 1921. pravi: »Filo-
zofija je znanost o duševnosti kot taki in o
vseh neduševnih predmetih, ki se tudi kot taki
ne dajo raziskovati brez raziskovanja dušev-
nosti kot take.« S to definicijo postavlja Veber
filozofijo kot samostojno znanost s svojim last-
nim predmetom poleg drugih znanosti, pa v or-
ganski zvezi z njimi. V ospredje filozofije porine
psihologijo kot temeljno vedo, iz katere izhaja
ter v njej ne vidi samo, kakor njegov učitelj
Meinong, zunanjo vez, ampak tudi notranjo,
bistveno vez za vse različne filozofske panoge
kakor logiko, etiko, estetiko, metafiziko, itd.,
katera vez naj vse te »razmetane panoge spravi
v organičen sestav«. Seve bi Veber prav lahko

zapadel pri izvrševanju svoje filozofske naloge
v tako zvani psihologizem, katerega se njegov
učitelj ni mogel vse življenje popolnoma otresti,
to je naziranj, ki misli, da je duševnost v
svojem spoznavanju merodajna in vodilna za
predmete, ne pa narobe, da predmeti duševnost
uravnavajo pri spoznavanju, ali po domače:
2 × 3 bi lahko bilo 7, če bi naša duševnost bila
drugače ustrojena! Psihologizmu so logični za-
koni ob enem psihološki, oziroma narobe! Ve-
ber se je v vseh svojih dosedanjih delih jako
spretno izognil napačnemu psihologizmu. Zgor-
njo definicijo filozofije pa je v »Problemih so-
dobne filozofije« izpopolnil na ta način, da točno
izkaže prej omenjeno notranjo vez filozofskih
disciplin, kakor logike, etike, itd., da se te ba-
vijo s posebno stranjo našega doživljanja, nam-
reč s pravilnostjo in nepravilnostjo tega doživ-
ljanja, torej s pravilnostjo in nepravilnostjo
našega mišljenja (logika in spoznavna teorija
ali noetika), našega estetskega čustvovanja in
stremljenja (estetika), našega etičnega čustvo-
vanja in stremljenja (etika), končno našega reli-
gijoznega čustvovanja (verska filozofija), kar pa
je Veber izpustil, pač pa utemeljil obstoj meta-
fizike kot univerzalne filozofske vede, katera se
bavi z zakoni vsega realnega vesoljstva, ter
predmetoslovja, katera pa se peča z vsemi pred-
meti brez ozira na njih istinitost ali neistinitost.
Prve discipline so normative, metafizika in
predmetoslovje pa ne, pri prvih gre za vrednote,
pri metafiziki za realnost pri predmetoslovju pa
za »bistvo« brez ozira na istinitost. Če bi splošno
označili, za kaj gre pri vseh filozofskih disci-
plinah, kaj je njihov skupen predmet, potem bi
ga lahko imenovali »jestvo«, kateremu so pod-
rejeni predmeti: bit ali eksistenca (realna in
idealna), ki spada v metafiziko, bistvo ali kajstvo
— v predmetoslovje, vrednota v normative
vede, in sicer resnica — formalna v logiko, ma-
terijalna pa v noetiko, lepota v estetiko, dobrota
v etiko, svetost v religijozno filozofijo. Pravih
vrednot je le 4, zato tudi štiri različne norma-
tivne vede.

V »Problemih« je še Veber striktno zatrje-
val, da tudi eksperimentalna psihologija spada
k filozofiji, ker spada k deskriptivni psihologiji.

V »Filozofiji« pa že pravi, da se »vedno bolj odmika od filozofije zaradi tega, ker se peča le s prirodno človeško duševnostjo, glede katere vsaj načelno ni bistvene razlike med človekom in prosto živaljo.« Zato definira filozofijo sledeče: Filozofija je znanost o svojstveno človeški duševnosti in o vseh ostalih duševnih in neduševnih pojavih, ki se ne dajo in kolikor se ne dajo raziskovati brez raziskovanja svojstveno človeške duševnosti. S to definicijo Veber prelomi svoje prejšnje stališče napram psihologiji in filozofiji. Njegovo prejšnje stališče lahko zovemo naturalistično, sedanje pa idealistično, preložil je težišče v psihologiji in s tem tudi v filozofiji iz prirodne plat duševnosti v duhovno ali kulturno plat. Priznavanje vzročne nujnosti v prirodni duševnosti je znak naturalizma, priznavanje svobode pa idealizma. Psihologija kot prirodna veda seve predpostavlja determiniranost vsega psihičnega dogajanja, zato pač nima umevanja za kakoršnokoli nedoločenost v zmislu »svobodne volje«. Veber je v svoji psihologiji dosedaj zastopal mnenje determinističnega naziranja, ter celo nekako matematično dokazoval »večnost kavalne vrste«, v svojih kulturnih delih kot Etiki in Estetiki, pa je problem svobodne volje smatral kot »vtihotapljen« in zato kot pseudoproblem. Razumljivo, ker je svojo normativno etiko in estetiko postavil na podlago svoje predmetne teorije, ki se ne briga za bit, ampak le za bistvo pojavov. A v svoji novi »Filozofiji« je izvršil ta nad vse važen preokret v idealistično smer. Ni dvoma, da je naturalistična psihologija s filozofijo vred nekako poniževala človeka kot prirodno bitje, saj mu je odrekala dejansko svobodo in z njo pravo samohotnost ali samodejnost in s tem pa dejansko odgovornost. Res je, da tudi deterministična psihologija s filozofijo more na svoj način zagovarjati determiniranost svobodne volje, če ne drugače vsaj v sferi naše podzvesti, vendar pa se kaže razlaga, zlasti še etičnih pojmov krivde in odgovornosti — nekako prisiljena, brez prave svobode. Le svoboden človek je odgovoren. Dva bistvena momenta tvorita našo svobodo, namreč: brezvzročnost in samodejnost. Zadnji moment krepko podčrtava Veber, prvega pa le v

tem oziru, da naša oseba svojo voljo sama ustvarja, torej tudi proti nagibom. Vendar pa naša volja ni brez vsebine, saj se vedno odloči na podlagi nečesa, kar na njo vpliva in le sme vplivati — brezvzročno, to je, če se naša volja ali bolje naša oseba odloči na podlagi spoznanja te ali one resnice, oziroma vrednote, ki sicer ne morejo vzročno vplivati, ker niso realne, a vendar vplivajo. Potemtakem človek, ko pride na svet, še nima svobode, pridobiva pa si jo z vzgojo, ko zagleda ter dojema prave kulturne vrednote. — Da posnamem, se je Veber ločil od naturalističnega, nujno določenega jaza ali individua v svoji »Filozofiji«, ter povzpел k idealistični, svobodni duhovni osebi ali osebnosti.

Dosedaj je Veber izogibal metafizičnim vprašanjem od svojega prvega »Uvoda« do sedanje Filozofije, ter se je le tu in tam teh dotaknil, n. pr.: v prvem »Uvodu«, ko zameta pojem ustvarjanja Tomaža Akvina. Sedanja »Filozofija« pa vodi naravnost k osrednjemu metafizičnemu vprašanju o Bogu, ter podaja tri, sicer šele rudimentarno razvite, psihološke zakone za bit božjo. Prvi se naslanja na hagiološko čustvo molitve in na hagiološko vrednotenje češčenja, katera pa moreta imeti le svoj zmisel, če biva absolutna in edinita božja oseba. Elementarnemu značaju hagiološkega čustvovanja namreč »mora vsaj v načelu odgovarjati tudi dejanska bitnost njegovega edinega predmetnega cilja«.

Ali se res da iz takega čustvovanja in vrednotenja sklepati na realnost dotičnega predmeta, ob katerem se čustvuje in katerega se vrednoti? Enostavno ne! Najčistejše in najsilnejše čustvovanje ter hrepenenje, ter najstrumnejše prepričanje in naj bo to tudi — molitev in češčenje — nám ne more nikdar pričarati — realitete. Tudi najpožrtvovalnejše prepričanje, dati zanj življenje, ne more biti porok za njega pravilnost in ne za resničnost. Pa se mi bode ugovarjalo, saj bi bila molitev in češčenje nezmiselna brez Boga. Zmisel lahko ostane, ali je Bog realen ali ne. Sicer pa še vedno ostane odprto vprašanje, ali mora sploh vse, vsak pojav

imeti svoj zmisel? Samoumevno to ni, ne za ta svet, še manj za metafizičen. Odkod imamo sploh pravico izkustveni svet dopolniti z metafizičnim, odkoder dobiva prvi svoj smisel? Navadno o tej pravici ne debatiramo, ampak jo le predpostavljamo kot potrebno za domnevanje. Prav enake misli se nam vračajo ob drugem Vebrovem dokazu za božjo bit, katerega izvor tvori svobodna ali notranja pravilnost in nepravilnost cele naše duševnosti: mišljenja, čustvovanja in stremljenja, za katero se v polnem obsegu čutimo odgovorne vsled lastne zasluge ali lastne krivde. Naša oseba kaže samodejaven in samotrpen značaj, torej okrnjenost, zato mora kot dopolnilo izkustvenega sveta v metafizičnem obstojati popolna ali čista samodejavnost (glej skolastični *actus purus*). Ni li zopet podlaga takega sklepanja: nepopoln je izkustveni svet, rabimo popolnega, da se iznebimo okrnjenosti, zato ga dopolnimo z metafizičnim svetom, rabimo Boga, ergo eksistira? Takšen sklep pa bi imel veljavo če bi veljala premisa: vse, kar se izkaže za vredno, tudi eksistira.

Tretji dokaz o bivanju božjem se naslanja na vprašanje kulture, katera časovno nastaja in izginja, a vendar »brezčasno ali absolutno velja«. Odkod ta absolutna veljavnost, če ne počiva v absolutnem bitju? Zopet enaka podlaga za sklep: rabimo dopolnilo, ergo eksistira. Sicer pa je Bog vrednota vseh vrednot in vrednote imajo svojo veljavo, drže večno, nisočasne, zato o njih ne velja predikat bivajo, ampak veljajo. Torej bi se vsi tako zvani dokazi za bit božje imeli glasiti dokazi o veljavnosti Boga. Vsi ti dokazi: kozmološki, teleološki, moralni, noetični, etnološki itd. izhajajo, razen ontološkega, ki je a priori napačen, iz realnosti, ter hočejo z logiko doseči metafizično realnost Boga, ki pa je kakor vsaka metafizična bit, že načelno neizkustvena, v čemur tiči glavna zanka prek dokazov. V prirodnih vedah, kjer se tudi sklepa na ta ali oni realni, nevidni ali neznančni vzrok, je položaj drugačen, ker ti vzroki so principiarno izkustveni. Če bi nadalje dokazi za bit pred vsako logiko faktično vzdržali, bi v filozofiji že davno izginil oni znani spor med realizmom in idealizmom o možnosti našega spo-

znavanja našega sveta. Tudi princip vzročnosti, katerega se v prvi vrsti dokazniki poslužujejo, nima onega logičnega značaja, kakor bi ga moral imeti za ta namen. Vsi taki in podobni racionalni, metafizični sklepi končno izvirajo iz religioznega čustvovanja, ter morejo zato le zopet vplivati na religiozne ljudi. Sicer pa še danes velja, kar pravi Tomaž Akvinec: To je najvišje spoznanje, katerega si moremo v sedanjem življenju o Bogu pridobiti, da uvidimo: »Bog je zvišen nad vse, kar o njem mislimo.« Nekateri filozofi končno vsak dokaz o bivanju izključujejo, zaradi tega, ker na bit se da samo pokazati, ne pa dokazati.

Kar se Vebrovih dokazov posebej tiče, ne smemo dokončno veljavno soditi, ker sam v pridejanih opombah priznava, da so še nedovršeni, ter jih bode izpopolnil v bodoči knjigi »o Bogu«. Brez zadržka pa lahko ugotovimo, da je Veber v »Filozofiji« prebolel krizo filozofskega ustvarjanja, katera se je že pričela v prejšnjem delu »Idejni temelji slovanskega agrarizma«. Krenil je odločno na pot dualističnega teizma, dasi se je kot Meinongov učenec nahajal prav blizu Platona in skolastične filozofije. Zato bodo njegova prejšnja dela zahtevala temeljite »korekture in remeure«, a postal bo s svojo jako konstruktivno silo ter svojim filozofskim erosom filozof najširših plasti našega naroda.

Simon Dolar.

Iz mladinske literature. V času avtomobilov, zrakoplovov in nogometa je pač še čudno, da prihajajo na dan drobne knjižice, izrecno posvečene našim najmlajšim, ki niso okusili vojnih grozot in ki jih vojna ni prav nič zasegla s svojo vsakdanjostjo in sebičnostjo, ki so znak vse starejše generacije. A vendar, kak razloček med predvojno in povojno mladino! Nekoč se je mladina vzgajala duševno in telesno, dasi se je predvsem v glavnem gledalo na duševno stran otroka in se jo je gladilo in blažilo, da je bil otrok zavzet za vse ono, kar je bilo blago, lepo in daleč od vsakdanjega življenja. Po vojni pa se je pričela mladina vzgajati telesno in praktično in je zaradi tega naravno, da je izgubila skoro ves čut za poezijo in se divje vrgla na

sport. Mladinski listi, pisani v prejšnji smeri, so izgubili svoj pravi pomen in so se morali preorientirati, če so hoteli, da ne propadejo. Naši dnevniki so uvedli tedenske mladinske priloge, ki pa prinašajo skoro same prevode, večje ali pa nobene vrednosti, ker menda nimajo na razpolago izvirnih spisov. Knjige so le redke, ker so založništva popolnoma odpovedala in so prav zaradi tega morali mladinski pisatelji vreči svoje pero v kot, odkoder ga menda ne bodo več pobrali. Če je to dobro in prav, o tem se ne prebota nihče. In čemu tudi? Pri nas je že tako. Kdor je kriv, se šopiri; a kdor je nedolžen, zmaže z glavo in se rajši umakne, da ne vidi ničesar. In se rajši pogovarja z živalcami, ki kljub modernemu nastroju in kljub moderni dresuri še vedno niso izgubili onega, kar je bilo nekoč edino otrokova last — srčna kultura, naravnost in trdna vera v ono, ki jih je vsak hip začaralo v raj, v raj pravljic in pripovedk, ki se jim moderno vzgojeni otrok posmehuje.

Čudim se, da je pred nedavnim časom J. Suchy izdal svojo knjižico »Spomini Kristofovega Pepčka«. Po vsem bi človek sodil, da jo je v početku namenil samo mladini. Toda gotovo so se ga takoj polastili razni pomisleki in je vedel, da je dandanes nehvaležno pisati za mladino. Zaradi tega je dodal svojim spominom nekaj črtic za odrasle, ki so pisane z njemu prirojenim humorjem in sarkazmom in niso prav nič prikladne, da bi jih čitala mladina. Pisatelj niti ne zahteva, da bi jih čitala njegova mladinska. Dasi jo je čitalo nebroj odraslih, je prišla v roke tudi mladini, ki je naravnost požirala in še požira njegove otroške spomine. Skoro na vsaki strani se smeje prešerno otroška objestnost iz predvojnih časov; dobro zadete slike iz starega Kamnika srečaš na vsaki strani. Otroci se pristrčno smeje nerodnostim razposajenega pobiča, ki mu mlada kri ne da nikoli miru. Pripovedovanje je kratko, jedrnat in šegavo, prav tako pripovedovanje, ki ga ljubi mladina. Vzgojno plat je pisatelj popolnoma opustil. In to je prav — naukov je mladina še iz šolskih ur popolnoma sita. Želeti bi bilo, da bi pisatelj izločil iz knjige kočljive črtice in jih nadomestil še z nekaj spomini ter jo izdal popolnoma za

mladino. Uspeh ne bo izostal in namen bo dosegel svojo svrho.

Znani mladinski pisatelj Anton Kosi v Središču je v lastni založbi izdal »Otroško modrost, smešno-modre dogodbe iz življenja naših malih«. Je to zbirka kratkih smešnic, starih in mladih, ki so vzete vse iz otroškega življenja. Več jih je sicer že znanih, toda bodo dobro došle mladini, da se jim nasmeje od srca. V jezikovnem pogledu je knjižica dobra, pači jo samo nebroj tiskovnih pogrešk, ki vplivajo naravnost nevšečno. Upam, da bo pisatelj v drugem zvezku, ki ga že napoveduje, malo bolj čeval nad korekturo.

V zadnjem času se je prikazala na našem knjižnem trgu mladinska knjižica »Mavrična mačka«. Je to zbirka pravljic, ki jih je napisala angleška pisateljica Rose Fyleman in jih je prevedel in v samozaložbi izdal Griša Koritnik. Prevodi mladinskih knjig iz tujih slovstev so nekaj riskantnega, ker se mladina ne more vživeti v miselnost tujega naroda, pa naj je prevod še tako točen in jasen. Tudi lokalizacija v tem primeru ne pomaga prav nič, ker vpliva prav tako, kakor če oblečeš našega hribovskega pobiča v škotsko narodno nošo. Angleška miselnost in življenje sta daleč od naših otrok, ki nikakor ne morejo razumeti angleških vil in škrtov ter drugih nadnaravnih bitij, še manj pa »Mavričnih mačk«, ki so mogoče angleškim otrokom prav zanimive, a se naša mladina v svoji sferi ne bo nič ogrevala zanje.

Rose Fyleman je dobra pisateljica v vseh ozirih in človeku še na misel ne more priti, da bi jo kritikoval. Griša Koritnik se je sicer postaral, da bi jo prav vestno prevedel. A kljub temu ni dosegel onega uspeha, ki ga je pričakoval. Knjižica gre mrzlo mimo otrok in jih ne more navdušiti niti vsebinsko niti po opremljenosti. Naravnost nevšečno pa vpliva na čitatelja po manjkljivi jezik. Še otrok dobro ve, da se glasovi premikanja vežejo v slovenščini z namešnilnikom, a Griša Koritnik jih dosledno veže z nedoločnikom, sam bog ve zakaj! A poleg drugega naj bode navedeno to samo za primer.

Kipar Ivan Zajec je opremil knjižico z mnogobrojnimi slikami. Začudil sem se, da je naš

mojster nastopil zdaj kot mladinski ilustrator; a še bolj sem se čudil, ko sem videl pristranost njegovih sličic. Nekaj nežnega, naravnost otroškega veje iz njih, da bi se naša mladina skrajno veselila ob njih, da niso naravnost zanikrno reproducirane. Pisatelj in založnik bi si bil preskrbel lahko malo boljši papir že z ozirom na umetnika, kateremu je po lastni krivdi zapackal njegove posrečene, srčkane risbe, kakršnih je le malo v naših mladinskih knjigah.

Revščina v naši literaturi napreduje skokoma. A revščine ne bodo zatrli niti prevodi iz tujih literatur. Naravnost čudno pa je, da se širijo med ljudstvom mladinske knjige tujih slovstev, ki nimajo za nas nobenega pomena in so brez vrednosti. Najbolj čudno pa ob žalostni resnici, da se med ljudstvo ne morejo spraviti spisi domačih pisateljev, ki imajo pač drugačen pomen kakor pa »mavrične mačke« iz nekega meglenega sveta, ki ga ni in ga kljub opisovanju ne bo videl in razumel naš otrok.

Jos. Vandot.

Dr. Henrik Tuma: Imenoslovje Julijskih Alp. Izdalo in založilo Slovensko planinsko društvo.

Ta drobna, brez abecednega seznama, predgovora in pogovora komaj 50 strani obsegajoča knjižica je kljub svoji neznatnosti velevažna za našo alpinistiko in naše znanstvo, velevažna tudi z narodnostnega stališča.

Podaje nam namreč nomenklaturo vseh Julijskih Alp. Če pomislimo na težave, s katerimi se je moral pisatelj boriti, da je zbral vse to gradivo, na fizični napor, zvezan s tem zbiranjem, na idealizem, ki ga nad 30letno delo, največkrat malo ali nič razumevano ni omajalo, nas mora pisateljeva oseba navdajati s spoštovanjem in mora zlasti na mlajšo alpinistično generacijo vplivati vzgojno.

Je pa še nekaj, kar daje temu delu vprav v današnjih dneh posebno veljavo. Pogodbe, sklenjene po veliki svetovni vojni, so začrtale državno mejo med Jugoslavijo in Italijo sredi čez Julijske Alpe, tako da je padlo vse ozemlje zapadnih in tudi del vzhodnih Julijskih Alp pod Italijo. Nabiranje imenoslovnega gradiva na slo-

venskem ozemlju v Italiji je danes toliko kot izključeno. Za znanstveno uporabo bi torej ta imena sploh ne mogla priti v poštev, da nam jih ni dr. Tuma zbral že pred vojno, ko je začel zbirati nomenklaturno gradivo vprav na onem delu naših Alp, ki pripadajo danes Italijanom. Nadalje je uvaževati tudi to, da bo v tem delu Julijskih Alp vedno manj slovenskih imen, ker bo novi gospodar storil vse, da bi zabrisal slovenski značaj teh pokrajin in skušal zamenjati stara, pristna imena z novimi, ki naj pokažejo italijanstvo zasedenega ozemlja. A tudi če bi ne bilo tega momenta, moramo konstatirati, da stara imena vedno bolj ginevajo. Tuma je pozorno na drugih mestih konstatiral, da je vedno manj ljudi, ki bi poznali in rabili stara imena, zaradi česar ta izginjajo. Baš Tumovo »Imenoslovje Julijskih Alp« pa utegne, če bodo naši alpinisti razumeli njega pomen, oživetiti stara, na mestu konstatirana pristna domača imena in izpodrinuti zemljepisna, bolj papirnata imena, ki jih je v našem krajevnem poimenovanju vse polno. Prvotno oborna imena je pri nas kvaril tujec, domači geograf pa mu je pridno sekundiral. Naš človek, naši turisti, so malo ali prav površno pojmovali narodnostni in znanstveni pomen nepokvarjenega imenoslovja. Od tod izvirajo naša naivna imena. Za primer navajam Dolino sedmerih jezer. Dr. Tuma je konstatiral, da je pravilni izraz Dolina Zajezerom. Nemški turisti so imenovali to prelesto alpsko dolino das Siebenseethal, kar so naši turisti predstavili v Dolino sedmerih jezer, kar zveni sicer slovensko, a je vendar le umetno narejeno. Takih primerov bi lahko navedli vse polno. Seveda se taka imena ne bodo dala lahko iztrebiti, dolgoletna raba jim je dala tako rekoč domovinsko pravico, jih uzakonila, kot je to slučaj vprav v navedenem primeru Doline sedmerih jezer. Poznavalcu pa le odgrinjajo našo slabost, ki smo si je bili komaj svesti. Zato štejem Tumi prav posebno v dobro, da se je pred tolikimi leti zavedal pomena nepotvorjenega izrazoslovja, posebno pa da se ni ustrašil velikega truda, dela in zaprek, na katere je naletel, in da je vztrajal pri prvotni zamisli, da je mogel končno položiti pred javnost sad svojega dela.

Drobna knjižica je sicer to, a vsebinsko za onega, ki jo zna čitati, bogata; dragocena je, če pomislimo, da je vsak o njej zabeležen izraz porošen z znojnimi ali deževnimi kapljami alpinista, ki je bil za svoje delo, kot sam priznava v predgovoru, obilno poplačan, ne morda z zvencečim denarjem, temveč s čistim veseljem, ki mu ga je nudilo delo za rešitev domače menklature, nudilo in mu jih še nudi, saj sam priznava: koliko estetičnih in etičnih spominov mi obujajo sedaj vsa imena: Ivanac sredi zelenene Beneške Slovenije, Poliški Špik v ozadju Dunje, stena Jérebice, stena Triglava itd.

Zdi se skoro odveč poudarjati znanstveni pomen imenoslovja, posebno na takem ozemlju, kakor so Julijske Alpe, ki so križišče treh kultur: slovenske, nemške in italijanske. Dr. Tuma je prišel do prepričanja, da tvori imenoslovje Julijskih Alp tudi trdno podlago za izsledovanje prve alpske kulture. Brez dvoma se zreali v obornih imenih Julijskih Alp zgodovina ljudstva, ki je ta imena storilo. Pravilno tolmačena beseda nam odkriva včasih plašč, v katerega je zavita preteklost.

Ogromne važnosti je po dr. Tumi izbran material za izdelavo alpinistične in zemljepisne terminologije. Kot v drugih panogah kulturnega udejstvovanja, je rastla tudi tu naša terminologija pod tujimi vplivi, zlasti nemškim; zato v marsičem ne ustreza svojstvu našega jezika. Zlasti velja to za alpinistične izraze. Pač pa so bili tudi tu poizkusi, ustvariti res našo terminologijo, pri čemer moramo imenovati delo dr. Tume, a do ustreznih rezultatov le še nismo prišli. V Tumovem Imenoslovju je ogromno materiala, ki bo lahko tvoril zdravo podlago zemljepisni pa tudi alpinistični terminologiji. Slovenska alpinistika se je zlasti po vojni silno razvila. Dosegli smo uspehe, s kakršnimi se ne morejo ponašati tudi veliki narodi, ki so že zdavnaj pred nami zapopadli alpinizem kot kulturni pojav, ne moremo pa govoriti pri nas še o alpinistični literaturi. Imamo sicer nekaj dobrih začetkov, v celoti pa se more naša alpinistična literatura šele razviti. Razvila se bo, o tem ni nobenega dvoma; uprav za to pa bi bilo želeti, da ustvarimo res slovensko alpinistično

terminologijo, ki mora biti organsko zvezana z narodnim jezikom. Podobno velja tudi za našo zemljepisno znanost, ki mora postati zares narodna veda. Za zgradbo take terminologije je bilo Imenoslovje Julijskih Alp prepotrebno in utegne ob zadostnem razumevanju mnogo koristiti. V tem moramo videti drug velik pomen Imenoslovja Julijskih Alp.

Zemljepisno poimenovanje, zlasti alpsko, pa je še drugega pomena. Tu se vidi stvariteljska moč naroda, v njem pa zremo tudi njegovo mišljenje. Če s tega vidika motrimo navidežno suhoparni material, ki je zbran v Tumovem Imenoslovju, zaživi pred nami vsa dolga vrsta imen in nam odpre pogled v snovanje narodne duše. Gotovo je, da so alpskega pastirja zanimali v prvi vrsti predeli, ki so bili zanj ekonomsko pomembni, to je predvsem pašniki, ki so dajali živini in drobnici hrane, studenci, ki so mu dajali vodo itd. Zato se imena gor, ki za gospodarstvo ne prihajajo v poštev, razmeroma zelo pozno pojavijo. Kot primer bi lahko navedel sam Triglav.

Tuma obžaluje, da ni imel že davno prej predhodnika, mi pa lahko rečemo, da obžalujemo, da ni imel in še nima naslednika. Vprav Tumovo delo naj bi bilo našim alpinistom zgled in bodrilo za sistematično delo tudi v področju alpskega imenoslovja. Pisatelj sam priznava, da je njegovo »Imenoslovje Julijskih Alp le ogródje, ki naj se s podrobnejšim in vztrajnim delom še izgradi.« Tudi to je ena izmed nalog, ki jo mora postaviti v program naš mladi alpinizem. Naloga ne bo baš lahka in se bo dala izvesti le v sodelovanju več resnih planincev, ki bodo »na licu mesta in na podlagi zemljevida po merilu 1 : 10.000 predelali vrh za vrhom, dolino za dolino.«

Za tako delo bodo dobrodošle izkušnje, ki si jih je nabral Tuma ob dolgoletnem zbiranju alpskih imen. Zato ne bo odveč, če na tem mestu opozorimo na njegove mnogobrojne članke, priobčene v »Planinskem Vestniku«. Tu bodo našli oni, ki bodo nadaljevali v ogródu dovršeno delo, vse polno koristnih nasvetov, obenem pa bodo opozorjeni na težave in naporno delo, ki se jim ga bo lotiti. Tuma piše: »Prepričal sem

se končno, da ni mogoče ugotoviti gorskih imen drugače, nego da se prehodijo vrhovi in doline iz vsake občine ven posebej in da se stopi na vsak vrh posebej. Dognal sem, da so imeli prebivalci sosednih občin v Julijskih Alpah tako malo stika med seboj, da pastirji čez meje ene občine niso poznali imen, nego le na svojih tleh. Imena za mejne vrhove so ali dvojnata, za vsako občino posebej, ali pa 'se križajo in postanejo negotova. (»Planinski Vestnik«, letnik XX., str. 24.).

Tu torej ni druge pomoči, kakor da prehodiš in pregledaš vse kraje, ki jim hočeš določiti imena. »Za nomenklaturu vsa filologija nič ne izda, ako se ne vidi obenem oblika in položaj gore. Zame velja v tem oziru načelo: dokler ne stojiš sam na vrhu, tudi nisi gotov, kako se zove. Dajati imena hribom iz doline ali pa razlagati imena po filologičnih dedukcijah dela le zmešnjave. (Tuma, »Plan. Vestnik«, XVIII., str. 217.).

Ne upoštevajoč ta načela, so imena po tvarjali in napačno preminjali tudi znanstveniki, kakor n. pr. zgodovinar in zemljepisec S. Rutar. Alpinisti pa so se na imena le malo ozirali in so nekritično sprejemali iz raznih virov. Za primer navajam celo za naše Alpe tako zaslužnega J. Kugyja, ki je kljub spoštovanju in uvaževanju domačih imen v nomenklaturi nekritičen.

Dr. Tuma je pravilno popravil vse polno takih po nevednosti, nekritičnosti in nerazumevanju ali celo hotoma upeljanih 'potvorb. »Po kvarjenih imen se rado prime tudi domače prebivalstvo. Ljudstvo se skoraj nikjer ne zaveda, da so le 'domača imena prava, a pismeni ljudje med kmeti se radi sklicujejo na časopise, knjige in turiste, kadar hočejo dati svojim navedbam več veljave. (Tuma, »Plan. Vestnik«, 1914., str. 109.). Dr. Tuma pa se je že zgodaj zavedel važnosti prvotnih imen in jih začel sistematično zbirati. Tako je iz zgolj alpinista, v kakršnega so ga vzgojile Alpe Salzkammerguta, ki jih je prehodil od leta 1881. dalje, postal nabiralec krajevnih imen, ko je začel zahajati v slovenske Alpe. Zbral je ogromen material. V Imenoslovju je zapisanih kakih 5000 imen. Zbirka gotovo ni kompletna, morda tudi kak izraz nezanesljiv, a delo je kljub temu velike znanstvene važnosti.

Dr. Tuma se je lotil tudi razlage krajevnih imen in pokazal, da ima fin dar za opazovanje. Tako nam je razložil marsikako ime na podlagi morfologije gore ali obora. V nemalo primerih pa se je predal in podredil razlagam imen neki ideologiji, ki nam je ni moč priznati. Tuma je namreč prepričan, da so Slovenci v Julijskih Alpah avtohtoni in da je slovenska alpska kultura podlaga kulturi alpskih dežel. »Vsa okolica tamarjev in sel nosi v Alpah zgolj slovenska imena; nikjer ni sledu ne germanskih ne latinskih in ne predlatinskih imen. Prvotna naselja smatram torej povsod v Julijskih Alpah za čisto slovenska, pred njimi ne najdem nobenega drugega sledu.« (Tuma, »Plan. Vestnik« 1928., str. 146.). Gotovo je Imenoslovje Julijskih Alp slovensko, a vendar ne v Tumovem smislu, ki ne priznava nikakih predslovenskih elementov. Dokazi, da so se Slovenci naselili v alpskih deželah šele v 6. stoletju po Kristusu, so tako mnogobrojni in jasni, da se jim ne moremo resno upirati. Zato smatramo Tumovo trditev in njej podrejeno razlago krajevnih imen za zapoznel poskus, dokazati avtonomstvo Slovencev na tem ozemlju.

Omènjeni nedostatek pa nikakor ne more zmanjšati vrednosti s toliko požrtvovalnostjo zbranega gradiva in s pisateljem vred moramo potrditi in biti ponosni. »da smo prišli do imenoslovja svojih Alp ne le pred slovenskimi družbi, ampak tudi prej kakor drugi kulturni narodi.« Tumovo Imenoslovje Julijskih Alp je najpomembnejša publikacija »Slovenskega Planinskega Društva«.

Iv. Tominec

Dr. Jože Rus: Napoleon ob Soči. Izdala in založila založba Luč. Ljubljana 1929. Komaj 40 strani malega formata obsega ta razprava, vendar koliko povsem novega nudi neumorni raziskovalec slovenske zgodovine dr. Jože Rus nepoznavalcu Napoleonove dobe. Privikrat občuje poročila o Napoleonu iz takratnega edinega slovenskega časopisa »Ljubljanskih Novic«, ki jih je urejeval Valentin Vodnik. Prav zgovorno nam slika Rus Napoleona kot državnik in geografa, ki je uvidel, da je edina možna meja med Ilirijo in Italijo reka Soča. Ta razmotrivanja so nad vse važna, saj tudi nas sprav-

ljajo v tesno zvezo s Sočo in njenim povodjem in nam odpirajo cele knjige pouka k poglavju naše meje proti Italiji. Knjižica stane le 6 Din in jo vsakemu priporočamo. — Na 14. strani je slika Kobarida, kjer je bilo tretje Napoleonovo prenočevališče na slovenskih tleh. Opozoril bi zgodovinarje na ljudsko izročilo še o četrtem prenočišču mogočnega vladarja na naših tleh. Vsa Savinjska dolina trdi, da je prenočil Napoleon v hiši št. 6 na Groblji blizu savinjskega mostu. Še danes kažejo sobo v prvem nadstropju takratne pošte, kjer je Napoleon spal. Dobro bi bilo, da kak naš zgodovinar preišče to govorico in dožene če odgovarja resnici.

Janko Kač.

Rudolf Badjura: Sto izletov po Gorenjskem — Dolenjskem — Notranjskem. Po obliki je ta knjižica navaden vodič, kakršnih se poslužujejo izletniki, ki jim nikakor ne pade v glavo, da bi hodili prodajati svoje življenje na vratolomne ture. Knjižica tudi ne spada v strogo literarno področje in tudi ne zahteva, da bi se jo presojalo s tega stališča. Toda ker se jo je prijemalo od različnih strani in se jo ocenjevalo na vse mogoče načine, pač zasluži, da se jo spomni tudi literarna revija, dasi zaradi svojega namena ne spada v njene predale.

Vsak človek ne more vedeti vsega, in če je popotnik, ki je prekrizal vso našo domačijo in pozna najskritejšo stezico, vendar niti od daleč ne pozna krajev, ki jih je prehodil, zatopljen samo v naravne krasote ali pa grdobije. Če vidi stokrat en kraj, vendar mu je še vedno španška vas, ker ni mogel pronikniti v njegove posebnosti. Zato je naravnost bahavost in megalomanija, če nekateri veliki turisti odklanjajo Badjurove vodiče, češ, da so nepotrebni, ker si pravi turist sam izbira svojo pot in mu ni treba nikakih nasvetov, še manj pa pisanih vodnikov. Potreba je pač potreba, okus pač okus, a bahavost pa druga reč. Naravo pač človek nikdar ne profanira, če jo hoče uživati s skromnim vodičem v roki, veliko bolj kakor pa če čita dolgovezne, dolgočasne opise nekaterih turistov brez estetike in fantazije, dasi imajo vsi taki spisi prozorno tendenco, da izvabijo človeka na isto pot, ki je pa navadno ni, če pa je, izgleda vse

drugače, kot jo pa prikazujejo oni samozavestni opisi.

Planinska literatura je pri nas bore, bore slabotna cvetka. Doživeti smo morali Baumbacha, Kugyja in Kalteneggerja, ker vojska naših turistov na domači zemlji nima zmisla za ljudsko dušo, za žive planine in za živo skalo, ki ni nikdar mrtvo, temveč ima srce, bolj vroče srce kot domišljavi turist, ki gre mimo in se njegova fantazija ne zgane nikoli nikjer. In zato so nas planine obsodile in nas odklanjajo ter rajši vidijo, da jih proslavljajo tujci, ki jih resnično razumejo.

»Sto izletov« Rudolfa Badjura so knjižica zase in so svoje vrste proizvod. Z neko tiho, nežno ljubeznijo opisuje pisatelj kraje, ki so mu prirastli k srcu in ki jih pozna kakor menda nihče izmed nas. Tu in tam zazveni sredi suhoparnega opisovanja nekaj poetičnega in človek vidi takoj, da je pisatelj velik prijatelj narave, pa bi jo rad opisal s toplimi besedami, a ne more, ker bi sicer zašel s svoje začrtane poti. Zgodovinski podatki o posameznih krajih so potniku prav tako potrebni kakor podatki o imenitnih možeh, ki so se tam rodili ali živeli. Kdor bo romal enkrat s to knjižico po našem Posavju, je drugič in nikoli več ne bo mogel prešati, ker mu bo boljša voditeljica in učiteljica kakor vsi oni, ki se je otepajo vedi bog zakaj.

Ni moj namen, da bi pisal stvarno kritiko o tej knjigi; tako kritiko naj piše strokovni list. A ker je vendar edini pojav v naši turistični literaturi, je tudi literarna revija nikakor ne sme prezreti. Nerazodno je, če meče kdo kamenje nanjo, ker je prav velika nevarnost, da prav isto kamenje prileti nanj nazaj. Kar Badjura govori v svojem stotem izletu o siru Humphryju Davyu, »glasu, vpijočemu v puščavi«, je pa v prenešenem pomenu tudi gola resnica. Planinski raj ne bo nikoli več raj, ampak karikatura nas samih. Badjura sicer propagira, toda vprav najbolj poklicani ga gledajo preko rame, mesto da bi pošteno pljunili v roke in delali, a ne samo govorčili. A dokler je pri nas še vse tako, bo ostal tudi Badjura glas vpijočega v puščavi!

Jos. Vandot.

Manica Komanova: Prisega o polnoči. Igra v 4 dejanjih. Založil Rodoljub. Ljubljana 1929. Naša popularna ljudska pisateljica je ustregla s svojo igro zlasti podeželskim odrom. Pet in sedemdeset diletantskih odrov je uprizorilo Manično igro 150ič. »Rodoljub«, ki je knjižico založil, je očitno dobro poznal zahteve širšega ljudskega okusa in pomanjkanje dobrih narodnih iger. Igra je v bistvu niz prizorov iz kmetškega življenja, temelječih na resnični fabuli

ciganske vaške ljubezni. Je polna preproste in pod spretno režijo (!) učinkovite teatralike in vsebuje sujet, ki vsekakor še danes vzbuja ljudsko zanimanje. Nekateri prizori bi potrebovali motivične dognanosti, drugim bi primerna krajšava ali preureditev (II. dej.) ne bila v škodo. Odveč se pa nam zdi streljati na Manično pozno romantično »Prisego« s topovi literarne kritike ali poročevalske nenaklonjenosti.

I. Peruzzi.

H. Smrekar: „EX LIBRIS“. Lesorez.

ZAPISKI

OB DOMJANIČEVI PROSLAVI.

(V Narodnem gledališču v Ljubljani 12. marca 1930.)

Ko smo zagrebški Slovenci-intelektualci pred 2 leti osnovali »Slov. prosvetno društvo«, storili smo to v prepričanju, da smo mi, ki smo našli v Zagrebu novo nam enako milo in drago domačijo, v prvem redu poklicani, da posredujemo izmed kulturnih struj v Ljubljani in v Zagrebu. Dasi datirajo kulturne veze med Zagrebom in Ljubljano že iz časov, ko se je prvokrat začel buditi narodni duh, dasi so se skozi celo preteklo stoletje izmenjavale kulturne vrednote med Zagrebom in Ljubljano, to je ravno bujna diferencijacija duševne kulture, ki se je pojavila odkar živimo trajno zjedinjeni v veliki naši svobodni Jugoslaviji, ravno ta bajni razvitek je imel posledico, da smo se začeli vedno bolj in bolj omejevati vsaj na svoje proizvode duševne kulture in da je ostalo v dveh sosednjih delih naše države mnogo novih kultur, njih vrednot lokaliziranih na svoje izhodišče. Spoznali smo, da to ne sme in ne more biti, temveč da se moramo vsi, ki živimo v naši lepi Jugoslaviji čim bolj med seboj spoznavati, kajti samo tako moremo doseči visoke cilje, ki so merodajni za koristi in napredek naše domovine. Ravno kulturne vrednote so pa oni pravi izraz narodne duše, edino spoznavanjem teh vrednot moremo doseči ono zблиžanje, ki je potrebno, ako hočemo ramo ob rami delati za procvit naše prostrane domovine.

Naše društvo je zato poseglo za tradicijami iz časov Stanka Vraza, onih časov, ko Sotla ni značila nobene meje za enotnost bratskega čutenja in naš namen je, da zopet obnovimo in čim bolj učvrstimo te meje in to v prvi vrsti izmed našega novega bivališča in stare naše ožje domovine, med Hrvati in Slovenci. Ali je v našem programu, da razširimo naše delovanje in oživotvorimo tudi v drugih centrih naše Jugoslovenske domovine enake organizacije, ki

bodo s svojim delom dovedle do pravega razumevanja in enotnosti ciljev vseh delov širšega jugoslovenskega naroda.

Že trikrat je naše društvo v Zagrebu nastopilo, da bratom Hrvatom pokaže najlepše, kar je proizvela naša ožja domovina in na kar smo mi Slovenci ponosni. Danes pa stopamo pred Vas, da Vas seznanimo z onim hrvatskim pesnikom, ki je znal kakor nobeden drugi dati izraza duši svojega naroda, pesnikom, čigar strune posebno tedaj, če done v enostavnih kajkavskih glasovih, sezajo globoko do srca in izzivajo najfinije nijanse nežnih občutkov. Ni sem poklican, da bi Vam podal sliko delovanja našega slavljenca, pa o tem ste čuli iz ust konjenijalnega dela našega duševnega velikana, temveč dovolite mi, da Vam izrazim veselje vseh nas zagrebških Slovencev, ki gledamo v našem slavljenču eno od najsvetlijih zvezd na obzorju vsega jugoslovenskega Parnasa in da se Vam od srca zahvalim, da ste pokazali popolno razumevanje za naše cilje in se tako mnogo goštevilo odzvali, da počastite našega slavljenca in mu pokažete, da znate ceniti one vrednote, ki značijo najvišje v kulturi vsakega naroda, da znate ceniti izraze narodne duše, ki se zrcalijo v nesmrtnih delih našega slavljenca. Posebno pa se zahvaljujem vsem onim gospodom in dostojanstvenikom, ki so sprejeli pokroviteljstvo naše proslave in s tem poveljali današnji dan ter pokazali, da srca res vse Ljubljane bratski pozdravljajo velikega hrvatskega pesnika.

Dr. Boris Zarnik.

Janez Trdina se je rodil 29. maja l. 1830. v Mengšu. V domači vasi je kot živahen in prav razposajen deček živel do svojega 10. leta, nato kar je odšel l. 1840. v Ljubljano v šolo. Po končanem ljubljanskem šolanju je odšel na Dunaj in se je vpisal na modroslovno fakulteto, obenem pa je bil zaposlen v pisarni dr. Dolenca, pozneje pa ga je zaposlil Miklošič. Zapisaval je v

slovar njemu znane besede, ki jih v besednjaku še ni bilo. L. 1853. je postal suplent na gimnaziji v Varaždinu, l. 1855. profesor na Reki. Komaj 37letnega so upokojili, nakar je odšel na Dolenjsko. V Novem mestu je potem napisal prelepe »Bajke in povesti o Gorjancih«, ki so pravi biseri slovenskega leposlovja. Umrl je 14. julija l. 1905. v Novem mestu.

† **Fran Sterle**, akademični slikar je 28. aprila t. l. v Londonu umrl kot žrtev velikomestnega prometa. Rojen je bil pred 41 leti v Dolenji vasi pri Cerknici, kjer je dovršil osnovno šolo, šel v Ljubljano na umetno-obrtno šolo, od tam pa na dunajsko akademijo. Odlikoval se je poseben kot portretist. Naslikal je celo galerijo znanih sodobnikov. Po vojni je ustanovil s prof. Grebencem, Sašo Šantlom, Severjem, Gasparijem in drugimi umetniki umetniško šolo »Prozobudo«. — »Odmevi« so prinesli v prvi knjigi njegovo perorisbo »Ljubljanski grad«.

K Jugovi razpravi o »evidenci in spoznavanju«. Razprava je ena prvih seminarskih nalog dr. J. J. Juga in hkratu prva tiskana znanstvena njegova publikacija, ki že sama v zadostni meri prikazuje, zakaj sem Juga v resnici mogel smatrati za enega najnadarjenejših svojih učencev. Razprava spada v čas, ko sem se bil sam pričel boriti proti tako zvani evidenčni teoriji spoznavanja. Mladi avtor pa je v polni meri uvaževal moje neprestano drezanje, naj se slušatelji mojim mislim po možnosti upirajo, in z nenavadno energijo krenil v nasprotno smer. In v istini bo moral vsak, ki pozna sem spadajočo strokovno literaturo, priznati, da je evidenčno teorijo malokdo branil s tako določenimi in krepkimi argumenti, kakor je to storil ta mladi dozorevajoči znanstvenik.

Ni tu mesto, da bi se spuščal v podrobno analizo njegovih izvajanj. Najbolj zanimiva pa je vsekako avtorjeva zamisel, da je »spoznavanje«, čin, ki gre ali vsaj lahko gre tako rekoč pred »prepričanjem« in da je torej prepričanje v najboljšem primeru le druga, namreč ona forma spoznavanja, ki daje spoznavanju tudi njegovo subjektivno, zgolj psihološko silo. Dajlje je enako zanimivo avtorjevo razlikovanje

med »fenomeni« in »noumeni«, pri čemer utegnejo pravi noumeni biti záse zgrajeni tudi in že na golih fenomenih. (Tako »noumen« bi bila n. pr. istinitost razlike med — belo in črno barvo). Seveda pa je avtor uprav na tej točki šel očitvidno predaleč. Noumeni, ki so zgrajeni na fenomenih, se namreč bistveno razlikujejo od noumenov, ki so s svoje strani neobhodna podlaga tudi za vse fenomene in na njih zgrajene noumene. Moramo torej govoriti o noumenih prvega reda in ti noumeni tvore sestav vseh faktičnosti (n. pr. »živim«, dežuje itd.). Oni noumeni, ki so zgrajeni na fenomenih, pa tvore sestav vseh veljavnosti. Najvažnejša razlika med »faktičnostjo« in »veljavnostjo« pa je v tem, da je samo faktičnost »objektiviteta« v najstrožjem, takem pomenu besede, da odpade tu vsaka notranja zavisnost od »subjekta«. Veljavnost pa je objektiviteta drugega reda, za katero sta naravnost sestavno enako pomembna oba činitelja, to, kaj naj se spozna, kakor tudi tisti, ki naj spozna, torej objekt in subjekt spoznanja.

Je pa razvojno povsem umljivo, da Juga še ni moglo biti znano to novo razlikovanje. Saj sem tedaj še sam bil zasidran v miselnem krogu svojega velikega učitelja Meinonga in tako ni čuda, da je tudi miselnost mladega Juga bila še res samo »predmetno« usmerjena.

Vendar pa že ta razprava v zadostni meri pokaže in naj pokaže, kako intenzivno in resno delo se vrši v posameznih seminarjih naše mlade univerze. To delo se na zunaj ne vidi, ali vsak je lahko prepričan, da je uprav to in tako interno delo največjega pomena za naš narodni (in državni) razvoj in da je uprav v tem delu zasidran najgloblji smisel naše univerze. Zato sem razpravo tudi priobčil in menim, da mi tega tudi taki bralci ne bodo zamerili, ki nimajo zanimanja za strokovno-filozofska razmišljanja.

Omenjam še, da bi vsa znanstvena zapuščina pokojnega dr. J. J. Juga obsegala dve precejšnji knjigi, vredni, da postaneta trajni dokument iz one dobe našega univerzitetnega življenja, ko smo vsi, učitelji in učenci, jasno čutili, da snu-

jemo nekaj novega in da bomo za to svoje snovanje narodu, domovini in svetu odgovorni.

O vnanjem kakor tudi notranjem življenju drja. Juga pa more čitatelja v zadostni meri poučiti knjiga »D r. K l e m e n t J u g«, ki jo je posvetilo slovenski mladini dijaško društvo »Adrija« v Gorici. (Natisnila Narodna tiskarna 1926.). Zato bi bilo pač odveč vsako ponovno navajanje suhih življenskih podatkov.

France Veber.

Odkritje spominske plošče Janezu Trdini. Ob stoletnici rojstva Janeza Trdine (roj. 29. maja 1830.), so odkrili na njegovi rojstni hiši v Menz gšu spominsko ploščo. Trdina spada med naše največje pripovednike. Literarno je pričel delovati že l. 1849. Prvi njegov spis so »Narodne pripovedke iz Bistriške doline«, ki jih je priobčil v takratni »Sloveniji« in tudi v »Ljubljanskem Časniku« (1850.). Toda te pripovedke niso povsem narodne, ampak samo njih motivi, ki jih je Trdina povsem po svoje preuredil. Pečal se je tudi s kritiko, kar priča njegov »Pretres slovenskih pesnikov« (1850.), kjer graja

navado, da se vsa slovenska dela hvalijo, a ne podvržejo pravi kritiki.

Trdina je zatem molčal dalj časa. Za pisateljevanje se je navdušil šele, ko se je naselil v poetični Bršljin pri Novem mestu in pozneje, ko se je za stalno preselil v Novo mesto. Stalno je zahajal v gostilne, ko so bile na semanjih dnevih najbolj obiskovane, in je tam študiral originalne tipe dolenjskih očancev in njih kremeniti jezik. A najbolj so ga zanimali čudov polni Gorjanci, kamor je zahajal dan za dnem in po podgorskih selih nabiral gradivo za svoje »Bajke in povesti v Gorjancih«, ki jih je pričel objavljati v »Ljubljanskem Zvonu« (1881.). Tu opisuje v okviru narodnih bajk podgorsko in splošno dolenjsko življenje; vsa zbirka je pristna slika našega kmeta, zakaj vsi značaji so resnični in so živeli, kakor jih ji Trdina videl na lastne oči.

S to knjigo si je postavil Trdina najlepši spomenik v slovenski literaturi, ker nam je podal nekaj takega, kar ni dosegel še noben naš pisatelj. A poleg tega je bil tudi politik, kar pričajo njegovi »Bahovi huzarji«, ki so verna priča tedanjih političnih in kulturnih razmer.

TEATRSKI LJUDJE.

(Kakor sem jih gledal v l. 1927./28. v slovenski provinci.)

1. Intendant.

Obraz mu je ves poln resnobe,
ko nam kulture hišo stavi;
a večkrat zmoti se v zidavi
in nam postavlja jo — narobe!

2. Dramaturg.

Bi, revež, dal... a kamor zgrabi,
z rokama seže vedno v luknjo —
Zato zapné skrbno si suknjo
in toži, da so časi slabi!

3. Dramatik.

Duh, ki le z dušami se ukvarja
ter valja v brozgi jih in grehah —
Če pa ga sodiš po uspehih,
je dvojnik slabega čevljarja!

4. Režiser.

Ta sem pa tja kot ura niha
in se nikamor ne odloči —
On je kot ženska v borni koči,
ki pridno v peč brez ognja piha!

5. Tragedka.

Ves dan se skoz življenje smeje,
zvečer pa toči pristne solze —
A vendar zdi se mi, da molze
nam večkrat kravo tuje reje!

6. Ljubimec.

On ljubi Julije, noč in breze
in z odra krade ženska srca --
A ko ga kritik naš obrca,
pa nam zvečer zboli od jeze!

7. Ljubimka.

Ta pa je roža, ki zacvete
prav vsak večer nam doli z odra;
če bo res pridna, če bo modra,
bo veren lik Ivane, svete!

8. Komik.

Klovn, ki nam z burko čas preganja,
in kadar se najbolj grohoče,
se sam nad sabo najprej zjoče,
za kar mu svet ne dá priznanja!

9. Karakterni igralec.

Mož, ki obraze vse nagraбил
si v dnu življenja je resnice;
pri tem pa, revež, je pozabil
na svojega človeka lice!

10. Diletant.

Brezskrben tič, ki nič ne seje
in ljubi le hazardigranje;
a plačo mesec vsak pozanje
in publikli v pesti se smeje!

11. Gledališki kritik.

Ta je zaljubljen v stavke čvrste
ki polni strupa so in zlobe --
A včasih veže nam otrobe,
ker honoriran je -- od vrste!

12. Gledališki vratar.

On ceni red zase in druge
ter je teatra prava dika,
zato je vreden spomenika
in tudi reda za -- zasluge!

Satyrus.

PESNIKA.

G. Bic:

»Metulj srce je moje!
Nad gozdom poletava
iz polja med vsrkava,
neslišne pesmi poje«

G. Buc:

»Posekam gozd košati,
požanjem zrelo žito!
In avto, vilo, Rito
si kupim mož bogati.«

H. Smrekar

Oštirji in Oštir.

Z vinom opojnim Slovence cpajajo mnogi oštirji,
sam pa s koreni ves svet naš le opaja Oštir.

Mezeg — pšenica.

Mezeg nikdar še ni skotil svojih mladičev,
mezeg-pšenica rodil sad je Jesenku stoter.

Psalmist.

Kralji prepevali psalme so nekda ob harfinih
zvokih.
Vsak dan kraljev je manj, Lajovic poje zdaj
psalm.
Svet se prav čudno vrti, kar zgoraj bilo je zdaj
spodaj,
vendar težko da svetnik svétnik postal bi kedaj.

Maske.

Črne maske privabil Kogoj je s čarobnimi zvoki;
svoje slikarji taje, riše Kogojovo vsak.

Cesarji in Cesar.

Kruta usoda zatekla je zadnje, svetle cesarje:
Dva sta ušla v eksil, Nikolaj kri je prelil.
»Vse za cesarja, vero in dom!« nam od nekda
je sveto.
Čehom postal je le Švejk, Cesar pa nam je ostal.

Peterlin - Petruška.

Gričev dolenjskih mehkobo poje pesem Petruške,
»Trojih kovačev Odmev!« nudi povesod Peterlin.

Janko Kač.

KAKO V ŽILJENJU MENJAJO SE ČASI!
ali
DVE GLOSI O VERONIKI DESENIŠKI.

1. Glosa.

(Po Vidmarjevi metodi.)

Bedak, če hočeš biti pri nas modrijan,
brž reci modrecu, da je bedak —
in da nam boš vseh modrecov prvak,
šušmarja hvali, mojstra klevetaj!

Fran Albrecht.

Opomba: Ta glosa je bila objavljena v
XLV. letniku »Ljubljanskega Zvona«, številki 8/9,
v l. 1925.

2. Veronika Deseniška.

Ondan
še Vidmar Jože, Albrecht Fran
moj krst slavila v medsebojnem sta prepiru! —
Mar bosta zdaj,
ko ljubita se v miru
z Župančičem vred spravila me v kraj?

Radivoj Božič.

ČEMU?

Čemu Ocvirk nam poezijo sodi?
Naj rajše kot Stvaritelj dahne: Bodi!

in v poezije zapuščenem raji
podá Prešerna v novi nam izdaji!

Radivoj Božič.

MORALA IN KRI.

Sem slišal besedo:
Morala in kri.
Pa sem se zatopil
v sanje
globoke, brezdanje,
da spoznal pomen bi besede.

Zli duh me včasih obsede,
In takrat se mi zdi:
Morale sploh ni,
moja morala
le moja je kri.

Zorko Fakin.

KAKO DA NE BI?

Kako da ne bi mislil ti črna jasli,
oj, bratec vol, ki iz svoje zvonarne
pošiljaš zvoke v svet tako nemarne?...
To sklada se! A vedi: nismo vsi enaki,
so pač volički tudi taki,
ki jim ne gre samo za to, da bi se pasli...

—nik.

Oto Gaspari.

VSEBINA III. KNJIGE:

Anton Adamič: Prepozno. 1. — Jan Baukari: Orglar. 8. — Dane Bitenc: Triglavu. 8. — Alojzij Bolhar: Slovenske književne družbe in njih izdaje v letu 1929. 9. — Dragutin M. Domjanič: Dve protuletne. 20. — Engelbert Gangl: Gledališče. 21. — Janko Glaser: Ozadje Cankarjeve črtice »Pričakovanje«. 23. — Cvetko Golar: Vojak in deklica. 28. — Danilo Gorinšek: Molitev. 42. — Danilo Gorinšek: V zgodnji pomladi. 42. — Fran Horvat Kiš: Pismo Milanu Puglju. 43. — Dr. Klemen Jug: Evidenca in spoznavanje. 43. — Ljuba D. Jurkovič: Sudbina mojih stihova. 57. — Janko Kač: Vrnitev. 58. — Manica Komarova: Spominček na Koširjevo Franico. 58. — Mirko Kragelj: O, da sem — krez! 60. — Mirko Kunčič: Noč. 60. — Ivan Lah: Evdeleba. 61. — Rudolf Maister: Naš cvet. 64. — Davorin Majcen: Dr. Pavel Turner, Janezu Trdini. 64. — Ksaver Meško: Mati in lastovke. 84. — Fran Milčinski: O profesorju in dežniku. 84. — Julij Nardin: Pod vplivom poskusov Nikole Tesle. 86. — Zdravko Ocvirk: Kot slutnja težka. 89. — Polde Pehani: Ne sliši... 90. — Vladimir Perhavec: Nocoj... 90. — Ivo Peruzzi: Ingličevo deteljišče. 90. — Alojzij Peterlin-Batog: V jutru. 91. — Josip Premk: Dete. 91. — Andrej Rape: Prezgoda — prepozno. 96. — Radivoj Rehar: Polnočni cvet. 96. — Dr. Ivan Robida: Vasovalec. 99. — Fran Roš: Starec sanja. 99. — Janko Samec: Ločitev zakona. 100. — Janez Selan: Nokturno. 106. — Janez Selan: Le enkrat je v življenju maj... 106. — Janez Selan: Pesem. 106. — Janez Selan: Pa so smreke zašumele... 107. — Janez Selan: In ko zadiha tiha noč... 107. — Makso Simončič: Vrnitev. 108. — Fran Slokan: Pomladna pesem deklice. 112. — Hinko Smrekar: O ta prešmentana ljubezen! 112. — Hinko Smrekar: Turobne ure. 116. — Gustav Strniša: Ideja. 116. — Gustav Strniša: Fantič. 116. — Katja Špur-Muropoljska: Pesmi. 117. — Janez Trdina: Pisma dr. Fr. Zbašniku. 118. — Dr. Alojzij Trstenjak: Po Kami in Volgi med rusko revolucijo. 121. — Josip Vandot: Jaz iščem te... 126. — † France Zbašnik: Narodna. 127. — Dr. Fr. Zbašnik: Gospa Markičeva odgovarja na pismo svoje prijateljice. 127. — Dr. Fr. Zbašnik: Iveri. 130. — Knjige in listi. Ksaver Meško: Legende o svetem Francišku in druge (Dr. Fr. Zbašnik). 131. — Danilo: Spomini (Janko Kač). 131. — Ljubav u Toskani. Napisao Miloš Crnjanski (B. Borko). 132. — Mirko Kra-

gelj: Ecce homo! (Gustav Strniša). 133. — Vebrova »Filozofija« (Simon Dolar). 134. — Iz mladinske literature (Jos. Vandot). 136. — Dr. Henrik Tuma: Imenoslovje Julijskih Alp (Iv. Tominec). 138. — Dr. Jože Rus: Napoleon ob Soči (Janko Kač). 140. — Rudolf Badjura: Sto izletov po Gorenjskem — Dolenjskem — Notranjskem (Jos. Vandot). 141. — Manica Komarova: Prisega o polnoči (I. Peruzzi). 142. — Zapiski. Ob Domjaničevi proslavi (Dr. Boris Zarnik). 143. — Janez Trdina. 143. — † Fran Sterle. 144. — K Jugovi razpravi o »evidenci in spoznavanju« (France Veber). 144. — Teatrski ljudje (Satyrus). 145. — Pesnika. G. Bic: — G. Buc: (H. Smrekar). 146. — Oštirji in Oštir. Mezeg — pšenica. Psalmist. Maske. Cesarji in Cesar. Peterlin-Petruška (Janko Kač). 146. — Kako v življenju menjajo se časi! ali dve glosi o Veroniki Deseniški. 1. Glosa (Fran Albrecht). 2. Veronika Deseniška (Radivoj Božić). 146. — Čemu? (Radivoj Božić). 146. — Morala in kri (Zorko Fakin). 146. — Kako da ne bi? (nik). 147.

Slike in vinjete. M. Gaspari: Naslovna stran. — E. Justin: Orig. lesorez Janeza Trdine. (Priloga). — Fran Tratnik: Glava sejaleca. 3. — Oto Gaspari: (vinjeta). 8. — H. Smrekar: Ex libris. Lesorez. 20. — Mira Pregelj: Dekle. 27. — M. Subic: Mlada mati. (Linorez). 41. — Oto Gaspari: Pomlad. (Vinjeta). 42. — † Dr. Klemen Jug. 56. — Stane Cuderman, Glava. 60. — Dr. Pavel Turner. 65. — Henrika Šantel: Stara kuhinja. 83. — Miha Maleš: Mati z otrokom. Linorez. 84. — Pod vplivom poskusov Nikole Tesle. (2 slike). 88. — Ivan Vavpotič: Studija. 95. — E. Justin: Groza. Lesorez. 111. — O, ta prešmentana ljubezen! (Dve slike). 113. in 114. — Niko Pirnat: Ah, pomlad...! Perorisha. 115. — Niko Pirnat: Idrijske hiše. Risba. 125. — Miha Maleš: B. Shaw. 130. — H. Smrekar: »Ex libris«. Lesorez. 142.

»Odmevi« izhajajo četrtletno v knjigah 6 do 7 pol. Vsaka knjiga je celotna in stane naročena pri upravi 30 Din, v knjigarnah in kioskih 40 Din. Plača se upravi lista potom položnice na poštni čekovni urad št. 15354. — Uprava in uredništvo »Odmevov« je v Ljubljani, poštni predal 263. — Rokopisov uredništvo ne vrača. Vposlane knjige in revije bodo ocenjene ali vsaj omenjene v reviji. —

Odgovoren za izdajateljstvo, uredništvo in upravo urednik Radivoj Peterlin-Petruška.
Tiska „Učiteljska tiskarna“ (predstavnik Franc Štrukelj) — oba v Ljubljani.

MR. BAHOVEC

PLANINKA
ZDRAVILNI
ČAJ.

PLANINKA

ZDRAVILNI ČAJ

prenavlja, čisti in osvežuje kri, izboljša slabo prebavo, slabotno delovanje čreves, napihovanje, obolenje mokračne kisline, jeter, žolca in žolčni kamen. Vzpodbuja apetit in izbornu učinkuje pri arteriosklerozi. „Planinka“ čaj je pristen v plombiranih paketih po 20 Din z napisom proizvajalca **Lekarna BAHOVEC, Ljubljana, Kongresni trg.** (Dobi se v vseh lekarnah.)

Jermena — žage in razni tehnični material ima stalno v zalogi

RUDOLF DERŽAJ

AGENTURA IN KOMISIJA

LJUBLJANA, Kolodvorska ulica 28

ANTIKVARIAT-KNJIGARNA

HINKO ŠEVAR

LJUBLJANA, STIŠKI DVOREC,
NASPROTI ŠT. JAKOBSKE ŠOLE

kupuje in prodaja knjige vseh vrst

LJUBLJANSKA KREDITNA BANKA

1. STANOVLJEJA LETA 1900.

*

DELNIŠKA GLAVNICA:
DIN 50,000,000.—

SKUPNE REZERVE:
nad DIN 10,000,000.—

BRZOJAVKE: BANKA

TELEFONSKE ŠTEVILKE:
2861, 2413, 2502, 2503.

NASLOV ZA BRZOJAVKE PODRUŽ-
NICAM: LJUBLJANSKA BANKA

CENTRALA

LJUBLJANA, DUNAJSKA CESTA

PODRUŽNICE:

BREŽICE
CELJE
ČRNOMELJ
KRANJ
MARIBOR
METKOVIČ
NOVI SAD
NOVO MESTO
PTUJ
RAKEK
SARAJEVO
SLOVENJGRAD
SPLIT
ŠIBENIK
ZAGREB

SE PRIPOROČA ZA VSE BANČNE POSLE

L. MIKUŠ
LJUBLJANA
MESTNI TRG ŠT. 15

DEZNIKI

NA MALO! — — NA VELIKO!
USTANOVLJENO L. 1839. - TEL. 2282

Tovarna glasbil in gramofonov

**MEINEL
&
HEROLD**

Vam nudi odlična glasbila **direktno iz tovarne**
po izredno nizkih cenah. Zahtevajte brezplačni
KATALOG pod naslovom: **Maribor št. 165**

Nekaj primerov naših cen:

Violine od 95 Din, gramofoni od 345 Din dalje
mandoline 136 " tamburice " 98 " "
gitare od 207 " roč. harmonike 85 " "

PROMETNI ZAVOD ZA PREMOG D.D., LJUBLJANA

prodaja po najugodnejših cenah in samo na debelo

PREMOG

domači in inozemski, za domačo kurjavo in industrijske svrhe

KOVAŠKI PREMOG vseh vrst

KOKS livarniški, plavžarski in plinski

BRIKETE

Prometni zavod za premog, d. d. v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 15/I.

Najlepši okras vsake
sobe so originalne

SLIKE NAŠIH UMETNIKOV,

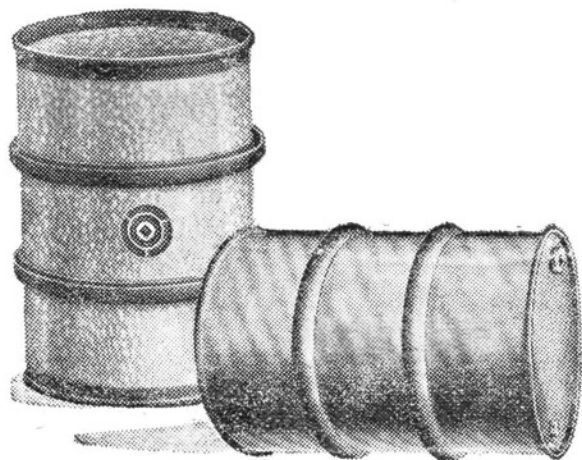
ki Vam jih lepo
okvirjene v veliki iz-
biri in po nizkih
cenah nudi dobro
znana tvrdka

A.KOS

LJUBLJANA
MESTNI TRG 25

NASPROTI
MAGISTRATA

PLOČEVINASTE SODE

RAZNIH VELIKOSTI, PO-
JAČENE KONSTRUKCIJE,
AVTOGENO VARJENE,

IZDELUJE:

TOVARNA KRANJ-
SKEGA LANENEGA
OLJA IN FIRNEŽA

HROVAT & COMP.
LJUBLJANA

UMETNIŠKI SALON MIHA MACEŠ

LJUBLJANA
KONGRESNI TRG ŠT. 3

(Poleg Trgoveške šole)

UMETNIŠKA ZALOŽBA

Najmodernejši okviri po načrtih Salona. Umetniška delavnica (podobarstvo, rezbarstvo, pozlatarstvo itd.) Permanentna razstava umetnin vseh naših umetnikov. Izvrševanje reklamnih osnutkov in vsa v umetnost in umet. obrt spadajoča dela. Cene zmerne!

Najbolj solidna knjigoveznica je

I. MOLK

PREJ JAKOPIČ

V LJUBLJANI

CANKARJEVO NABREŽJE 13

Izvršuje vsa dela elegantno, ceno in trpežno.

TVORNICA ZAKLOPNIH MAP

Oferte se na željo pošiljajo po vposlanem formatu.

HOTEL MIKLIČ

LJUBLJANA

NASPROTI GLAV. KOLODVORA

HOTEL MIKLIČ

novozgrajen, moderno urejen, 72 sob, tekoča voda, centralna kurjava, kopalnice, lift. Priborno dobra kuhinja in pijače. Nizke cene.

Mestna hranilnica Ljubljanska

(Gradska štedionica)

Ljubljana ♦ Prešernova ulica

sprejema hranilne vloge na knjižice in na tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju, zlasti plačuje za vloge v tekočem računu, izplačljive proti odpovedi, najvišje mogoče obresti. Varnost za vse vloge in obresti je pri tej hranilnici večja nego kjerkoli drugje, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega imetja in njenih terjatev tudi Ljubljanska občina z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo. Zaradi tega se nalaga pri njej denar nedoletnikov in varovancev kakor tudi cerkveni, občinski in drug javni denar. V Ameriki živeči slovenski rojaki imajo v tem zavodu shranjene svoje prihranke, ker vedo, da je njihov denar tu popolnoma varen in da se jim na zahtevo vsak hip izplača. — Hranilnica posoja na hiše, na zemljiška posestva in na menice — vedno le proti zadostnemu zavarovanju in proti kolikor mogoče nizkim obrestim. ☺☺☺

Stanje hranilnih vlog nad 400 milijonov Din.

Ideal

je ideal vsakega strojepisca!

***Ugodni plačilni pogoji!
Zahtevajte opis!***

The Rex Co.

Telefon 2268 Ljubljana Gradišče 10b

MEDIĆ-ZANKL

TVORNICE OLJA, FIRNEŽA,
LAKOV IN BARV, D. Z O. Z.

CENTRALA V LJUBLJANI - LASTNIK FRANJO MEDIĆ

TOVARNE: LJUBLJANA-MEDVODE

PODRUŽNICE IN SKLADIŠČA: MARIBOR — NOVI SAD

LASTNI DOMAČI PROIZVODI:

Laneno olje, firnež, vse vrste lakov, emajlno-lakastih in oljnatih barv / Kemično čiste in kemično olepšane kakor tudi navadne prstene barve vseh vrst in barvnih tonov, čopičev, steklarskega kleja itd. znamke „**MERAKL**“ za obrt, trgovino in industrijo, za železnice, pomorstvo in zrakoplovstvo

CENE ZMERNE — TOČNA IN SOLIDNA POSTREŽBA